

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRK CEZA HUKUKUNDA ADLİ PARA
CEZASI**

Oğuz BANDIR

2501151091

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Serdar TALAS

İSTANBUL – 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : OĞUZ BANDIR Numarası : 2501151091
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : KAMU HUKUKU Danışmanı : DR.ÖĞR.ÜYESİ.SERDAR TALAS
Tez Savunma Tarihi : 08.08.2018 Saati : 12:00
Tez Başlığı : TÜRK CEZA HUKUKUNDA ADLİ PARA CEZASI

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR.ADEM SÖZÜER		Kabul
2- PROF.DR.ALİ KEMAL YILDIZ		Kabul
3- DR ÖĞR ÜYESİ.SERDAR TALAS		Kabul
4- DR ÖĞR. ÜYESİ.SELMAN DURSUN		
5-- DR ÖĞR ÜYESİ.MEHMET MADEN		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DR.ÖĞR.ÜYESİ.MUHAMMED DEMİREL		Kabul
2- DR ÖĞR. ÜYESİ.ZAFER İÇER		

ÖZ

TÜRK CEZA HUKUKUNDA ADLİ PARA CEZASI OĞUZ BANDIR

Adli para cezası özellikle 19. yüzyıldan itibaren çoğu ülkenin ceza hukuku yaptırım sistemi için vazgeçilmez bir yapıtaşına haline gelmiştir. Türk ceza hukuku bakımından da bu özelliğinin var olduğunu kolayca söylemek mümkündür. Özellikle 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle adli para cezasının önemi daha da artmıştır. Buradan hareket ile, bu çalışmada öncelikle adli para cezasının bir ceza olarak geçmişten günümüze kadarki süreçte gelişimi incelenmiştir. Daha sonra, Türk hukukunda adli para cezasının nasıl düzenlendiği ve nasıl belirlendiği açıklanmıştır. Son olarak, adli para cezası geniş anlamda ceza hukuku bağlamında infaz hukuku, güvenlik tedbirleri ve ceza muhakemesi hukuku bakımından incelenmiştir. Bu çalışma kapsamında, doğrudan hükmedilen adli para cezalarının yanı sıra hapis cezasından seçenek yaptırım olarak çevrilen adli para cezası da detaylı olarak bahsedilmiştir.

Anahtar kelimeler: Adli Para Cezası, Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar, Ceza Kavramı, Adli Para Cezasının İnfazı, Adli Para Cezasının Belirlenmesi, Yaptırım Hukuku

ABSTRACT

JUDICIAL FINE IN TURKISH CRIMINAL LAW

OĞUZ BANDIR

Since the beginning of the 19th century, phenomenon of judicial fine has become an indispensable part of the criminal law enforcement systems of most countries and Turkish criminal law system is one of these. Especially following the entry into force of the Turkish Criminal Code numbered 5237, the significance of the judicial fine is increased even more in Turkish legal system. In this regard, this study firstly examines the development of judicial fine as a punishment. Later, it assesses how the judicial fine is regulated and determined under Turkish criminal law. Finally, it examines the judicial fine within the perspective of criminal execution law, security measures and criminal procedure law. It should be noted that, in addition to the directly imposed judicial fines, this study also addresses the judicial fines that were converted from imprisonment as an alternative sanction.

Key words: Judicial fine, Alternative sanctions to imprisonment, The notion of crime, The execution of judicial fine, The determination of judicial fine, The law of sanctions

ÖNSÖZ

Türk ceza hukuku reformu kapsamındaki en köklü değişikliklerden biri adli para cezasında meydana gelmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu cezanın hesaplanması bakımından gün para cezası sistemini kabul etmiştir. Bu kapsamda çalışmada adli para cezasının TCK'daki yeni düzeleme şekli incelenmiştir. Ayrıca yeni sistemin TCK, CMK ve CGTİHK'daki diğer kurumlarla arasındaki uyumu değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında öncelikle adli para cezasının bir ceza olması nedeniyle cezanın fonksiyonu, ceza kavramı ve cezanın özellikleri incelenmiştir daha sonrasında ise adli para cezası kavramı, adli para cezasının lehinde ve aleyhindeki görüşler ve adli para cezasının benzer kurumlardan farklılıkları incelenmiştir. Tezin ikinci bölümünde ise 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'ndaki para cezalarına ve gün para cezası sistemine geçilmesine sebep olan 765 sayılı Türk Ceza Kanunu dönemindeki sorunlara değinilmiştir. Sonrasında ise adli para cezasının TCK'daki düzenleniş şekli ve adli para cezasının yeni sistemde nasıl belirlendiği açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise adli para cezasının infazı, güvenlik tedbirleri bakımından ve ceza muhakemesi bakımından adli para cezasının göstermiş olduğu özellikler incelenmiştir.

Çalışmanın hazırlanmasında yol gösteren ve yardımcı olan Dr. Öğr. Üyesi Serdar TALAS'a, Prof. Dr. Ali Kemal YILDIZ'a ve Prof. Dr. Adem SÖZÜER'e tüm yardım ve destekleri için Gökçen DOĞAN'a, Hasan BANDIR'a, Birsen BANDIR'a, Kazım Furkan AĞKUŞ'a, Dinç ERKMEN'e ve çalışmayı kendisinden görerek öğrendiğim rahmetli anneannem Zülfü TURAN'a sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA KAVRAMI, CEZALANDIRMANIN AMACI VE CEZANIN ÇEŞİTLERİ, PARA CEZALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ, ADLİ PARA CEZASI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER VE ADLİ PARA CEZASININ BENZER KURUMLARDAN FARKLARI

I. Ceza Kavramı, Cezanın Amacı, Özellikleri ve Çeşitleri.....	3
A. Ceza Kavramı.....	3
1. Toplumsal Davranış Kuralları ve Yaptırım	3
2. Toplumsal Davranış Kuralları Bakımından Hukuk Kuralları.....	4
3. Hukuki Yaptırımlar.....	5
4. Ceza Kavramı ve Cezanın Fonksiyonu.....	6
B. Cezalandırmanın Amacı.....	9
1. Kefaret Teorisi (Adalet Teorisi)	10
2. Faydacı Teoriler.....	11
a. Genel Önleme	12
b. Özel Önleme.....	13
3. Karma Teori.....	15
4. Türk Doktrini ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Bakımından Cezalandırmanın Amacı.....	16

C.	Ceza Politikasının Temel İlkeleri.....	17
1.	Hümanizm İlkesi.....	17
2.	Hukuk Devleti İlkesi.....	18
3.	Kusur İlkesi.....	18
4.	Son Çare Olma İlkesi (Ultima Ratio)	19
D.	Cezanın Özellikleri.....	21
1.	Cezanın Yapısal Özelliği	21
b.	Failin Hakkına Yönelmesi.....	22
c.	Yoksun Bırakma.....	22
d.	Acı Vericilik	22
e.	Zorlayıcılık	23
2.	Modern Ceza Hukukunda Cezanın Özellikleri.....	23
a.	Cezanın Kanunla Düzenlenmiş Olması.....	24
b.	Cezalandırmanın Devletin Tekelinde Olması ve Cezaya Mahkeme Kararıyla Hükmedilmesi	25
c.	Cezanın Şahsi Olması.....	26
d.	Cezanın Kusura Dayanması	26
e.	Cezanın Ölçülü Olması	26
f.	Cezanın İnsan Onuruyla Bağdaşması.....	27
g.	Kanun Önünde Eşitlik	27
h.	Cezanın Bireyselleştirilebilir ve Ekonomik Olması	28
i.	Cezanın Düzeltilebilir Olması	29
E.	Cezanın Çeşitleri	29
1.	Hukuki Niteliklerine Göre Cezalar	29
2.	Yöneldikleri Varlık veya Menfaate Göre Cezalar	30
II.	Adli Para Cezası Hakkında Genel Bilgiler.....	30

A.	Adli Para Cezası Kavramı.....	30
1.	Kavram.....	30
2.	Terim Sorunu	32
3.	Adli Para Cezasının Hukuki Niteliğini Açıklayan Teoriler.....	32
a.	Borç Teorisi	33
b.	Ceza Teorisi.....	33
B.	Para Cezalarının Tarihi Gelişimi ve Adli Para Cezasının Günümüzde Uygulama Alanları	34
1.	Para Ceza Tarihsel Gelişimi	34
a.	Devletlerin Ortaya Çıkmasından Önceki Dönem.....	34
b.	İlk Devletlerde Para Cezaları	35
c.	Roma Hukuku.....	37
d.	Cermen Hukuku	37
e.	Feodal Hukuk	38
f.	Kanonik Hukuk	38
g.	Avrupa’da Para Cezalarının Tazminat Niteliğinden Kurtulmasından On Dokuzuncu Yüzyıla Kadar Olan Dönem.....	38
2.	Türk Hukuk Tarihinde Para Cezaları.....	40
a.	Orta Asya Türk Devletlerinde Para Cezaları.....	41
b.	İslam Hukukunda Para Cezaları	41
c.	Osmanlı Hukuku’nda Para Cezaları	42
d.	Cumhuriyet Döneminde Para Cezaları	44
3.	Adli Para Cezasının Uygulanma Alanı	45
C.	Adli Para Cezasının Lehindeki ve Aleyhindeki Görüşler	46
1.	Adli Para Cezasının Lehindeki Görüşler	46
a.	Hapis Cezasının Yerine Alternatif Bir Ceza Olması.....	46

b.	Etkili Olması.....	48
c.	İnsani Olması.....	49
d.	Bireyselleştirmeye Müsait Olması	49
e.	İslah Edici Olması	50
f.	Devlete Mali Açıdan Az Yük Getirmesi	50
g.	Düzeltilbilir Olması	51
2.	Adli Para Cezasının Aleyhindeki Görüşler.....	51
a.	Cezanın Şahsiliği İlkesine Aykırılığı	51
b.	Eşit Olmaması	52
c.	Cezanın Etkisinin Az Olması	52
d.	İnfazının Zor Olması ve Bağımsız Bir Ceza Karakteri Taşımaması	53
e.	Ekonomik Koşullardan Etkilenmesi.....	54
f.	Mağdurun Haklarıyla Yarışması	54
g.	Devletler Tarafından Kötüye Kullanılması	55
3.	Kanaatimiz.....	55
D.	Adli Para Cezasının Benzer Kurumlardan Farkları	61
1.	İdari Para Cezasıyla Adli Para Cezası Arasındaki Farklar	61
2.	Tazminat Kabilindeki Para Cezalarıyla Adli Para Cezası Arasındaki Farklar	63
3.	Disiplin Para Cezalarıyla Adli Para Cezası Arasındaki Farklar	64
4.	Mahkeme Masraflarıyla Adli Para Cezası Arasındaki Farklar	64
5.	Mağdurun Zararının Giderilmesi Tedbiriyle Adli Para Cezası Arasındaki Farklar	64
6.	Önödemeyle Adli Para Cezası Arasındaki Farklar	65
7.	Medeni Para Cezalarıyla Adli Para Cezası Arasındaki Farklar	65
8.	Kazanç Müsaderesiyle Adli Para Cezası Arasındaki Farklar	66

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA ADLİ PARA CEZASI VE ADLİ PARA CEZASININ BELİRLENMESİ

I.	765 Sayılı Türk Ceza Kanunu Döneminde Para Cezaları	67
A.	Mukayeseli Hukukta Klasik Sistem	67
B.	765 Sayılı Ceza Kanunu Döneminde Para Cezalarının Türleri	68
C.	Kamu Para Cezaları Çeşitleri	70
D.	Kamu Para Cezalarının Düzenleniş Şekli	70
E.	765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Para Cezasının Belirlenmesi.....	72
1.	Sabit Olarak Belirlenen Cezalar	72
2.	Kanunda Düzenlenen Alt ve Üst Sınırlar Arasında Belirlenen Cezalar ..	72
3.	Nispi Para Cezaları	73
F.	Hâkimin Somut Cezayı Belirlemesi.....	73
G.	765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Para Cezaları Bakımından Karşılaşılan Sorunlar	74
H.	Türk Ceza Hukuku Reformu ve Para Cezaları.....	77
İ.	Özel Ceza Kanunlarındaki Para Cezaları İçin Geçiş Süreci	81
II.	5237 Sayılı Ceza Kanunu'nda Adli Para Cezası.....	82
A.	5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ve Özel Ceza Kanunlarında Adli Para Cezalarının Düzenleniş Şekli	82
1.	Soyut Ceza Olarak Adli Para Cezasının Düzenlendiği Suçlar	82
2.	Hapis Cezasıyla Adli Para Cezasının Seçimlik Olarak Düzenlendiği Suçlar.....	84
3.	Hapis Cezasıyla Adli Para Cezasına Birlikte Hükmedilen Suçlar.....	86
4.	Seçenek Yaptırım Olarak Adli Para Cezası	88
a.	Genel Bilgiler	88

b.	Kısa Süreli Hapis Cezasının Seçenek Yaptırımlara Çevrilmesinin Koşulları	90
(1)	Objektif Koşul	91
(2)	Sübjektif Koşul.....	92
c.	Seçenek Yaptırım Olarak Adli Para Cezasına Çevirme	94
d.	Seçenek Yaptırımlara Hükmedilmesinin Sonucu ve Seçenek Yaptırımların İnfazı	97
B.	Adli Para Cezasının Belirlenmesi	99
1.	Cezanın Belirlenmesinde İlkeler.....	100
a.	Cezanın Belirlenmesinde Kanunilik İlkesi	100
b.	Cezanın Belirlenmesindeki Kusur İlkesi	101
c.	Çifte Değerlendirme Yasağı	101
d.	Gerekçe Gösterme Zorunluluğu	102
2.	Gün Para Cezası ve TCK’da Gün Para Cezası Şeklinde Düzenlenen Cezaların Belirlenmesi	102
a.	Gün Para Cezasıyla İlgili Genel Bilgiler	102
b.	Gün Para Cezası Sisteminin Tarihi Gelişimi.....	103
c.	Gün Para Cezasının Uygulanış Şekli.....	103
d.	Gün Para Cezası Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları ve Türk Doktrininde Gün Para Cezasının Kabul Edilmesine Yönelik Görüşler	104
(1)	Gün Para Cezasının Lehine Görüşler	104
(2)	Gün Para Cezasının Aleyhine Görüşler	106
(3)	Kanaatimiz	107
(4)	Türk Hukukunda Gün Para Cezasının Uygulanmasına İlişkin Görüşler.....	108
(5)	Türk Hukukunda Gün Para Cezası Sistemiyle İlgili Genel Bilgiler .	109
e.	Gün Para Cezası Sisteminde Adli Para Cezasının Belirlenmesi	110

(1)	Gün Biriminin Belirlenmesi	111
i.	Suçun Yaptırımı Yalnızca Adli Para Cezası Olduğunda Gün Birimi	111
ii.	Seçimlik Cezalarda Gün Birimi	111
iii.	Birlikte Hükmedilen Cezalarda Gün Birimi	114
iv.	Seçenek Yaptırım Olan Adli Para Cezasında Gün Birimi	114
v.	Türk Ceza Kanunu'nda Düzenlenen Gün Birimi Miktarlarının Değerlendirilmesi	115
vi.	Gün Biriminin Somut Olarak Belirlenmesi	117
(2)	Gün Değerinin Belirlenmesi	120
i.	Gün Değerinin Alt ve Üst Sınırı	121
ii.	Gün Değerinin Tespiti	122
iii.	Gün Birimiyle Gün Değerinin Çarpılması	125
3.	Nispi Para Cezası Şeklinde Düzenlenen Adli Para Cezalarının Belirlenmesi	126
4.	Cezanın Mahsubu	132

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ADLİ PARA CEZASININ İNFAZI, GÜVENLİK TEDBİRLERİ BAKIMINDAN ADLİ PARA CEZASI, CEZAYI SONLANDIRAN NEDENLER BAKIMINDAN ADLİ PARA CEZASI VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA ADLİ PARA CEZASI

I.	ADLİ PARA CEZASININ İNFAZI	134
A.	Cezaların İnfazı	134
B.	Adli Para Cezasının İnfazının Düzenlenmesine Genel Bakış	136
1.	5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanundan Önceki Durum	136

2.	5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun Dönemi.....	136
C.	Adli Para Cezasının İnfazı	138
1.	Adli Para Cezasına İlişkin İlamın İcraya Konulması.....	138
a.	Hükmün Kesinleşmesi.....	138
b.	Ödeme Emri Hazırlanması	138
c.	Ödeme Emrinin Tebliği.....	141
2.	Adli Para Cezasının İnfaz Aşaması	142
a.	Adli Para Cezasının Ödenerek İnfaz Edilmesi	142
b.	Adli Para Cezasının Ödenmesi İçin Sağlanan Ödeme Kolaylıkları.....	145
	(1) Mahkeme Tarafından Sağlanan Ödeme Kolaylıkları.....	145
	(2) Cezanın İnfazı Aşamasında Taksitlendirme	148
3.	Adli Para Cezasının Cebri Olarak İnfaz Edilmesi	150
a.	Adli Para Cezasının Ödenmemesi	150
b.	Adli Para Cezasının Hapse Çevrilmesi.....	153
	(1) Cezanın Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırılarak İnfaz Edilmesi	153
	(2) Cezanın Tazyik Hapsiyle İnfaz Edilmesi.....	156
c.	Amme Alacakları Tahsili Usulü Hakkında Kanun’a Göre Cezanın İnfaz Edilmesi.....	161
D.	Nispi Para Cezalarının İnfazı	161
E.	Adli Para Cezasının Ertelenmesi.....	163
1.	Adli Para Cezasının Ertelenmesi Hakkındaki Görüşler.....	163
2.	5237 Sayılı Ceza Kanununda Adli Para Cezasının Ertelenmesi.....	164
3.	Askerlik Nedeniyle Adli Para Cezasının İnfazının Durması	164
II.	Güvenlik Tedbirleri Bakımından Adli Para Cezası	165
A.	Hak Yoksunluğu	165

B.	Sınır Dışı Edilme.....	165
C.	Tekerrür ve Adli Para Cezası	166
1.	Genel Olarak Tekerrür	166
2.	Tekerrürün Koşulları.....	166
a.	Suçun İşlenmesinden Önce Kesinleşmiş Bir Ceza Mahkûmiyetinin Bulunması.....	167
b.	Yeni Bir Suç İşlenmesi.....	168
c.	Yeni İşlenen Suçun Tekerrür Süresinde İşlenmesi.....	169
d.	Tekerrür Yasağının Bulunmaması.....	169
3.	Tekerrürün Sonuçları	170
a.	Seçimlik Cezalarda Hapis Cezasını Seçme Zorunluluğu	170
b.	Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi	174
c.	Denetimli Serbestlik	176
III.	Ceza İlişkisini Sonlandıran Nedenler ve Adli Para Cezasıyla İlişkisi	176
A.	Ölüm ve Adli Para Cezası	177
B.	Af ve Adli Para Cezası	177
C.	Zamanaşımı ve Adli Para Cezası	178
1.	Dava Zamanaşımı	178
2.	Ceza Zamanaşımı.....	179
IV.	Ceza Muhakemesi Bakımından Adli Para Cezası.....	179
A.	Soyut Cezanın Adli Para Cezası Olması.....	180
1.	Koruma Tedbirlerinde Adli Para Cezası.....	180
2.	Önödeme	181
3.	Uzlaşma	183
4.	Sanığın Yokluğunda Duruşma Yapılması	183
B.	Somut Cezanın Adli Para Cezası Olmasının Sonuçları	184

1. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması ve Adli Para Cezası.....	184
2. Kanun Yolu ve Adli Para Cezası	187
3. İstinafin Konusu Dışında Kalan Hükümler Sorunu.....	188
SONUÇ.....	193
KAYNAKÇA.....	200

KISALTMALAR LİSTESİ

AATUHK	: 2471 sayılı Amme Alacakları Tahsili Usulü Hakkında Kanun
A.e.	: aynı eser
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
a.g.e.	: Adı geçen eser
AÜEHFD	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYMK	: Anayasa Mahkemesi Kararı
b.a.	: bütüne atıf
bkz.	: bakınız
C:	: Cilt
CD.	: Ceza Dairesi
CGK.	: Ceza Genel Kurulu
CGTİHK	: 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Hakkında Kanun
CHD	: Ceza Hukuku Dergisi
CİHK	: 647 sayılı Cezanın İnfazı Hakkında Kanun
çev.	: Çeviren
CMK	: 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
dn.	: dipnot
E:	: Esas
ed.	: editör

ETCK	: 765 sayılı Türk Ceza Kanunu
HSYK	: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
İÜHFM:	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K:	: Karar
kg.	: karşı görüş
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
m.	: madde
No.	: Numara
s.	: sayfa
S:	: Sayı
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
s.y.	: sayfa yok
R.G.	: Resmi Gazete
T:	: Tarih
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TL	: Türk Lirası
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
v.d.	: ve diğerleri
Y:	: Yıl

YÜHFD : Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

y.y. : yayıncı yok

GİRİŞ

En eski cezalardan biri olan adli para cezası günümüzde mukayeseli hukukta ve Türk hukukunda yaptırım sisteminin vazgeçilemez yapıtaşlarından biridir. 2005 yılında Türk Ceza Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte adli para cezasının ceza adalet sistemi içerisindeki önemi daha da artmıştır.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun getirdiği en köklü değişikliklerden biri de adli para cezasında meydana gelmiştir. Kanun'da cezaların hesaplanma biçimi olarak klasik sistem terkedilip gün para cezası sistemine geçilmiştir. Bu kapsamda adli para cezası bakımından kabul edilen yeni sistem detaylı olarak açıklanmıştır.

Çalışma kapsamında adli para cezası ayrıca ceza adalet sistemi içerisindeki yeri geniş anlamda ceza hukuku bakımından infaz hukuku ve ceza muhakemesi hukuku dâhilinde de incelenmiştir. Esasen çalışmanın başlığının *Türk Ceza Hukukunda Adli Para Cezası* olarak tercih edilmesinin nedeni de budur. Bu bağlamda adli para cezasının ceza adalet sistemi içerisindeki diğer kurumlar bakımından gösterdiği özellikler açıklanmış ve diğer kurumlarda yer alan adli para cezasına ilişkin hükümlerin TCK'da kabul edilen yeni sisteme uygunluğu değerlendirilmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden itibaren geçen on üç yıl içerisinde adli para cezasının mahkemelerce uygulanmasına ve bu kapsamda problemleri hususlara da değinilmiştir.

Çalışmamızın ilk bölümünde yaptırım kavramı açıklanıp daha sonra ceza kavramı, cezanın amacı ve özellikleri açıklanmıştır. Daha sonra ise adli para cezası kavramı, kurumun tarihi gelişimi ve günümüzde uygulama alanından bahsedilerek hakkında ileri sürülen leh ve aleyhteki görüşler değerlendirilmiştir. Son olarak adli para cezasının benzer kurumlardan farklılıkları ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise 765 sayılı Türk Ceza Kanunu dönemindeki para cezalarına ve bu dönemde para cezaları bakımından karşılaşılan sorunlara değinilmiştir. Daha sonra ise adli para cezasının TCK'daki düzenleniş şekilleri ve 5237 sayılı Kanun döneminde yer alan gün para cezası ve nispi para cezası şeklinde düzenlenen adli para cezalarının nasıl belirlendiği açıklanmıştır. Son kısımda ise adli para cezasının mahsubuna değinilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise geniş anlamda ceza hukuku bakımından adli para cezasının infazı, güvenlik tedbirleri bakımından adli para cezasının uygulama alanı ve ceza muhakemesi bakımından adli para cezası incelenmiştir. Bu incelemeler yapılırken çalışmanın hacmi gereği diğer kurumların yalnızca adli para cezasını ilgilendiren kısımları ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA KAVRAMI, CEZALANDIRMANIN AMACI VE CEZANIN ÇEŞİTLERİ, PARA CEZALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ, ADLİ PARA CEZASI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER VE ADLİ PARA CEZASININ BENZER KURUMLARDAN FARKLARI

I. Ceza Kavramı, Cezanın Amacı, Özellikleri ve Çeşitleri

A. Ceza Kavramı

1. Toplumsal Davranış Kuralları ve Yaptırım

Her insan, yaşamı boyunca başka insanlarla iletişim kurar. Bu iletişim toplumsal yapının karmaşıklığına göre az veya çok olabilir. İnsanlar var olduğundan beri varoluşunu belirli bir insan grubuyla birlikte yaşamaya borçludurlar.¹ İnsanlar ilk olarak avcı toplayıcı şekilde ve küçük klanlar halinde yaşamış ve bilgilerini nesilden nesle aktarıp dünyaya yayılmışlardır.² İnsanlar için dönüm noktası yerleşik yaşama geçiş tarımsal devrimin başlaması ile olmuştur.³ Daha sonraki dönemde nüfus patlaması ve siyasi otoritelerin gelişimiyle toplumsal yapı önü alınamaz bir hızla karmaşıklaşıp büyümüştür.⁴

İnsanların birlikte yaşamalarını sağlayan toplumsal davranış kuralları insanlığın her döneminde mevcuttur.⁵ Çünkü birden fazla insanın bulunduğu her yerde

¹Ayrıntılı bilgi için bkz. William H. McNeill, **Dünya Tarihi**, çev. Alaeddin Şenel, 16. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2015, s. 25 vd.; Alaeddin Şenel, **İlkel Topluluktan Uygur Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982, s.42; Çağlar Tuncay, **Uygurlığın Seyir Defteri**, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 1996, s. 21; Oktay Uygun, **Devlet Teorisi**, 2. Baskı, İstanbul, 12 Levha Yayıncılık, 2015, s. 5.

² Hermann Kinder, Werner Hilgemann, **dtv- Atlas zur Weltgeschichte Karten und chronogischer Abriß**, C: 1, 17. Baskı, München, DTV, 1981, s. 13 vd..

³ Tuncay, **a.g.e.**, s. 22; Ayrıntılı bilgi için bkz. Şenel 136 vd..

⁴ Tahir Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, 3. Baskı, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1953, s. 16.

⁵ Uygun, **a.g.e.**, s. 23; Şenel, **a.g.e.**, s. 92 vd..

bir düzenin bulunması gerekmektedir. İnsanların davranışlarını düzenleyen bu kurallar, çıkar çatışmasının oluşmasını engelleme amacını taşımakta ve oluşan çıkar çatışmalarının çözümü için insanlara bir şeyleri yapmaları ya da yapmamaları konusunda emirler içermektedir.⁶ Bu emirlerin bir yasak yönü olmakla birlikte, bir yandan da bu emirlerin koruyucu ve özgürlüğü sağlayıcı yönü bulunmaktadır.⁷ Çünkü davranışların yasaklanması yasaklanmayan davranışların yapılmasındaki özgürlüğü de ifade etmektedir. Bu bakımdan tüm davranış kurallarının varoluş amacı bu koruma sayesinde insanların toplum içerisinde yaşamını sürdürmesini sağlamaktır.

Toplumsal davranış kuralları yapılması ve yapılmaması emredilen ve yasaklanan davranışları düzenlemekle kalmamaktadır. Toplumsal davranış kurallarının var olması insanların bu kurallara uyması için yetse de insan hür iradesi gereği bu düzen kurallarına uymamakta özgürdür.⁸ İnsanlığın her döneminde bu kurallara uyulmamasının sonucu ise yaptırımdır.⁹ Yaptırım, toplumsal davranış kurallarının yapılması gerekenlerinin yapılmamasına ya da yapılmaması gerekenlerin yapılmasına karşılık uygulanan bir tepkidir.¹⁰

2. Toplumsal Davranış Kuralları Bakımından Hukuk Kuralları

Toplumsal yaşamın karmaşıklaşmasıyla birlikte toplumsal davranış kuralları çeşitlilik göstermiştir ve her biri zamanla diğerlerinden bağımsız hale gelmiştir.¹¹ Böylece hukuk, ahlak, örf ve âdet, din ve görgü kuralları gibi çeşitli ayrımlar ortaya

⁶ Necip Bilge, **Hukuk Başlangıcı**, 30. Baskı, Ankara, Turhan Kitapevi, 2012, s. 3.

⁷ Aydın Aybay, Rona Aybay, Ali Pehlivan, **Hukuka Giriş**, 12. Baskı, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016, s.16; Ayhan Önder, **Ceza Hukuku Dersleri**, İstanbul, Filiz Kitapevi, 1992, s. 3.

⁸ Ossip K. Flechtheim, **Hegels Strafrechtstheorie**, 2. Baskı, Darmstadt, Duncker & Humblot, Berlin, 1975, s. 85 vd.; Vecdi Aral, **Toplum ve Adaletli Yaşam**, 2. Baskı, İstanbul, Legal Kitapevi, 2012, s. 14; İrade özgürlüğü ile ilgili tartışmalar için bkz. Serdar Talas, “Ceza Hukukunda Kusur İlkesi Bağlamında Nedeninde Serbest Hareketler (actio libera in causa) Kavramı ve Geçici Nedenlerin Ceza Sorumluluğuna Etkisi”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış) Doktora Tezi, 2011, s. 35vd.

⁹ Uygun, **a.g.e.**, s. 23- 24.

¹⁰ Adnan Güriz, **Hukuk Başlangıcı**, 14. Baskı, Ankara, Siyasal Kitapevi, 2012, s. 46.

¹¹ Bilge, **a.g.e.**, s. 6.

çıkmıştır. Farklı davranış kurallarının birbiriyle kesişim alanı oldukça fazla olsa da her bir kural amacı ve özellikleri bakımından birbirinden farklıdır.¹²

Hukuk kurallarıyla diğer kuralların arasındaki en temel fark, yaptırımlarda karşımıza çıkmaktadır. Hukuk kurallarının yaptırımları maddi ve cebriyken, diğer yaptırımların tamamı tinseldir.¹³ Hukuk kuralına kişilerin serbest iradeleriyle uymadığı durumlarda kurala uymayan kişilere karşı zor kullanılarak kurala uymaları sağlanır.¹⁴ Bu temel ayrım dışında hukukun amacının adaleti sağlamak olması, insan iradesi tarafından oluşması, devletçe yaptırıma bağlanmış olması gibi bazı özelliklerle diğer toplumsal davranış kurallarından ayrılmaktadır. Ayrıca hukuk kuralları kişinin kurala uyması durumuna genellikle sonuç bağlamamaktadır. Bu sebeple ödül olarak bir yaptırımın hukuk kurallarında mevcut olması oldukça az görülmektedir.¹⁵

3. Hukuki Yaptırımlar

Hukuk kuralına aykırı davranışın karşılığında uygulanan kamusal tepkiye hukuki yaptırım denir.¹⁶ Hukuki yaptırımların yukarıda belirtilen bazı özellikleri ortak olsa da bu yaptırımlar çeşitlilik göstermektedir. Hukuk sisteminde hukuka aykırı davranan bireylere yönelik uygulanan yaptırımların medeni, idari ve cezai yaptırım olmak üzere üç farklı çeşidi mevcuttur.

¹² Bu durum özellikle hukuk kuralları ile ahlak kuralları arasında ortaya çıkmaktadır. Bir görüş hukuk kurallarıyla ahlak kurallarının aynı temele dayandığını ahlaki olmayan bir davranışı hukuk düzeninin koruyamayacağını savunmaktadır. bkz. İzzet Özgenç, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 13. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 30 vd.. Ancak kanaatimizce kesişim kümesi çok olsa da ahlak ve hukuk kuralları ayrı kurallardır ve her suç teşkil eden fiil ahlaka aykırı değildir (örneğin siyasi suçlar ve taksirli suçlar).bkz. Öztekin Tosun, “Ceza Hukukunun Gerçek Kaynakları”, **İÜHFM**, C: 28, S: 3- 4, 1962, s. 625; Faruk Erem, Ahmet Danışman, Mehmet Emin Artuk, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1997, s. 685- 686; Kayıhan İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 4. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2017, s. 52; Yasemin Işıқтаç, **Hukuk Başlangıcı**, 3. Baskı, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2015, s. 84 vd..

¹³ Bilge, **a.g.e.**, s. 14.

¹⁴ Işıқтаç, **a.g.e.**, s. 150.

¹⁵ Gözler, **a.g.e.**, s. 370.

¹⁶ Süheyl Donay, “Para Cezaları”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, İstanbul, 1972, s. 3.

Medeni hukuk yaptırımları özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Bu tür yaptırımların tazminat, cebri icra, hukuki işlemlerde hükümsüzlük gibi çeşitleri mevcuttur.

İdari yaptırımlar, idare hukukuyla ilgili idare tarafından bazen de yargısal bir merci tarafından kararlaştırılan yaptırım türleridir. İdari yaptırımlara disiplin cezaları ve idari para cezaları örnek olarak verilebilir.

Cezai yaptırımlar, işlenen bir suçun karşılığı olarak hükmedilen yaptırımlardır. Bu yaptırımlar hukukumuzda cezalar ve güvenlik tedbirleri olmak üzere iki çeşittir.¹⁷

Yukarıda kısaca açıklanan hukuki yaptırım türlerinin hepsi birbirinden bağımsızdır. Bu kapsamda bir hareket birden fazla hukuki yaptırıma sebep olabilir. Hukuki yaptırım türleri arasında “*non bis in idem*” ilkesi kabul edilmemektedir.¹⁸ Örneğin TCK’nın 252. maddesinde yer alan rüşvet suçunu işleyen bir kamu görevlisine hem idari yaptırım olarak disiplin cezası verilebilir hem de bu kişiye yönelik rüşvet suçundan dolayı cezai yaptırım olarak hapis cezası hükmedilebilir. Ancak hukuki yaptırım türlerinin birbirinden bağımsızlığının bir istisnası mevcuttur. Kabahatler Kanunu’nun 15. maddesinin 3. fıkrasına göre bir fiilin hem suç hem kabahat oluşturması durumunda yalnızca işlenen suç nedeniyle cezai yaptırım uygulanabilir.

4. Ceza Kavramı ve Cezanın Fonksiyonu

Yukarıda belirttiğimiz hukuk kurallarının ihlalinin hepsinin bir yaptırımı mevcuttur. Bu yaptırımlar içerisinde en şiddetlisi olarak cezalar karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar diğer hukuk kuralları da bireylerin özgürlüklerini ve toplum düzenini korumaya çalışsa da medeni ve idari yaptırımlar bir ölçüde eksik kalmaktadır. Örneğin, çok zengin bir kişi verdiği zararları tazminat olarak kolayca ödeyebileceği

¹⁷ Günümüzde ceza hukuku yaptırım sistemleri iki izli yapıdan üç izli yapıya doğru evrilmiştir. Onarıcı adalet kavramı çerçevesinde mağdurun zararının giderilmesi amacıyla çeşitli kurumlar sistemimize dâhil olmuştur. Ancak bu kısımda esas itibarıyla klasik anlamda ceza hukuku yaptırımları sayılmıştır.

¹⁸ Hilal Nur Şarbak, “Uluslararası Hukukta ve Türk Hukuku’nda Non Bis In Idem İlkesi”, **Suç ve Ceza**, İstanbul, Beta Yayınevi, S: 2, 2013, s.15.

için herhangi bir engel olmadan herkese zarar verme gücüne kavuşabilecektir. Ceza hukukunun dışında kalan yaptırımların toplumsal düzeni sağlamada yetersiz kalması nedeniyle cezanın toplumsal düzenin devamı için bir zorunluluk olduğunu söylememiz mümkündür. Bu zorunluluk, insanların toplum içerisinde yaşamasının zorunluluğundan gelir.¹⁹ Bu nedenle de Avrupa’da bazı hukukçular tarafından savunulan ceza hukukunun suçu önleyen tüm faktörlerin uygulanması ve uzlaşma nedeniyle gelecekte ortadan kalkacağına dair görüşe katılmamaktayız.²⁰

Arapça kökenden gelen “ceza”, bir olay karşısında iyi ya da kötü verilen tepki anlamına gelmektedir.²¹ Türkçe’de ceza, “Uygunsuz davranışlarda bulunanlara uygulanan üzüntü, sıkıntı, acı verici işlem veya yaptırım” anlamına gelmektedir.²² Türk doktrinde cezanın çeşitli tanımları mevcuttur.

Dönmezer/Erman’a göre ceza: “... topluma büyük ölçüde zarar veren fiiller karşılığı Devletin son çare olarak kanun ile yarattığı ve izlediği diğer yapıcı amaçlar yanında, özellikle suç işleyeni bazı yoksunluklara tabi kılmak ve toplumun işlenen fiili onamama tutumu belirtmek üzere ilke olarak bir yargı kararı ve suçlunun sorumluluk derecesi ile orantılı biçimde uygulanan korkutucu, caydırıcı bir müeyyidedir.”²³

Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe’ye göre ceza, “suç karşılığı uygulanan yaptırımdır.”²⁴

Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır’a göre ceza, “suç teşkil eden eylemi nedeniyle suçlu hakkında yargı organlarınca hükmedilen bir mahkûmiyetin infazı çerçevesinde tatbik olunan ve esasen ıslahı sağlamaya yönelik ıstırap verici, korkutucu ve caydırıcı bir müeyyide” dir.²⁵

¹⁹ Erdem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 679.

²⁰ Aynı yönde ve ayrıntılı bilgi için bkz. Claus Roxin, “Ceza Hukukunun Bir Geleceği Var Mıdır?” çev. Yener Ünver, **Suç Politikası**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2016, s. 56- 57.

²¹ Mehmet Emin Artuk v.d., **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s. 745.

²² Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük (Çevrimiçi) https://http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b0272ee5e3b59.13893414 (Erişim Tarihi 21.05.2018).

²³ Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C: 2, 11. Baskı İstanbul, Beta Yayınevi, 1997, s. 543.

²⁴ Veli Özer Özbek v.d., **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s.565.

²⁵ Artuk v.d., **a.g.e.**, s.746.

Koca/Üzülmez'e göre ceza, "suç teşkil eden fiilleri kusurlu bir iradeyle işleyenler hakkında devlet eliyle uygulanan ve onları bazı yoksunluklara tabi kılan, sosyalleştirme amacına yönelik olan ıstırap verici, korkutucu ve caydırıcı bir yaptırım türüdür."²⁶

Toroslu'ya göre "Ceza, kanun tarafından bir tehdit olarak öngörülen ve adli makamlar tarafından bir ceza muhakemesi sürecinde yine kanunun bir emrini ihlal eden kişiye uygulanan acı, ıstırap..." olarak tanımlanmaktadır.²⁷

Doktrinde yapılan tanımlara baktığımızda genellikle ceza, suçun karşılığı olarak uygulanan bir tepki olarak tanımlanmaktadır.²⁸ Güvenlik tedbiri de suç için uygulanan bir ceza hukuku yaptırımı olduğu için bu tanımlar cezaların güvenlik tedbirlerinden farkını ortaya koyacak herhangi bir bilgi içermemektedir. Öte yandan doktrinde yapılan cezanın tanımlarında kanunilik, orantılılık, son çare olması, kusurlu bir iradeyle işlenmesi gibi modern ceza hukuku bakımından kabul edilen ilkelere yer verilmektedir. Oysaki bu ilkelerin kabul edilmediği hukuk sistemleri günümüzde bile mevcuttur.²⁹ Doktrinde yapılan tanımlarda yer alan caydırıcılık, ıslah edicilik ise cezalandırmanın amacına ilişkin değerlendirilmesi gereken hususlardır ve kişiden kişiye çağdan çağa farklılık göstermektedir.

Kanaatimizce ceza, suç karşılığı olarak uygulanan kişinin bir hakkına yönelen ve infaz edildiğinde yöneldiği hakta yoksunluk bırakan acı verici³⁰ ve zorlayıcı bir yaptırımdır.

Geçmişten günümüze cezalandırma, çeşitli sebeplere dayandırılmaktaydı. Eski çağlarda kralın otoritesini korumak ya da Orta Çağ'da kilise otoritesini korumak için ceza verilebilmekteydi. Günümüzde ise durum farklıdır. Ceza hukukundaki suç tipleri

²⁶ Mahmut Koca, İlhan Üzülmez, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 10. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 549.

²⁷ Haluk Toroslu, **Ceza Müeyyidesi**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2010, s. 11.

²⁸ Doktrinde bu şekilde yapılan tanımlar için bkz. Nur Centel, Hamide Zafer, Özlem Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 9. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2016, s. 535; Fatma Karakaş Doğan, **Cezanın Amacı ve Hapis Cezası**, İstanbul, Legal Yayınevi, 2010, s. 34; Taner, **a.g.e.**, s. 565; Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 565.

²⁹ Örneğin totaliter devletlerde suçta ve cezada kanunilik ilkesi kabul edilmemektedir. Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 99- 100.

³⁰ Modern ceza hukukunda cezaların acı vericiliği yalnızca psikolojik acıdan ibaret olsa da acı verici özelliği her zaman mevcuttur.

belirli bir emir ve yasaktan ve bu emir ve yasağın ihlalden doğan yaptırımdan oluşmaktadır. Modern ceza hukukunda yasak norm sıradan bir emir ve yasak olarak karşımıza çıkmamaktadır. Her suç en az bir korunan hukuki değer içermek zorundadır.³¹

Bireyin ön plana çıktığı günümüz ceza hukukunda suç tiplerindeki korunan hukuki değerler, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini ve bireylerin oluşturduğu toplumun düzenli bir şekilde devam edebilmesini korumaktadır.³² Bu değerler özellikle anayasada yer alan temel hak ve özgürlüklerdir.³³ Modern ceza hukukunun amacı özgürlükleri güvence altına almaktır. Ancak ceza, özgürlüğün korunması amacıyla her ihlal için başvurulacak bir reaksiyon değildir. Tüm toplumsal davranış kuralları arasında en ağır yaptırımın ceza olması nedeniyle sadece toplumsal değerleri en ağır ölçüde ihlal edebilecek davranışlar için cezaya başvurulabilir.³⁴

B. Cezalandırmanın Amacı

Cezanın tarihi insanlığın tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Cezalandırmanın amacının ne olduğu konusu da cezalandırma kadar eski bir tartışma olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁵ Bu konu sadece hukuki bir konu olarak değil, dini metinler için de ilgi çeken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁶ Konuyla ilgili birçok görüş ileri sürülmüş olsa da aşağıda kefarete teorisi (mutlak adalet teorisi), faydacı teoriler ve karma teori olmak üzere üç başlık altında en temel görüşlere yer verilecektir.

³¹ Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 20. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 2.

³² Nitekim TCK'nın birinci maddesinin ilk cümlesi "*Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir*" şeklinde düzenlenmiştir.

³³ Adem Sözüer, Selman Dursun, Serdar Talas, **Türk Ceza Hukuku Mevzuatı**, 4. Baskı, İstanbul, Alfa Yayınevi, 2017, s.23 Adem Sözüer, "Önsöz Yerine Türk Ceza Hukuku Reformu", **İÜHF**, C: 71, S: 1, 2013, s.y.; Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 17. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 31.

³⁴ Sözüer, Dursun, Talas, **a.g.e.**, s.23- 24.

³⁵ Cezanın amacıyla ilgili antik Yunan'da ileri sürülen fikirler için bkz. Richard Honig, "Ceza Gayeleri Nazariyesinin Tarihine Dair", **İÜHF**, C: 2, 1936, s. 416 vd..

³⁶ İbrani Hukuku'nda cezanın kefarete dayandığına ilişkin bkz. Freda Adler, Gerhard O. W. Mueller, William S. Laufer, **Criminal Justice**, New York, St. Lois, 1994, s. 344; Kur'an'da cezanın amacıyla ilgili bkz. İlhan Rahimov, **Suç ve Ceza Felsefesi**, İstanbul, EkoAvrasya Yayınları, 2014, s. 118 vd..

1. Kefaret Teorisi (Adalet Teorisi)

Cezalandırmanın amacıyla ilgili ortaya atılan teorilerden ilki kefarete teorisidir. Aydınlanma Çağı'nda kefarete teorisinin temelleri atılsa da aslında düşünce olarak öç alma hakkının devlete geçmesiyle bu fikir ortaya çıkmıştır.³⁷ Teorinin en önemli savunucuları Kant ve Hegel'dir. Kefarete teorisini savunanlar cezalandırmanın amacını failin geçmişte yapmış olduğu kötü davranışa dayandırmaktadır.³⁸ Teorinin savunucularına göre, cezanın geleceğe yönelik herhangi bir beklentisi ve faydası yoktur.³⁹ Ceza, bir şeyin aracı olmayıp (ıslah ve genel önleme gibi) kendisi başlı başına bir amaçtır.⁴⁰ Fail suç işleyerek bir kötülük yapmıştır⁴¹ ve bu kötülüğten arınmasının tek yolu da failin cezalandırılarak acı çekmesidir.⁴² Bu teoride ceza bir kefarete olarak kabul edilmektedir. Cezanın infaz edilmesiyle birlikte verilmiş olan zarar ve kefarete ödenmiş olur.⁴³ Fail cezalandırıldığında toplum düzeni eski hale gelir.

Kefarete teorisinin taraftarları cezalandırmanın amacını failin kötü davranışına bağlaması nedeniyle cezanın da failin kötü davranışının karşılığı kadar verileceğini savunmaktadır.⁴⁴ Bu sebeple de ceza, failin kusuruyla (yapmış olduğu kötülükle) orantılı verilmesi ve kişinin kendi kötü davranışı nedeniyle kendisine ceza verilmesi düşüncesinin sonucu olarak ceza sorumluluğunun şahsiliği fikri ortaya çıkmıştır.⁴⁵

³⁷ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 559.

³⁸ Helmut Fuchs, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, C: 1, 9. Baskı, Wien, Verlag Österreich, 2016, s. 10; Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 566; Wilhelm Gallas, "Cezalandırılabilirliğin Temelleri ve Sınırları", çev. İzzet Özgenç, **SÜHFD**, C: 4, S: 1- 2, s. 308; Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s. 447.

³⁹ Claus Roxin, **Strafrechtliche Grundlagen Probleme**, Berlin, Walter de Gruyter, 1972, s. 2; Nur Centel, "Cezanın Amacı ve Belirlenmesi", **Turhan Turfan Yüce'ye Armağan**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001, s. 338; Karakaş- Doğan, **a.g.e.**, s. 41; Ahmet Gökçen, "Cezanın Amacı ve Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın İnfaz Sistemi", **Ceza Hukuku Makaleleri**, İstanbul, Güven Kitabevi, 2002, s. 46; Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s. 537; Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 748.

⁴⁰ Roxin, **a.g.e.**, s. 2.

⁴¹ Teorinin savunucularına göre bu kötülük farklı sebeplere dayandırılmaktadır. Kant'a göre kötülük, ahlaki olarak bir kötülükken, Hegel'e göre hukuki bir kötülüktür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Flechtheim, **a.g.e.**, s.102 vd..

⁴² İlhan Üzülmüş, "Ceza Sorumluluğunun Esası ve Cezalandırmanın Amacına Dair Düşünce Hareketleri", **AÜEHFD**, C: 5, S: 1- 4, 2001, s. 265; Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s. 536.

⁴³ Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 566.

⁴⁴ Timur Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 12. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 564

⁴⁵ Toroslu, **a.g.e.**, s. 42.

Kefaret teorisi şu sebeplerden dolayı eleştirilmektedir: Kefaret teorisini savunanlar cezayı yapılan kötölüğün karşılığı olarak tanımlasa da insanların yaptığı tüm kötölükler cezalandırılmamaktadır.⁴⁶ Bu sebeple de kefarete teorisi, devletin hangi kötölükleri cezalandıracağını açıklayamamaktadır.⁴⁷ Ayrıca kefaretin ceza hukukundan çok kişinin manevi yaşamına ilişkin bir kavram olması nedeniyle bu kavramın cezalandırmanın amacında dikkate alınmaması gerektiğı savunulmuştur.⁴⁸ Bu teoriye diğeri bir eleştiri de failin topluma kazandırılmasının dikkate alınmaması nedeniyle yapılmaktadır.⁴⁹ Çünkü ıslah edilmeden topluma dönmesi durumunda fail, toplum bakımından hala tehlike oluşturmaktadır.⁵⁰ Son olarak, failin cezalandırılması her zaman için mutlak adaletin sağılandığı anlamına gelmemektedir. Bazen failin cezalandırılmasına rağımen mağdur veya mağdurun yakınları failin yeterli cezayı almadığını düşünerek intikam duygusuyla hareket edip faile karşı suç işleyebilmektedir.⁵¹

2. Faydacı Teoriler

Faydacı teoriye göre ceza, geleceğı yönelik suç işlemeyi önleyecek bir fayda içermelidir.⁵²

Faydacı teorilerin kaynağı da kefarete teorisi gibi uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Cezanın önleyici fonksiyonu ile ilgili düşünceler antik Yunan'da tartışılmıştır.⁵³ Kanonik hukuk döneminde cezanın amacı ıslah ve genel önleme olarak kabul edilmiştir.⁵⁴ Carolina Kanunu'nda da cezanın amaçlarından birinin genel önleme olduğı kabul edilmektedir.⁵⁵ Aydınlanma döneminde ise bu düşüncüyü sistematik hale

⁴⁶ Demirbaş, **a.g.e.**, 565; Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.537; Karakaş-Doğarı, **a.g.e.**, s.43; Artuk v.d., **a.g.e.**, s.748.

⁴⁷ Demirbaş, **a.g.e.**, s.565; Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.537; Artuk v.d., **a.g.e.**, s.748.

⁴⁸ Karakaş-Doğarı, **a.g.e.**, s.43; Artuk v.d., **a.g.e.**, s.748.

⁴⁹ Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.448; Artuk v.d., **a.g.e.**, s.749.

⁵⁰ Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.448.

⁵¹ Artuk v.d., **a.g.e.**, s.748.

⁵² Fuchs, **a.g.e.**, s. 11, Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.** s. 539, Özbek v.d., **a.g.e.** s. 567.

⁵³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Honig, **a.g.e.**, s. 416.

⁵⁴ bkz. Cemil Ozansü, **Erken Modernlikte Ceza Sorumluluğünün Kamusallaşması ve Rasyonelleşmesi**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2014, s. 320.

⁵⁵ **A.e.** s. 324.

getirenler ve teorinin en önemli temsilcileri Beccaria, Feuerbach ve Bentham'dır. Faydacı teori genel ve özel önleme olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

a. Genel Önleme

Genel önleme pozitif ve negatif genel önleme olarak ikiye ayrılmaktadır.

Negatif genel önleme teorisine göre cezanın amacı, devletin suç olarak yasaklamış olduğu hareketleri yapanları cezalandırarak üçüncü kişilerin de bu hareketleri yapmaması için bir tehdit oluşturmaktır.⁵⁶ Böylece yapmış olduğu davranıştan dolayı cezalandırılan kişi toplumdaki diğer vatandaşlara örnek teşkil edecektir.⁵⁷ Devletten gelen bu tehdit, ayırım yapılmaksızın toplumdaki herkese yönelik bir tehdittir.⁵⁸ Negatif genel önlemenin gerçekleşebilmesi için suç ve cezanın kanunla düzenlenmesi ve hükmedilen cezanın infaz edilmesi gerekir.⁵⁹ Teoriye göre, devletten gelen tehdit ne kadar ağır olursa suç işlenmesinin önüne o kadar geçilecektir.

Negatif genel önleme fikrinin yaygınlaşmasıyla birlikte cezalandırmanın şiddetinde büyük artışlar meydana gelmiştir. Böylece işlenen suçla verilen ceza arasında büyük orantısızlıklar ortaya çıkmıştır.⁶⁰ Ayrıca ölüm cezasının ve vücut bütünlüğüne yönelik cezaların uygulama alanı artmış, hükmedilen cezalar halka açık infaz edilmiştir.⁶¹

Pozitif genel önlemede cezanın amacı, toplumun hukuk bilincinin ve hukuka olan güveninin güçlenmesini sağlamaktır.⁶² Kanunda bir suçun düzenlenmesiyle ve bu suçu işleyen faillerin her seferinde ceza almasıyla toplumsal değerler herkes tarafından öğrenilecek ve hatırlanacaktır.⁶³ Bu sayede bireyler bakımından ceza, öğrenme etkisi,

⁵⁶ Roxin, **a.g.e.**, s. 17; Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 687; Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 750.

⁵⁷ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 562.

⁵⁸ Toroslu, **a.g.e.**, s. 55.

⁵⁹ Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 568.

⁶⁰ **A.e.** s. 56.

⁶¹ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 562.

⁶² Claus Roxin, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, C: 1, 4. Baskı, Beck, 2006, s.80; Özbek v.d., **a.g.e.**, s.568; Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.450.

⁶³ Özbek v.d., **a.g.e.**, s.568; Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.450.

güven etkisi ve tatmin etkisi olmak üzere üç etki meydana getirir.⁶⁴ Bireyler öğrenme etkisiyle hukuka uymamanın sonuçlarını göz önüne getirerek, güven ilkesiyle hukuk normunun ihlal edilmezliğini fark ederek, tatmin etkisiyle cezaya hükmedilmesiyle uyuşmazlığın çözüldüğünü görerek hukuk bilinci edinirler ve bireylerin hukuk bilinci güçlenir.⁶⁵

Genel önleme teorileri de cezanın amacını tek başına açıklamaya yetersizdir. Bir kişinin cezalandırılması üçüncü kişilerin suç işlemesini engellemek amacını taşıması nedeniyle bu teori eleştiriye açıktır.⁶⁶ Ayrıca negatif genel önleme için cezaların ağırlaştırılmasıyla hafif suçlar için ağır cezalar verilmesi cezayı ölçüsüz hale getirmektedir.⁶⁷ Cezanın şiddetli olmasının suç işlenmesinin önüne geçtiğini söylemek de mümkün değildir.⁶⁸ Örneğin, en ağır ceza olan ölüm cezasının bile bir suçun yaptırımını haline gelmesi uzun vadede o suçun işlenmesini azaltmamaktadır.⁶⁹

b. Özel Önleme

Özel önleme teorisinde cezanın amacı, suç işleyen bir kişinin tekrar suç işlemesinin önüne geçmektir. Bu teoriye göre ceza, kişinin gerçekleştirdiği haksızlık nedeniyle hükmedilen uyarıdır.⁷⁰ Özel önlemenin nasıl gerçekleşeceği konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bunlar bireysel caydırma, tecrit ve ıslaktır.⁷¹ Fikirlerin ortak özelliği failin kusuru oranında değil, failin yeniden topluma döneceği süre kadar cezalandırılması gerektiğinin savunulmasıdır.⁷²

⁶⁴ Roxin, **a.g.e.**, s.81.

⁶⁵ Roxin, **a.g.e.**, s.81; Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.450; Özbek v.d., **a.g.e.**, s.568- 569;

⁶⁶ Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s.546.

⁶⁷ Sulhi Dönmezer, “Suç Siyaseti”, **İÜHFM**, C: 52, S: 1- 4, s. 24; Karakaş- Doğan, **a.g.e.**, s.49.

⁶⁸ Artuk v.d., **a.g.e.**, s.751; Karakaş-Doğan, **a.g.e.**, s.49.

⁶⁹ Bu konuda yapılmış bir çalışma için bkz. Dieter Döllig v.d., “ Is Deterrence Effective? Results of a Meta-Analysis of Punishment”, **European Journal on Criminal Policy and Research**, Springer, C: 15, S: 1- 2, 2009, s. 223.

⁷⁰ Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 567.

⁷¹ Doktrinde bazı eserler özel önlemeyi sadece bireysel caydırma olarak almakta ve ıslahı kefare, faydacı, karma teorilerin yanında dördüncü başlık olarak incelemektedir. Örneğin Erem, Danışman Artuk, **a.g.e.**, s. 689.

⁷² Karakaş- Doğan, **a.g.e.**, s. 46; Centel, **a.g.e.**, s. 340- 341.

Bireysel caydırma fikrine göre cezalandırmanın amacı, suç işleyen kişiye bir ceza verilmesiyle kişinin tekrar suç işlemesini önlemektir.⁷³ Böylece suç işleyenlere bir ceza uygulanır ve bu kişiler o kadar kötü deneyimler yaşar ki tekrar suç işlemeye cesaret edemezler.⁷⁴

Özel önlemenin bir diğer görünüş şekli faili toplumdan uzaklaştırmaktır. Tecrit de denilen bu özel önleme şeklinde amaç özellikle ıslahı mümkün olmayan ve suç işlemekten çekinmeyen kişileri toplumdan uzak tutmaktır.⁷⁵

Özel önleme konusunda bir diğer görüş ise ıslahtır. İslah kavramında kişiye ceza verilmesi durumunda kendiliğinden ıslahın gerçekleşeceği ile cezanın infazıyla birlikte ıslahın gerçekleşebileceği olmak üzere iki farklı görüş mevcuttur.⁷⁶ Cezanın kendisinin ıslah olduğu konusundaki görüş günümüzde kabul görmemektedir. Cezanın infaz edilerek ıslahın gerçekleşeceği konusundaki görüş, 19. yüzyılda tıp ve psikoloji bilimlerinin de gelişmesiyle suçludaki mevcut durumun ceza olarak uygulanacak iyileştirme yöntemleriyle ortadan kaldırılabileceği düşüncesine dayanarak ortaya çıkmıştır.⁷⁷ Bu kapsamda cezalandırmanın amacının suç işleyen kişideki mevcut tehlikenin ortadan kaldırılarak kişinin yeniden suç işlemesini engellemek ve suç işleyenleri topluma kazandırmak olduğu ileri sürülmüştür.⁷⁸

Özel önleme teorileri de eleştirilmiş ve cezalandırılmanın amacının açıklanması bakımından yeterli bulunmamıştır. Bireysel caydırmada cezaya hükmedilirken failin yeniden sosyalleşmesi gereken sürenin belirlenmesi son derece güçtür.⁷⁹ Ayrıca failin tekrar suç işlemeyeceğine dair başarılı etkisi olduğunu söylemek de zordur. Bu bakımdan konuyla ilgili Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanan üç hata kuralı örnek verilebilir. Mükerrir suçlular için yürürlüğe giren üç hata kanunlarıyla bazı suçlardan dolayı üç defa mahkûm olanların tahliye sürelerinin

⁷³ Kayıhan İçel v.d., **Yaptırım Teorisi**, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2002, s. 33; Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s. 540.

⁷⁴ İçel v.d., **a.g.e.** s. 33.

⁷⁵ Ali Rıza Çınar, **Türk Ceza Hukukunda Cezalar**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2005, s. 13; Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.449.

⁷⁶ Karakaş- Doğan, **a.g.e.**, s. 47; İçel v.d., **a.g.e.**, s. 34.

⁷⁷ Adler, Mueller, Kaufer, **a.g.e.**, s. 351.

⁷⁸ Karakaş- Doğan, **a.g.e.**, s. 47.

⁷⁹ İçel v.d., **a.g.e.**, s. 36.

uzatılması amaçlanmaktadır.⁸⁰ Ancak infaz sürelerindeki artış dolayısıyla suç işlenmesinin önüne geçilmesinden ziyade bazı suçların işlenmesinde artışlar meydana geldiği görülmektedir.⁸¹

Cezalandırmanın amacının ıslah olduğu görüşü de tek başına cezalandırmanın amacını açıklamakta yeterli olamamaktadır. Çünkü her suçlu ve suç için ıslahın mümkün olduğunu söylemek mümkün değildir.⁸² Ayrıca iyileştirme süresinin belli olmaması da adaletsiz sonuçlar yaratmaktadır. Çünkü cezalandırmanın amacının yalnızca ıslah olduğu kabul edildiği takdirde bazen aynı suç için farklı cezalar verilebilirken bazen de iyileştirme süresinin belli olmaması nedeniyle hafif suçlar için çok uzun süreli cezaların verilebilmesi mümkün hale gelebilmektedir.⁸³ Son olarak, cezanın amacının ıslah olması fikri, insancıl bir fikir olsa da uygulama bakımından rehabilitasyon faaliyetlerinin yetersiz olması nedeniyle cezanın ıslah edici fonksiyonun yerine getirilmesi bakımından yetersiz kalabilmektedir.⁸⁴

3. Karma Teori

Kefaret teorisi ve faydacı teorilerin tek başına cezalandırmanın amacını açıklayamadığı düşüncesiyle bu teorileri birleştirerek cezalandırmanın amacını açıklayan teoriler ortaya çıkmıştır. Bu teorilere göre ceza hem geçmişe yönelik kefarete hem de geleceğe yönelik fayda amacını taşımalıdır.⁸⁵ Teorilerdeki ortak yön failin kusuruyla orantılı ceza verilmesi gerektiğinin savunulmasıdır.⁸⁶ Ancak bu birleştirmede kefarete ve faydacı teorilere verilen öneme göre ciddi farklar mevcuttur. Bazı yazarlar esas ve üstün amacının kefarete olduğunu ayrıca cezanın genel ve özel

⁸⁰ Alper Sözer, Mehmet Kul, “Caydırıcılık ve Kısıtlama Yönüyle Suç Önlemede Ağırlaştırılmış Cezaların Kullanımı”, ed. Alper Sözer, David Lee, **Suç Önleme- Teori, Pratik ve Değerlendirme**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011, s. 90 vd..

⁸¹ **A.e.**, s. 100- 101.

⁸² Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 690.

⁸³ Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s.449.

⁸⁴ Hakan Karakehya, “Modern Cezalandırma Sistemlerinin Büyük Anlatıları”, **İÜHFİM**, C: 56, S: 1, s. 100.

⁸⁵ Fuchs, **a.g.e.**, s. 11- 12; Üzülmmez, **a.g.e.**, s. 269; Çınar, **a.g.e.**, s. 14; Centel, **a.g.e.**, s. 347; Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 751; Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 569; Gökçen, **a.g.e.**, s. 51.

⁸⁶ Michael Köhler, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Berlin, Springer, 1997, s. 44; Roxin, **Strafrechtliche Grundlagen Probleme**, s. 27; Koca, Üzülmmez, **a.g.e.**, s. 552; Üzülmmez, **a.g.e.**, s. 270.

önleme amacına hizmet ettiğini savunurken, bazıları cezanın esas amacının önleme olduğunu ve kefarete düşüncesinin ikincil planda olduğunu savunmaktadır.⁸⁷

Kanaatimizce karma teori cezalandırmanın amacını tam olarak açıklayabilmektedir. Ceza verilmesinin esas nedeni, failin geçmişte işlediği suçtur. Bu suçtan dolayı da kusuruyla orantılı ceza verilmesi gerekmektedir. Ayrıca, cezada genel önleme ve özel caydırıcılık etkilerinin de bulunması gerekir. Ancak genel önleme ve özel caydırıcılıktan da önemli olan husus ıslahıdır. Cezanın ıslah amacı hem failin cezası belirlenirken yaptırımın türünün seçimi sırasında dikkate alınmalı hem de hükmedilen cezanın infazı bakımından dikkate alınmalıdır.

4. Türk Doktrini ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Bakımından Cezalandırmanın Amacı

Türk⁸⁸ ve Alman⁸⁹ doktrinde ağırlıklı görüş cezalandırmanın amacı bakımından karma teoriyi kabul edilmektedir. Ancak, doktrinde farklı görüşler de mevcuttur. Erem/Danışman/Artuk'a göre cezalandırmanın asıl amacı ıslahıdır.⁹⁰ Donay'a göre, cezalandırmanın asıl amacı genel ve özel önlemedir.⁹¹ Özgenç ise, cezalandırmanın amacını kefarete dayandırarak açıklamakta, kişinin cezalandırıldığı takdirde topluma yeniden kazanılacağını savunmaktadır.⁹²

Türk Ceza Kanunu'nun ilk maddesi “*Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir.*” şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca üçüncü madde “*Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur.*” şeklinde düzenlenmiştir. Bu maddelerden de anlaşılacağı üzere TCK karma teori esas alınarak düzenlenmiştir.⁹³ Bir yandan

⁸⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 269; Roxin, **a.g.e.**, s. 27- 28.

⁸⁸ Centel, **a.g.e.**, s. 356; Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 752.

⁸⁹ Köhler, **a.g.e.**, s. 44.

⁹⁰ Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 682.

⁹¹ Donay, **a.g.e.**, s. 11.

⁹² Özgenç, **a.g.e.**, s. 34.

⁹³ Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 752.

cezalandırmanın ölçütünde fiilin ağırlığı esas alınmaktayken diğer yandan suçun önlenmesi de cezalandırmanın amacı olarak kabul edilmiştir.⁹⁴

C. Ceza Politikasının Temel İlkeleri

Cezanın amacı bakımından görüş birliği olmasa da günümüz ceza hukukunda fikir birliği olunan konular mevcuttur. Bu konular hem ceza politikasına yön vermekte hem de modern ceza hukukunun temel ilkelerini oluşturmaktadır. Bu ilkeler, hümanizm ilkesi, hukuk devleti ilkesi, kusur ilkesi ve cezanın son çare olma ilkesi olmak üzere dört adettir.

1. Hümanizm İlkesi

Hümanizm ilkesi, cezaya hükmedilirken ve yaptırım aşamasında insan onuruna yaraşır muameleye maruz kalmaya yönelik bir ilkedir. Bu ilke Anayasa'nın 17. maddesinde *“Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.”* güvence altına alınmıştır. Ayrıca Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 2. maddesinde *“Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz.”* şeklinde düzenlenmiştir. Hümanizm ilkesini ceza politikaları bakımından kabul eden ülkelerde bedensel cezalar ve ölüm cezası yürürlükten kaldırılmıştır.⁹⁵ Hümanizm ilkesinin ceza kanunlarında örnek sonuçlardan biri de hükümlünün cezaevinden çıkma umudunu canlı tutacak bir koşullu salıverilme süresinin cezanın infazı için bulunma gerekliliğidir.⁹⁶

⁹⁴ Fatih Selami Mahmutoglu, Serra Karadeniz, **Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi**, İstanbul, Beta Yayınevi, 2017, s. 3.

⁹⁵ Mehmet Emin Artuk, “Ceza Kanununun Suç Siyaseti Bakımından Değerlendirilmesi”, **Ceza Hukuku Dergisi**, C: 1, S: 2, 2006, s. 12; Sözüer, Dursun, Talas, **a.g.e.**, s. 28.

⁹⁶ Örneğin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Vinter ve Diğerleri- Büyük Britanya davasında serbest kalma ümidi olmadan infaz edilen müebbet hapis cezasını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesine aykırı bularak ihlal kararı vermiştir. Karar için bkz (Çevrimiçi) http://www.menschenrechte.ac.at/orig/12_1/Vinter.pdf (Erişim Tarihi: 21. 05. 2018).

Hümanizm ilkesinin diğer bir etkisi de adli para cezasında gerçekleşmiştir. Hapis cezalarının son çare olarak uygulanması ve özellikle kısa süreli hapis cezalarının bozucu etkisinin fark edilmesiyle ülkelerin yaptırım sistemlerinde adli para cezası önemli rol oynamaya başlamıştır.⁹⁷ Alman Ceza Kanunu bunun ciddi bir örneğini oluşturmaktadır. 1975 yılında ceza kanununda yapılan reform sonucunda adli para cezası en çok hükmedilen ceza haline gelmiştir. Almanya’da hükmedilen cezaların yüzde sekseninden fazlasını adli para cezası oluşturmaktadır.⁹⁸

2. Hukuk Devleti İlkesi

Hukuk devleti ilkesi, Anayasa’nın 2. maddesinde yer alan devletin temel niteliklerinden biridir. Ceza hukukunda hukuk devletinin maddi ve şekli olmak üzere iki farklı yansıması görülmektedir. Maddi hukuk devletinin yansıması içerik olarak insanın kendisinin ve kişiliğinin gelişmesi için mutlak olan maddi, manevi ve ekonomik değerlerin korunmasıyla olmaktadır.⁹⁹ Şekli anlamda hukuk devleti ise, cezanın en ağır yaptırım olması nedeniyle keyfiliğe yer vermeyecek güvencelerin ceza hukukunda var olması anlamına gelir.¹⁰⁰ Şekli anlamda hukuk devletinin en önemli görünüş şekli olarak karşımıza suçta ve cezada kanunilik ilkesi çıkmaktadır.¹⁰¹

3. Kusur İlkesi

Günümüz ceza hukukuna yerleşen en önemli ilkelerden biri de kusur ilkesidir. Kusur ilkesiyle birlikte ceza, normun kurallarını algılayabilen ve bu kurallara uygun

⁹⁷ Önder, **a.g.e.**, s. 21.

⁹⁸ Hans-Heinrich Jescheck, Thomas Weigend, **Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil**, 5. Baskı, Berlin, Duncker und Humblot, 1996, s. 768; Örneğin, 2012 yılındaki istatistiğe göre cezaların % 81’ini adli para cezası oluşturmaktadır. bkz. Reinhart Maurach v.d., **Strafrecht Allgemeiner Teil**, C: 2, 8. Baskı, München, 2014, s. 696; Reform hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Roxin, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, s. 118 vd..

⁹⁹ Sözüer, Dursun, Talas, **a.g.e.**, s.25; Koca, Üzülmöz, **a.g.e.**, s.54 .

¹⁰⁰ Artuk v.d. , **a.g.e.**, s.8; Koca, Üzülmöz, **a.g.e.**, s.54.

¹⁰¹ Kanunsuz ceza olmaz ilkesi cezanın özellikleri bölümünde incelenmiştir.

davranmama yönünde iradesi olan kişilere hükmedilebilecektir. Kusur ilkesinin ceza hukukunda farklı görünüş şekilleri mevcuttur.

Öncelikle, kişi, üçüncü bir kişinin davranışı nedeniyle ceza sorumluluğuna tabi tutulamayacaktır. Nitekim ceza sorumluluğunun şahsiliği olarak kabul edilen bu ilke Anayasa'nın 38. maddesinin 7. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu kapsamda borçlar hukukunda yer alan adam çalıştırmanın sorumluluğu gibi kusursuz sorumluluk halleri ceza hukuku bakımından uygulama alanı bulmamaktadır.

Bir diğer sonuç ise ceza sorumluluğunun netice sorumluluğundan kusur sorumluluğuna geçilmesidir. Bu kapsamda objektif sorumlulukla ilgili hükümlere kanunda yer verilmemiştir.¹⁰²

Ceza hukukunda kusur ilkesinin kabul edilmesinin bir diğer sonucu da sadece normlara aykırı davranabilen insanlar için cezaya hükmedilecektir. Bu kapsamda tüzel kişilerin cezai sorumluluğunun olmaması kıta Avrupası'nda bazı istisnalar dışında kabul edilmektedir. Nitekim Türk Ceza Kanunu'nun 20. maddesinde tüzel kişilerin ceza yaptırımına hükmedilmeyeceği, tüzel kişiler hakkında sadece güvenlik tedbirlerine hükmedilebileceği kabul edilmiştir.

Kusur sorumluluğuna esas olan insan davranışı failin yaşam tarzına dayanarak değil somut olaydaki fiil hakkında yapılan değerlendirme sonucu belirlenir.¹⁰³

4. Son Çare Olma İlkesi (Ultima Ratio)

Ceza hukuku yaptırımları kişilerin hak ve özgürlüğüne yönelik en ağır müdahaleleri bünyesinde barındırır. Bunun için de çağdaş ceza hukukunda suç olan fiiller en ağır haksızlık içeriğini oluşturmaktadır. Ceza da suç teşkil eden en ağır haksızlıklar için uygulanan yaptırımdır.¹⁰⁴ Bu sebeple ceza hukukunun yardımcı

¹⁰² Adem Sözüer, “Die Reform des türkischen Strafrechts”, **Zeitschrift für die Gesamte Strafrechtswissenschaft**, S: 119, C: 3, 2007, s. 720.

¹⁰³ Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 13.

¹⁰⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ozan Ercan Taşkın, “Son Çare İlkesi (Ultima Ratio) Olarak Ceza Hukuku”, **Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S: 1, 2016, b. a..

niteliği olduğunu söylemek mümkündür.¹⁰⁵ Ceza hukuku kuralları, diğer hukuk kurallarının yetersiz kalmasıyla devreye girmesi gereken kurallardır.¹⁰⁶

Son çare olma ilkesinin kabul edilmesiyle birlikte ceza hukuku alanında önemli sonuçlar meydana gelmiştir. Yirminci yüzyılın ortalarına kadar sosyal hayatın gelişmesiyle birlikte ceza hukuku, ticaret, trafik gibi birçok alana müdahil olmuştur.¹⁰⁷ Sosyal hayatın her alanının ceza hukuku kuralları ile donanmasıyla birlikte ceza hukuku, bireylere güvenceden daha çok bir baskı aracı haline gelmiştir. Çünkü kurallara uymak için en dikkat eden bireyler bile bazı basit kuralları ihlal edebilecek durumda olacaklar ve bunun sonucunda cezalandırılacaklardır.¹⁰⁸ Bu sebeple de haksızlık içeriği düşük suçlar olan kabahatler bakımından suç olmaktan çıkarma akımı Avrupa’da 20. yüzyılın sonlarına doğru etkili olmaya başlamıştır.¹⁰⁹ Nitekim 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu da bu akımdan etkilenmiştir. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda suçlar cürüm ve kabahat olarak ayrılmaktayken TCK döneminde kabahatler suç olmaktan çıkarılmış ve kabahatler, idari yaptırım rejimine tabi tutulan haksızlıklar haline gelmiştir.

¹⁰⁵ Özbek v.d., a.g.e., s. 42.

¹⁰⁶ Nitekim Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu bir kararda son çare olma ilkesini ölçülülük ilkesi altında değerlendirdiği görülmektedir. “Ölçülülük ilkesi uyarınca sınırlama amacını gerçekleştirebilecek daha hafif bir sınırlama aracı bulunmaktayken daha ağır bir sınırlama aracının seçilmesi mümkün değildir. Yani itiraz konusu kurallar bağlamında özel hayatın korunması hakkı ile din ve vicdan özgürlüğüne daha hafif bir sınırlama aracıyla müdahalede bulunularak, sınırlama amacı olan "aile düzenini korumak" mümkünken bundan daha ağır bir müdahale aracı kullanılması, ölçülülük ilkesine uygun düşmez. Hukuk düzenince resmî evlilik dışındaki hiçbir evlilik türüne hukuki sonuç bağlanmamak suretiyle, bir başka ifadeyle, "hukuki müeyyide aracı" kullanılarak itiraz konusu kurallarla amaçlanan aile düzeninin korunmasına yönelik önlem alınmış bulunmaktadır. Dolayısıyla hukuk düzenince bu önlem alınmışken "hukuki müeyyide" aracından daha ağır bir müeyyide öngören "suç ve ceza aracı"na başvurulması, itiraz konusu kurallarla yapılan sınırlamanın ölçüsüzlüğünü gösteren diğer bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.” Anayasa Mahkemesi Kararı T:27.05.2015,E:36,K:51 (Çevrimiçi) <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/c03385ce-d1d6-49fd-8393-1382ebd7445f?excludeGerekce=False&wordsOnly=False> (Erişim Tarihi: 21. 05. 2018).

¹⁰⁷ Albin Eser, “The Politics of Criminal Law Reform Germany”, *The American Journal of Comparative Law*, C: 21, 1973, s. 251.

¹⁰⁸ A.e. s. 251.

¹⁰⁹ Kabahatlerin suç olmaktan çıkarılmasına ilişkin tarihi gelişim ve mukayeseli hukuktaki örnekler için bkz. Fatih Selami Mahmutoglu, *Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi ve Düzene Aykırılıklar Hukukunda (İdari Ceza Hukukunda) Yaptırım Rejimi*, İstanbul, Kazancı Yayınevi, 1995, s. 13.vd.; Köksal Bayraktar, “Ceza Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma Akımı”, *İÜHF*, C:50, S:1-4,1984, s.206.

Son çare ilkesiyle ilgili bir diğer gelişme de kısa süreli hapis cezaları bakımından ortaya çıkmıştır.¹¹⁰ Kısa süreli hapis cezalarının olumsuz etkileri nedeniyle mukayeseli hukukta bu cezalar son çare olarak hükmedilecek bir niteliğe sahip olmuştur. Örneğin Alman Ceza Kanununun 47. maddesine¹¹¹ ve Polonya Ceza Kanununun 58. maddesine¹¹² göre kısa süreli hapis cezası son çare olarak hükmedilir. Son çare olmasına rağmen hapis cezasına hükmedildiği takdirde ise, hapis cezasının en az özgürlüğü kısıtlayacak şekilde infaz edilmesi gerekir.¹¹³

D. Cezanın Özellikleri

Cezanın özelliklerini yapısal ve modern ceza hukuku olmak üzere iki gruba ayırarak incelemek mümkündür.

1. Cezanın Yapısal Özelliği

Cezanın yapısal özelliği olarak inceleyeceğimiz konular yukarıda cezanın tanımında yer verdiğimiz, cezanın içerisinde var olan özelliklerdir. Ceza, bu özellikleri tarihin hangi döneminde olduğuna bakılmaksızın her zaman içerisinde barındırır.¹¹⁴

¹¹⁰ Doktrinde hapis cezasının yarattığı olumsuz etkiler nedeniyle bu cezanın ev hapsi gibi diğer şekillerle infazının mümkün olmadığı en ağır durumlarda cezaevinde infaz edilmesi gerektiği savunulmaktadır. bkz. Fuchs, **a.g.e.**, s.13.

¹¹¹(Çevrimiçi) https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_47.html (Erişim Tarihi: 18.10.2017), Hans Heinrich Jescheck, “Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların Alman ve Türk Hukukunda Yeri”, çev. Ayhan Önder, **İÜHFM**, C: 48, S: 1- 2, s. 481.

¹¹² Maciej Małolepszy, “Kann die Geldstrafe in der polnischen Strafzumessungsparix zur dominanten Sanktion Werden?”,ed. Yener Ünver, **Probleme des Allgemeinen Teils des Strafrechts aus rechtsvergleichender Perspektive**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2015, s. 159.

¹¹³ Christian Fahl, “Kriminolojinin Ceza Hukukunun İnsan Anlayışı Üzerine Etkisi”, çev. Ali Kemal Yıldız, **Suç Politikası**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2006, s. 225.

¹¹⁴ Doktrinde *Toroslu* son çare olma ilkesini ve cezanın süreç olmasını da cezanın yapısal özelliği olarak değerlendirmektedir bkz. *Toroslu*, **a.g.e.**, s. 72 ve 75. Ancak kanaatimizce, son çare olma ilkesi sadece günümüz suç ve ceza politikasıyla birlikte ortaya çıkan bir ilkedir ve geçmiş dönemdeki suç ve ceza politikaları bakımından kabul edilmemektedir. Yazarın bahsettiği cezanın bir süreç olması özelliğinin de ölüm cezası ve adli para cezasının taksitlendirilmediği durumlar bakımından geçerli olduğuna katılmamaktayız.

a. Suç Karşıllığında Verilen Bir Tepki Olması

Ceza hakkında yukarıda yapılan tanımların ortak özelliği olarak görüldüğü üzere ceza, suç karşılığında verilen bir tepkidir. Ancak bu tepkinin işlenen suçun ağırlığı oranında olup olmaması faydacı teoriler ve mutlak teorinin kabul edilmesine göre değişmektedir.

b. Failin Hakına Yönelmesi

Cezaların ayırt etmeksizin her çeşidi belirli bir hakka yönelik hükmedilir. Bu kapsamda ölüm cezası kişinin yaşam hakkına, hapis cezası seyahat hakkına, adli para cezası mülkiyet hakkına yönelmektedir. Bazı cezalar birden fazla hakka da yönelebilir.¹¹⁵ Örneğın, kişinin suç işlemesi nedeniyle damgalanması durumunda ceza, kişinin hem vücut bütünlüğüne hem de şerefine yöneliktir.

c. Yoksun Bırakma

Hükmedilen cezanın infaz edilmesiyle birlikte cezanın yöneldiğı hakta bir yoksunluk meydana gelir.¹¹⁶ Hapis cezasında yoksunluğun konusu kişinin özgürlüğüken, adli para cezasında yoksunluğun konusu kişinin mal varlığından alınan bir miktar paradır.

d. Acı Vericilik

Cezanın bir hakka yönelmesi ve bu haktan yoksun kalınması nedeniyle cezaya maruz kalan kişide cezanın infazı sırasında bir acı meydana gelmektedir. Modern ceza hukukundan önce cezanın şiddetinin daha fazla olduğunu kolayca söylememiz mümkündür. Bu dönemlerde özellikle vücut bütünlüğüne yönelik cezalar kişiye maddi

¹¹⁵ Önder, **a.g.e.**, s. 484.

¹¹⁶ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 544.

acılar vermekteydi. Bedensel cezaların modern ceza hukukunda sona ermesine ve cezanın şiddetinin zaman içerisinde azalmasına rağmen cezanın acı verici özelliği devam etmektedir.¹¹⁷ Ancak günümüzde cezanın içerisinde barındırdığı acı yalnızca psikolojik acıdan ibarettir.¹¹⁸ Dolayısıyla günümüz cezalarında hapis cezası bakımından kişinin özgürlüğünün kısıtlanmasıyla, adli para cezasında kişinin mal varlığından bir miktar paranın alınmasıyla cezaya hükmedilen kişide acı oluşmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki cezanın içerisinde barındırdığı acı vericilik özelliği subjektif nitelikte bir özellik değildir. Cezaya hükmedilen kişinin cezanın infazı sırasında psikolojik olarak acı çekip çekmemesinin bu bakımdan bir önemi yoktur. Buradaki acı vericilik objektif olarak cezanın içerisinde barındırdığı bir özelliktir.

e. Zorlayıcılık

Cezalar hükümlünün rızasına dayanmaksızın zor kullanılarak infaz edilmektedir.¹¹⁹ Adli para cezasında hükümlünün ceza olarak belirlenen bir miktar parayı ödememesi durumunda da yine bir zorlayıcılık vardır. Her ne kadar hükümlü cezayı ödeyip ödememe konusunda bir tercih yapabilir olsa da cezanın ödenmemesi durumunda cebri şekilde infaz edildiği için zorlayıcılık bu cezada da mevcuttur.

2. Modern Ceza Hukukunda Cezanın Özellikleri

Bu başlık altında değerlendirilecek olan özellikler ceza politikasının gelişmesiyle kabul edilmeye başlanmıştır. Aşağıdaki ilkeler cezalandırmanın amacı bakımından hangi teori kabul edilirse edilsin günümüzde cezalarda bulunması gereken özelliklerdir.

¹¹⁷ Zeki Hafizoğulları, **Ceza Normu**, 2. Baskı, Ankara, US- A Yayıncılık, 1996, s. 188; Nevzat Toroslu, Haluk Toroslu, **Ceza Hukuku Genel Kısım**, 24. Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, 2018, s. 430; Taner, **a.g.e.**, s. 566; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 545; Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s.682; Toroslu, **a.g.e.**, s. 72; Rahimov, **a.g.e.**, s. 144.

¹¹⁸ Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 681.

¹¹⁹ Mehmet Maden, **Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012, s.91; Taner, **a.g.e.**, s. 566.

a. Cezanın Kanunla Düzenlenmiş Olması¹²⁰

Hukuk devleti ilkesinin en önemli sonuçlarından biri de kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesidir. Bu ilke, Anayasa'nın 38. maddesinde ve TCK'nın 2. ve 7. maddelerinde düzenlenmiştir. Anayasa'nın 38. maddesine göre kanunda suç olarak düzenlenmeyen bir fiilden dolayı kimseye ceza ve güvenlik tedbiri uygulanamamaktadır. Bu ilkenin cezalar için sonucu ise; suç olarak belirlenen fiilin yaptırımının ne olacağının kanunda düzenlenmesi gerekliliğidir. Ancak, sadece suç için bir yaptırımın kanunda düzenlenmesi yeterli değildir, ayrıca cezanın alt ve üst sınırının da kanunla düzenlenmesi gerekmektedir.¹²¹

Kanunsuz ceza olmaz ilkesinin beş farklı sonucu mevcuttur. Bunlardan ilki, kanunilik ilkesinin doğal bir sonucu olan geçmişe yürüme yasağıdır. Bu ilkeye göre kişiler, fiili işlendiği sırada suçun yaptırımı olarak kanunda düzenlenmiş olan cezadan sorumlu tutulabilir.¹²² Fiilin işlendiği sırada kanunda mevcut olmayan yaptırımdan ya da fiilin işlendiği sırada kanunda yer alan cezanın daha ağırından sorumlu tutulamazlar. Ancak TCK geçmişe yürüme yasağına bir istisna getirmiştir. TCK'nın 7. maddesinin 2. fıkrasına göre fiil işlendikten sonra lehe bir kanun yürürlüğe girmişse geçmişe yönelik uygulanması mümkündür.

Kıyas, kanunda düzenlenmeyen bir normun kanunda düzenlenmiş bir norma benzetilerek yapılan boşluk doldurma faaliyetidir.¹²³ Kanunilik ilkesi gereği bir suç ve onun yaptırımının kanunda belirtilmesi gerektiği için ceza hukukunda kıyas yapmak yasaktır. Nitekim TCK'nın 2. maddesinin 3. fıkrasında da “*Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz.*” şeklinde düzenlenmiştir.

¹²⁰ Bu ilke konuyla ilgili yalnızca ceza boyutuyla değerlendirilmiştir.

¹²¹ Roxin, **a.g.e.**, s. 140.

¹²² Batuhan Baytaz, “Kanunilik İlkesi Bağlamında Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Kıyas ve Yorum”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış) Doktora Tezi, 2015, s. 135.

¹²³ Adem Sözüer, **Ceza Hukuku Uygulama Rehberine Giriş ve Pratik Çalışma Notu**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2015, s. 8; Oğuz Bandır, “Kabahatler Hukukunda Yorum ve Kıyas”, ed. Zeynel T. Kangal, **Kabahatler Yazıları II**, İstanbul, On İki Levha Yayınevi, 2018, s. 36- 37.

Kanunilik ilkesinin bir diğ er sonucu da idarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza oluşturma yasağıdır¹²⁴. Bu yasak kapsamında olağ an dönem KHKları da (Anayasa m. 91) d h l olmak üzere idarenin diğ er düzenleyici işlemleriyle (Tüzük, Yönetmelik, vb.) suç ve ceza içeren normlar oluşturulamaz.¹²⁵

Belirlilik ilkesi, kanundaki suç ve cezaların açık bir şekilde düzenlemesi anlamına gelmektedir.¹²⁶

Kanunilik ilkesinin bir sonucu da örf ve âdet hukukuyla bir kişinin cezalandırılamayacağı veya cezasının ağırlaşamayacağıdır.¹²⁷

b. Cezalandırmanın Devletin Tekelinde Olması ve Cezaya Mahkeme Kararıyla Hükmedilmesi

Devletin cezalandırma yetkisi ilk çağda    almanın devlete geçmesiyle ba lamaktaysa da cezalandırma tekelinin devletin eline geçmesi oldukça uzun süren bir süreçtir. Devletler, uzun bir süre cezalandırma yetkisini kilise gibi bazı kurumlarla paylaşarak kullanmıştır. Modern devletin en önemli özelliklerinden biri cezalandırma yetkisini tekelinde toplamasıdır.¹²⁸

Avrupa’da aydınlanma devrinde kuvvetler ayrılığı prensibinin gelişmesiyle birlikte ceza verecek merci de değ ismeye ba lamı tır. Cezanın insan özgürlüğüne karşı en ağır müdahale olması nedeniyle cezaya hükmedecek merci için daha güvenceli bir kurum ihtiya ı ortaya çıkmıştır.¹²⁹ Bu ihtiya ı karşılamak için cezaya hükmedecek merci idareden bağımsız hale getirilerek cezalandırma yetkisi yargı organlarına devredilmiştir. Yargı organlarına cezalandırma yetkisinin devredilmesiyle birlikte

¹²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Kemal Yıldız, “Yürütme Organının Düzenleyici I lemlerle Suç ve Ceza Yaratması”, ** etin  zek Armağ anı**, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2004, b.a..

¹²⁵ **A.e.**, s. 1053.

¹²⁶ TCK’daki adli para cezasına ilişkin düzenlemeler belirlilik ilkesi bakımından 2. bölümde değ erlendirilecektir.

¹²⁷ Sözüer, **a.g.e.**, s. 5

¹²⁸ Karakehya, **a.g.e.**, s. 105.

¹²⁹ Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 681.

zamanla yargı mensubu olarak çalışan kişilerin bağımsızlığının sağlanması amacıyla bazı güvenceler kabul edilmiştir.¹³⁰

c. Cezanın Şahsi Olması

Yukarıda da anlatıldığı gibi kusur ilkesinin suç politikasında gelişmesiyle birlikte ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi kabul edilmiştir. Bu kapsamda modern ceza hukukunun en önemli özelliklerinden biri bireylerin üçüncü kişilerin davranışlarından dolayı sorumlu tutulamamasıdır.

d. Cezanın Kusura Dayanması

Kusur ilkesinin suç politikası olarak kabul edilmesiyle birlikte cezanın kusurlu bir eylemden dolayı hükmedilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu kapsamda akıl hastalığı ya da zorunluluk hali gibi kusurluluğu etkileyen durumlarda faile ceza verilmemektedir. Ayrıca kusur, temel cezanın belirlenmesi bakımından da dikkate alınacak bir kıstas olarak kanunumuzda yer almaktadır (TCK 61/ 1- f).

e. Cezanın Ölçülü Olması

Fiilin ağırlığıyla faile hükmedilecek ceza arasında belirli bir oran olması gerekmektedir. Bu özellik TCK'nın 3. maddesinde “*Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur.*” şeklinde düzenlenmiştir. Cezanın ölçülülüğünün iki yönü bulunmaktadır. Bunlardan birincisi kanun koyucunun düzenlemiş olduğu suçla bu suçun karşılığı olan yaptırımın ölçülü

¹³⁰ Anayasa'nın 140.maddesi bu güvencelere örnek gösterilebilir.

olması, ikincisi ise düzenlenen suçun yaptırımıyla kanunda düzenlenmiş benzer suçlar arasındaki yaptırımın ölçülü olmasıdır.^{131, 132}

f. Cezanın İnsan Onuruyla Bağdaşması

Hümanizm ilkesinin modern ceza hukuku bakımından bir yansıması da cezanın insan onuruyla bağdaşabilir olmasıdır. Bu kapsamda cezanın insan onuruyla bağdaşır olması Anayasa'nın 17. maddesinde kimseye insan onuruna bağdaşmayan ceza verilemeyeceği şeklindeki düzenlemeyle güvence altına alınmıştır. Bu kapsamda modern ceza hukukunda insan onuruyla bağdaşmayan ölüm cezası (Anayasa 38/10), genel müsadere (Anayasa 38/10), sürgün gibi yaptırımlar yer almamaktadır.

g. Kanun Önünde Eşitlik

Eşitlik ilkesi, herkesin kanun önünde aynı kurallara tabi olması anlamına gelmektedir. Ancak buradaki eşitlik aynı suçu işleyen herkese aynı cezanın verileceği anlamına gelmemektedir. Cezanın bireyselleşmesi nedeniyle aynı suçu işleyen kişilere

¹³¹ İçel v.d., a.g.e., s. 25-26.

¹³² Nitekim Anayasa Mahkemesi yakın tarihte vermiş olduğu bir kararda ölçülülük ilkesine göre ceza miktarlarını şu şekilde değerlendirmiştir: “Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirlerine ilişkin kurallar, ceza hukukunun temel ilkeleri ile Anayasa'nın konuya ilişkin kurallarına aykırı olmamak kaydıyla, ülkenin sosyal, kültürel yapısı, ahlaki değerleri ve ekonomik hayatın gereksinimleri göz önüne alınarak saptanacak ceza politikasına göre belirlenir. Kanun koyucu, cezalandırma yetkisini kullanırken toplumda hangi eylemlerin suç sayılacağı, bunun hangi tür ve ölçüdeki ceza yaptırımı ile karşılanacağı, nelerin ağırlaştırıcı veya hafifletici sebep olarak kabul edilebileceği konularında takdir yetkisine sahip olmakla birlikte, bu yetkisini kullanırken suç ve ceza arasındaki adil dengenin korunmasını da dikkate almak zorundadır. Suç ve ceza arasında adalete uygun bir oranın bulunup bulunmadığının saptanmasında o suçun toplumda yarattığı etkinin, suçtan zarar görenin kişiliğinin ve ona verilen zararın azlığı veya çokluğunun da dikkate alınması gerekir.

Kanun koyucu, düzenlemeler yaparken hukuk devleti ilkesinin bir gereği olan ölçülülük ilkesiyle bağlıdır. Bu ilke ise “elverişlilik”, “gereklilik” ve “orantılılık” olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. “Elverişlilik”, başvurulacak önlemin ulaşılmak istenen amaç için elverişli olmasını, “gereklilik” başvurulacak önlemin ulaşılmak istenen amaç bakımından gerekli olmasını ve “orantılılık” ise başvurulacak önlem ve ulaşılmak istenen amaç arasında gerekli ölçüyü ifade etmektedir. Bir kurala uyulmaması nedeniyle kanun koyucu tarafından öngörülen yaptırım ile ulaşılmak istenen amaç arasında da “ölçülülük ilkesi” gereğince makul bir dengenin bulunması zorunludur.” AYMK T: 26. 05. 2016, E: 108, K: 46, Resmi Gazete T: 13. 07. 2016, S: 29769.

farklı cezaların verilmesi mümkündür ve bu durum eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz.

Bugün cezanın eşitliğiyle ilgili üzerinde durulması gereken gündemdeki bir konu da düşman ceza hukuku kavramıdır. İlk kez *Günther Jakobs* tarafından temeli atılan bu kavramda ceza hukukunun uygulandığı kişiler arasında eşitlik ilkesi bakımından farklılıklar mevcuttur. Jakobs'a göre suç işleyenler kategorisi yurttaş ve düşman olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.¹³³ Yurttaş kavramına ceza normunu tanımamasına rağmen ona uymayan kişiler girmektedirken, düşman kavramına normu büsbütün inkâr eden aktif olarak hukuk düzenine karşı olan kişiler girmektedir.¹³⁴ Bu iki kategori arasında failin hangi kategoriye dahil olduğuna göre maddi ceza hukuku, ceza muhakemesi hukuku veya infaz hukuku bakımından ayrı uygulamalara tabi tutulabilmektedir. Doktrinde güncel bir tartışma haline gelen düşman ceza hukuku fikri, kanaatimizce hukuk devleti ve eşitlik ilkesiyle bağdaşmamaktadır.¹³⁵

h. Cezanın Bireyselleştirilebilir ve Ekonomik Olması

Bireyselleştirme, failin işlemiş olduğu fiile ve failin kişisel özelliklerine uygun türde ve miktarda cezaya hükmedilmesi anlamına gelmektedir.

Cezadan beklenen bir diğer özellikse devlete mümkün olduğunca az yük getirmesidir. Bahsettiğimiz özelliğin hapis cezalarında var olduğunu söylememiz mümkün değildir.

¹³³ Günther Jakobs, “Yurttaş Ceza Hukuku ve Düşman Ceza Hukuku”, çev. Cemil Ozansü, ed.Yener Ünver, **Terör ve Düşman Ceza Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2008, s. 489.

¹³⁴ Hennig Rossenau, “Jakobs’un Düşman Ceza Hukuku Kavramı ve Hukukun Düşmanı”, çev. Erhan Temel, **AÜHFD**, C: 57, S: 4, 2008, s. 394.

¹³⁵ Rossenau, **a.g.e.**, s.401, *Jakobs’a* göre, sınırları çizilmiş bir düşman ceza hukuku hukuk devletinin korunması bakımından önem teşkil etmektedir. Bkz. Jakobs, **a.g.e.**, s.503.

i. Cezanın Düzeltilebilir Olması

Cezadan beklenen bir diğer özellikse adli hatalar mevcut olduğunda cezanın geri alınabilir olmasıdır. Ancak, her ceza bakımından bu özelliğin var olduğunu söylemek mümkün değildir. Özellikle ölüm cezasında bu özellik mümkün değildir. Hapis cezalarıysa bir ölçüde düzeltilebilir olsa da kişinin cezaevinde geçirdiği günleri geriye getirmenin mümkün olmaması nedeniyle bu cezanın tam anlamıyla düzeltilebilir olduğunu söylemek mümkün değildir.

E. Cezanın Çeşitleri

1. Hukuki Niteliklerine Göre Cezalar

Niteliklerine göre cezalar asli ceza ve ek cezalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Asli cezalar hâkim tarafından doğrudan bir suç karşılığı olarak hükmedilen cezalardır.¹³⁶ Ek cezalar, yalnız başına hükmedilemeyen, hükmedilmesi için mutlaka asli cezanın mevcut olması gereken cezalardır. Ek cezalar fer'i cezalar ve mütemmim cezalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İşlenen bir suçun karşılığı olarak hükmedilen bir cezayla birlikte hâkim kararı olmadan uygulanan cezalara fer'i cezalar adı verilmektedir.¹³⁷ Hâkimin asli cezayla birlikte hükmetme konusunda takdir yetkisi olduğu cezalar ise mütemmim cezalar olarak adlandırılmaktadır.¹³⁸ 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ek cezalar yer almaktayken 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda bu tür cezalara yer verilmemiştir.¹³⁹

¹³⁶ Taner, **a.g.e.**, s.586; Karakaş- Doğan, **a.g.e.**, s. 79; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 589.

¹³⁷ Taner, **a.g.e.**, s. 586; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 589.

¹³⁸ Taner, **a.g.e.**, s. 586; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 589.

¹³⁹ Doktrinde bir görüş fer'i cezaların yürürlükten kaldırılmadığını, başka bir isimle (Örneğin TCK m. 53'te yer alan hak yoksunluğu) varlığını devam ettirdiğini kabul etmektedir. Nur Centel, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri", **YÜHFD**, C: 2, S: 2, Y: 2005, s.360.

2. Yöneldikleri Varlık veya Menfaate Göre Cezalar

Her cezanın belirli bir hakka yöneldiğine ve yöneldiği hakkı kısıtladığına veya sonlandırdığına yukarıda değinilmiştir. İşte bu yöneldiği varlık veya menfaate göre özgürlüğe yönelik cezalar, yaşama yönelik ceza, mal varlığına yönelik cezalar, beden bütünlüğüne yönelik cezalar, şerefe yönelik cezalar gibi çeşitli şekillerde ayrılmaktadır. Bu kapsamda özgürlüğe yönelik ceza olarak hapis cezası, kişinin yaşamına yönelik ceza olarak ölüm cezası, kişinin malvarlığına yönelik ceza olarak adli para cezası, vücut bütünlüğüne yönelik cezalara dayak gibi cezalar karşımıza çıkmaktadır.

II. Adli Para Cezası Hakkında Genel Bilgiler

A. Adli Para Cezası Kavramı

1. Kavram

Adli para cezası hakkında doktrinde çeşitli tanımlar yapılmıştır. Konuyla ilgili doktrinde yapılan bazı tanımlar şu şekildedir:

Donay’a göre adli para cezası “Kanunlarda öngörülerek, topluma belirli ölçüde zarar veren fiiller karşılığı olarak, suçluyu belirli bir miktar parayı kanunun gösterdiği yere ödemeye zorlayan, ıztırap çektirici, kazai bir kararla, failin kusurluluğuna ve ekonomik durumuna orantılı olarak hükmedilen müeyyide...” dir.¹⁴⁰

*İşoğlu’na göre adli para cezası: “İşlenen suç karşılığı olarak, yargısal bir kararla suçlunun kusuruna ve mali durumuna orantılı şekilde hükmedilen, kanunlarla belirlenmiş bir miktar parayı kanunun işaret ettiği yere (devlet hazinesine) ödemeye zorlayan bir yaptırımdır.”*¹⁴¹

¹⁴⁰ Donay, **a.g.e.**, s.80.

¹⁴¹ Polat İşoğlu, **Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Adli Para Cezası**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2008, s. 29- 30.

Yüce'ye göre: “Suçlu tarafından, kanun hükümlerine göre tayin olunacak bir paranın devlete ödenmesidir.”¹⁴²

Dönmezer/Erman'a göre, “Suç işleyen kişiden, işlediği suç karşılığı olarak, bir paranın alınması ve bunun kanun tarafından gösterilen yere ödenmesi...” dir.¹⁴³

Doktrinde en kapsamlı tanımlardan biri de Önder tarafından yapılmıştır. Önder'e göre adli para cezası: “Suç teşkil eden bir fiil sebebiyle, faile karşı toplumun kınama duygusunu belirten, onu maddi yararlarından mahrum bırakmayı amaçlayan, yargı organınca hüküm altına alınan ve kusur ile orantılı olmakla beraber suçlunun ekonomik durumunu da gözöünde tutarak cezada bulunan amaçları gerçekleştirmek için Devlet hazinesine bir miktar paranın ödenmesi...” dir.¹⁴⁴

Taner'e göre adli para cezası “İşlenmiş olan bir suçtan dolayı, kanun hükümlerine göre tayin olunacak paranın Devlet Hazinesine ödenmesi”dir.¹⁴⁵

Taner'in ve Yüce'nin tanımına benzer şekilde kanaatimizce adli para cezası, suç karşılığı bir miktar paranın devlet hazinesine ödenmesini gerektiren bir cezadır. Bu tanımı kullanmamızın nedenini şu açıklamalara dayandırmaktayız. Öncelikle adli para cezasını gerektirecek davranış bir suç olmalıdır. Bu suçun karşılığı olarak hükmedilecek bir ceza yaptırımıdır. Bu nedenle yukarıda incelediğimiz cezanın yapısal özelliğini ve modern ceza hukuku bakımından özellikleri bünyesinde barındırır. Bu sebepten dolayı da yukarıdaki tanımlarda bahsedilen özellikleri ve daha fazlasını ceza kavramı zaten kapsamaktadır. Cezanın konusu olan şey ise, hâkim tarafından (günümüz ceza hukukunda) hükmedilen bir miktar paradır. Hükmedilen ceza olarak bir miktar paranın mağdura veya suçtan zarar görene değil cezanın doğrudan devlet hazinesine ödenmesi gereken bir yaptırımdır. Ayrıca, devlet hazinesine ödenen bu para yargılama masrafları gibi sebeplerle değil, suçun karşılığı olarak kanunda yer alan ya da hapis cezasından çevrilerek ceza olarak hükmedilen bir miktar paradır.

¹⁴² Turhan Tufan Yüce, “Para Cezalarında Yeni Düşünce ve Sistemler ve Türk Para Cezaları Sistemi”, **Adalet Dergisi**, S: 7, Y: 1957, s. 662.

¹⁴³ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.674.

¹⁴⁴ Önder, **a.g.e.**, s. 511.

¹⁴⁵ Taner, **a.g.e.**, s.633

2. Terim Sorunu

Devlet hazinesine bir haksızlık nedeniyle para ödenmesinin çeşitli şekilleri mevcuttur. Bu tür yaptırımlara genel olarak verilen isim para cezalarıdır. ETCK’da para cezaları cürüm ve kabahat karşılığında ya da idarenin uğradığı zararların tazmini amacıyla¹⁴⁶ uygulanmaktaydı. ETCK döneminde suçun karşılığı olarak hükmedilen para cezasının türü doktrinde *kamu para cezası* olarak adlandırılmaktaydı.¹⁴⁷ Kamu para cezaları ise suçun çeşitlerine göre ikiye ayrılmaktaydı. Cürüm karşılığı hükmedilen para cezaları *ağır para cezaları* olarak, kabahat karşılığı hükmedilen para cezaları ise *hafif para cezası* olarak ETCK’da adlandırılmıştır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda ise, suç karşılığı hükmedilen cezaya adli para cezası ismi verilmiştir. ETCK’daki ağır para cezaları adli para cezasına dönüşmüştür. Kabahatlerin suç olmaktan çıkarılmasıyla birlikte hafif para cezası olarak adlandırılan cezalar idari para cezasına dönüşmüştür. Konumuz olan adli para cezasının tarihi gelişimi incelenirken cezanın kamusal nitelik kazanmasının tarihi gelişimde oldukça uzun zaman alması ve tarihi gelişim süreci tüm para cezaları için ortak ilerlemesi nedeniyle bazı bölümlerde para cezası teriminin kullanılması tercih etmekteyiz.

3. Adli Para Cezasının Hukuki Niteliğini Açıklayan Teoriler

Doktrinde adli para cezasının hukuki niteliğini açıklayan iki farklı teori ileri sürülmüştür.

¹⁴⁶ Bu tür cezalara tazminat kabilinde para cezaları adı verilmiştir. Aşağıda ayrıntılı olarak bu tür para cezalarına değinilecektir.

¹⁴⁷ Taner, **a.g.e.**, s. 637; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 680; Donay, **a.g.e.**, s. 79.

a. Borç Teorisi

Borç te adli para cezası, üçüncü kişiler tarafından da ödenebilmesi nedeniyle suçluya yönelik değil mal varlığına yönelik bir ceza olarak kabul edilmektedir.¹⁴⁸ Borç teorisine göre, suçun işlenmesiyle birlikte devletle birey arasında borç ilişkisi kurulur.¹⁴⁹ Borç teorisini kabul edenler arasında borcun hukuki niteliği de tartışmalıdır. Bir görüş, adli para cezasına hükmedildiğinde devletle fail arasında özel hukuk ilişkisine dayanan bir borcun ortaya çıktığını savunmaktayken bir diğer görüşe göre ortaya çıkan borç kamu hukukundan kaynaklanan (vergi borcu gibi) bir borçtur.¹⁵⁰

b. Ceza Teorisi

Baskın görüş ve kanaatimizce adli para cezası ceza niteliği taşımaktadır.¹⁵¹ Bu cezaya hükmedildiğinde failin mal varlığından bir miktar para alınarak mal varlığında azalma meydana gelmektedir.¹⁵² Öncelikle fail ve devlet arasındaki bu ilişki bir özel hukuk ilişkisinde olduğu gibi taraflar arasında eşitlik mevcut değildir.¹⁵³ Ayrıca bu ilişkide bir tazminat gibi failden uğranılan zararın karşılanması amacıyla bir miktar para alınmamaktadır. Bu ceza, devletin diğer borç ve alacaklarından da bağımsız bir niteliğe sahiptir.¹⁵⁴ Bu sebepten de adli para cezasının devlet ve hükümlü arasındaki başka bir borçtan dolayı takası söz konusu olmamaktadır. Adli para cezası tamamen bir ceza özelliği göstermektedir ve bu cezanın uygulanması cezalandırmanın amacına hizmet etmelidir.

¹⁴⁸ Ayşe Nuhoglu, “Para Cezaları”, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, 1988, s. 30; Ali Burak Uğur, “Adli Para Cezası”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Y: 6, S: 62, s. 41; Mustafa Avcı, “Para Cezalarının Dünü-Bugünü”, **SÜHFD**, C: 6, S: 1- 2 Prof. Dr. Süleyman Arslan’a Armağan, 1998, s. 378; Önder, **a.g.e.**, s. 511, Donay, **a.g.e.**, s. 81.

¹⁴⁹ Önder, **a.g.e.**, s. 511; Donay, **a.g.e.**, s. 81.

¹⁵⁰ Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 31; Donay, **a.g.e.**, s. 81- 92.

¹⁵¹ Kadri Keskin, **Para Cezaları, Ön Ödeme, Ceza Tabloları, Erteleme, Paraya Çevirme, Harçlar**, Ankara, Desen Ofset, 1996, s. 15; Avcı, **a.g.e.**, s. 378.

¹⁵² Önder, **a.g.e.**, s. 512.

¹⁵³ Uğur, **a.g.e.**, s. 41; Önder, **a.g.e.**, s. 512.

¹⁵⁴ Uğur, **a.g.e.**, s. 41; Önder, **a.g.e.**, s. 512.

B. Para Cezalarının Tarihi Gelişimi ve Adli Para Cezasının Günümüzde Uygulama Alanları

Para cezaları günümüzde yaygın olarak kullanılan cezalardan biri olsa da aslında para cezalarının bu popülerliği antik çağlarda da mevcuttu. Para cezasının yaklaşık dört bin yıllık bir geçmişi olduğu kabul edilmektedir.¹⁵⁵ Bu geçmişi aşağıda tarihsel gelişimi başlığı altında incelenecektir. Para cezalarının tarihi gelişimi açıklandıktan sonra, günümüzde adli para cezasının uygulama alanına değinilecektir.

1. Para Ceza Tarihsel Gelişimi

a. Devletlerin Ortaya Çıkmasından Önceki Dönem

İnsanlar klanlar halinde yaşarken suçların aynı klana mensup bir kişiye ya da farklı klana mensup bir kişiye karşı işlenmesi farklılık arz etmekteydi. Aynı klandan bir kişiye suç işlenmesi durumunda suç işleyen kişiler klan lideri tarafından cezalandırılmaktaydı.¹⁵⁶ Başka bir klana mensup bir kişiye karşı suç işlenmesi durumunda şahsi öç geçerli olmaktaydı. Şahsi öç usulünde suçun mağduru veya mağdurun yakınları, zarar veren kişiye ya da o kişinin oluşturduğu toplumdaki herhangi bir kişiye kişisel takdirlerine göre bir ceza verebilmekteydi.¹⁵⁷

Şahsi öcün sakıncalarını gidermek için zamanla cezalandırmada kısas etkili olmuştur. Kısas sisteminde suç işleyen kişinin vermiş olduğu zararın karşılığı olarak aynı zararın ceza olarak verilmesi esastır. Kısas, “göze göz dişe diş” olarak bahsedilen esasa dayanır.¹⁵⁸ Bu kapsamda suç işleyen faile işlediği suç ile vermiş olduğu zarar ölçüsünde bir ceza verilmekteydi.

¹⁵⁵ Taner, **a.g.e.**, s. 636; Ahmet Caner Yenidünya, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Adli Para Cezası ve İnfazı”, **AÜEHFD**, C: 10, S: 1-2, s. 125.

¹⁵⁶ Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, **Nazari ve Tadbiki Ceza Hukuku**, C: 1, 14. Baskı, İstanbul, Der Yayınevi, 2016, s. 49; Taner, **a.g.e.**, s. 17.

¹⁵⁷ Sulhi Dönmezer, **Cezai Mesuliyetin Esası**, İstanbul, Sermet Matbaası, 1949, s. 9- 10; Taner, **a.g.e.**, s. 17.

¹⁵⁸ Roxin, **a.g.e.**, s. 70.

Şahsi öcü ortadan kaldıran bir diğer usul de uyuşmadır. Dünyanın çeşitli yerlerindeki klan toplumlarında şahsi öçten uyuşma aşamasına geçildiğini örneklerle görmek mümkündür.¹⁵⁹ Para cezalarının ilk görünüş biçimi de bu devirdedir.¹⁶⁰ Uyuşma sisteminde, suçun mağduruna ya da ailesine uğranılan zararın giderilmesi amacıyla failin tazminat ödemesi teklif edilirdi.¹⁶¹ Uyuşma değeri olan şeyler paradan önce hayvan, maden, silah gibi eşyalardı. Daha sonraki dönemde eşyaların yerini para almıştır. Uyuşma miktarını taraflar serbestçe belirleyebilirdi. Tarafların anlaşamaması durumunda kısas uygulanarak fail cezalandırılırdı. Zamanla uyuşma miktarı bakımından devlet tarafından ölçütler ve taraflara uzlaşma zorunluluğu getirilmiştir.¹⁶² Devletlerin olduğu dönemde devletler, bu uzlaşma hizmeti karşılığı olarak failden para ya da misli eşya almaya başlamıştır. Daha sonra ceza hukukunun kamusallaşmasıyla birlikte alınan para, günümüzdeki adli para cezasını meydana getirmiştir.¹⁶³

b. İlk Devletlerde Para Cezaları

İlk Çağ'daki bazı devletlere baktığımızda uyuşma sisteminin devam ettiği görülmektedir.¹⁶⁴ Hammurabi kanununda esirlere karşı işlenen kasten yaralama suçunda uyuşmanın kabul edilmesi durumunda mağdura bir miktar para verilmekteyken, mağdurun sosyal statüsüne bakılmaksızın tüm taksirle öldürme suçlarında mağdurun yakınlarının kabul etmesi durumunda bir miktar para verilmekteydi.¹⁶⁵ Bunun dışında günümüzde nispi para cezası adı taşıyan uğranılan zararın veya elde edilen kârın misline göre belirlenen cezalara bu dönemde rastlamak

¹⁵⁹ Örneğin Goarjiro yerlilerinde bir kişi kaza nedeniyle yaralamaya sebebiyet vermesi durumunda tazminat ödemek zorundaydı. Daha fazla örnek için bkz. Georg Simmel, **Paranın Felsefesi**, çev. Yavuz Alogan, Öykü Didem Aydın, İstanbul, İthaki Yayınevi, 2014, s. 348- 349; ayrıca bkz. Steve Struthers, "From Feunds to Fines", **Resource News**, C: 7, 1983, s. 9; Dönmezer, **a.g.e.**, s. 10.

¹⁶⁰ Ancak doktrinde para cezasının tarihinin ilk ortaya çıktığı tarihi devlete suç nedeniyle paranın ödenmesi olarak kabul eden yazarlara göre para cezası ilk olarak Germenlerde uygulanmıştır. Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s.675

¹⁶¹ Struthers, **a.g.e.**, s. 9.

¹⁶² Taner, **a.g.e.**, s. 19; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 125.

¹⁶³ Taner, **a.g.e.**, s. 19.

¹⁶⁴ Dönmezer, **a.g.e.**, s. 10.

¹⁶⁵ İçel, **a.g.e.**, s. 70; Donay, **a.g.e.**, s. 20; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 125.

mümkündür.¹⁶⁶ Örneğin tapınağın ya da krallığın malvarlığına ait bir şeyin çalınması durumunda fail, vermiş olduğu zararın otuz katını ödemesi gerekirdi.¹⁶⁷

İlk Çağ'da karşımıza çıkan en önemli para cezası uygulamalarından biri Hind-Manu Kanunu'nda görülmektedir. Bu dönemde komşu ülkelere nazaran uyuşma sistemine oldukça önem verilmiştir.¹⁶⁸ Para cezaları; hafif, orta ve ağır olmak üzere üçe bölünmüştür. Hind-Manu hukukuyla ilgili asıl ilginç düzenleme para cezasının ödenmemesi ile ilgilidir. Kanunda para cezasını ödeyemeyecek durumda olanlar için çalışma zorunluluğu düzenlenmiştir.¹⁶⁹

Sümerlerde uygulanan cezalar kişinin hür olup olmamasına göre değişmektedir.¹⁷⁰ Hürlerin fail olduğu öldürme suçunda¹⁷¹ ve herkesin fail olduğu hırsızlık suçlarında¹⁷² para cezası uygulanmaktaydı.

Antik Yunan hukukunda hırsızlık ve kız kaçırma suçları uyuşma kapsamına girmektedir.¹⁷³ Failden alınacak para devlet tarafından tahsil edilirdi.¹⁷⁴

Asurlularda para cezası malvarlığına karşı suçlar için uygulanan bir yaptırımdı. Hırsızlık suçunda para cezası değnek cezasıyla birlikte uygulanmaktaydı.¹⁷⁵ Ayrıca mülkiyetin ve konut dokunulmazlığının ihlal edildiği suçlarda ihlal edilen malvarlığı değerinin üç katını fail, zarar görene ödemek zorundaydı.¹⁷⁶

Hititlerde uyuşma mağdurların zarara uğradığı suçlarda kullanılmaktadır. Para cezasının belirlenmesinde failin kastı, fiilin ağırlığı ve mağdurun statüsü dikkate alınmaktaydı.¹⁷⁷

¹⁶⁶ Gerhardt Grebing, **The Fine in Comparative Law: A Survey of 21 Countries**, Cambridge, Institute of Criminology Occasional Papers, 1982, s. 5; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 624; İçel, **a.g.e.**, s. 70.

¹⁶⁷ Grebing, **a.g.e.**, s. 5.

¹⁶⁸ Donay, **a.g.e.**, s. 21.

¹⁶⁹ Grebing, **a.g.e.**, s. 5; Donay, **a.g.e.**, s. 21; İşoğlu, **a.g.e.**, s. 64.

¹⁷⁰ İbrahim Erol Kozak, **Genel Hukuk Tarihi**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011, s. 53; Ekrem Buğra Ekinci, **Hukukun Serüveni**, 2. Baskı, İstanbul, Arı Sanat Yayınları, 2015, s. 46.

¹⁷¹ Kozak, **a.g.e.**, s. 53.

¹⁷² Ekinci, **a.g.e.**, s. 65; İşoğlu, **a.g.e.**, s. 62.

¹⁷³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ekinci, **a.g.e.**, s. 134.

¹⁷⁴ Avcı, **a.g.e.**, s. 381; Donay, **a.g.e.**, s. 21.

¹⁷⁵ Ekinci, **a.g.e.**, s. 59; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 126.

¹⁷⁶ Yenidünya, **a.g.e.**, s. 126, Asurlulardaki hukuki düzenlemenin çevirileri için bkz. Kozak, **a.g.e.**, s. 143.

¹⁷⁷ İşoğlu, **a.g.e.**, s. 63; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 126 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Kozak, **a.g.e.**, s. 188 vd..

Eski Mısır’da para cezaları son derece az uygulanmaktaydı. Yalnızca kamu düzenine aykırı davranış şeklinde işlenen bazı fiiller bakımından para cezalarının uygulama alanı mevcuttu.¹⁷⁸

c. Roma Hukuku

Roma hukukunda suçlar kamuya karşı suçlar ve kişiye karşı suçlar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Kişiye karşı suçlar orta ve hafif dereceli suçlardır ve kişisel hakları ihlal etmektedir. Bu suçlar için uygulanan yaptırım genellikle para cezalarıdır.¹⁷⁹ On İki Levha Kanunu’nda yer alan düzenlemeye göre ağır suçlar için uyuşma takdiridir ve tarafların anlaşamaması durumunda kısas uygulanmaktadır. Ancak hafif suçlar için zorunlu bir uyuşma sistemi düzenlenmiştir. Mecburi uyuşmada uyuşulacak miktar kanunda düzenlenmiştir.¹⁸⁰

Roma ceza hukukunda para cezalarının düzenleniş şekli olarak sabit miktarlarda cezalar ve alt ve üst sınırı olan cezalar düzenlenmiştir.¹⁸¹ Alt ve üst sınırı olan para cezaları fiilin ağırlığına ve failin sosyal statüsüne göre takdir edilerek belirlenmekteydi.¹⁸²

d. Cermen Hukuku

Cermen kabilelerinde de para cezalarının tarihi gelişimi diğer toplumlarla benzerlik göstermektedir. İlk olarak şahsi öç usulü uygulanmasına rağmen zamanla *Wehrgeld* adı verilen uyuşma miktarı ortaya çıkmıştır.¹⁸³ *Wehrgeld*, ilk olarak fail ve mağdurun anlaşması halinde uygulanmaktayken daha sonraki dönemlerde zorunlu hale gelmiştir. Hatta bu zorunluluk nedeniyle *Friedlosigkeit* adı verilen yaptırımla

¹⁷⁸ Grebing, **a.g.e.**, s. 5.

¹⁷⁹ Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 8.

¹⁸⁰ **A.e.**, s. 9.

¹⁸¹ Halide Gökçe Türkoğlu, **Roma Hukukunda Suç ve Ceza**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 83, 24. dn..

¹⁸² **A.e.**,

¹⁸³ İçel, **a.g.e.**, s. 72.

anlaşmayı kabul etmeyen taraf toplumdaki tüm haklarından yoksun bırakılırdı.¹⁸⁴ Zamanla devlet, hem ihlal edilen kamu düzeni nedeniyle hem de anlaşmalar için yapılan masraflar nedeniyle *Wehrgeld* ile birlikte failden kendi kasası için de para almaya başlamıştır.¹⁸⁵ Devlete verilen bu paraya *Friedensgeld* adı verilmektedir.¹⁸⁶ *Friedensgeld*, *Wehrgeld* miktarının yarısı ya da üçte biri olmaktadır.¹⁸⁷

e. Feodal Hukuk

Feodal hukuk zamanında uyuşma usulü kısa bir zaman için uygulanmıştır. Ancak Cermenlerde var olan *Friedensgeld* feodal hukuk döneminde suçluyu yakalamak için yapılan masraflar nedeniyle alınmaktaydı.¹⁸⁸

f. Kanonik Hukuk

Avrupa’da yedinci yüzyıldan on sekizinci yüzyıla kadar olan sürede din adamları ve Hristiyanlar için para cezası kanonik hukukta yaptırım olarak kabul edilmekteydi. İlk olarak papazların işledikleri suçlardan adam öldürme ve kaba davranışlar nedeniyle tazminat ödemesiyle uygulanmaya başlamıştır.¹⁸⁹ Daha sonraki dönemde uygulama alanı yaygınlaşmıştır.

g. Avrupa’da Para Cezalarının Tazminat Niteliğinden Kurtulmasından On Dokuzuncu Yüzyıla Kadar Olan Dönem

Devletlerin daha da güçlenmesiyle işlenen suçlar için hükmedilecek cezalar yalnızca zararın giderilmesi amacını taşımamaktadır. Devlet ve kilise gibi nesnel

¹⁸⁴ A.e., s. 72.

¹⁸⁵ Demirbaş, a.g.e., s. 625.

¹⁸⁶ Doktrinde adli para cezasının ilk görünüş şeklinin *Friedensgeld* olduğunu kabul eden yazarlar mevcuttur. bkz. Donay, a.g.e., s. 26, 47. dipnottaki yazalar.

¹⁸⁷ Nuhoglu, a.g.e., s. 11.

¹⁸⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Simmel, a.g.e., s. 357; Donay, a.g.e., s. 28.

¹⁸⁹ Yenidünya, a.g.e., s. 128; İçel, a.g.e., s. 73.

kuruluşlar bir kişiyi cezalandırırken mağdurda meydana gelen zararın ödenmesini ikinci plana atmıştır.¹⁹⁰ Cezalar, toplumsal düzenin ya da dini yasağın ihlal edilmesi nedeniyle uygulanan bir tepki haline gelmiştir.¹⁹¹ Bu sebeple de para cezaları, uyuşma sisteminde tazminat olarak mağdura ödenen paradan devlete ödenen gerçek anlamda bir para cezasına dönüşmüştür. Sonraki aşamada para cezalarında asıl amaç mağdurun zararını gidermek değil, faile acı vermek olmuştur.¹⁹² Ancak gerçek para cezalarının ortaya çıkmasıyla birlikte para cezalarının uygulama alanı son derece azalmıştır. Bu dönemden sonra para cezalarının yerine bedensel cezalar yaygın olarak uygulanmıştır. Aydınlanma devrine gelindiğinde ise, kabahat türündeki suçlar için yaygın olarak uygulanmaya başlanan para cezaları, on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde kısa süreli hapis cezalarının sakıncaları nedeniyle ve mal varlığına karşı suçlarda hapis cezasıyla birlikte para cezasına hükmedilmesi fikrinin yaygınlaşmasıyla yeniden geniş bir uygulama alanı bulmuştur.¹⁹³

Magna Carta, bu dönemde para cezalarıyla ilgili düzenleme içeren bir yazılı metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Magna Carta’da para cezalarıyla ilgili önemli iki ilke kabul edilmiştir. Bunlardan ilki, para cezalarının suçun ağırlığıyla orantılı olması gerektiği; ikincisi ise, para cezalarının kişinin yaşamını engelleyecek kadar ağır olmaması gerektiğidir.¹⁹⁴

Bu dönemdeki hukuki metinlerden en önemlilerinden biri olan Carolina Kanunu’na ve etkisinde düzenlenen kanunlara baktığımızdaysa para cezalarına çok az yer verildiği görülmektedir. Carolina’da sadece en hafif suçlar için para cezasının yaptırım olarak düzenlendiği görülmektedir.¹⁹⁵

1791 ve 1795 tarihlerinde Fransa’da yürürlüğe giren ceza kanunlarında para cezalarıyla ilgili önemli ilkelere yer verilmiştir. Kanunlarda para cezaları bakımından kanunilik ilkesi kabul edilmiştir. Suçun yaptırımı olarak kanunda maktu şekilde düzenlenen para cezaları için hâkime cezanın belirlenmesi bakımından takdir yetkisi

¹⁹⁰ Simmel, **a.g.e.**, s. 355.

¹⁹¹ **A.e.**, s. 355- 356.

¹⁹² **A.e.**, s. 356.

¹⁹³ İsoğlu, **a.g.e.**, s. 69.

¹⁹⁴ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 625; İsoğlu, **a.g.e.**, s. 70.

¹⁹⁵ İsoğlu, **a.g.e.**, s. 70; Donay, **a.g.e.**, s. 26.

tanınmamıştır. Bu Kanunlarda para cezalarının maktu olarak düzenlenmesinin nedeni krallık döneminde keyfi olarak uygulanan para cezalarının yeniden krallık dönemindeki gibi uygulanmasının önüne geçmektir.¹⁹⁶ Daha sonraki yıllarda kanunlarda para cezalarının fiilin ağırlığına ve failin ekonomik durumuna göre belirleneceğine yönelik değişiklikler yapılmıştır.¹⁹⁷

1786 Toskana ve 1819 Sicilya kanunlarında para cezaları geniş kapsamda uygulanan bir yaptırım olarak düzenlenmiştir. Bu kanunların özellikleri ise tahsil edilen para cezaları için *cassa delle amende* adı verilen bir kasa oluşturulmasıdır.¹⁹⁸ Bu kasada biriken para, failin kamuya vermiş olduğu zararları gidermek ve failin malvarlığının olmaması ya da kaçması durumunda mağdurun zararlarını gidermek amacıyla kullanılmaktaydı.¹⁹⁹

Bavyera Ceza Kanunu da bu dönemdeki para cezalarına yer veren kanunlardan biridir. Bu Kanun'da yer alan para cezaları, 16 yaşından küçükler, harcamaları yüzünden kısıtlılık kararı verilenler, mal varlığı olmayanlar ve para cezasının hapis cezasına dönüştürülmesini talep edenler bakımından hapis cezasına dönüştürülmektedir.²⁰⁰

2. Türk Hukuk Tarihinde Para Cezaları

Türk hukuku bakımından para cezalarını Orta Asya Türk Devletlerinde, İslam hukukunda ve Osmanlı Devleti'nde olmak üzere üç başlık altında incelemek mümkündür. Bu bölümde İslam hukukunun incelenmesinin nedeni İslamiyet'i kabul eden Türk devletlerinde bu hukuk sisteminin uygulanmasıdır.

¹⁹⁶ Donay, **a.g.e.**, s. 31.

¹⁹⁷ Grebing, **a.g.e.**, s. 58; Işoğlu, **a.g.e.**, s. 71.

¹⁹⁸ Donay, **a.g.e.**, s. 31.

¹⁹⁹ Işoğlu, **a.g.e.**, s.71; Donay, **a.g.e.**, s. 31.

²⁰⁰ Donay, **a.g.e.**, s.32

a. Orta Asya Türk Devletlerinde Para Cezaları

Orta Asya’da yer alan ilk Türk devletlerinin hukuklarıyla ilgili bilgi son derece azdır. Ancak, para cezalarının diğer toplumlardakiyle benzer bir şekilde şahsi öç usulünden uyuşma usulüne geçilerek ortaya çıktığı kabul edilmektedir.²⁰¹

Para cezalarıyla ilgili Orta Asya Türk Devletleri hakkında ilk bilgi sahibi olunabilen uygulama Göktürk Devleti’ndeki para cezalarıdır. Göktürk Devleti’nde para cezaları hafif suçlar bakımından uygulama alanı bulmuştur.²⁰² Dövme ve yaralama gibi suçların cezası hayvanla ödenen tazminattır.²⁰³ Hırsızlık suçunu işleyenlerin çalınan malın on katı değerini mağdura tazminat olarak ödemesi gerekirdi.²⁰⁴

b. İslam Hukukunda Para Cezaları

İslam hukukunda suçlar Allah’ın haklarına karşı suçlar, kulun haklarına karşı suçlar ve taziren cezalandırılan fiiller olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Allah’ın haklarına karşı suçlar (had suçları) İslam dininin getirmiş olduğu kamu düzenini koruyan zina, şarap içme gibi suçlardır.²⁰⁵ Bu suçlar için para cezaları yaptırım olarak düzenlenmemiştir.

İslam hukukunda kulun haklarına karşı suçlar için uygulanan ceza kısastır. Ölüm ve yaralama suçlarında kisasın mümkün olmadığı veya kisasın istenmediği durumlarda diyet mümkündür. Diyet, suç nedeniyle bir miktar paranın suçun mağduruna ya da ailesine verilmesidir.²⁰⁶ Diyetin hukuki niteliği konusunda görüş birliği doktrinde mevcut değildir. Bir görüş, zararın giderilmesi amacını taşıdığı için diyeti bir tazminat

²⁰¹ A.e., s. 32.

²⁰² Mehmet Akif Aydın, **Türk Hukuk Tarihi**, 14. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2017, s. 15; Halil Cin, Gül Akyılmaz, **Türk Hukuk Tarihi**, 5. Baskı, Konya, Sayram Yayınları, 2013, s. 31.

²⁰³ Coşkun Üçok, Ahmet Mumcu, Gülnihal Bozkurt, **Türk Hukuk Tarihi**, 15. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2011, s. 33; İçel, a.g.e., s. 77.

²⁰⁴ Üçok, Mumcu, Bozkurt, a.g.e., s. 33; İçel, a.g.e., s. 77; Cin, Akyılmaz, a.g.e., s. 31.

²⁰⁵ Sabri Şakir Ansay, **Hukuk Tarihinde İslam Hukuku**, 4. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2002, s. 315.

²⁰⁶ İslam hukukundaki para cezası hakkındaki uygulamalar ve İslam hukukundaki hukuk ekollerinin görüşleri için bkz. Mustafa Avcı, **Osmanlı Ceza Hukuku**, 2. Baskı, Konya, Mimoza, 2014, s. 308 vd..

kurumu olarak kabul etmeyken, diğer bir görüş suçun karşılığı olarak mağdura veya ailesine verilen bir para olması nedeniyle diyeti para cezası olarak kabul etmektedir.²⁰⁷ Günümüzde baskın görüş ise, hem tazminat hem de ceza niteliği taşıdığı için diyeti karma nitelikli bir kurum olarak kabul etmektedir.²⁰⁸

Allah'ın haklarına ve kulun haklarına karşı işlenen suçlar ve bu suçların yaptırımları İslam hukukunda belirlenmiştir. Bu suçlar ve cezalar dışında taziren cezalandırılan fiiller mevcuttur. Taziren cezalandırılan fiillerde suç ve cezalar İslam hukukunun kaynaklarında yer almamaktadır. Kişinin ve toplumun zarar gördüğü durumlarda zarar verici fiiller ulemalar tarafından cezalandırılmaktadır.²⁰⁹ Bu suçların yaptırımı olarak para cezalarının mevcut olup olmadığı İslam hukukunda tartışmalıdır. Bir görüş, bu gibi suçlarda para cezalarının uygulanması durumunda faile keyfi olarak yüksek cezalar verilebilmesi ihtimali nedeniyle para cezalarını bu suçların yaptırımı olarak kabul etmemekteyken, diğer bir görüş taziren cezalandırılan suçlar bakımından para cezasının da yaptırım olarak uygulanabileceğini kabul etmektedir.²¹⁰

c. Osmanlı Hukuku'nda Para Cezaları

Osmanlı Döneminde uygulanan hukuk, örfi ve şer'i hukuk olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Osmanlı Devleti'nde şer'i hukuk ve örfi hukuk bir arada uygulanmaktaydı. Şer'i hukuku İslam hukukunun kuralları oluşturmaktayken, İslam hukukunun boş bıraktığı alanları doldurmak için düzenlenen kanunnameler örfi hukuku oluşturmaktadır. Şer'i hukuk bakımından para cezaları hakkında yukarıda bahsettiğimiz diyet usulünün geçerli olduğunu söylememiz yeterlidir. Örfi hukukta ise para cezaları bakımından bazı Osmanlı padişahlarının düzenlemiş olduğu kanunnameler karşımıza çıkmaktadır.

²⁰⁷ Osman Kaşıkçı, "İslam-Osmanlı Hukukunda Adli Para Cezası", **Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S: 2, 2013, s. 230.

²⁰⁸ Ahmet Gökçen, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri**, İstanbul, y.y., 1989, s. 84; Mustafa Avcı, **Para Cezalarının Dünü-Bugünü**, s. 383; Kaşıkçı, **a.g.e.**, s. 230; Ansay, **a.g.e.**, s. 321.

²⁰⁹ Donay, **a.g.e.**, s.34.

²¹⁰bkz. Kaşıkçı, **a.g.e.**, s. 231; Dönmezer, Erman, **Nazari ve Tadbiki Ceza Hukuku Cilt 2**, s. 683

Para cezası ile ilgili bu dönemdeki ilk düzenleme Fatih Kanunnamesi'dir. Fatih Kanunnamesi ve aşağıda bahsedilecek olan kanunnamelerde tazir cezalarında en çok uygulanan yaptırım para cezalarıdır.²¹¹ Fatih Kanunnamesi'nde ağır suçlar dışındaki neredeyse bütün suçlar para cezasıyla cezalandırılmaktadır. Hatta İslam hukukunda cezası recm olan zina suçu ve cezası el kesme olan hırsızlık suçu da para cezasıyla cezalandırılmaktadır. Kanunname para cezalarının bireyselleştirilmesi bakımından önemli hükümler içermektedir. Fatih Kanunnamesi'nde suçlular ekonomik durumlarına göre iyi, orta, fakir ve çok fakir olarak dört gruba ayrılmıştır ve suçlulara girdikleri sınıfa göre belirlenen oranlarda ceza verilmektedir.²¹²

1. Süleyman ve 4. Mehmet dönemlerindeki kanunnamelerde de para cezasına ilişkin benzer hükümler düzenlenmiştir. Kanunnamelerde yer alan birçok suçta para cezaları failin ekonomik durumu esas alınarak belirlenen farklı sınıflara ayrılmıştır.²¹³

Osmanlı Devleti'nin yaptırım sisteminde para cezalarının yaygın hale gelmesiyle hırsızlık ve zina suçlarında İslam hukukunda yer alan cezalardan farklı bir şekilde bu suçların karşılığı olarak para cezalarının düzenlenmesi, Osmanlı hukukundaki bu düzenlemelerin İslam hukukuna aykırı olduğuna yönelik bir tartışmaya sebep olmuştur. Doktrinde bir görüş bu hükümlerin İslam hukukuna aykırı olduğunu savunmaktayken,²¹⁴ aksini düşünen görüş ise, İslam hukukunda tazir cezalarının mevcut olduğunu ve bu hükümlerin İslam hukukunda boşluk kabul edilen cezaları doldurmak için düzenlendiğini savunmaktadır.²¹⁵

1840 tarihli Ceza Kanunu ve Kanun-u Cedit'de para cezalarına ilişkin düzenleme mevcut değildir.²¹⁶ Ancak bu dönemde İslam hukuku nedeniyle diyetin uygulamasına devam edilmekteydi.²¹⁷

²¹¹ Cin, Akyılmaz, **a.g.e.**, s. 285.

²¹² Soner Hamza Çetin, **Türk Ceza Kanunu'nda Adli Para Cezası**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012, s.36.

²¹³ Kaşıkçı, **a.g.e.**, s. 232; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 625.

²¹⁴ Coşkun Üçok, "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler III", **AÜHF**, C: 4, S: 2, s. 60 vd.; Öztekin Tosun, **Suç Hukuku Dersler**, İstanbul, Sermet Matbaası, 1967, s. 10.

²¹⁵ Ahmed Akgündüz, "1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'-i İrtikab Kanunnamesi", **İslam Hukuku ve Osmanlı Tatbikatı Araştırmaları**, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2009, s. 25; Avcı, **a.g.e.**, s. 323; Kaşıkçı, **a.g.e.**, s. 233; Aydın, **a.g.e.**, s. 200.

²¹⁶ Donay, **a.g.e.**, s.40- 41.

²¹⁷ **A.e.**

1855 tarihli Men-i İrtikap Nizamnamesi'nin 2. maddesinde rüşvet alınan şeyin müsadèresi sonrasında ayrıca alınan paranın bir misliyle failin cezalandırılacağına ilişkin hüküm yer almaktadır.²¹⁸

1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'ndan büyük bir kısmı çevrilen 1858 tarihli Ceza Kanunu'nda “*ceza-i nakdi*” olarak adlandırılan para cezalarına yer verilmiştir.²¹⁹ Bu dönemde kamusal nitelikteki para cezaları ile diyet birlikte uygulanmıştır. Kanun'da para cezaları, kabahatlerde asli ceza, cünhalarda feri ceza ve öldürme suçlarında fer'i mütemmim ceza olarak düzenlenmiştir.²²⁰ Kanunda para cezalarının belirlenmesine ilişkin bazı suçlarda alt ve üst sınır kabul edilmişken, bazı suçlar için (nispi para cezası olarak) zararın misli olarak hesaplanması kabul edilmiştir.²²¹ Kanunda ayrıca para cezalarının ödenmemesi durumunda cezanın hapse çevrileceği düzenlenmiştir.²²² Ekonomik gücü olmayan kişilerin para cezalarını ödeyememesi durumunda para cezası hapse çevrilerek infaz edilmemektedir.²²³

d. Cumhuriyet Döneminde Para Cezaları²²⁴

Cumhuriyet döneminde 1926 yılında yürürlüğe giren 765 sayılı Türk Ceza Kanunu karşımıza çıkmaktadır. Kanun'da para cezalarının hesaplanması bakımından klasik sistem kabul edilmiştir. Bu kanunda düzenlenen para cezalarının ağır para cezası, hafif para cezası, tazminat kabilinde para cezası gibi çeşitleri mevcuttur. Daha sonrasında ise 2005 yılında 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla beraber para cezalarında önemli değişiklikler olmuştur. Suç karşılığı ceza yaptırımını olarak hükmedilen para cezaları “*adli para cezası*” olarak isimlendirilmiştir. Ayrıca para cezasının belirlenmesinde gün para cezası sistemine geçilmiştir.

²¹⁸ Avcı, **a.g.e.**, s. 320.

²¹⁹ Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 28.

²²⁰ Gökçen, **a.g.e.**, s. 51- 52.

²²¹ **A.e.**, s. 52.

²²² Demirbaş, **a.g.e.**, s. 625.

²²³ Gökçen, **a.g.e.**, s. 52.

²²⁴ İkinci bölümde bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir.

3. Adli Para Cezasının Uygulanma Alanı

19. yüzyılda kısa süreli hapis cezalarının sakıncaları üzerine yapılan yoğun eleştiriler sonucu bu tür cezalar yerine alternatif yaptırımlar gündeme gelmiştir. Bunlardan ilk akla gelen ve en çok tercih edilense adli para cezası olmuştur. Yaptırım sisteminde tekrar önem kazanan adli para cezası kabahat niteliğindeki suçlar için en çok uygulanan ceza haline gelmiştir.²²⁵ Daha sonraki dönemde adli para cezası, hafif suçların yanı sıra orta ağırlıkta suçlar bakımından da uygulama alanı bulmuştur. Adli para cezasının ülkeler bakımından uygulanmasına baktığımızda klasik sistemin ve gün para cezası sisteminin tercih edilmesine göre hükmedilen cezaların %30 ile %85 arasındaki dilimini adli para cezasının oluşturmaktadır.²²⁶

Günümüzde adli para cezalarının düzenleniş şekillerine baktığımızda soyut ceza olarak genellikle tercih edilmemektedir.²²⁷ Adli para cezası en çok hafif ve orta ağırlıktaki suçlar için hapis cezasıyla seçimlik olarak düzenlenmektedir.²²⁸ Ayrıca kazanç saikiyle işlenen suçlar bakımından hapis cezasıyla birlikte de hükmedilebilmektedir. Kazanç saikiyle işlenen suçlar bakımından adli para cezasına hükmetmek faydacı teori tarafından ortaya atılıp geçmişte son derece fazla uygulansa da, günümüzde kazanç saikiyle işlenen suçlarda hapis cezasıyla adli para cezasına birlikte hükmetmek düşüncesinden giderek vazgeçildiği görülmektedir.²²⁹

Adli para cezasının mukayeseli hukukta hapis cezalarından adli para cezasına dönüştürme, cezanın ertelemesiyle birlikte ek adli para cezasına hükmetme, çocuk suçları ve tüzel kişilere yaptırım gibi farklı uygulama alanları bulunmaktadır.²³⁰

Hangi suçlar için yaygın olarak uygulandığına bakıldığında, en çok trafik suçları ve çevreye karşı suçlarda adli para cezasına hükmedildiği görülmektedir.

²²⁵ İsoğlu, **a.g.e.**, s. 112.

²²⁶ **A.e.**, s. 111.

²²⁷ Grebing, **a.g.e.**, s. 41.

²²⁸ Grebing, **a.g.e.**, s. 42; İsoğlu, **a.g.e.**, s. 113.

²²⁹ Grebing, **a.g.e.**, s. 47 vd..

²³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Grebing, **a.g.e.**, s. 44 vd, İsoğlu, **a.g.e.**, s. 114 vd..

Almanya uygulamasına baktığımızda trafik suçlarının %93'ünde çevreye karşı suçların %96'sında adli para cezasına hükmedildiği görülmektedir.²³¹

C. Adli Para Cezasının Lehindeki ve Aleyhindeki Görüşler

Cezanın özellikleri yönünden yukarıda incelediğimiz kıstaslar bakımından adli para cezası değerlendirildiğinde hakkında birçok lehte ve aleyhte görüş ileri sürülmüştür. Aşağıdaki ileri sürülen fikirlerden bazıları adli para cezasının yapısı gereği içerisinde barındırdığı özelliklerden, bazıları ise adli para cezasının uygulanma başarısından ortaya çıkan fikirlerdir. Aşağıda ileri sürülen bu fikirlerden bahsettikten sonra adli para cezasıyla ilgili kendi görüşümüz açıklanacaktır.

1. Adli Para Cezasının Lehindeki Görüşler

a. Hapis Cezasının Yerine Alternatif Bir Ceza Olması

Adli para cezası hapis cezası gibi bozucu bir etkiye sahip değildir.²³² Bu nedenle de adli para cezası 19. yüzyıl ve sonrasında kısa süreli hürriyeti bağlayıcı ceza ile mücadelede önemli bir yaptırım haline gelmiştir.²³³ Adli para cezası günümüzde sadece kısa süreli hapis cezaları bakımından değil orta ağırlıklı suçlar bakımından da yaygın uygulanan bir ceza haline gelmiştir.²³⁴

Özellikle kısa süreli hapis cezalarının infazının mahkûm için ağır sonuçlara sebep olması nedeniyle bu cezalara alternatif yaptırımlar düşünülmüştür. Alternatif

²³¹ Bernd-Dieter Meier, **Strafrechtliche Sanctionen**, 4. Baskı, Berlin, Springer, 2015, s. 82.

²³² Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 738; Uğur, **a.g.e.**, s. 41.

²³³ Grebing, **a.g.e.**, s. 22- 23; Oktay Erdoğan, **Para Cezaları ve İnfazı**, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2007, s. 7; Ali Karagülmez, **Gün Para Cezası Sistemi**, Ankara, Kartal Yayınevi, 2005, s. 22; Yüce, **a.g.e.**, s. 664- 665; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 626; Taner, **a.g.e.**, s. 635.

²³⁴ Günther Kaiser, **Kriminologie Ein Lehrbuch**, 3. Baskı, Heilderberg, Müller, 1996, s. 1010.

yaptırımlardan en önemlisi olarak da adli para cezası karşımıza çıkmaktadır.²³⁵ Günümüzde gelinen noktada ise kısa süreli hapis cezası son çare olarak uygulanan bir yaptırım haline dönüşmüştür.²³⁶

Kısa süreli hapis cezası hakkında doktrinde olumlu ve olumsuz fikirler ileri sürülmüştür. Kısa süreli hapis cezasının lehinde fikir ileri süren yazarlara göre, bu cezalarda failin cezaevinde geçirdiği sürenin az olması nedeniyle hapis cezasının bozucu etkisi bu tür cezalarda görülmemektedir.²³⁷ Kısa süreli hapis cezaları ayrıca hapis cezasının caydırıcı özelliğini içerisinde barındırdığı için failin işlediği suçun cezasını hissetmesi bakımından önemli olduğu ileri sürülmüştür.²³⁸ Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde bu sebeplerden dolayı kısa süreli hapis cezası oldukça yaygın uygulama alanı bulmaktadır.²³⁹

Kısa süreli hapis cezasının aleyhinde fikir ileri sürenler, hapis cezasının ıslah edici olması için belirli bir süre gerektiğini oysaki kısa süreli hapis cezaları için bu sürenin yeterli olmadığını savunmaktadır.²⁴⁰ Ayrıca, kısa süreliğine cezaevine girmek kişinin toplumda lekelenmesi gibi olumsuz bir sonuç doğurmaktadır.²⁴¹ Diğer bir eleştiri ise, kısa bir süre için cezaevine giren kişinin cezaevinde yeni suçlularla tanışıp farklı suçlar öğrenmesine imkân sağlaması nedeniyle tekerrürü arttıran bir etkisinin olmasına yönelik yapılmaktadır.²⁴² Tüm bunların yanında devlete masraf getiren bir ceza olması nedeniyle de eleştirilmektedir.²⁴³

Yukarıdaki olumsuzluklar nedeniyle TCK'da bir yılın altındaki hapis cezalarının diğer koşulların da mevcut olması halinde adli para cezasına çevrilebileceği

²³⁵ Nitekim yirminci yüzyılın başında adli para cezası geleceğin cezası olarak adlandırılmaktaydı. A.e., Sonuç olarak da öyle olduğunu söylemek mümkündür. 20. yüzyılda başlayan cezaların hafiflemesi politikalarıyla birlikte en çok hükmedilen cezalardan biri haline gelmiştir.

²³⁶ Örneğin Alman Ceza Kanunu'nun 47. maddesinde kısa süreli hapis cezasının son çare olarak uygulanacağına dair hükme yer verilmiştir.

²³⁷ Soner Hamza Çetin, **Türk Ceza Kanunu'nda Seçenek Yaptırımlar**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011, s. 103; Öztürk, Erdem, a.g.e., s. 460.

²³⁸ Jürg Knaus, **Das Problem des kurzfristigen Freiheitsstrafe**, Zürich, Schulthess Polygraphischer Verlag, 1973, s. 123- 124; Önder, a.g.e., s. 52; İçel v.d., a.g.e., s. 68; Çetin, a.g.e., s.103.

²³⁹ Knaus, a.g.e., s. 118; Önder, a.g.e., s. 52; İçel v.d., a.g.e., s. 68.

²⁴⁰ Knaus, a.g.e., s. 117- 118; Önder, a.g.e., s.52; Dönmezer, Erman, a.g.e., s. 646; İçel v.d., a.g.e., s. 68; Donay, a.g.e., s. 49; Öztürk, Erdem, a.g.e., s. 460; Çetin, a.g.e., s.104.

²⁴¹ Önder, a.g.e., s. 52; İçel v.d., a.g.e., s. 69; Çetin, a.g.e., s.105.

²⁴² Knaus, a.g.e., s. 118- 119; Önder, a.g.e., s. 52; Dönmezer, Erman, a.g.e., s. 647; Donay, a.g.e., s. 50; Öztürk, Erdem, a.g.e., s. 459; İçel v.d., a.g.e., s. 68; Çetin, a.g.e., s.107.

²⁴³ Öztürk, Erdem, a.g.e., s. 460; Çetin, a.g.e., s.107.

düzenlenmiştir.²⁴⁴ Bazı suçların yaptırımı olarak ise, adli para cezası hapis cezasıyla seçimlik olarak düzenlenmiş ve hâkime, cezanın bireyselleştirilmesi için imkân olarak failin kişiliğine göre hapis cezasını veya adli para cezasını seçme konusunda takdir yetkisi tanınmıştır.

b. Etkili Olması

Adli para cezasına hükmedilen kişinin mal varlığında azalma meydana gelir. Özellikle günümüz liberal toplumda paranın insanların hayatındaki rolü düşünüldüğünde adli para cezasının doğru uygulanabildiği sistemlerde bu cezanın daha etkili olduğunu söylemek mümkündür.²⁴⁵ Adli para cezasının infazında kişinin mal varlığından bir miktar para alınmakta ve alınan para kişide bir yoksunluk yaratmaktadır. Bu yoksunluk ise kişinin temel ihtiyacından lüks zevklerine kadar her şeyi kapsayacak bir alanda kişinin tüm yaşamına etki edebilir.²⁴⁶ Bu sebeplerle adli para cezası genel ve özel önlemeye elverişli bir cezadır.²⁴⁷

Adli para cezasının en etkili olduğu kabul edilen suçlar kazanç saikiyle işlenen suçlardır.²⁴⁸ Adli para cezasının bu suçlarda etkili olmasının nedeni kazanç saikiyle suç işlemeyi düşünen failin suç işleme dürtülerine hitap etmesinden kaynaklanmaktadır.²⁴⁹ Kazanç elde etmeyi düşünen bir kişi bu uğurda suç işlemeyi bile göze alacak kadar paraya değer vermişse bu kişiden bu kadar değer verdiği bir şeyi almak hem suçun işlenmesinin önüne geçecektir hem de suç işlenmesi durumunda etkili bir ceza olacaktır. Buna karşılık kazanç saikiyle işlenen suçlarda adli para cezasının etkisinin tespit edilememesi hem de kazanç saikiyle suç işleyen kişilerde adli

²⁴⁴ Bu konu ayrıntılı olarak ikinci bölümde incelenmiştir.

²⁴⁵ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 674.

²⁴⁶ İçel v.d., **a.g.e.**, s. 96.

²⁴⁷ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 626; İçel v.d., **a.g.e.**, s. 96; İsoğlu, **a.g.e.**, s. 95.

²⁴⁸ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 675; Erem, Danişman, Artuk, **a.g.e.**, s. 739; Yüce, **a.g.e.**, s. 663; İçel v.d., **a.g.e.**, s. 96; İsoğlu, **a.g.e.**, s. 95.

²⁴⁹ İçel v.d., **a.g.e.**, s. 96; İsoğlu, **a.g.e.**, s. 95; Uğur, **a.g.e.**, s. 42; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 675.

para cezasına hükmedilmesi durumunda, ceza ödendiğinde failin ödediği miktarı telafi etmek için yeni suçlar işlemesine sebep olması nedeniyle eleştirilmektedir.²⁵⁰

Hapis cezasından farklı olarak adli para cezasında cezaya alışma söz konusu değildir.²⁵¹ Her gün cezaevinde kalan bir kişi zamanla cezaevi koşullarına ve oradaki hayata alışmaktayken adli para cezasında bu durum farklıdır. Özellikle adli para cezasının taksitlendirildiği durumlarda fail, taksiti her ödediğinde aynı etkiyle cezayı hissedecektir.²⁵²

c. İnsani Olması

Hapis cezasının meydana getirdiği hükümlünün toplumdan dışlanması, asosyalleşmesi ve topluma adapte olamaması gibi bozucu etkiler adli para cezasında mevcut değildir.²⁵³ Adli para cezası hükümlünün şahsi durumunu sarsmamaktadır. Bu cezayla hükümlü özgürlüğünden mahrum olmamakta, hükümlünün cezası toplum içerisinde kendi sosyal çevresinden uzaklaştırılmadan infaz edilmektedir.²⁵⁴

d. Bireyselleştirmeye Müsait Olması

Adli para cezasının bireyselleştirilmeye en uygun ceza olduğunu söylemek mümkündür. Bu cezanın bireyselleştirilmesi hem fiilin ağırlığı bakımından hem de failin ekonomik durumu bakımından mümkündür.²⁵⁵ Özellikle failin ekonomik durumuna yönelik cezanın bireyselleşmesi gün para cezası sisteminde oldukça mümkündür. Adli para cezasının cezanın belirlenmesinin yanı sıra cezanın infazı da bireyselleştirilmeye müsaittir.²⁵⁶ Bu bakımdan cezanın taksitle ödenmesi veya vade

²⁵⁰ İsoğlu, **a.g.e.**, s. 95.

²⁵¹ İçel v.d., **a.g.e.**, s. 96; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 675.

²⁵² Erdoğan, **a.g.e.**, s. 7.

²⁵³ İçel v.d., **a.g.e.**, s. 95.

²⁵⁴ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 626; Donay, **a.g.e.**, s. 55; Çetin, **Türk Ceza Kanunu'nda Adli Para Cezası.**, s. 49; Uğur, **a.g.e.**, s. 42.

²⁵⁵ Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 738; Taner, **a.g.e.**, s. 635; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 626; İçel v.d., **a.g.e.**, s. 96; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 7; Karagülmez, **a.g.e.**, s. 22; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 675.

²⁵⁶ İçel v.d., **a.g.e.**, s.96.

tarihinin ileri bir tarihe ertelenmesi gibi ödeme kolaylıklarıyla cezanın infazı da hükümlüye göre bireyselleşebilmektedir.²⁵⁷

e. İslah Edici Olması

Adli para cezasının lehinde ileri sürülen bir diğer görüş ise, cezanın ıslah edici olduğuna yöneliktir.²⁵⁸ Adli para cezasının ödenmesi kişide tekrar suç işlemeyi alıkoyacak caydırıcı bir etki oluşturacaktır. Bu etki nedeniyle adli para cezasına hükmedilen kişinin ıslah olacağı savunulmaktadır.²⁵⁹ Ayrıca, adli para cezasının taksitlendirildiği durumlarda hükümlü suç işlediğini birçok defa hatırlayacaktır ve işlediği suçtan dolayı tekrar tekrar pişmanlık yaşayacaktır.²⁶⁰ Bu cezanın ıslah edici olmasının diğer bir nedeni cezaya hükmedilen kişinin cezayı ödeyebilmesi için düzenli bir biçimde çalışmasının gerekmesidir.²⁶¹

f. Devlete Mali Açından Az Yük Getirmesi

Adli para cezası, hapis cezası gibi devlete ağır yük getiren bir ceza değildir.²⁶² Cezanın devletin ekonomisine iki yönden etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Bir yandan devletin hapis cezası yerine adli para cezasını uygulamasıyla hapisane, hapisane çalışanı gibi masraflarını artırmamakta, bir yandan da kendi kasasına bir miktar para girmektedir.²⁶³ Adli para cezası devlet için önemli bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Fakat devlete gelir kaynağı olsa da esasında bir ceza olması nedeniyle devlet, bu cezayı gelir kaynağı görerek hareket etmemelidir.²⁶⁴ Nitekim kötüye kullanımının engellenmesi amacıyla devlet tarafından tahsil edilen adli para

²⁵⁷ Konuya üçüncü bölümde ayrıntılı bir biçimde değinilmiştir.

²⁵⁸ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 675; Yüce, **a.g.e.**, s. 663; Karagülmez, **a.g.e.**, s. 22.

²⁵⁹ Grebing, **a.g.e.**, s. 23.

²⁶⁰ Donay, **a.g.e.**, s. 54.

²⁶¹ Donay, **a.g.e.**, s. 54; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 131.

²⁶² Taner, **a.g.e.**, s. 635; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 626; Grebing, **a.g.e.**, s. 23; Yüce, **a.g.e.**, s. 663; İçel v.d., **a.g.e.**, s. 111; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 7; Karagülmez, **a.g.e.**, s. 22; Uğur, **a.g.e.**, s. 42; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 675.

²⁶³ İçel v.d., **a.g.e.**, s. 97.

²⁶⁴ Donay, **a.g.e.**, s. 55.

cezalarının tahsil edildikten sonra nasıl kullanılacağına yönelik düzenlemeler eski ceza kanunlarında görülmektedir.²⁶⁵

g. Düzeltilebilir Olması

Yukarıda da değinildiği gibi modern bir cezanın özelliklerinden biri adli hatalar halinde düzeltilebilir ve geri alınabilir olmasıdır. Adli para cezası bu bakımdan en uygun cezalardandır.²⁶⁶ Cezayı haksız olarak ödemiş kişiye ödemiş olduğu miktar kolaylıkla geri verilebilmektedir.

2. Adli Para Cezasının Aleyhindeki Görüşler

a. Cezanın Şahsiliği İlkesine Aykırılığı

Adli para cezasıyla ilgili yapılan eleştirilerden biri cezaların şahsiliği ilkesiyle bağdaşmamasına yöneliktir.²⁶⁷ Cezaya yapılan bu eleştiri, adli para cezasının yapısal özelliği nedeniyledir. Bu görüşe göre, adli para cezası sadece hükmedilen kişiye değil, onunla birlikte yaşayan üçüncü kişilere de etki etmektedir.²⁶⁸ Bir kişinin kendisine hükmedilen adli para cezasını ödemesi sonucunda ailesi veya bakmakla yükümlü olduğu kişiler mağdur olmaktadır.²⁶⁹

Cezanın şahsiliğiyle ilgili yapılan diğer eleştiri cezanın infazı bakımındandır. Cezanın infazı cezanın şahsiliğine iki şekilde aykırı olabilmektedir. İlki, cezanın üçüncü kişiler tarafından ödenmesinin mümkün olması nedeniyledir.²⁷⁰ İkincisi ise,

²⁶⁵ Pozitivistler tarafından “*Para Cezası Kasası*” olarak ileri sürülen ve eski dönemde Çekoslovakya, Yugoslavya, Polonya Ceza Kanunlarında uygulanan bir yöntemde, tahsil edilen para cezasının adli hata uğrayanlara, haksız yere tutuklu kalanlara ve cezaevinde bulunan kişilerin geçim sıkıntısı çekmekte olan ailelerine ödenmesine dair düzenlemeler mevcuttu. bkz. Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 739, 4.dn..

²⁶⁶ Taner, **a.g.e.**, s. 635; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 626; İçel v.d., **a.g.e.**, s. 97; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 7; Karagülmez, **a.g.e.**, s. 23; Uğur, **a.g.e.**, s. 42.

²⁶⁷ Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 738; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 627; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 8; Karagülmez, **a.g.e.**, s. 23.

²⁶⁸ İçel v.d., **a.g.e.**, s. 97; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 627.

²⁶⁹ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 676; Taner, **a.g.e.**, s. 635; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 132.

²⁷⁰ Uğur, **a.g.e.**, s. 43; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 627.

hükümlünün cezasını ödemek için parayı üçüncü bir kişiden temin edebilme imkânının her zaman bulunması nedeniyledir.²⁷¹

b. Eşit Olmaması

Adli para cezasının yapısal özelliğinden kaynaklanan bir diğer eleştiri eşitlik ilkesi nedeniyledir.²⁷² Belirli bir miktar paranın etkisi kişilerin ekonomik durumuna göre farklılık göstermektedir. Aynı miktardaki ceza, ekonomik durumu iyi olan bir kişi için çok kolay ödenebilecekken; ekonomik durumu kötü olan kişi bakımından ödenme imkânı olamayacak yükseklikte olabilmektedir.²⁷³ Ayrıca hiç malvarlığı bulunmayan kişiler bakımından da problemlili bir cezadır. Adli para cezasına hükmedilmesinin bu kişilere herhangi bir etki doğurmayacağı savunulmaktadır.²⁷⁴

Özellikle adli para cezasının ödenmediğinde cezanın hapse dönüştüğü hukuk sistemlerinde bu farklılık ağır sonuçlara neden olmaktadır. Bu durumda ekonomik durumu iyi olan kişi kolayca cezayı ödeyebilecekken, ekonomik durumu kötü olan kişi cezayı ödeyemeyip cezası hapse çevrilerek infaz edilecektir.²⁷⁵ Bu durumda özellikle hapis cezasının sakıncalarını gidermeyi amaçlayan adli para cezası bu amacı gerçekleştirememiş olacaktır.²⁷⁶

c. Cezanın Etkisinin Az Olması

Adli para cezasına hükmedilmesi durumunda kişilerin yeterli ceza almadığı konusunda toplumda bir inanış olduğu ifade edilmiştir.²⁷⁷

²⁷¹ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 627; İçel v.d., **a.g.e.**, s. 97.

²⁷² Erem, Danişman, Artuk, **a.g.e.**, s. 738; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 626; İçel v.d., **a.g.e.**, s. 97; Karagülmez, **a.g.e.**, s. 23; Uğur, **a.g.e.**, s. 42; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 675; Taner, **a.g.e.**, s. 634.

²⁷³ Erem, Danişman, Artuk, **a.g.e.**, s. 738- 739; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 626; Uğur, **a.g.e.**, s. 42.

²⁷⁴ Donay, **a.g.e.**, s. 59.

²⁷⁵ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 676.

²⁷⁶ Donay, **a.g.e.**, s. 59.

²⁷⁷ Işoğlu, **a.g.e.**, s. 103.

Cezanın etkililiği bakımından yapılan bir eleştiri genel önleme ve özel önleme özelliği bakımındandır.²⁷⁸ Adli para cezasının aleyhinde yapılan eleştirilerde cezanın genel önleme ve özel önleme bakımından elverişsizliği savunulmakta, ayrıca, hapis cezasına seçenek olarak adli para cezasına hükmedilmesi durumunda hapis cezasının genel önleme ve özel önleme amaçlarını yerine getiremeyeceği savunulmaktadır.²⁷⁹

Yukarıda da değinildiği gibi adli para cezasının infazı bakımından yaşanan bir sorun da hükümlünün ödeyeceği parayı üçüncü kişiden almasının ya da cezanın üçüncü kişi tarafından ödenmesinin mümkün olmasıdır. Bu durumun bir sonucu olarak da hükümlü bu cezanın etkisinden kolaylıkla kurtulabilmektedir.²⁸⁰

Cezanın etkisizliğine ilişkin yapılan eleştirilerin bir diğer boyutu da ıslah edicilik özelliği üzerinedir. Suç işleyen bir kişiye adli para cezası hükmedilmesi durumunda, cezaya hükmedilen kişi, herhangi bir iyileştirici tedbire tabi tutulmadan toplumda yaşamına devam ettiği için cezanın ıslah edici olmadığı savunulmaktadır.²⁸¹

d. İnfazının Zor Olması ve Bağımsız Bir Ceza Karakteri Taşımaması

Cezaların beklenen amacı yerine getirebilmesi için hükmedilmiş cezanın infaz edilmesi gerekmektedir. Adli para cezasında ise cezanın konusunun para olması nedeniyle cezanın infazında bazı zorluklarla karşılaşmaktadır.²⁸²

Hükümlüden kaynaklı nedenler kişilerin mal varlığının olmamasından veya mal varlığı olan hükümlülerin ödememek için bunları gizlemesi ya da kaçırmasından kaynaklanmaktadır.²⁸³ Devletler mal varlığı olmayan hükümlülerle geçerli mazereti olmaksızın cezayı ödemeyen hükümlüler arasında ayırım yapan düzenlemeler yapmış

²⁷⁸ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 9.

²⁷⁹ Işoğlu, **a.g.e.**, s. 103.

²⁸⁰ Donay, **a.g.e.**, s. 103.

²⁸¹ Yenidünya, **a.g.e.**, s. 134; Uğur, **a.g.e.**, s. 43; İçel v.d., **a.g.e.**, s. 98.

²⁸² Karagülmez, **a.g.e.**, s. 23.

²⁸³ Donay, **a.g.e.**, s. 61.

olsa bile iki grup arasında ayrımın tam anlamıyla tespit edilmesi ayrı bir zorluk olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁸⁴

Bu kapsamda yapılan eleştirilerden biri de adli para cezasının ödenmemesi nedeniyle tahsilatının masraflı olmasıdır.²⁸⁵ Ayrıca, adli para cezası ödenmediğinde hapse çevrilerek cezanın tahsil edilmesi nedeniyle bağımsız bir ceza olmadığı savunulmaktadır.²⁸⁶

e. Ekonomik Koşullardan Etkilenmesi

Adli para cezasında cezanın konusunun para olması nedeniyle cezanın etkinliği ülkesel istikrarla da yakından ilgilidir. Ekonomik kriz ve enflasyon gibi para değerini ve kişilerin ödeme gücünü etkileyen faktörler cezanın infazını zorlaştırmakta ya da cezanın etkisini hafifletmektedir. Nitekim ülkemizde de 765 sayılı Türk Ceza Kanunu döneminde yüksek enflasyon nedeniyle parada yaşanan değer kaybının önüne geçmek için birçok kez para cezalarında misli artırımlar yapılmış ve bazı dönemlerde ceza hukuku ilkeleriyle bağdaşmayan çözümler getirilmeye çalışılmıştır.²⁸⁷

f. Mağdurun Haklarıyla Yarışması

Adli para cezasıyla ilgili eleştirilerden biri de mağdurun zarara uğradığı suçlar bakımından adli para cezasına hükmedilmesi durumuyla ilgilidir.²⁸⁸ Bu gibi durumlarda adli para cezasına hükmedilmesi nedeniyle suçun mağdurunun uğramış olduğu zararları giderilemeyecek olması ve bu suçlarda adli para cezasına hükmedilmesinin daha fazla mağduriyet yaratma ihtimali nedeniyle eleştirilmiştir.²⁸⁹

²⁸⁴ A.e.,

²⁸⁵ Yenidünya, a.g.e., s. 134.

²⁸⁶ Işoğlu, a.g.e., s. 105.

²⁸⁷ Konuya ikinci bölümde ayrıntılı olarak değinilecektir.

²⁸⁸ Adli para cezalarının mağdurun uğradığı zarar dikkate alınmaksızın belirlenmesi ve tahsil edilmesiyle ilgili eleştiriler için bkz. Giorgio Del Vecchio, “ Ceza Adaleti ve Zararın Tazminine Dair Deneme”, çev. Rekin Teksoy, İÜHF, C: 21, S: 1- 4, 1957, s. 418.

²⁸⁹ Işoğlu, a.g.e., s. 106.

g. Devletler Tarafından Kötüye Kullanılması

Adli para cezası devlete gelir sağlayan önemli kaynaklardandır. Bu nedenle bazı durumlarda devletlerin cezanın bu özelliğini kötü kullanma ihtimali vardır.²⁹⁰ Devletler özellikle ekonomik olarak sıkıntıda olduğu dönemlerde adli para cezasının ceza özelliğini unutup, cezayı gelir sağlama aracı olarak görebilmektedir.

3. Kanaatimiz

Yukarıda ileri sürülen fikirleri değerlendirdiğimizde adli para cezasının yapısal özelliği gereği bazı olumsuzlukları olduğunu kabul etsek de iyi uygulanan bir yaptırım sisteminde olumsuzluklarının mazur görülebilecek düzeyde olacağını söyleyebiliriz.

Adli para cezası lehinde ileri sürülen tüm fikirlere katılmaktayız. Öncelikle cezanın insani bir ceza olduğunu kolaylıkla söylemek mümkündür. Özellikle hapis cezalarının olumsuz etkilerini düşündüğümüzde hafif ve orta ağırlıklı suçlar ve özellikle tesadüfi suçlular için uygun bir ceza olduğu kanaatindeyiz.

Yukarıdaki aleyhteki eleştirileri değerlendirdiğimizde, adli para cezasının ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi ile bağdaşmadığı fikrine katılmamaktayız. Her ceza yapısı gereği bir yoksunluk barındırır. Bu yoksunluğun üçüncü kişilere dolaylı yoldan yansması da mümkündür.²⁹¹ Cezaların şahsiliği ilkesi işlenen bir suç nedeniyle yalnızca failin sorumlu tutulması anlamına gelmektedir. Ayrıca üçüncü kişilerin mağduriyeti diğer cezalara (ölüm cezası, hapis cezası gibi) nazaran adli para cezasında çok daha azdır. Adli para cezasına hükmedilmesi sonucunda hükümlünün bakmakla yükümlü olduğu kişilerin mağdur olacağı fikrine katılmamaktayız. Kanaatimizce cezanın bireyselleştirilmesinin iyi işlediği bir sistemde, failin bakmakla yükümlü olduğu kişiler dikkate alınarak cezası belirleneceğinden herhangi bir mağduriyet söz konusu olmayacaktır.

²⁹⁰ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 676; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 8.

²⁹¹ Uğur, **a.g.e.**, s. 42.

Cezanın şahsiliği ile ilgili olarak yapılan bir diğer eleştiri de üçüncü kişilerin cezanın infazı bakımından etkisinin olmasıydı. Cezaya hükmedilen kişinin ödemesi gereken miktarı üçüncü kişiden almasının önüne geçilebilmesi mümkün değildir ve bu, adli para cezasının çözülemeyecek en önemli sorunudur. Doktrinde bu konuda kişinin sürekli suç işlemesi nedeniyle bir süre sonra kendisini destekleyecek kişi bulamayacağı fikri savunulmaktadır.²⁹² Kanaatimizce bu durum üçüncü kişinin ödemesinin önüne geçebilecek bir düşünce değildir. Adli para cezasının en olumsuz ve çaresiz özelliği hükümlünün ceza olarak ödemesi gereken tutarı üçüncü bir kişiden bulabilmesidir. Bu olumsuzluğun etkisinin ülkeden ülkeye değişebileceği kanaatindeyiz. Bireyciliğin daha hâkim olduğu ülkelerde failin ödemesi gereken parayı (özellikle de işlemiş olduğu bir suçun cezası için) bulması kolay olmayacaktır. Öte yandan aile yapısı daha kuvvetli olan Türkiye gibi ülkelerde hükümlünün yakınlarından bu parayı bulması çok daha kolay olacaktır. Adli para cezasının başkası tarafından ödenmesinin önüne geçilmesi mümkündür. Bu konuda üretilebilecek en doğru çözüm banka, posta gibi yerlerden paranın ödenmesi yerine sadece hükümlünün gidip cezayı ödeyebileceği bir yerin var olmasıdır.²⁹³ Bu sayede ayrıca ödenecek para üçüncü bir kişiden alınsa bile hükümlünün bir suç işlediği ve bunun için bir ceza ödediği bilincinde olması bir ölçüde sağlanabilir.

Cezanın şahsiliği bakımından durulması gereken diğer konu da çocukların durumudur. Kanaatimizce çocuklar için adli para cezası istisnai durumlar dışında uygun bir yaptırım değildir. Çünkü genellikle çocuğun bizzat kendisinin cezayı ödeyecek mal varlığı bulunmamaktadır. Bu durumda sadece çocuğun malvarlığı dikkate alınarak ceza alt sınırdan belirlendiğinde ödenecek miktar az olacak ve çocuğun yasal temsilcisinin cezayı ödemesi oldukça kolay olacaktır. Bu nedenlerle mal varlığı değeri kolayca belirlenemeyen ve kazancı olmayan çocuklar için adli para cezası uygun bir yaptırım değildir. Kanaatimizce çocuklar için adli para cezası yerine ıslah özelliği daha fazla olan suça sürüklenen çocuğun eğitim alabileceği ve/veya mesleki bakımdan kendisini geliştirebileceği yaptırımlara hükmedilmesi hem daha insani hem de daha etkili olacaktır. Bu gibi iyileştirici tedbirlere hükmetmenin çocuk

²⁹² İçel v.d., **a.g.e.**, s. 98.

²⁹³ Aynı yönde bkz. Donay, **a.g.e.**, s. 226.

için bir yarar sağlama ihtimalinin bulunmaması durumunda adli para cezasına hükmedilmesi gerektiği kanaatindeyiz.²⁹⁴

Adli para cezasının eşitlik ilkesine aykırı olduğunu savunulması da esasen cezanın kötü uygulanmasından kaynaklanan bir problemdir. Gerçekten de cezanın failin ekonomik durumu dikkate alınmadan belirlendiği sistemlerde bu cezanın eşitlik ilkesiyle bağdaşmadığını söylememiz mümkündür.²⁹⁵ Çünkü bu durumda para herkes için aynı anlama gelmemektedir. Gün para cezası gibi adli para cezasının belirlenmesinde failin ekonomik gücünün ciddi ölçüde dikkate alındığı bir sistemde cezanın eşitlik ilkesinin gerçekleştiğini söylememiz mümkündür.²⁹⁶ Ancak bu konuyla ilgili bazı verilere de değinmek gerekmektedir. Adli para cezasının failin ekonomik durumu dikkate alınarak belirlenen ülkelerden biri olan Almanya’da adli para cezasının ödenememesine ilişkin bazı istatistikler karşımıza çıkmaktadır. Almanya’da bu konuda yapılan bir araştırmaya göre orta ve üst gelirli sosyal gruplar cezayı kolayca ödeyebilmektedirken, adli para cezasını ödeyemeyip cezası hapse çevrilen kişiler genellikle işsizler ve düşük geliri olan insanlardır.²⁹⁷ Bu bilgi ilk bakışta normal gözükabilir. Ancak Almanya adli para cezasını en verimli şekilde kullanan ve adli para cezasını failin ekonomik gücüne göre bireyselleştirilmesini gün para cezası sistemiyle en iyi şekilde sağlayan ülkelerdendir.²⁹⁸ Ancak bu ceza, ne kadar failin ekonomik

²⁹⁴ Aynı yönde bkz. Grebing, **a.g.e.**, s.48.

²⁹⁵ Nitekim eski infaz kanunumuz döneminde Anayasa Mahkemesi’nin vermiş olduğu bir gelir durumuna bakılmaksızın hükmedilen para cezalarının ödenmediğinde hapse çevrilmesini eşitlik ilkesine aykırı bulmuştur. Bkz. AYMK T: 28.10.1967, E: 7, K: 19 “*Hapis cezasını tayinde para olarak alınması durumu ile hükümlünün malî gücünün ödemeye yetmediği para cezasının hapse çevrilmesini, mahkemenin gerekçesinde olduğu gibi, birbirine karıştırmamak gerekir. İkinci halin uygulanması aynı eylem dolayısıyla aynı cezayı almış iki kişiden yoksul olanın yoksulluğu yüzünden cezasının çok daha ağırlaşması ve aynı suçun hükümlüleri arasında ceza bakımından esaslı bir farkın meydana gelmesi sonucunu doğurur ki "Kanun önünde eşitlik" ilkesini zedeleyen böyle bir tutumdan yana çıkmak düşünülemez. cezasının ölçü olarak alınması durumu ile hükümlünün malî gücünün ödemeye yetmediği para cezasının hapse çevrilmesini,, mahkemenin gerekçesinde olduğu gibi, birbirine karıştırmamak gerekir. İkinci halin uygulanması aynı eylem dolayısıyla aynı cezayı almış iki kişiden yoksul olanın yoksulluğu yüzünden cezasının çok daha ağırlaşması ve aynı suçun hükümlüleri arasında ceza bakımından esaslı bir farkın meydana gelmesi sonucunu doğurur ki "Kanun önünde eşitlik" ilkesini zedeleyen böyle bir tutumdan yana çıkmak düşünülemez.*” (Çevrimiçi) <https://kararlaryeni.anayasa.gov.tr> (Erişim Tarihi: 04.09.2017).

²⁹⁶ Uğur, **a.g.e.**, s. 42.

²⁹⁷ Meier, **a.g.e.**, s. 84.

²⁹⁸ Almanya’daki gün para cezası sistemi işleyişiyle ilgili aşağıda ayrıntılı bilgi verilecektir.

durumu dikkate alınıp belirlense de düşük gelir grubundaki kişilere daha çok etki etmektedir.

Adli para cezasının genel önleme ve özel önleme özelliği bakımından çeşitli ülkelerde yapılan deneysel araştırmalardan henüz kesin olarak olumlu ya da olumsuz bir sonuç alınamamıştır.²⁹⁹ Ancak şunu da kabul etmek gerekir ki özellikle kısa süreli hapis cezasının olumsuz etkisini değerlendirdiğimizde hafif suçlar için adli para cezası hapis cezasına göre daha uygun bir cezadır. Ayrıca adli para cezasının ceza olarak uygulanması mümkün olan suçlar zaten hafif suçlar ve bazı durumlarda orta ağırlıklı suçlardır. Bu suçlar bakımından hapis cezasına hükmetmek çoğu durumda ağır bir sonuçtur. Bu cezaya hükmedilecek faillerin çoğunluğu, haksızlık içeriği az olan bir suç işlemiş veya tesadüfi suçlu niteliğine sahip kişiler olacaktır. Bu nedenle de bu suçların karşılığı olarak adli para cezasına hükmetmek hem etkili hem de insancıl bir uygulamadır.

Adli para cezasının bazı fail gruplarına etkisi bulunmamaktadır.³⁰⁰ Cezanın belirlenmesi bakımından cezanın alt ve üst sınır arasındaki makas aralığı ne kadar fazla olsa da hiç mal varlığı olmayan kişiler için adli para cezasına hükmetmek uygun bir ceza değildir. Nitekim eski ceza kanunlarında adli para cezasının yalnızca mal varlığı olan kişilere uygulanabileceği konusunda hükümler mevcuttur.³⁰¹ Kanaatimizce bu kişiler bakımından adli para cezası yerine imkânı mevcutsa hapis cezası dışındaki diğer yaptırımlara hükmetmek daha yerinde sonuçlar verebilir.

Adli para cezasının bağımsız bir ceza olmadığı eleştirisine de katılmak mümkün değildir. Adli para cezasının uygulama başarısının olup olmadığı ne kadar sayıda cezanın ödenerek infaz edildiğiyle anlaşılabilir. İyi işleyen bir ceza adalet sisteminde adli para cezasının hapis cezasına çevrilerek ya da diğer cebri tahsil usulleriyle infaz edilmesine çok az gerek kalmaktadır. Bu durumla ilgili İsveç örneğini vermemiz mümkündür. İsveç'te 1932 yılında gün para cezası sistemine geçilmesinden önce ödenmeyen adli para cezaları nedeniyle cezası hapse çevrilen hükümlü sayısı

²⁹⁹ Grebing, **a.g.e.**, s.84- 85.

³⁰⁰ Bu gibi durumlarda adli para cezasına hükmetmenin beraat kararından farkı olmayacağı savunulmaktadır. Ruhi Özüarı, "Para Cezalarının İnfaz Edilmeyiş Sebepleri ve Çareleri", **Adalet Dergisi**, 1968/5, s. 275- 278.

³⁰¹ Örneğin 1961 tarihli Macar Ceza Kanunu bkz. Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 744.

13,358 kişiyken 1938 yılında gün para cezası sisteminin kabul edilmesiyle bu sayı ilk olarak 4728'e, daha sonra sistemde meydana gelen değişikliklerle 1939 yılında 815'e, 1946 yılında ise 286'ya gerilemiştir.³⁰²

Yapılan eleştirilerden bir diğeri de adli para cezasının ıslah edici yanı olmadığı yönündedir. Yukarıda da değinildiği gibi gün para cezasında kişinin haksızlığının ayrı hesaplandığı bir sistemde kişinin haksızlığının bilincinde olmasının ıslah edici bir rolü olduğu kanaatindeyiz. Cezanın infazı sırasında hükümlünün hiçbir iyileştirici tedbire tabi tutulmaması eleştirilebilir bir yan olarak karşımıza çıkabilir.³⁰³ Ancak bu durumlarda hükümlünün iyileştirici tedbire tabi tutulmasına yönelik herhangi bir engel yoktur.³⁰⁴ Kanaatimizce, özellikle tekerrür durumunda iyileştirici tedbirlerin uygulanması cezanın etkisini ve ıslah özelliğini artıracak ve cezanın ıslah amacına ulaşılmasına yardım edecektir. Bu konu bakımından Polonya Ceza Kanunu'nu örnek vermemiz mümkündür. Adli para cezasının Polonya'daki uygulanmasında bu cezaya hükmedilmesiyle birlikte faile mağdurun zararının giderilmesi veya failin psikoterapi görmesi gibi bazı tedbirlere de hükmedilebildiği görülmektedir.³⁰⁵

Adli para cezasının infaz başarısının ülkedeki ekonomik durumlardan etkilendiği de doğrudur. Ancak bu eleştiri failin ekonomik durumuna göre belirlenmesi ve cezanın failin ekonomik durumuna göre belirlenen kısmında makas aralığının açık olması durumunda ceza ülkesel ekonomik koşullardan çok daha az etkilenecektir.

Ülkedeki ekonomik değişiklikler olduğu gibi hükümlüde de ekonomik değişiklikler meydana gelebilir. Özellikle adli para cezasının taksitlendirildiği durumlarda cezanın ödenmesi uzun bir sürece yayılmaktadır. Bu süreçte hükümlünün ekonomik ve sosyal hayatında birçok değişiklik meydana gelme ihtimali vardır. Hükümlünün hayatında meydana gelen bu değişiklikler cezanın etkililiğini azaltmakta ya da ortadan kaldırmaktadır. Cezanın infazı aşamasında hükümlünün ekonomik gelirinin artması miras, bağış gibi karşılıksız kazandırmalarla mümkünken, daha iyi

³⁰² Derek A. Westen, "Fines, Imprisonment, and the Poor: Thirty Dollars or Thirty Days", **California Law Review**, C: 57, S: 3, 1969, s. 814.

³⁰³ İçel v.d., **a.g.e.**, s. 98.

³⁰⁴ Aynı yönde bkz. İçel v.d., **a.g.e.**, s. 98.

³⁰⁵ Andrzej J. Szwarc "Neue Tendenzen im polnischen System der Strafsanktionen", ed. Yener Ünver, **Probleme des Allgemeinen Teils des Strafrechts aus rechtsvergleichender Perspektive**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2015, s. 154.

bir iş bulması gibi nedenlerden de kaynaklanabilir. Bu durumlarda ise hükümlü cezayı kolayca ödeyebilecek ve ceza etkisiz bir hale gelebilecektir. Diğer duruma ise hükümlünün işsiz kalması, evlenmesi ya da çocuk sahibi olması örnek verilebilir. Bu gibi durumlarda hükümlünün aslında ödeyebileceği ceza, birden ödemesi zor bir hale gelebilecektir. Hükümlünün ekonomik durumunun olumlu olarak değişmesi bakımından kanaatimizce fail için ceza etkisiz hale gelse de hükümden sonra cezanın hiçbir şekilde ağırlaşmaması gerekir. Bu durum cezanın konusunun para olmasından kaynaklanan bir sorundur. Aksinin kabulü durumunda kesin hükmün güvence fonksiyonunun ihlal edecek bir durumdur. Ancak hükümlünün aleyhine ekonomik durumunun değiştiği durumlar için kanaatimizce cezanın miktarında düzenleme yapılması mümkündür. Bu gibi durumlar için var olan bir merciin ekonomik durumlarda meydana gelen ciddi değişimler nedeniyle cezanın ödeme süresini uzatması, cezayı daha fazla taksite bölmesi ya da belirli süre cezayı erteleme gibi imkânlar sunması ve hatta son çare olarak cezanın miktarının azaltılmasıyla ilgili bir karar vermesi mümkün olmalıdır.³⁰⁶

Son olarak değerlendirilecek bir husus da adli para cezasının mağdurun haklarıyla yarışma durumudur. Gerçekten de bir suçla ilgili adli para cezasının tazminatla birlikte mevcut olması durumunda failin ekonomik durumunun her ikisini de ödemeye yetmemesi nedeniyle tazminat alacaklısına mağduriyet yaratabilir. Ancak adli para cezasının doğru uygulandığı bir sistemde bu sorunun önüne geçilebilir.³⁰⁷ Öncelikle bu sorunu gün para cezası sisteminin uygulanmasıyla çözmek mümkündür. Failin tazminat borcunun gün değerinin belirlenmesi aşamasında dikkate alınarak gün değeri normalde hükmedilmesi gerekenden daha alt bir miktarda belirlenebilir. Mukayeseli hukuka baktığımızda bu gibi durumlar için çeşitli önlemler alındığı görülmektedir. Bunlardan ilki İsviçre’de görülen uygulamadır. İsviçre uygulamasında bu gibi durumlarda mağdurun başvurusuyla hükümlünün ödemiş olduğu cezanın suçun mağduruna tazminat olarak verilmesi mümkündür. Bir diğeryse Almanya’daki taksitlendirme uygulamasıdır. Alman Ceza Kanununun 42. maddesine göre,

³⁰⁶ Mukayeseli hukukta örnekler için bkz. Grebing, **a.g.e.**, s. 124- 125.

³⁰⁷ Aynı yönde bkz. İşoğlu, **a.g.e.**, s. 106.

hükmedilen adli para cezası için faile ödeme kolaylığı³⁰⁸ sağlanmadığı durumlarda mağdurun zararının tazmin etme ihtimali tehlikeye düştüğünde mahkemenin ödeme kolaylığı sağlama zorunluluğu düzenlenmiştir.³⁰⁹

Yukarıdaki değerlendirmelerimizde adli para cezasının uygulanmasının olumlu yönleri olmakla birlikte olumsuz yönlerinin de bulunduğunu söylememiz mümkündür. Ancak, bu olumsuzlukların çoğu adli para cezasına ilişkin sistemin doğru kurulması ve uygulanmasıyla yukarıda da bahsettiğimiz çözümlerle aşılabilmektedir. Buna rağmen yukarıda da bahsettiğimiz gibi cezanın yapısal ve çözülemeyecek sorunları da vardır. Ancak diğer cezalarla kıyasladığımızda bu sorunların göz ardı edilebilir olduğunu söylememiz mümkündür.

D. Adli Para Cezasının Benzer Kurumlardan Farkları

1. İdari Para Cezasıyla Adli Para Cezası Arasındaki Farklar

İdari para cezaları, idare veya istisnai bazı hallerde adli mercilerce hükmedilen konusu para olan idari yaptırımlara verilen isimdir. Adli para cezalarının ve idari para cezalarının konusu para olması bakımından benzerlik göstermektedir. İdari yaptırıma sebep olan kabahat de adli para cezasına hükmedilmesine neden olan suç da esasen bir haksızlığın türleridir. Adli para cezası, suçun karşılığı hükmedilen bir yaptırım olduğu için adli para cezasına hükmedilen fiillerle idari para cezasına hükmedilen fiiller arasında haksızlık derecesi bakımından bir fark olduğunu söylememiz mümkündür. Esasen hangi fiillerin suç ve karşılığı olarak adli para cezasına hükmedileceği hangi fiillerin ise kabahat olarak idari para cezasına hükmedileceği suç politikasına göre değişebilmektedir. Nitekim 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'ndan 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'na geçilmesi buna bir örnek teşkil etmektedir. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda kamu para cezaları ağır ve hafif para cezaları olarak ikiye ayrılmaktaydı.

³⁰⁸ Alman Ceza Kanununda yer alan ödeme kolaylığı cezanın vadesinden ileri bir tarihe alınması veya taksitlerle ödenmesidir.

³⁰⁹ (Çevrimiçi) https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_42.html (Erişim Tarihi 03.11.2017).

Hafif para cezaları, kabahat türündeki haksızlıklar nedeniyle hükmedilen kamu para cezalarıdır. 5237 sayılı Ceza Kanunu yürürlüğe girdiğindeyse kabahatler suç olmaktan çıkarılmış ve kabahat türü haksızlıkların yaptırımını olarak adli para cezası yerine idari para cezası kabul edilmiştir.

İdari para cezasıyla adli para cezası arasındaki ayrımı belirleyen farklar genel olarak cezai yaptırım ve idari yaptırım arasındaki farklardır. İdari yaptırımlar ve cezai yaptırımlar arasında amaç bakımından farklar mevcuttur. İdari yaptırımlar idari emir ve yasağı bozan idari düzen ihlallerini önlemeyi amaçlamaktayken; cezaların kefaret, genel önleme ve özel önleme gibi amaçları bulunmaktadır.³¹⁰ Ayrıca iki yaptırım türü arasında yaptırım kararı vermeye yetkili merci arasında da fark vardır. İdari yaptırıma karar veren merci ilgili kanunda yetkili kılınan idari kurul, makam ya da kamu görevlileriyken, cezai yaptırımlara mahkeme kararıyla hükmedilir. İki yaptırım arasında hukuki nitelik ve yaptırımın sonuçları bakımından da farklar mevcuttur.³¹¹

Adli para cezası ve idari para cezası arasındaki farkı daha özelinde inceleyecek olursak belirgin bir fark da infaz şeklinde görülmektedir. Adli para cezası ödenmediği takdirde ceza hapse çevrilmektedirken, idari para cezası sadece Amme Alacakları Tahsili Usulü Hakkındaki Kanun'daki hükümlere göre tahsil edilir. Yaptırım sonuçlarında ise adli para cezası tekröre esas teşkil etmekteyken idari para cezaları bakımından yaptırımı düzenleyen kanunda özel bir düzenleme mevcut olduğu takdirde ancak tekrör mümkün olabilir.

Adli para cezası ve idari para cezasına hükmedilmesi durumunda kanun yoluna başvurulacak merci bakımından da farklılıklar vardır. Diğer koşullarının da mevcut olduğu takdirde, Adli para cezası için başvuru mercii istinaf mahkemesiyken idari para cezası için kanunda belirlendiği şekle göre idare mahkemesi, idari merci ya da sulh ceza hakimliğidir.

³¹⁰ Sema Ayatar Kızılyar, “Ceza Yaptırımı ile İdari Yaptırım Ayrımı”, **Yaşar Üniversitesi Dergisi**, C: 8, 2013, s. 1659, Erdinç, “İdari Yaptırımların Kavramsal Çerçevesi ve Cezai Yaptırımlarla Karşılaştırılması”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2012/2, s. 266- 267.

³¹¹ Ayrıntılı bilgi için Erdinç, **a.g.e.**, s. 268 vd..

2. Tazminat Kabilindeki Para Cezalarıyla Adli Para Cezası Arasındaki Farklar

Devletin zarar gördüğü bazı suçlar için uğranılan zararın tazmini amacıyla tazminat kabilinde para cezaları düzenlenmiştir. Tazminat kabilinde para cezalarının hukuki niteliği doktrinde tartışmalıdır. Doktrinde bir görüş, bu tür cezaların bir ceza yaptırımını olduğunu kabul etmektedir.³¹² Baskın görüş ise, bu cezaların hem tazminat niteliği hem de ceza niteliği olduğunu kabul ederek karma nitelikli yapısı olduğunu savunmaktadır.³¹³

Tazminat kabilindeki para cezalarına hâkim tarafından hükmedilir. Ceza belirlenirken failin ekonomik durumu dikkate alınmaz. Zararı birden fazla kişi vermesi durumunda tek bir tazminat cezası verilmektedir. Verilen hüküm tekerrüre esas teşkil etmez.

Bu açıklamalar sonrası adli para cezasıyla olan ilişkisini değerlendirdiğimizde ise aralarındaki fark esas olarak cezaların amacında ortaya çıkmaktadır. Adli para cezası kefaret, genel önleme ve özel önleme gibi amaçlar taşımaktayken; tazminat kabilindeki para cezalarının esas amacı devletin veya idarenin uğramış olduğu zararı gidermektir.³¹⁴ Ayrıca adli para cezası gerçek anlamda bir cezayken tazminat kabilinde para cezaları karma nitelikli olsa da tazminat özelliğinin daha ağır bastığını söylemek mümkündür.³¹⁵ Çünkü infazı, ceza sorumluluğundaki yaş küçüklüğü, tekerrür, üçüncü kişilerin ceza sorumluluğu, teşebbüs, gibi özellikler bakımından gerçek bir cezadan farklılıklar göstermektedir.³¹⁶

Bu tür cezalara 765 sayılı Türk Ceza Kanunu döneminde rastlamak mümkünken 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu döneminde bu tür cezalar kanunda yer almamaktadır.³¹⁷

³¹² Yüce, **a.g.e.**, s. 662, 2. dn.'deki yazarlar.

³¹³ Taner, **a.g.e.**, s. 637; Önder, **a.g.e.**, s. 516; Yüce, **a.g.e.**, s. 662; Karagülmez, **a.g.e.**, s. 32; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 680; Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 50.

³¹⁴ Nuhoglu, **a.g.e.** s. 51.

³¹⁵ Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 51; Keskin, **a.g.e.**, s. 15.

³¹⁶ Önder, **a.g.e.**, s. 517- 518.

³¹⁷ ETCK'daki tazminat kabilindeki para cezalarına 2. bölümde değinilecektir.

3. Disiplin Para Cezalarıyla Adli Para Cezası Arasındaki Farklar

Disiplin para cezaları, belirli bir kurumun işleyişine katılan kişilerin düzene aykırı davranışından dolayı hükmedilen para cezası çeşididir. Bu tür cezalara meslek kuruluşları tarafından verilen cezaları örnek göstermek mümkündür. Disiplin cezaları ile adli para cezası arasında cezanın amacı, cezaya hükmeden merci, cezanın nitelikleri gibi birçok fark mevcuttur. Adli para cezası kefare, genel önleme ve özel önleme amacı için verilmekteyken; disiplin cezasında esas amaç kurumun düzgün işlemlerini sağlamaktır. Adli para cezasına hükmetme tekeli yargı organlarındayken disiplin cezalarına hükmeden merci düzeni ihlal edilen kurumdur. Adli para cezasına hükmedilmesiyle cezaya ilişkin sonuçlar doğmaktayken, disiplin cezaları ceza niteliği taşımamaktadır.

4. Mahkeme Masraflarıyla Adli Para Cezası Arasındaki Farklar

Devlet, yargılama faaliyetini gerçekleştirdiği sırada yapmış olduğu masrafları haksız olan tarafın ödemesine hükmedebilir. Devletin bu şekilde almış olduğu bir miktar paraya mahkeme masrafı adı verilmektedir. Adli para cezası ile arasındaki fark ise adli para cezası cezalandırmadaki tüm amaçlarını ve cezanın bütün özelliklerini taşımaktadır. Bu cezaya suçun ağırlığına göre hükmedilir. Oysaki mahkeme masrafı sadece devletin yargılama sürecinde yapmış olduğu masrafları karşılamaya yöneliktir. Bu sebeple yapılan masraflar kadarına hükmedilmektedir.

5. Mağdurun Zararının Giderilmesi Tedbiriyle Adli Para Cezası Arasındaki Farklar

Onarıcı adalet kavramıyla birlikte mağdurun zararının giderilmesine yönelik hükümler mevzuatımızda yer almaktadır. Bu tür hükümler hapis cezasının seçenek yaptırım olarak (TCK 50), hapis cezasının ertelenmesi (TCK 52), kamu davasının

açılmasının ertelenmesi (CMK 171) ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması (CMK 231) kurumlarında görmek mümkündür. Bu kurum bazı hallerde (TCK 50) hâkim tarafından da hükmedilse ceza niteliğinde değildir. Ayrıca adli para cezası gibi cezanın amacını taşımaktan ziyade mağdurun zararının giderilmesi esas amaçtır.

6. Önödemeyle Adli Para Cezası Arasındaki Farklar

Önödeme kurumunda adli para cezasında olduğu gibi bir suç nedeniyle devlet hazinesine bir miktar para ödenmesi mevcuttur (TCK m. 75). Ancak önödemenin ceza niteliğinde değildir. Önödemede hafif suçlar için yargılama yapılmaksızın bir miktar paranın devlet hazinesine ödenmesiyle devletin kamu davasının açılmasından ya da kamu davası açılmış olduğu durumda davaya devam etmekten vazgeçmesi söz konusudur.

7. Medeni Para Cezalarıyla Adli Para Cezası Arasındaki Farklar

Muhakeme hukukuna ilişkin bazı davranışlara aykırılık nedeniyle hükmedilen para cezalarına medeni para cezaları denir (Örneğin 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 42/4). Bu cezalar esasen disiplin cezalarına benzer niteliktedir ve bu nedenle doktrinde bazı yazarlar medeni para cezalarını disiplin para cezalarının içerisinde incelemektedir.³¹⁸ Bu cezalara mahkeme düzenini sağlamak için hükmedilir. Ancak hükmedilen bu para cezaları ceza niteliği taşımamaktadır.

³¹⁸ Çetin, a.g.e., s. 61.

8. Kazanç Müsaderesiyle Adli Para Cezası Arasındaki Farklar

İşlenen suç nedeniyle failin elde ettiği gelire el konması amacıyla kazanç müsaderesi kurumu düzenlenmiştir. Adli para cezasıyla benzer yönü işlenen bir suç nedeniyle mahkeme kararıyla failden para alınmasıdır. Ancak adli para cezasıyla kazanç müsaderesinin hukuki nitelikleri birbirinden farklıdır.³¹⁹ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda kazanç müsaderesi güvenlik tedbiri olarak kabul edilmiştir. Kazanç müsaderesi kurumu, işlenen bir suçtan dolayı kimsenin kazanç elde etmesini engelleme amacına hizmet etmektedir.³²⁰ Müsadere sonucu alınacak miktar, failin elde ettiği kazanç veya kaim değer kadarken; adli para cezası işlenen suçla orantılı, kanundaki koşullar ve sınırlara göre hükmedilmektedir.

³¹⁹ Doktrinde 765 sayılı Ceza Kanunu döneminde müsaderenin niteliğinin ceza ya da önlem olduğu yönünde tartışma mevcuttu. bkz. İçel v.d., **a.g.e.**, s. 123 vd., Önder, **a.g.e.**, s. 510- 511 Ancak 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'yla bu tartışma sona ermiştir.

³²⁰ TCK 54. madde gerekçesi

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA ADLİ PARA CEZASI VE ADLİ PARA CEZASININ BELİRLENMESİ

I. 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu Döneminde Para Cezaları

A. Mukayeseli Hukukta Klasik Sistem

Klasik sistem, para cezalarının tarihteki ilk hesaplama yöntemidir. Bu sistemde günümüzde en yaygın kullanılan cezanın soyut belirleme şekli kanunda alt sınır ve üst sınırın düzenlenmesidir. Bu şekilde düzenlenen cezalarda hâkim, suçun ağırlığına ve failin ekonomik durumuna göre adli para cezasını belirlemektedir. Klasik sistemde failin ekonomik gücüne göre cezayı ödemesinin zorlaşması ya da kolaylaşması durumlarında hâkime cezanın artırılması ve indirilmesi bakımından takdir yetkileri verilmiştir.¹ Özellikle suçun kazanç saikiyle işlenmesi durumunda soyut cezanın üst sınırını aşan miktarlarda cezaya hükmedilebilmektedir.²

Günümüzde gün para cezası sistemini kullanan ülkeler giderek artsa da klasik sistem hala en çok uygulanan hesaplama yöntemidir.³ Latin Amerika ülkeleri, Belçika, Hollanda, İtalya gibi ülkelerde klasik sistem kabul edilmektedir. Ayrıca İngiltere, Japonya, İzlanda gibi bazı ülkeler ise gün para cezası sistemini bir süre denedikten sonra gün değerinin belirlenmesinin zorluğu nedeniyle tekrardan klasik sistemi tercih etmişlerdir.⁴

¹ Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, **Nazari ve Tadbiki Ceza Hukuku**, C: 2, 11. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 1997, s. 677.

² Ayhan Önder, **Ceza Hukuku Dersler**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1991, s. 514.

³ Gerhard Grebing, **The Fine in Comparative Law a Survey of 21 Countries**, Cambridge, Institute of Criminology Occasional Papers, 1982, s. 55; Polat İşoğlu, **Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Adli Para Cezası**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2008, s. 129.

⁴ Grebing, **a.g.e.**, s. 57.

B. 765 Sayılı Ceza Kanunu Döneminde Para Cezalarının Türleri

765 sayılı Ceza Kanunu döneminde para cezalarının çeşitli türleri mevcuttu. Suç karşılığı ceza yaptımı olarak hükmedilen para cezası, *kamu para cezası*⁵ olarak adlandırılmaktaydı.^{6,7} 765 sayılı Ceza Kanunu döneminde ayrıca “*tazminat kabilindeki para cezaları*” olarak adlandırılan farklı bir para cezası türü mevcuttu. Bu cezaya ilişkin ETCK’daki tek düzenleme Kanun’un 92. maddesinde “*Tazminat kabilinden olan cezayı nakdi ve zabt ve müsaderesi kanunen mecburi olan eşya ile muhakeme masrafları tecil olunmaz*” şeklinde yer almaktadır. Bu tür cezalarla ilgili kurallar bazı kanunlarda yer alsa da cezaların nasıl uygulanacağı esas olarak içtihatlarla belirlenmiştir.⁸ Tazminat kabilindeki para cezaları, bir suç karşılığı devletin ya da kamu kurumunun uğramış olduğu zararı gidermek amacıyla düzenlenmiştir.⁹ Suç karşılığı olarak hükmedildiği için ceza, zararın giderilmesi amacı taşıdığı için de tazminat niteliği göstermektedirler.¹⁰ Bu sebeple de doktrinde bu tür cezaların karma nitelikte olduğu kabul edilmektedir.¹¹ Bu tür cezalar, kazanç saikiyle işlenen suçlarda devlet veya kamu kurumlarının zarara uğramasına sebep olan bazı suçlarda mevcuttu. 3491 sayılı Toprak Mahsulleri Ofisi Kanunu’nun 27. maddesi, 1615 sayılı Gümrük

⁵ Doktrinde bazı yazarlar *kamusal para cezası* olarak adlandırmaktadır. Ali Rıza Çınar, **Türk Ceza Hukukunda Cezalar**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2005, s. 80.

⁶ Tahir Taner, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, 3.Baskı, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1953, s. 637; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 680; Süheyl Donay, “Para Cezaları”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, İstanbul, 1972, s. 79.

⁷ 765 sayılı Ceza Kanun Dönemi anlatılırken o dönem adli para cezasına verilen isim olan kamu para cezası olarak bahsedilecektir. Dolayısıyla kamu para cezası olarak adlandırdığımız kavramın kapsamına ağır ve hafif para cezaları girmektedir.

⁸ Donay, **a.g.e.**, s. 144; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 692.

⁹ Taner, **a.g.e.**, s. 637; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 693. Ayrıca, 13. 02. 1935 gün ve 75- 3 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı da bu tür cezaların ayırt edici unsurunun devletin ya da kamu kurumunun uğramış olduğu zararlarının giderilmesi olduğunu vurgulamaktadır. “*Hususi kanunlarda yazılı para cezalarının nev’ini tatinde kanun koyucunun bu cezaları koymadaki gayesi esastır. Hazinesin bu yüzden uğrayacağı zararları ödetmek ve mali menfaati korumak amacına dayanmak suretiyle konmuş cezalar tazminat kabilindedir.*”

¹⁰ Önder, **a.g.e.**, s. 517.

¹¹ Faruk Erem, Ahmet Danışman, Mehmet Emin Artuk, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Bası, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1997, s. 742; Naci Şensoy, “Amme Para Cezaları”, **İÜHF**, C: 8, S: 3-4, 1942, s. 490; Turhan Tufan Yüce, “Para Cezalarında Yeni Düşünce ve Sistemler ve Türk Para Cezaları Sistemi”, **Adalet Dergisi**, S: 7, Y: 1957, s. 662; Taner, **a.g.e.**, s. 637; Ayşe Nuhoglu, “Para Cezaları”, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, s. 50; Önder, **a.g.e.**, s. 517; Çınar, **a.g.e.**, s. 81; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 680; Donay, **a.g.e.**, s. 164.

Kanunu'nun 27. maddesi, 1177 sayılı Tütün ve Tütün Tekeli Kanunu'nun 114. maddesi¹² bu tür cezalarla ilgili hükümler içermekteydi.¹³ Bu cezalar kaçakçılık suçlarında da uygulanmaktaydı. Son olarak 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun 28. maddesinde yer almaktayken 31.03.2007 tarihli 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ile bu tür cezalar mevzuatımızdan tamamen kaldırılmıştır. Ancak 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda yer alan cezanın daha lehe olması nedeniyle yakın zamanda verilen Yargıtay kararlarında halâ bu tür cezaları görmek mümkündür.¹⁴

Tazminat kabilindeki para cezalarının tazminat yönü Amme Alacakları Tahsili Usulü Hakkındaki Kanun'a göre tahsil edilmesi ve müteselsil sorumluluğun mümkün olmasıyken; yaş küçüklüğü sebebiyle ceza indirimini yapılması, tekerrüre esas teşkil etmesi ve verilen hükümlere karşı temyiz başvurusu yapılması mümkün değildi.¹⁵ Buna karşılık ceza mahkemeleri tarafından hükmedilmesi, mahkûmun ölümü halinde cezanın düşmesi, mahkûmiyetin adli sicile kaydedilmesi gibi özellikleri bakımından kamu para cezasıyla benzerlik göstermektedir.¹⁶ Kanunda özel olarak düzenlenmediği durumlarda ödenmemesi nedeniyle ceza, hapse çevrilememektedir.¹⁷

¹² Kanunun 114.maddesi bu kanundaki para cezaları hakkında şu şekilde hükümler içermektedir: “Sulh ceza mahkemelerince verilen para cezası kararları, Tekel İdaresi tarafından Amme alacaklarının tahsili usulü hakkındaki Kanun gereğince yerine getirilir.

Para cezalarını ödemeye malî kudreti müsaidolmadığı usulen tesbit edilenler için, Cezaların infazı hakkındaki 647 sayılı Kanun hükümleri dairesinde işlem yapılmak üzere, para cezalarına ait kararlar Tekel idaresi tarafından bir müzekkere ile mahallî Cumhuriyet Savcılığına gönderilir.

Cumhuriyet Savcılığınca tahsil olunan para cezaları Tekel idaresine devredilir.

647 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmasına rağmen para cezasının tamamının karşılanmaması halinde, geri kalan paranın tahsili için, İlâm Cumhuriyet Savcılığınca Tekel İdaresine iade edilir. Tekel İdaresince, «hapis ile tazyik hükmü ayırık kalmak üzere» Amme alacaklarının tahsili usulü hakkındaki Kanun hükümlerine göre infaz olunur.”

¹³ Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 742; Taner, **a.g.e.**, s. 637; Donay, **a.g.e.**, s.151- 152; Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 51- 52.

¹⁴ Çetin Akkaya, **Açıklamalı ve İçtihatlı Cezaların İnfazı ve İnfaz Hukuku**, 6. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s. 61; Örneğin: Yarg. 7. CD. T: 20.10. 2011 E:13522, K: 17740, Yarg.7.CD. T: 11. 03. 2009, E: 12632, K: 3447 kararlar için bkz. Nimet Özkavalcı, **İnfaz Hâkimliği**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2015, s. 596-597.

¹⁵ Mehmet Uğur, **Türk Hukukunda Cezaların ve Güvenlik Önlemlerinin İnfazı ve Hakim'in İnfaza Katılması**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2003, s. 170-171; A.Rıza Mengüç, **Ceza İnfaz Hukuku ve İnfaz Müesseseleri**, İstanbul, Cezaevi Matbaası, 1975, s. 178; Taner, **a.g.e.**, s.638; Şensoy, **a.g.e.**, s. 491; Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 743; Önder, **a.g.e.**, s. 517- 518; Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 53- 54; Donay, **a.g.e.**, s. 166 vd..

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Şensoy, **a.g.e.**, s. 492; Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 54- 55; Taner, **a.g.e.**, s. 637- 638; Erem Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s.742; Donay, **a.g.e.**, s. 164- 165.

¹⁷ 19. 06.1929 Tarihli ve 25- 14 sayılı İçtihadî Birleştirme Kararı; ayrıca bkz. Uğur, **a.g.e.**, s. 171.

C. Kamu Para Cezaları Çeşitleri

765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda suçlar ağırlıklarına göre cürüm ve kabahat olarak ikiye ayrılmaktaydı. Suçun niteliğine göre hükmedilen para cezaları da suçun cürüm olması durumunda ağır para cezası, kabahat olması durumunda hafif para cezası olarak ikiye ayrılmaktaydı (ETCK Madde 11).

Kanun'un 19. ve 24. maddelerinde ağır ve hafif para cezasının alt ve üst sınırına ilişkin hükümler düzenlenmekteydi. Kanunda para cezalarının belirlenmesi bakımından klasik sistem kabul edilmiştir. Cürümler için hükmedilen ağır para cezasının miktarının alt sınırı altmış milyon, üst sınırı on beş milyar Türk Lirası olarak belirlenmiştir (ETCK 19).¹⁸ Maddenin 1926 tarihinde yürürlüğe girmiş halinde aksi düzenlenmediği takdirde, alt sınır olarak bir Türk Lirası kabul edilmişken, mehz İtalyan Ceza Kanunundan farklı olarak üst sınır için herhangi düzenleme yapılmamıştır.¹⁹ 3038 sayılı Kanunla 1936 yılında üst sınır, beş bin Türk lirası olarak düzenlenmiştir.

Kabahatler için hükmedilen hafif para cezaları içinse cezanın miktarı alt sınır olarak on beş milyon, üst sınır olarak bir milyar beş yüz milyon Türk Lirası kabul edilmiştir (ETCK 24). Madde'nin yürürlüğe girdiği ilk halinde aksi düzenlenmediği takdirde cezanın alt sınırı bir Türk Lirası üst sınırı ise iki yüz Türk Lirası olarak kabul edilmiştir.

D. Kamu Para Cezalarının Düzenleniş Şekli

ETCK'da bazı suçlarda para cezası soyut ceza olarak düzenlenmiştir. Bu tür cezalar genel olarak kabahat karşılığı (Örneğin ETCK 560/1, 563/1, 567/1)

¹⁸ 765 sayılı Ceza Kanununun yürürlüğe girmesiyle yürürlükten kaldırılması arasındaki sürede cezanın miktarları bakımından birçok artırım yapılmıştır. Burada ağır ve hafif para cezaları bakımından bahsettiğimiz sınır 5237 sayılı Ceza Kanunu yürürlüğe girmesinden önceki son miktarlardır.

¹⁹ Taner, **a.g.e.**, s. 638; Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 41.

hükmedilen hafif para cezalarında mevcuttur. Ancak, bazı cürümler için de (Örneğin ETCK 191/3) bu tür cezaların düzenlendiğini görmek mümkündür.

Seçimlik cezaların düzenlendiği suçlar bakımından soyut ceza olarak hapis cezası ile para cezası birlikte düzenlenmiştir. Bu tür cezalarda hâkimin yalnızca birini seçme imkânı tanınmıştır. Bunlara ETCK'nın 558. ve 566. maddeleri örnek verilebilir.

Bazı suçların yaptırımı olarak hapis cezasıyla para cezası birlikte düzenlenmiştir. Hapis cezasıyla birlikte hükmedilen para cezaları özellikle kazanç saikiyle işlenen suçlarda görülmektedir. Bu tür cezalar yalnızca cürümler için değil, bazı kabahatler için de yaptırım olarak kabul edilmiştir.²⁰ Kazanç saikiyle işlenen suçlarda birçok cürüm için ağır para cezalarının hesaplama biçimi olarak nispi para cezası kabul edilmiştir.²¹ 765 sayılı Ceza Kanununda kazanç müsaderesine dair hüküm bulunmaması nedeniyle bu şekilde belirlenen cezalara yer verilmiştir.

1965 tarihinde yürürlüğe giren 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkındaki Kanun'da kısa süreli hapis cezalarının sakıncalarının önüne geçmek için bu cezaların seçenек yaptırımlara çevrilebileceği düzenlenmiştir. CİHK'nın 3. maddesinde kısa süreli hapis cezası, süresi bir yıl veya bir yıldan az hapis cezaları olarak tanımlanmıştır. Ancak taksirli suçlara ilişkin olarak CİHK'nın 4. maddesinde bir istisna öngörülmüştür. Buna göre, taksirli bir suç sonucu hükmedilen ceza kısa süreli hapis cezası olmasa bile bu ceza, kanunda belirtilen seçenек yaptırımlara çevrilebilecektir.²² Hâkim, suçlunun kişiliğine, yargılama sırasındaki tutumuna veya suçun işlenmesindeki özelliklere göre hapis cezasını CİHK'nın 4. maddesindeki yaptırımlardan birine çevirme konusunda takdir hakkını kullanacaktır.²³ CİHK'da bazı istisnai hallerde kısa süreli hapis cezasının zorunlu olarak seçenек yaptırımlara çevrilmesi düzenlenmiştir (CİHK 4/2). Hapis cezasının çevrileceği yaptırımlardan biri de para cezasıdır.

²⁰ Örneğin ETCK'nın 545. maddesi “*üç aydan aşağı olmamak üzere hafif hapis ve 100 liradan aşağı olmamak üzere hafif para cezasıyla cezalandırılır.*”

²¹ Örneğin ETCK'nın 503. maddesi “*...bir yıldan üç yıla kadar hapis ve sağladığı haksız menfaatin bir misli kadar ağır para cezası verilir.*”

²² Donay, **a.g.e.**, s. 78; Önder, **a.g.e.**, s. 504

²³ Doktrinde para cezası dışındaki yaptırımların hukuki niteliği *tedbir* olarak kabul edilmektedir. Kayıhan İçel v.d., **Yaptırım Teorisi**, 3. Kitap, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2002, s. 85; Önder, **a.g.e.**, s. 70; Mengüç, **a.g.e.**, s. 160.

E. 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Para Cezasının Belirlenmesi

1. Sabit Olarak Belirlenen Cezalar

ETCK'da bazı suçlarda düzenlenen bu cezalarda suçun yaptırımını tek bir miktar düzenlenmiştir.²⁴ Bu tür cezaya örnek ETCK'nın 191. maddesinin 3. fıkrası örnek verilebilir. Madde, "*Sair tehdidat için alınacak ağır cezayı nakdi beşbindört yüz liradır.*" şeklinde düzenlenmiştir. Bu tür cezalarda hâkimin temel cezanın belirlenmesi bakımından takdir yetkisi yoktur. Ancak, hâkimin temel cezanın belirlenmesinden sonraki indirim ve artırımlar konusundaki takdir yetkisi devam etmektedir.²⁵

2. Kanunda Düzenlenen Alt ve Üst Sınırlar Arasında Belirlenen Cezalar

Kanundaki para cezalarının bazılarında cezanın alt ve üst sınırı birlikte düzenlenmiştir. Bunun dışında bazı cezalar bakımından sadece cezanın üst sınırının²⁶ ya da alt sınırının²⁷ düzenlendiğini görmek de mümkündür. Bu gibi durumlarda cürümler için Kanun'un 19. maddesinde yer alan alt sınır altmış milyon, üst sınır on beş milyar Türk Lirası olarak kabul edilmiştir. Kabahatler için alt sınır olarak on beş milyon, üst sınır olarak bir milyar beş yüz milyon Türk Lirası kabul edilmiştir. Kısa süreli hapis cezalarından çevrilen para cezaları için ise, sınır farklı bir biçimde düzenlenmiştir. Hapis cezasından çevrilen para cezalarında her gün için kabahatlerde bir milyonla iki milyon, cürümlerde iki milyonla üç milyon Türk Lirası arasından bir miktar para belirlenerek hapis cezasının süresini oluşturan günle çarpılarak cezanın

²⁴ Taner, **a.g.e.**, s. 636; Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 761; Donay, **a.g.e.**, s. 91.

²⁵ Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 762; Donay, **a.g.e.**, s. 92.

²⁶ Örneğin ETCK'nın 530.maddesi "... beşbindört yüz liraya kadar hafif cezayı nakdiye mahkûm olurlar."

²⁷ Örneğin ETCK'nın 237/7 hükmü "...beş seneye kadar hapis olunur ve yüz liradan aşağı olmamak üzere ağır cezayı nakdi alınır."

miktarı bulunur (CİHK m. 4). Alt sınırın üzerinde bir cezaya tayin edildiyse hâkim, vermiş olduğu bu kararın nedenini gerekçelendirmek zorundaydı.²⁸

3. Nispi Para Cezaları

Bu tür cezalarda cezanın miktarı bakımından belirli bir alt ve üst sınır mevcut değildir. Cezalar genellikle mağdurun uğramış olduğu zarar, suçun konusunun değeri, failin elde ettiği kazanç gibi miktarların kanunda belirtilen misliyle çarpılarak belirlenmektedir.²⁹ Misliyle çarpılacak değer mahkeme tarafından açıkça tespit edilmiş zarar, menfaat ya da suçun konusunun maddi değeri kadardır. Nispi para cezaları bakımından hâkimin temel cezanın belirlenmesi konusunda takdir yetkisi yoktur. Ancak, temel cezanın belirlenmesi aşamasından sonraki kısımda cezanın artırılması ve indirilmesiyle ilgili takdir yetkisi devam etmekteydi.³⁰ Örneğin belirlenen cezanın hâkimin takdiriyle belirli bir oranda indirilmesi mümkündür.³¹

Nispi para cezalarının yer aldığı suçlarda istisnai olarak cezanın tayini bakımından misli olarak alt sınır ve üst sınırlar görülmektedir.³² Bu durumda hâkimin cezayı alt sınırdan ya da üst sınırdan belirleme konusunda takdir yetkisi mevcuttur. ETCK’da ağır para cezaları için düzenlenmiş olan üst sınır nispi para cezaları bakımından geçerli değildir (ETCK 19).

F. Hâkimin Somut Cezayı Belirlemesi

Sabit para cezalarında ve alt ve üst sınırın düzenlenmediği nispi para cezalarında hâkimin temel cezayı belirlemede takdir yetkisi yoktur. Nispi para

²⁸ Yarg. 4. CD. T: 28. 11. 1969 E: 7000, K: 9032 bkz. Önder, **a.g.e.**, s. 506; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 664.

²⁹ Örneğin ETCK’nın 503. maddesi “...sağladığı haksız menfaatin iki misli kadar ağır para cezası verilir.”

³⁰ Vural Savaş, Sadık Mollamahmutoğlu, **Türk Ceza Kanununun Yorumu**, C: 1, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1995, s. 342; Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 762.

³¹ Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s.783.

³² Örneğin ETCK’nın 220.maddesi “...suçla elde edilen menfaatin iki katından üç katına kadar ağır para cezasına hükmolunur.”

cezalarında alt ve üst sınırın düzenlenmemiş olduğu hallerde hâkim, suçun işlendiği kanaatine vardıktan sonra kanunda ölçüt olarak gösterilen mağdurun zararı, failin suçtan elde etmiş olduğu kârı ya da suçun konusunun değerini tespit ettikten sonra kanundaki misli artışı uygulayarak temel cezayı belirlemektedir. Hâkim, daha sonra, ETCK'nın 29. maddesindeki ve CİHK'daki diğer değerlendirmeleri yaparak somut cezayı belirlemektedir.³³

Hapis cezası ve para cezalarının alt ve üst sınırının mevcut olduğu durumlarda cezanın nasıl belirleneceğine dair bir hüküm ETCK'da uzun bir süre mevcut değildi. Para cezaları bakımından bu eksikliği Cezaların İnfazı Hakkında Kanun'un 5. maddesi gidermekteydi. Maddenin 2. fıkrasına göre para cezaları belirlenirken sanığın ekonomik, ailevi, mesleki, yaş ve sağlık durumlarına göre ve cezanın sosyal ve uyarıcı etkisi gibi ölçütler dikkate alınarak cezanın alt sınır ve üst sınırı arasındaki bir miktardan somut ceza belirlenmekteydi. Maddede yer alan ölçütler hakkında *gibi* edatıyla bahsedildiği için bunlar sınırlı sayıda değildi.³⁴ Daha sonra ETCK'nın 29. maddesinin son fıkrasına 1990 yılında yapılan eklemeyeyle hapis cezası ve para cezaları için cezanın belirlenmesi konusunda ölçütler düzenlenmiştir.³⁵ Bu tarihten sonra para cezaları, hem ETCK'nın 29. maddesindeki ölçütler hem de CİHK'nın 5. maddesindeki ölçütler dikkate alınarak belirlenmekteydi.

G. 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Para Cezaları Bakımından Karşılaşılan Sorunlar

765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun yürürlükte kaldığı dönemde para cezaları bakımından karşılaşılan en büyük sorun cezanın etkililiğidir. Çünkü bu dönemde enflasyonun yüksekliği nedeniyle paranın değerinde çok hızlı düşüşler meydana

³³ Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 762.

³⁴ Donay, **a.g.e.**, s. 128; Taner, **a.g.e.**, s. 639; Savaş, Mollamahmutoğlu, **a.g.e.**, s. 262; Uğur, **a.g.e.**, s. 180.

³⁵ ETCK'nın 29.maddesinin son fıkrası “*Hakim, iki sınır arasında temel cezayı, suçun işleniş biçimi, suçun işlenmesinde kullanılan araç, suç konusunun önem ve değeri, suçun işlendiği zaman ve yer, failin diğer özellikleri, zararın veya tehlikenin ağırlığı, kastın veya taksirin yoğunluğu, suç sebepleri ve saikleri, failin amacı, geçmişi, şahsi ve sosyal durumu, fiilden sonraki davranışı gibi hususları gözönünde bulundurmak suretiyle takdirini kullanarak belirler.*”

gelmiştir. Bu durum ise, doğrudan para cezalarını etkilemiş ve onları genel ve özel önleme bakımından etkisiz bir hale getirmiştir.³⁶ Bu sorunu çözmek için çeşitli yollara başvurulmuştur.

Bu yollardan ilki, kanunla para cezalarını misli olarak artırmak olmuştur. Bu yöntem, ETCK döneminde para cezalarının etkisini kaybetmemesi için defalarca denenmiştir. Bu yöntemle artırılacak para cezaları, Kanun'da maktu veya alt ve üst sınırları belirlenmiş olan para cezalarıdır. Nispi para cezaları ve tazminat kabilineki para cezalarında miktarlar öncesinde belirli olmadığı için misli artırımlara tabi tutulmamıştır.³⁷ Cezaların artış misilleri bakımından kanunların yürürlüğe girdiği ya da daha sonradan üzerinde değişiklik yapıldığı tarihler dikkate alınarak artırım yapılmıştır. Örneğin, 1988 yılında yapılan değişiklikle 1940 ile 1945 tarihi arasında yürürlüğe girmiş veya bu tarihte değiştirilen para cezaları yüz yirmi misline, 1946 ile 1950 yılları arasında giren kanunlar altmış misline çıkarılmıştır. Yürürlük zamanı olarak bu artırımları yapan kanunların yürürlüğe girdiği tarihten sonra işlenen suçlar için bu artırımların uygulanacağı kabul edilmiştir.

Ceza artırımlarının misliyle yapılması cezaların alt ve üst sınırlarında orantısızlık ve hâkimlerin cezayı belirlemede büyük bir zorluk oluşturmıştır.³⁸ Ayrıca, yapılan bu misli artırımlar ceza kanunlarının geçmişe yürüme yasağı gereği misli artırımların yürürlüğe girmesinden önce işlenen suçlar hakkında uygulanamayacağından bu suçlar bakımında etkisiz kalmıştır.³⁹

Nitekim 1988 yılın 3506 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle para cezalarının artırımı konusunda farklı bir yönetime geçilmiştir. 3506 sayılı Kanun yürürlüğe girdiğinde ETCK'nın Ek-1 maddesiyle para cezalarında önceki kanunlardaki gibi artırım yapılması öngörülmüş; ETCK'nın Ek-2 maddesinde bu değişikliklerden sonraki kısım düzenlenmiştir. Bu maddede ise daha sonraki yıllar için memur maaşı kat sayısına oranlanarak para cezalarında her sene için artırım yapılacağı

³⁶ Önder, **a.g.e.**, s. 515.

³⁷ Nispi para cezalarının misli artırıma tabi olmadığı yönündeki Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararları için bkz. Yarg. CGK. T: 31.12.1993 E:3-316, K: 319, Yarg. CGK. T: 13.12.1993, E:3-315, K: 318, Yarg. CGK. T: 13.12.1993, E: 3-317, K: 320 Savaş, Mollamahmutoğlu, **a.g.e.**, s. 277- 278.

³⁸ Tahir Taner, "Para Cezalarda 5435 Sayılı Kanun ile Yapılan Esaslı Değişiklikler", **İÜHF**, C: 15, S: 2-3, 1949, s. 429.

³⁹ **A.e.**, s. 429.

düzenlenmiştir. Artırım oranı 1988 yılında memur maaşı kat sayısı olan seksen dört puan üzerinden belirlenmiş ve bu kat sayı üzerinden her yetmiş beş puan bir birim kabul edilmiştir.⁴⁰ Bu birim sayısıyla yetmiş beş puan çarpılarak para cezalarının artırım miktarı hesaplanmıştır.⁴¹

Memur maaşı katsayısı yöntemiyle belirlenen para cezalarının artış miktarları da eleştirilmiştir. Öncelikle para cezasının hesaplanması bakımından karışık bir yöntem olması nedeniyle bu yöntemde hesap hatası yapma olasılığı oldukça yüksektir.⁴² Ayrıca bir cezanın devlet memurlarının maaş kat sayısına bağlanması da eleştirilmiştir. Çünkü memur maaşında meydana gelen artışlar yıldan yıla ekonomik ve siyasi sebeplerinden dolayı olması gereken artıştan az ya da fazla olabilmektedir.⁴³

Sonraki dönemde para cezalarının artışında farklı bir sisteme geçilmiştir. 1999 yılında 4421 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle para cezalarının, *yeniden değerlendirme oranı* adı verilen her takvim yılının başında Vergi Usul Kanunu'nun 298. maddesinde yer alan hükümlere göre belirleneceği kabul edilmiştir. Ancak yeniden vergilendirme oranına göre para cezalarının belirlenmesinin de bir sakıncası vardır. Bu oran, Maliye Bakanlığı tarafından her yıl yeniden düzenlenerek resmî gazetede yayınlanmaktadır. Bu ise, suçta ve cezada kanunilik ilkesinin bir sonucu olan idarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza yaratma yasağını ihlal etmektedir.⁴⁴

Para cezalarının ETCK döneminde uygulanmasına baktığımızda artırımlarla ilgili yapılan eleştirilerin haklı olduğunu söylememiz mümkündür. Yargıtay kararlarının birçoğunda hesap hataları nedeniyle bozma ya da düzelterek onama kararı

⁴⁰ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 686.

⁴¹ **A.e.**, s. 686.

⁴² Erdener Yurtcan “3506 Sayılı Yasayla Ceza Mevzuatında Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, **TBBD**, 1989/4, s. 613.

⁴³ Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 686.

⁴⁴ Günümüzde bu sorun kabahatler için hala devam etmektedir. 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte idari para cezaları bakımından artırım 17. maddesinin 7. fıkrasına göre yeniden değerlendirme oranına göre yapılmaktadır. Yeniden değerlendirme oranını belirleyen organın Maliye Bakanlığı olması nedeniyle kabahatlerdeki kanunilik ilkesine aykırı olup olmadığı yönünde tartışma mevcuttur. Kabahatler Kanununun 4. maddesinin ikinci fıkrasında kabahatin karşılığı olan yaptırımların türü, süresi ve miktarının kanunla düzenlenmesi gerekmektedir. Bu sayılanlar dışında kalan hususlar düzenleyici işlemlerle düzenlenebilir. Bahsettiğimiz vergi artış oranıyla cezanın miktarı belirlendiği için Kabahatler Kanunu'nun 17. maddesinin 7. fıkrası'nın kanunilik ilkesine aykırı olduğunu düşünmekteyiz. Aynı yönde bkz. Zeynel Kangal, **Kabahatler Hukuku**, İstanbul, 12 Levha Yayınevi, 2011, s. 60-61; karşı görüş için bkz. Aziz Taşdelen, “Vergi Kabahatlerinin Anayasal Temelleri Üzerine Düşünceler”, **AÜHFD**, C: 59, S: 4, 2010, s. 788.

verilmekteydi.⁴⁵ Hesap hatalarında yaşanan sorunların önüne geçmek için hâkimlerin para cezalarını hesaplaması da oldukça zaman alan bir iş haline gelmiştir.⁴⁶ Ayrıca, hesaplama ile ilgili bir sorun da cezanın artırılması ve indirilmesi para üzerinden yapıldığı için para cezalarında küsuratlı rakamlarla karşılaşılıyordu.⁴⁷

Para cezalarıyla ilgili bir diğer sorun ise cezaların infaz edilememesidir. Gerçekten de ETCK döneminde hükmedilen para cezalarının yaklaşık yüzde altmışının infaz edilmediğine dair istatistikler mevcuttur.⁴⁸ Bunun en önemli sebeplerinden biri de suç işleyenlerin genellikle düşük gelir gruplarına mensup kişiler olması ve bu kişiler hakkında ekonomik durumlarına uygun bir yaptırıma hükmedilememesidir.⁴⁹ Nitekim bu sebeplerden dolayı doktrinde Önder, para cezalarının etkili bir ceza haline gelebilmesi için gün para cezasına geçilmesini çözüm olarak savunmaktaydı.⁵⁰

H. Türk Ceza Hukuku Reformu ve Para Cezaları

Yeni bir ceza kanunu hazırlama düşüncesi birçok defa gündeme gelmiş ve tartışılmıştır. Bu kapsamda 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun değiştirilmesi amacıyla 1940 yılında yapılan yeni ceza kanunu tasarısından itibaren birçok ceza kanunu tasarısı hazırlanmış olsa da ETCK seksen yıla yakın bir süre yürürlükte kalmıştır.⁵¹ Özellikle Avrupa Birliği'ne uyum süreci aşamasında yeni bir ceza kanunu yapma düşüncesi yeniden gündeme gelmiştir. Bu sebeple de daha önce hazırlanan tasarılarla benzer bir tasarı 2003 yılında hazırlanıp Bakanlar Kurulu tasarısı olarak meclise sunulmuştur. Meclis alt komisyonunda bu tasarı baştan aşağıya değiştirilerek meclis genel kuruluna

⁴⁵ Adem Sözüer, Selman Dursun, "TCK, CMK ve Kabahatler Kanunu'ndaki Son Değişiklikler Ne Getiriyor?", **Hukuki Perspektifler Dergisi**, 2006, s. 206.

⁴⁶ Ali Karagülmez, **Gün Para Cezası Sistemi**, Ankara, Kartal Yayınevi, 2005, s. 46; İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 13. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 797.

⁴⁷ Özgenç, **a.g.e.**, s. 797.

⁴⁸ Süheyl Donay, "Türk Hukukunda Para Cezaları", **Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında Türk Ceza Kanununun 50 Yılı ve Geleceği Sempozyumu**, İstanbul, Sermet Matbaası, 1977, s.287.

⁴⁹ Ruhi Özüari, "Para Cezalarının İnfaz Edilemeyen Sebepleri ve Çareleri", **Adalet Dergisi**, 1968/ 5, s. 277- 278.

⁵⁰ Önder, **a.g.e.**, s. 22.

⁵¹ Tasarılar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Emin Artuk, Ali Rıza Çınar, "Yeni Bir Ceza Kanunu Arayışları ve Adalet Alt Komisyonu Tasarısı Üzerine Düşünceler", C: 2, **Türk Ceza Kanunu Reformu**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2004, s.45 vd..

sunulmuştur. Kabul edilen bu tasarı 1 Haziran 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, 5237 sayılı Ceza Kanunu'yla beraber 1412 sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu'nun yerine 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve reformun tamamlayıcı parçalarından biri olarak 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir.

5237 sayılı Ceza Kanunu'nu yürürlüğe girmesiyle birlikte birçok yenilik getirmiştir. Konumuzla ilgili hükümlerden ilki TCK'nın 1. maddesinde yer alan cezanın amacına ilişkin düzenlemedir. Kanunda cezanın amacı, "*Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir.*" şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca Kanunun 3. maddesinde failin kusurluluğuyla orantılı cezaya hükmedileceği düzenlenmiştir. Bu Maddelerden anlaşılacağı üzere TCK'da cezalandırmanın amacı olarak karma teori kabul edilmiştir.⁵² Ancak TCK'nın 1. maddesinin bu şekilde düzenlenmesi doktrinde eleştirilmektedir.⁵³

Genel hükümlerde bir başka düzenleme ise TCK'nın 5. maddesidir. Bu Madde'de TCK'nın genel hükümlerinin özel ceza kanunları için de uygulanacağı düzenlenmiştir. Konumuz bakımından önemi ise cezanın belirlenmesi, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar gibi yaptırıma ilişkin kuralların özel ceza yasalarındaki suçlar hakkında da uygulanacağıdır. Ancak TCK'nın 5. maddesinin üst bir kanun normu olmaması nedeniyle 5. maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonra özel

⁵² Fatih Selami Mahmutoglu, Serra Karadeniz, **Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi**, İstanbul, Beta Yayınevi, 2017, s.3.

⁵³ Bu düzenlemede yer alan toplum barışı, kamu sağlığı gibi kavramların kolluk hukukuna ilişkin olduğu ve bu kavramların oldukça geniş olması nedeniyle eleştirilmektedir. bkz. Claus Roxin, Osman İfşen, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Genel Hükümleri", çev. Osman İfşen, **Suç Politikası**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2006, s. 280. Bir başka görüş de bu maddenin esasen Anayasa'da yer alması gerektiği ve cezanın amacı olarak ıslahın yer almaması nedeniyle eleştirilmektedir. bkz. Köksal Bayraktar, "Türk Ceza Kanunu Tasarısı'na İlişkin Genel Bir Değerlendirme ve Genel Hükümler Üzerine Birkaç Eleştiri", C: 2, **Türk Ceza Kanunu Reformu**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2004, s. 24 vd., Bir başka görüş ise maddeyi gereksiz bulmaktadır ve ceza kanununda birçok hukuki değer korunmasına rağmen sadece bazılarının burada yer alması nedeniyle eksik olduğunu savunmaktadır. Bkz. Artuk, Çınar, **a.g.e.**, s. 70, Ancak, böyle bir maddenin yer almasını destekleyenler de mevcuttur. bkz. Fatih Selami Mahmutoglu, "TBMM Adalet Komisyonu'nda Kabul Edilen Türk Ceza Kanunu Tasarısı Hakkında Görüş", C: 2, **Türk Ceza Kanunu Reformu**, Ankara Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2004, s. 358.

ceza kanunlarında TCK'nın genel hükümlerine aykırı düzenlemelerin yapılabilmesi mümkündür.

5237 sayılı Ceza Kanununda yaptırım sisteminde de esaslı değişiklikler meydana gelmiştir. Kanunda suç tipindeki haksızlıklar için iki izli bir yaptırım sistemi düzenlenmiştir. Kanun'da ceza hukuku yaptırımları cezalar ve güvenlik tedbirleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.⁵⁴ Cezalar hapis cezası ve adli para cezası olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (TCK 45).⁵⁵ Cezalar için önceki kanunda yapılan asli-feri ceza ayrımı kaldırılmıştır.

765 sayılı Ceza Kanunu döneminde suç cürüm ve kabahat olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Cürümler, ağır hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılmaktayken, kabahatler için uygulanan yaptırımlar hafif hapis cezası ve hafif para cezasıydı. TCK'nın getirdiği yenilikle kabahat türündeki haksızlıklar suç olmaktan çıkarıldı. Tüm kabahatlere ilişkin genel hükümler ve bazı kabahatler 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nda düzenlenmektedir. Kabahatler Kanunu'nda kabahat türündeki haksızlıklar, idari yaptırım rejimine tabi tutulmuştur (Kabahatler Kanunu m. 16). Kabahatler için uygulanacak konusu para olan yaptırım türü ise idari para cezası olarak kabul edilmiştir. İdari para cezasının hesaplanmasında klasik sistemin uygulanmasında devam edilmektedir. Kabahatler Kanunu'nun 17. maddesine göre, idari para cezaları sabit, nispi ya da alt veya üst sınırları tespit edilmiş biçimde düzenlenmiştir. Kabahatlerde gün para cezası sistemi yerine klasik sistemle cezanın belirlenmesi esasen makul bir uygulamadır. Kabahat tipi haksızlıkların haksızlık içeriğinin düşük olması nedeniyle sonuç olan cezanın belirlenmesinde failin ekonomik durumunun dikkate alınması orantısız sonuçlar doğurabilmektedir. Ayrıca gün para cezası sisteminde gün değerinin belirlenmesi zor bir aşamadır. Dolayısıyla daha önemli

⁵⁴ Kanunda yer alan bazı maddelerde onarıcı adalet kavramının etkileriyle mağdurun zararının giderilmesine yönelik hükümler içermesi nedeniyle üçüncü bir izin de varlığını kabul eden yazarlar mevcuttur. bkz. Adem Sözüer, "Die Reform des türkischen Strafrechts", **Zeitschrift für die Gesamte Strafrechtswissenschaft**, S: 119, C: 3, 2007, s. 737; Mahmut Koca, İlhan Üzülmaz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 10. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 547; Veli Özer Özbek v.d., **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 576.

⁵⁵ Doktrinde Soyaslan, Türk Ceza Kanunu'ndaki ceza türlerini hürriyeti bağlayıcı ceza, mala ilişkin ceza, onur kırıcı ceza olmak üzere üçe ayırmaktadır. TCK'nın 269. maddesinin 9. fıkrasında yer alan basın yoluyla işlenen iftira suçundan dolayı verilen hükmün ilanını onur kırıcı ceza olarak kabul etmektedir. Doğan Soyaslan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 7. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2016, s. 574.

haksızlık olan suçlar için bu sistemin kullanılması daha makuldür. Çünkü idari para cezasını tayin edecek mercilerin idari merciler olduğu durumlarda, failin ekonomik durumunun tespiti büyük bir zorluk teşkil edebilirdi. Nitekim mukayeseli hukuka baktığımızda da suç ve kabahat türü haksızlıklar bakımından bu tür bir ayırım yapıldığı görülmektedir.⁵⁶

TCK'da ve özel ceza kanunlarında suçların karşılığı hükmedilecek ceza istisnalar dışında hapis cezasıdır. Hapis cezalarının esas yaptırım olarak düzenlenmesi karşısında, kısa ve orta süreli hapis cezalarının yaratabileceği olası sakıncaların önüne geçmek için Kanun'da çeşitli kurumlar düzenlenmiştir. Bunlara önödeme, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar ve hapis cezasının ertelenmesi örnek verilebilir. ETCK'da yer alan erteleme kurumu şartlı af niteliğinden çıkmış ve hapis cezasının infaz şekli olarak TCK'da yer almıştır. ETCK'da para cezalarının ertelenmesi mümkünken yeni kanunda erteleme, sadece hapis cezaları için uygulanan bir kurum haline dönüşmüştür.

Türk ceza hukuku reformu bakımından en önemli değişikliklerden biri de para cezalarında meydana gelmiştir. İşlenen bir suç için ceza olarak hükmedilen yaptırım *adli para cezası* olarak adlandırılmıştır. Yeni Kanun döneminde, para cezalarının bir çeşidi olan tazminat kabilindeki para cezalarına yer verilmemiştir.

Bakanlar Kurulu tasarısında para cezasının hesaplama yöntemi olarak klasik sistem yer almaktaydı. Ancak yukarıda bahsettiğimiz sorunlardan dolayı klasik sistemin para cezalarından var olan beklentiyi karşılayamadığından TBMM meclis alt komisyonunda yapılan değişiklikle cezanın hesaplama yöntemi olarak gün para cezası sistemi kabul edilmiştir.⁵⁷

Adli para cezası, suçun karşılığı bir yaptırım olarak hükmedilmesinin yanı sıra kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırım olarak bu cezaya çevrilmesi mümkündür.

⁵⁶ Grebing, **a.g.e.**, s. 69.

⁵⁷ Nitekim TCK'nın 52. maddesinin gerekçesinde de yukarıda bahsettiğimiz sorunlara değinilerek gün para cezası sistemine geçilmesinin nedenleri açıklanmaktadır.

Ceza hukuku reformunun tamamlayıcı parçalarından biri de cezaların infazını düzenleyen Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun'dur. Adli para cezasının infazı, bu kanunun 106. maddesinde düzenlenmiştir.

I. Özel Ceza Kanunlarındaki Para Cezaları İçin Geçiş Süreci

TCK'da gün para cezası sistemi kabul edilse de özel ceza kanunlarındaki cezalar hala klasik sisteme göre düzenlenmişti. Bu sebeple özel ceza kanunlarında yer alan para cezalarını gün para cezası sistemine göre düzenleme gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ancak bu kanunların sayısının fazlalığı nedeniyle kanunlardaki para cezalarının tümünü yeni sisteme göre düzenlemek zaman gerektiren bir süreçti. Bu sebeple 5252 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 4. maddesi ve devamında düzenlemeler yapılmıştır.

5252 sayılı Kanun'un 4. maddesinde 2005 ve sonrası kanunlarda yer alan klasik para cezalarının miktarını ayarlamak için bir düzenleme yapılmıştır. 5252 sayılı Kanunla getirilen düzenlemeyle özel ceza kanunlarında yer alan para cezalarının miktarları misli olarak artırılmıştır. Bu artırımlar da eski artırımlarda olduğu gibi yine cezanın yer aldığı kanun maddesinin yürürlüğe girdiği ya da yeniden düzenlendiği tarihe göre yapılmıştır. Yine önceki kanunlardaki gibi nispi para cezalarına ve tazminat kabilindeki para cezalarına bu artırım hükümleri uygulanmamaktadır.

5252 sayılı Kanun'un 5. maddesiyle, özel ceza kanunlarında yer alan ağır para cezaları adli para cezasına dönüştürülmüştür. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ağır para cezaları bakımından alt ve üst sınır olan 19. maddenin mülga olması nedeniyle bu boşluğu doldurmak için Kanun'un 5. maddesinin 2. fıkrasında alt ve üst sınır düzenlenmiştir. Eski düzenlemelerde olduğu gibi nispi para cezaları için bu sınır kabul edilmemiştir.

5252 sayılı Kanun'un 7. maddesi ise, 765 sayılı Kanun döneminde kabahat olan suçlar için hükmedilen hafif hapis ve hafif para cezalarını düzenlemektedir.

Kabahatlerin yaptırımlarından biri olan hafif para cezası Kanun'un 7. fıkrasına göre idari para cezasına dönüştürülmüştür.

Daha sonraki dönemde maddeye yeni bir fıkra eklenmiştir. Yürürlük kanununa eklenen bu fıkrayla, ağır para cezalarından dönüştürülen adli para cezasının ödenmemesi nedeniyle hapse çevrilmesi durumunda bir günlük hapsin karşılığı yüz milyon Türk Lirası olarak belirlenmiştir.

Bu geçiş dönemi, özellikle 5728 sayılı Kanunla özel ceza kanunlarındaki hükümlerin TCK'ya göre yeniden düzenlenmesiyle tamamlanmıştır.

II. 5237 Sayılı Ceza Kanunu'nda Adli Para Cezası

A. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ve Özel Ceza Kanunlarında Adli Para Cezalarının Düzenleniş Şekli

1. Soyut Ceza Olarak Adli Para Cezasının Düzenlendiği Suçlar

Özellikle kabahatlerin suç olmaktan çıkarılmasıyla birlikte işlenen suçun yaptırımı olarak yalnızca adli para cezasının öngörüldüğü suçların sayısı azalmıştır. TCK'da yalnızca üç suçun yaptırımının bu şekilde düzenlendiğini görmek mümkündür.

Bunlardan ilki TCK'nın 182. maddesinin ilk fıkrasının birinci cümlesinde yer alan çevrenin taksirle kirletilmesi suçudur.⁵⁸

Diğer ikisi ise TCK'nın adliye karşı suçlar bölümünde yer almaktadır. Bunlardan biri TCK'nın 288. maddesinde yer alan *adil yargılamayı etkilemeye*

⁵⁸ TCK'nın 182.maddesi “Çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesine taksirle neden olan kişi, adli para cezası ile cezalandırılır.”

*teşebbüs suçu*⁵⁹ diğeri ise TCK madde 289/3'te yer alan taksirle işlenen *muhafaza görevinin kötüye kullanılması suçu*dur.

Neden sadece bu üç suç için yalnızca adli para cezasının yaptırım olarak düzenlenmiş olduğuna ilişkin herhangi bir ortak açıklama yapmak mümkün değildir. Yukarıda bahsedilen üç suçun ortak özelliğinin suçun mağdurunun belirli bir kişi değil toplumu oluşturan herkes olduğunu söylemek mümkündür. Bu suçların taksirle işlenen ikisini değerlendirdiğimizde de kanun koyucunun taksirle işlenen ve suçun mağdurunun toplumu oluşturan herkesin olduğu suçların yaptırımlarının sadece adli para cezası olmadığı görülmektedir. Diğer bir deyişle çevrenin taksirle kirletilmesi ve muhafaza görevinin kötüye kullanılması suçu dışında da belli bir kişinin değil toplumu oluşturan herkesin mağdur olduğu suçlar mevcuttur. Bu suçların cezası yalnızca adli para cezasına hükmedilebilecek şekilde düzenlenmemiştir (Genel güvenliği taksirle tehlikeye sokma suçu TCK 171, Trafik güvenliğini taksirle tehlikeye sokma suçu TCK 180 gibi).

Özel ceza kanunlarında da soyut cezası yalnızca adli para cezası olan suçlar yer almaktadır. Bu suçlara, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 71. maddesini, Türk Ticaret Kanunu'nun 562. maddesinin 3, 4, 5, 10. fıkralarını, Bankacılık Kanunu'nun 165. maddesinin 2. fıkrasını, Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun'un 13. maddesinin 5 ve 6. fıkralarını örnek vermek mümkündür.⁶⁰

Soyut ceza olarak adli para cezasının düzenlenmesinin önemli bir sonucu mevcuttur. Bu tür suçlar TCK'nın 75. maddesi gereği önödeme kapsamına girmektedir. Bu maddeye göre, herhangi bir üst sınır belirlenmeksizin soyut cezası yalnızca adli para cezası olan suçlar önödemeye tabi tutulmuştur. Hesaplama yöntemi

⁵⁹ TCK'da 2012 yılında 6352 sayılı Kanun'un 92. maddesiyle soyut ceza olarak adli para cezası düzenlenmiştir. TCK'nın 288. maddesi "*Görülmekte olan bir davada veya yapılmakta olan bir soruşturmada, hukuka aykırı bir karar vermesi veya bir işlem tesis etmesi ya da gerçeğe aykırı beyanda bulunması için, yargı görevi yapanı, bilirkişiyi veya tanığı hukuka aykırı olarak etkilemek amacıyla alenen sözlü veya yazılı beyanda bulunan kişi, elli günden az olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılır.*" şeklinde düzenlenmiştir.

⁶⁰ Örnek ve diğer bazı suçlar için bkz. Caner Yenidünya, "Yargıtay Kararları Işığında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi Olarak Önödeme Kurumu", **Legal Hukuk Dergisi**, C: 11, S: 127, 2013, s. 58, 19. dn.

olarak gün para cezasına geçilmesi nedeniyle bu tür suçların önödemeye tabi olmalarının isabetli bir düzenleme olmadığı için doktrinde eleştirilmektedir.⁶¹

Soyut cezası adli para cezası olan suçlar TCK'nın yürürlüğe girdiği zamanda diğer adli para cezasının düzenleniş şekillerinde olduğu gibi yalnızca gün para cezası sistemiyle belirlenmekteydi. Ancak Çek Kanunu'nun 5. maddesinde yapılan değişiklikle karşılıksız çek keşide etme suçunun cezası nispi para cezası şeklinde hesaplanmaktadır.⁶²

2. Hapis Cezasıyla Adli Para Cezasının Seçimlik Olarak Düzenlendiği Suçlar

Adli para cezası 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda esas olarak seçimlik ceza şeklinde düzenlenmiştir.⁶³ Seçimlik cezalarda, hapis cezası ve adli para cezası tek bir suç için yaptırım olarak yer almaktadır. Hapis cezası ya da adli para cezasından birini seçme konusunda hâkimin, (tekerrürün mevcut olması haricinde) takdir yetkisi mevcuttur.

Bu suçlar TCK'nın 86, 89, 98, 99, 100, 105,106, 116, 117, 117, 124, 125, 130, 133, 133, 144, 151, 153, 159, 160, 163, 164, 166, 175, 176, 177, 178, 183, 203, 206, 217, 259, 285. maddelerinde düzenlenmiştir. Ayrıca özel ceza yasalarında birçok suçun yaptırımını bu şekilde görmek mümkündür (Örneğin 5879 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu m. 65/4).

Adli para cezaları, kısa süreli hapis cezalarının⁶⁴ sakıncalarını gidermek için ortaya çıkmış olsa da günümüzde adli para cezasının uygulama alanı daha da genişlemiştir. TCK hükümlerinde de bu durum gözlemlenebilir. Seçimlik cezalar yalnızca kısa süreli hapis cezaları için değil daha uzun süreli olma ihtimali olan hapis cezaları için de alternatif olarak düzenlenmiştir. Örneğin, TCK'nın 163. maddesinde

⁶¹ Özgenç, a.g.e., s. 724.

⁶² “her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, hükmedilecek adli para cezası; çek bedelinin karşılıksız kalan miktarı, az olamaz.”

⁶³ TCK 52.madde gerekçesi 5. Paragraf.

⁶⁴ Kısa süreli hapis cezası, somut cezası bir yıl ve bir yılın altındaki hapis cezalarıdır (TCK 49/2).

yer alan *karşılıksız yararlanma* suçu “...altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.”. TCK’nın 164. maddesindeki *şirket veya kooperatifler hakkında yanlış bilgi* suçu “... altı aydan üç yıla kadar hapis veya bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.” şeklinde düzenlenmiştir. Örnek verilen suçlardaki hapis cezalarının üst sınırına bakıldığında kısa süreli hapis cezasının süresinden daha uzun süreli hapis cezasına hükmedilebilme ihtimali olan haksızlıklar için de adli para cezasının uygulama alanı olduğu görülebilmektedir.⁶⁵ Ancak TCK’nın kabul etmiş olduğu sisteminde mükerrir olmayan kişiler için sadece uzun süreli olma ihtimali olan hapis cezalarında seçimlik cezaların uygulanması mümkündür. Çünkü tekerrürün koşullarının mevcut olması halinde, yaptırımı seçimlik ceza olarak düzenlenen suçlar için hâkime, cezalardan birini seçme yetkisi verilmemiş ve hapis cezasını seçme zorunluluğu düzenlenmiştir (TCK 58/3).

TCK’nın sistemi incelendiğinde adli para cezası esas olarak TCK’nın 52. maddesinin gerekçesinde de belirtildiği gibi seçimlik ceza olarak düzenlense de seçimlik cezalar bakımından cezanın üst sınırının gün para cezası sistemini uygulayan diğer ülkelere nazaran daha dar tutulduğunu söylemek mümkündür. TCK’nın yalnızca üç maddesinde (TCK m. 151, m. 203, m. 286/1-2) seçimlik cezalarda hapis cezasının üst sınırı üç yıldır. Gün para cezası sistemini uygulayan diğer ülkelere baktığımızda hapis cezalarının üst sınırının çok daha yüksek olduğu suçlarda hapis cezasıyla adli para cezasının seçimlik olarak uygulandığı görülmektedir. Örneğin Polonya Ceza Kanunu’nun 58. maddesinin 3. fıkrasında genel hüküm olarak beş yıla kadar hapis cezalarında seçimlik olarak adli para cezasının uygulanabileceğine dair düzenleme mevcuttur.⁶⁶ Alman Ceza Kanunu’nda üst sınırı beş yıl hapis cezası olan bazı suçlar için adli para cezası seçimlik olarak düzenlenmiştir.⁶⁷ İsviçre’de ise üst sınırı on yıl

⁶⁵ Bu tür cezaların nasıl belirlendiği aşağıda detaylı olarak anlatılmıştır.

⁶⁶ Maciej Małolepszy, “Kann die Geldstrafe in der polnischen Strafzumessungspraxis zur dominanten Sanktion Werden?”, ed. Yener Ünver, **Probleme des Allgemeinen Teils des Strafrechts aus rechtsvergleichender Perspektive**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2015, s.161.

⁶⁷ Örneğin Alman Ceza Kanunu’nun 242 ve 266. maddeleri (Çevrimiçi) <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> (Erişim Tarihi 13.11.2017).

hapis cezası olan bazı suçlar için hapis cezası ve adli para cezası seçimlik olarak düzenlenmiştir.⁶⁸

3. Hapis Cezasıyla Adli Para Cezasına Birlikte Hükmedilen Suçlar

Bazı suçların yaptırımı olarak adli para cezası hapis cezasıyla birlikte hükmedilmektedir. Özellikle kazanç saikiyle işlenen suçlarda bu şekilde düzenlemeler mevcuttur. Yaptırımı bu şekilde düzenlenen suçlarda somut ceza, hapis cezası ve adli para cezası için ayrı ayrı belirlenmektedir. TCK'nın 79, 80, 91, 107, 142, 154, 155, 156, 157, 158, 165, 174, 181, 186, 187, 188, 190, 197, 199, 219, 226, 227, 228, 237, 238, 239, 241, 243, 245, 245A, 255, 282, 289, 308, 322, 323, 333. maddelerinde bu tür cezalar yer almaktadır. Ayrıca TCK dışında özellikle kazanç saikiyle işlenen suçların düzenlendiği özel ceza kanunlarında da çok sayıda bu tür cezalara yer verilmektedir (Örneğin 28513 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu 106, 107, 109, 110/2, 112/1; 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 150, 151, 152, 153, 154, 155, 158, 160).

Yaptırımı bu şekilde düzenlenen suçlarda adli para cezası kural olarak gün para cezası sistemiyle belirlenmektedir. Ancak bazı suçlarda adli para cezası istisnai olarak nispi para cezası şeklinde belirlenmektedir. (Örneğin Bankacılık Kanunu m. 160/2'de yer alan Nitelikli Bankacılık Zimmeti Suçu).⁶⁹

Bu tür cezaların var olmasının nedeni kazanç saikiyle işlenen suçlarda kazanç müsaderesinin yapılamadığı durumlarda elde edilen kazancın faile kar kalmasını önlemek olduğu TCK'nın Adalet Komisyon Raporu'nda ifade edilmiştir.⁷⁰ Ancak adli para cezasının kazanç müsaderesinin alternatifi gibi görülmesi adli para cezasının amacına ve gün para cezası sisteminin yapısına aykırı bir düzenleniş biçimi olması

⁶⁸ Örneğin İsviçre Ceza Kanunu'nun 138/3, 139/2, 140. Maddeleri (Çevrimiçi) <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/index.html> (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

⁶⁹ Ayrıntılı olarak aşağıda değerlendirilecektir.

⁷⁰ İsmail Malkoç, **Açıklamalı Türk Ceza Kanunu**, Ankara, (Yazarın Kendi Yayını), 2013, s. 872; Özgenç, **a.g.e.**, s. 800, Nitekim TCK'nın Adalet Komisyon Raporu'nda da bu tür cezaların varlığını "Ancak, özellikle ekonomik çıkar amaçlı suçlarda suçun işlenmesiyle bir çıkar elde edildiği kesin olarak öngörülmekle birlikte, bunun miktarının belirlenemediği durumlara özgü olarak hapis cezasının yanı sıra adli para cezası da öngörülmüştür." şeklinde açıklanmıştır.

nedeniyle bu düzenleme şekli haklı olarak eleştirilmektedir.⁷¹ Kanaatimizce bu tür cezaların var olmasının nedeni kazanç saikiyle işlenen suçların daha caydırıcı ve etkili hale getirmek olsa da bu tür suçlarda adli para cezası kazanç müsaderesinin alternatifi değildir. Adli para cezası ve kazanç müsaderesi birbirinden farklı amaçlara hizmet eden farklı nitelikteki kurumlardır. Bu sebeple birbirinin tamamlayıcısı olarak görmek hatalı bir yaklaşımdır.⁷² Ayrıca Adalet Komisyonu Raporu’ndaki bu yorumun bağlayıcılığı da mevcut değildir.

Bazı suçlarda ekonomik kazanç elde etmekten daha da genel bir amacın suçun manevi unsuru bakımından kabul edildiği görülmektedir. Örneğin TCK m. 107/2’de yer alan şantaj suçu “*Kendisine veya başkasına yarar sağlamak maksadıyla*” şeklinde düzenlenmiştir. Bu suç için *yarar sağlama* kapsamına maddi yararlardan daha kapsamlı olarak her türlü yarar girmektedir (Örneğin cinsel olarak yarar sağlama).⁷³ Kanaatimizce bu tür suçlarda adli para cezasının ekonomik kazanç sağlamak amacıyla işlenmesi durumunda hapis cezasıyla birlikte adli para cezasına hükmedileceğine yönelik bir düzenlemenin yapılması daha yerinde olurdu. Çünkü bu tür suçların ekonomik kazanç amacıyla işlenmemesi durumunda hapis cezasıyla birlikte adli para cezasına hükmetmenin cezalandırmanın amacı bakımından herhangi bir yararı bulunmamaktadır.

Hapis cezasıyla adli para cezasının birlikte düzenlendiği suçlar arasında bir istisnai düzenleme de mevcuttur. TCK’nın 219. maddesinin 1. fıkrasında soyut ceza “...bir aydan bir seneye kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır veya bunlardan birine hükmolunabilir.” şeklinde düzenlenmiştir. Bu suçun yaptırımını olarak hapis cezasıyla adli para cezası birlikte hükmedileceği düzenlenmişse de hâkimin seçimlik cezalarda olduğu gibi yalnızca adli para cezasını ya da yalnızca hapis cezasını seçme konusunda takdir yetkisi de mevcuttur.

⁷¹, Ahmet Caner Yenidünya, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Adli Para Cezası ve İnfazı” **AÜEHFD**, C: 10, S: 1- 2, 2006; İsoğlu, **a.g.e.**, s. 218.

⁷² Nitekim aşağıda detaylı olarak açıkladığımız üzere kazanç müsaderesinin yapılıp yapılmadığına bakılmaksızın adli para cezası TCK m. 61 ve 62’de yer alan kriterlere göre somut cezanın belirlenmesi gerekir.

⁷³ Ali Kemal Yıldız, “Tehdit, Şantaj ve Cebir Suçları”, **Alman-Türk Karşılaştırmalı Ceza Hukuku**, C: 2, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2010, s. 513.

4. Seçenek Yaptırım Olarak Adli Para Cezası

a. Genel Bilgiler

Hapis cezalarının sakıncalarını gidermek amacıyla birçok kurum mevzuatımızda yer almaktadır. Bunlardan biri de somut cezanın kısa süreli hapis cezası olması durumunda hapis cezasını başka bir yaptırıma çevirme olanağıdır. TCK'nın 50. maddesi *ikame sistemi* olarak hapis cezasının maddede yer alan yaptırımlardan yalnızca birine çevrilmesine imkân sağlamaktadır.⁷⁴ Hapis cezasının seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesi durumunda ayrıca hapis cezası infaz edilmeyecektir.

TCK'nın 50. maddesinin birinci fıkrasında seçenek yaptırımların neler olduğunu düzenlemiştir. Bu Madde'de düzenlenen seçenek yaptırımlar adli para cezası, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesi, bir eğitim kurumunda devam etme, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklama, ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma, kamuya yararlı bir işte çalıştırılmadır. Düzenlenmiş olan seçenek yaptırımların niteliği bakımından adli para cezasının ceza olmasında görüş birliği olsa da diğer seçenek yaptırımların niteliğinin ne olduğu doktrinde tartışmalıdır.⁷⁵ Adli para

⁷⁴ Özgenç, **a.g.e.**, s. 739; Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 562.

⁷⁵ Bir görüş adli para cezası dışındaki diğer yaptırımları da ceza olarak kabul etmektedir. bkz. Zeki Hafızogulları, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri”, **Ankara Barosu Dergisi**, Y: 65, S: 1, s.79- 80; Soner Hamza Çetin, **Türk Ceza Hukukunda Seçenek Yaptırımlar (TCK m.50)**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011, s. 50; Ezgi Aygün Eşitli, “Kısa Süreli Hapis Cezası ve Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar”, **AÜHFD**, C: 65, S: 1, 2016, s. 67.

İkinci bir görüş adli para cezasını ceza kabul edip diğer yaptırımları güvenlik tedbiri olarak kabul etmektedir. bkz. Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 565; Osman Yaşar, Hasan Tahsin Gökcan, Mustafa Artuç, **Yorumlu- Uygulamalı Türk Ceza Kanunu**, C: 2, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014, s. 1481; Timur Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 12. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 615; Berrin Akbulut, “5739 Sayılı Kanunun Değişikliğinin TCK’nın 50.Maddesiyle İlgili Getirdikleri”, ed. Adem Sözüer, C: 2, **Dünyada ve Türkiye’de Ceza Hukuku Reformları Kongresi**, İstanbul, 12 Levha Yayınları, 2013, s. 1180; Hamide Zafer, **Ceza Hukuku Genel Hükümler Ders Kitabı**, 5. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2015, s. 504; Özbek/Doğan/Kambur/Bacaksız ise mağdurun veya kamunun zararının giderilmesi bakımından çekinceli yaklaşıp da adli para cezası dışında kalan yaptırımları güvenlik tedbiri olarak kabul etmektedir. bkz. Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 576, *Maden* ise mağdurun veya kamunun zararının giderilmesini onarıcı adalet yaptırımı, bir eğitim kurumunda eğitime devam etmeyi güvenlik tedbiri, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklama, ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmayı ve kamu yararına

cezası dışındaki seçenek yaptırımlar hakkında değerlendirmelere girmeden 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 4d-1.2.3 maddelerinde yer alan “*Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırım olarak, adli para cezasına mahkûmiyet veya güvenlik tedbiri uygulanması hükmü*” ifadelerden kanun koyucunun adli para cezası dışındaki yaptırımları güvenlik tedbiri olarak kabul etmesi nedeniyle aşağıda bu yaptırımlar güvenlik tedbiri olarak adlandırılacaktır.⁷⁶

Kanunda yer alan seçenek yaptırımlar sınırlı sayıda düzenlenmiştir. Hâkimin bu seçenek yaptırımlardan yalnızca birini seçme yetkisi mevcuttur. Hâkimin yalnızca bir seçenek yaptırımı seçmesine ilişkin zorunluluğu, seçenek yaptırımların etkililiğini azalttığı kanaatindeyiz.⁷⁷ Örneğin, failin alkollü bir şekilde araç kullanırken yoldan geçen bir kişiye çarpması durumunda, hem alkol satılan yerlere gitmemesine yönelik TCK 50/1-d'deki güvenlik tedbirine, hem de mağdurun zararının giderilmesi için TCK 50/1-b'deki güvenlik tedbirine hükmedilebilmeliydi.⁷⁸ Böylece hapis cezasının seçenek yaptırıma çevrilmesi daha etkili bir hale gelebilirdi.⁷⁹ Ayrıca adli para cezasıyla güvenlik tedbirlerinin birlikte hükmedilmesiyle, adli para cezasının az ıslah edici olduğuna yönelik eleştirilerin önüne geçilebilirdi.⁸⁰ Diğer yandan bu şekilde seçenek yaptırımlara hükmedilmesiyle güvenlik tedbirlerinin iyileştirici yanına ilave olarak cezanın uyarıcı ve caydırıcı etkisi de eklenerek seçenek yaptırımlar daha etkili uygulanabilecek hale gelebilirdi.

Kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrilmesinin kanaatimizce ayrı bir önemi daha bulunmaktadır. Seçenek yaptırım olan güvenlik tedbirlerinden birine çevrilmesi bakımından failin işlemiş olduğu fiille

çalışmayı ceza olarak kabul etmektedir. Mehmet Maden, **Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012, s. 103. Özgenç ise zararın giderilmesini zorlayıcı olmadığı için yaptırım olarak görmemekte, eğitim kurumuna devam etmeyi yükümlülük, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklamayı tedbir, ruhsat ve belgenin alınmasını tedbir, meslek ve sanatı belli bir süre icra etmekten yasaklanması tedbir, kamuya yararlı bir işte yükümlülük olarak kabul etmektedir. Özgenç, **a.g.e.**, s.736 vd.; Çınar ise adli para cezasını ceza olarak diğer yaptırımları önlem olarak nitelemektedir. Çınar, **a.g.e.**, s.39

⁷⁶ Örneğin mağdurun zararının giderilmesinin niteliği güvenlik tedbirinden ziyade onarıcı adalet yaptırımıdır. Aynı yönde bkz. Maden, **a.g.e.**, s.103.

⁷⁷ Aynı yönde bkz. Maden, **a.g.e.**, s. 154; Özgenç, **a.g.e.**, s. 739.

⁷⁸ Örnek için bkz. Özgenç, **a.g.e.**, s. 739.

⁷⁹ Maden, **a.g.e.**, s. 154; Özgenç, **a.g.e.**, s. 739.

⁸⁰ Yukarıda bu konuyla ilgili yapılan eleştirilere ayrıntılı olarak değinilmiştir.

hükmedilecek seçenek yaptırım arasında bir bağlantı bulunması gerekmektedir.⁸¹ Ancak TCK'da yalnızca beş adet düzenlenen güvenlik tedbirleri her zaman işlenen fiile uygun olmayacaktır. Bu durumlarda adli para cezasına hükmedilmesi çoğu durumda mümkün olacaktır. Özellikle kısa süreli hapis cezalarının zorunlu olarak çevrilmesi durumunda (TCK m. 50/3) adli para cezası etkili bir şekilde uygulanabilmektedir. Ancak kanaatimizce adli para cezasının çocuklar bakımından daha az etkili bir yaptırım olması nedeniyle zorunlu ya da takdiri olarak kısa süreli hapis cezası, seçenek yaptırımlara çevrilmesi durumunda, öncelikle güvenlik tedbirlerine hükmedilebilmesi değerlendirilip güvenlik tedbirlerine hükmedilmesinin mümkün olmaması durumunda adli para cezasına hükmedilmelidir.

TCK'nın 50. maddesinde yer alan seçenek yaptırımların uygulama alanı sadece ceza kanunundaki yer alan suçları kapsamamaktadır. Aksine düzenleme bulunmadığı takdirde TCK'nın 50. maddesi TCK'nın 5. maddesi gereği özel ceza kanunlarında yer alan bütün suçlar bakımından uygulama alanı bulmaktadır.⁸²

b. Kısa Süreli Hapis Cezasının Seçenek Yaptırımlara Çevrilmesinin Koşulları

Hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilebilmesinin koşulları objektif koşul ve subjektif koşul olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

⁸¹ Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 17. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 466- 467; Mehmet Emin Artuk v.d., **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s. 780; İzzet Özgenç, “ Suç ve Yaptırım Teorisine İlişkin Yeni Gelişmeler Işığında Ceza Kanunu Tasarısı”, **Türk Ceza Kanunu Reformu-I - Toplumsal Değişim Sürecinde Türk Ceza Kanunu Reformu Paneli**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayını, 2004, s. 77- 78; Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 566

⁸² Bazı özel ceza kanunlarında hükmedilen hapis cezasının seçenek yaptırıma çevrilmeyeceğine ilişkin düzenlemeler mevcuttur.(Örneğin 11489 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun'un 11. maddesinin 9. fıkrası “ *Bu madde kapsamına giren suçlarla ilgili olarak 4/11/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 231 inci maddesine göre hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilemez verilen hapis cezası seçenek yaptırımlara çevrilemez ve ertelenemez.*” şeklinde düzenlenmiştir.

(1) Objektif Koşul

Hapis cezasının seçenek yaptırıma çevrilebilmesi için aranan ilk koşul, hapis cezasının kısa süreli olmasıdır. Kanunda kısa süreli hapis cezası, süresi bir yıl veya daha az süreli hapis cezası olarak kabul edilmiştir (TCK 49/2). Kısa süreli hapis cezasından anlaşılması gereken süre somut ceza olarak belirlenen miktardır. Sanığa birden fazla suçtan dolayı hüküm verildiği hallerde her bir ceza için objektif koşul ayrı ayrı değerlendirilmelidir.⁸³ Objektif koşulun birden fazla suçta var olduğu durumlarda hapis cezasının tüm suçlar için seçenek yaptırıma çevrilmeli ya da tüm suçlar için seçenek yaptırıma çevrilmemelidir.⁸⁴

Uzun süreli hapis cezaları bakımından seçenek yaptırıma çevrilmenin mümkün olduğu istisnai bir durum da TCK'nın 50. maddesinin 4. fıkrasında taksirli suçlar bakımından yer almaktadır. Bu fıkra göre, uzun süreli hapis cezası olsa bile taksirli suçlardan hükmedilen hapis cezası seçenek yaptırıma çevrilebilir. Kanunda taksirli suçların seçenek yaptırıma çevrilmesi hem taksirin çeşidi bakımından hem de çevrilecek yaptırım bakımından sınırlandırılmıştır. Taksirli suçlardan dolayı hapis cezası mahkûmiyetinin uzun süreli olsa da seçenek yaptırıma çevrilmesi için işlenen suçtaki taksirin türünün adi taksir olması gerekmektedir. Bilinçli taksirle işlenen suçların seçenek yaptırıma çevrilmesinde ana kural geçerlidir. Bu tür suçlarda cezanın bir yıl veya daha az süreli hapis cezası olması durumunda seçenek yaptırımlara çevrilmesi mümkündür. Uzun süreli hapis cezalarının seçenek yaptırıma çevrilmesindeki diğer sınırlandırma ise yaptırımın konusundadır. TCK madde 50/4'e göre, uzun süreli hapis cezası yalnızca adli para cezasına çevrilebilecektir. Adi taksirle işlenen suçların güvenlik tedbirlerine çevrilebilmesi için somut cezanın bir yıl veya daha az süreli hapis cezası olması gerekmektedir. Uzun süreli hapis cezalarının adli para cezasına çevrilmesi durumunda da bu tür yaptırımların daha etkili olabilmesi için

⁸³ Sibel Yılmaz, "Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış Yüksek) Lisans Tezi, 2011, s. 50; Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 775,

⁸⁴ "Sanığı şahsi ve sosyal durumu olumlu bulunarak hakaret suçundan verilen kısa süreli hapis cezası TCY. 'nın 50.maddesi uyarınca para cezasına çevrilmesine karşın, kişiliği ile ilgili aynı durumlar bu kez olumsuz bulunarak tehdit suçundan öngörülen kısa süreli hapis cezası para cezasına dönüştürülmeyle çelişkili gerekçe ile hüküm kurulması yasaya aykırıdır." Yarg. 4. CD. T:05.01.2011, E:1, K: 2 Aynı yönde ve karar için bkz. İçel, **a.g.e.**, s. 670.

adli para cezasıyla birlikte işlenen suçla bağlantılı güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi cezanın daha etkili olmasını sağlayabilirdi. Özellikle adi taksirle işlenmiş ve mağdurun veya kamunun zarara uğradığı uzun süreli hapis cezalarında, adli para cezasıyla birlikte mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesine birlikte hükmedilmesi seçenek yaptırımları daha etkili bir hale getirebilirdi.

(2) Sübjektif Koşul

Kısa süreli hapis cezasının (veya şartları mevcut olduğunda uzun süreli hapis cezasının) seçenek yaptırıma çevrilmesinin diğer bir koşulu da hâkimin cezayı çevirmedeki takdir yetkisidir. Hâkimin takdir yetkisi hem seçenek yaptırıma çevirme ya da çevirmeme yönünden, hem de hâkimin seçenek yaptırıma çevirme kararı vermesi durumunda uygun yaptırımı belirleme yönünden mevcuttur.

Hâkim, seçenek yaptırıma çevirme ya da çevirmeme konusunda vereceği karar bakımından suçlunun kişiliğini, sosyal ve ekonomik durumunu, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığı ve suçun işlenmesindeki özellikleri dikkate alarak takdir yetkisini kullanacaktır (TCK 50/1). Bu ölçütler Madde’de sınırlı olarak sayılmıştır.⁸⁵

Hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilebilmesi için sanığın talebi gerekmemektedir. Hâkim, somut olayın özelliklerini yukarıdaki koşullara göre değerlendirerek seçenek yaptırıma çevirme veya çevirmeme konusunda karar verebilmektedir. Ancak hâkimin hapis cezasını seçmesinin son çare olarak kabul edilmesi gerekmektedir.⁸⁶ Çünkü ölçülülük ilkesi gereği daha hafif yaptırımların düzenlenmiş olması nedeniyle daha ağır bir yaptırım olarak hapis cezasının ikincil bir niteliği mevcuttur.⁸⁷

⁸⁵ Aynı yönde bkz. Mahmutoğlu, Karadeniz, **a.g.e.**, s. 1147; kg. İnceoğlu, **a.g.e.**, s. 51.

⁸⁶ Aynı yönde Mahmutoğlu, Karadeniz, **a.g.e.**, s. 1147; Maden, **a.g.e.**, s. 153.

⁸⁷ Maden, **a.g.e.**, s. 153. Kanaatimizce hapis cezasının ikincil niteliği mukayeseli hukukta bazı ceza kanunlarında açıkça yer alsaydı da böyle bir düzenlemenin mevzuatımızda mevcut olmamasına rağmen hapis cezalarının son çare olması hukukumuz bakımından da geçerlidir.

Seçenek yaptırım konusunda objektif koşulun mevcut olması durumunda hâkim, çevirme ya da çevirmeme konusunda mutlaka bir karar vermelidir.⁸⁸ Vermiş olduğu karar ne olursa olsun bu karar mutlaka gerekçelendirmelidir.⁸⁹

Hâkimin seçenek yaptırma çevirme karar vermesi durumunda TCK'nın 50. maddesinin 1. fıkrasında yer alan yaptırımlardan birini seçmesi gerekmektedir. Bu yaptırımlardan biri seçilirken failin işlemiş olduğu suç ile seçenek yaptırım arasında bir bağlantı bulunması gerekmektedir.⁹⁰

Seçenek yaptırma çevirip çevirmeme konusundaki hâkimin takdir yetkisi bazı durumlarda kaldırılmıştır. Koşulların mevcut olması durumunda hâkimin hapis cezasını seçenek yaptırma çevirme zorunluluğu mevcuttur. Ancak bu durumlarda seçenek yaptırma çevirme zorunluluğu olsa da seçenek yaptırımlar arasından birini seçme konusunda takdir yetkisi vardır. Seçenek yaptırma çevirme zorunluluğu hâkimin takdir yetkisinin yalnızca ilk aşamasını ortadan kaldırmaktadır.

Çevirme zorunluluğunun mevcut olduğu durumları konu bakımından ve kişi bakımından olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür.

Konu bakımından çevirme zorunluluğu somut cezanın otuz gün ve altında olduğu durumlarda söz konusudur. Kişinin daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemiş olması koşuluyla, belirlenen otuz gün veya daha az süreli hapis cezalarının seçenek yaptırma çevrilmesi zorunludur (TCK 50/3).

Seçenek yaptırma çevirmenin zorunlu olduğu diğer bir durum ise failin yaşıyla ilgilidir. TCK 50/3'e göre daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemiş olmak koşuluyla fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış olanlar ile altmış beş yaşını bitirmiş kişilerin bir yıl veya daha az süreli hapis cezaları seçenek yaptırma çevrilir. Altmış beş yaşını bitirmiş kişiler için zorunlu olarak seçenek yaptırma çevrilmesi yürürlükten kalkan 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun'da yer almayan yeni

⁸⁸ Aynı yönde bkz. Ali Kemal Yıldız, **5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Seminer Notları**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, 2007, s. 133; Zeki Hafizoğulları, Muharrem Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Baskı, Ankara, US-A Yayıncılık, 2015, s. 455.

⁸⁹ Doktrinde *Artuk/ Gökçen/Alşahin /Çakır ve İnceoğlu* sanığın talebi olması durumunda hâkimin vermiş olduğu kararı gerekçelendirmesi gerektiğini savunsa da kanaatimizce sanığın talebi olmaksızın vermiş olduğu karar gerekçelendirilmelidir. bkz. Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 779; İnceoğlu, **a.g.e.**, s. 53.

⁹⁰ Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 780; Koca, Üzülmöz, **a.g.e.**, s. 566.

ve yerinde bir düzenlemedir. Kanunun düzenlemesindeki “*fiili işlediği tarihte onsekiz yaşını doldurmamış veya altmışbeş yaşını bitirmiş*” ifadesi fiilin işlendiği sırada on sekiz yaşından küçük olmak veya hüküm tarihinde altmış beş yaşından büyük olmak şeklinde anlaşılması gerekmektedir.⁹¹ Çünkü fiilin işlenmesi bakımından on sekiz yaşını bitirmemiş olmak kusuru etkileyen ve işlenen fiilin anlam ve sonuçlarını anlama bakımından önemlidir ve bu kişilerin mümkün olduğunca hapis cezasıyla cezalandırılmaması gerekmektedir. Fakat failin altmış beş yaşından büyük olması bakımından fiilin işlendiği tarihin değil hüküm verildiği tarihin esas alınması gerekir. Bu yorum hem kanunun lafzı bakımından uygundur hem de normun *ratio legis* belirli bir yaşa gelen kimselerin cezaevine girmesinin mümkün olduğunca önüne geçmek olduğu için normun öz amacına uygun bir yorumdur.⁹²

Her iki seçenek yaptırıma çevirme zorunluluğu için de ortak olarak daha önce hapis cezasına mahkûm olmama koşulu mevcuttur. Kanun maddesinde hapis cezasına mahkûmiyet yer aldığı için daha önce mevcut bir adli para cezası mahkûmiyetinin, daha önceden kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırıma çevrilmiş olması nedeniyle mevcut güvenlik tedbiri mahkûmiyetinin (güvenlik tedbirinin yerine getirilmediği durumlar hariç) ya da hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının mevcut olduğu durumlarda hapis cezası mahkûmiyeti söz konusu olmadığı için bu durumlarda hapis cezasının seçenek yaptırıma çevirme zorunluluğu devam etmektedir.

c. Seçenek Yaptırım Olarak Adli Para Cezasına Çevirme⁹³

Adli para cezası, cezanın bireyselleştirilmesine uygun olması, cezanın etkisi gibi özelliklerinden dolayı en etkili seçenek yaptırım olarak kabul edilmektedir.⁹⁴

⁹¹ Aynı yönde bkz. Mahmutoglu, Karadeniz, **a.g.e.**, s. 1153; Maden, **a.g.e.**, s. 176; Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, s. 743.

⁹² Mahmutoglu, Karadeniz, **a.g.e.**, s. 1153; Maden, **a.g.e.**, s. 176; Özgenç, **a.g.e.**, s. 743.

⁹³ Bu kısımda seçenek yaptırım olarak adli para cezasına hükmetmenin göstermiş olduğu özellikler ve sonuçlarından bahsedilecektir. Seçenek yaptırım olarak adli para cezasının doğrudan hükmedilen adli para cezasıyla infazı bakımından 5739 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle herhangi bir fark kalmamıştır.

⁹⁴ Mahmutoglu, Karadeniz, **a.g.e.**, s. 1159.

Hapis cezasıyla adli para cezasının birlikte hükmedildiği suçlarda da hükmedilen hapis cezası koşulları mevcut olduğu takdirde seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrilebilir. Bu durumda işlenen bir suç için iki farklı adli para cezasının infaz edilmesi gerekecektir. TCK'da ve CGTİHK'da adli para cezasının toplanmasına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmadığı için bu durumda her iki ceza ayrı ayrı infaz edilecektir.

Bazı durumlarda hapis cezasının adli para cezasına çevrilmesi yasaklanmıştır. TCK'nın 50. maddesinin 2. fıkrasına göre, hapis cezası ve adli para cezası seçimlik olarak düzenlenmiş suçlarda hâkimin hapis cezasını seçmesi durumunda bu cezanın adli para cezasına çevrilmesi mümkün değildir. Çünkü seçimlik cezaların belirlenmesinin ilk aşaması ceza türünün tayiniyle başlamaktadır. Hâkim, faile uygun cezayı belirlerken her iki cezayı da değerlendirecektir. Hatta bu cezalar için TCK madde 61/9 gereği hapis cezasının süresi ile adli para cezasındaki gün birimi (adli para cezası için başka bir üst sınır belirlenmediği durumlarda) de aynı olacağı için aslında kısa süreli hapis cezasına hükmedilmeyecek süre (bir yılı aşan hapis cezası) olmasına rağmen adli para cezasına hükmedilmiş olacaktır. Bu sebeple de hâkim, cezanın belirlenmesinin ilk aşamasında bu değerlendirmeyi yapmasına rağmen adli para cezasının faydasız bulup seçmediği için seçilen hapis cezasının daha sonra adli para cezasına çevirmesiyle kendisiyle çelişmiş olacaktır. Bu durumun önüne geçmek için de TCK'nın 50/2 hükmü düzenlenmiştir.

Seçimlik ceza bakımından değerlendirilmesi gereken iki sorun karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki seçimlik cezalarda hapis cezasının seçilmesi ve bu cezanın belirlenmesinden sonra zorunlu olarak seçenek yaptırıma çevrilmesi gereken bir durum ortaya çıktığında hapis cezasının adli para cezasına çevrilebilmesinin mümkün olup olmayacağıdır. Bu konuda doktrinde iki farklı görüş mevcuttur. Bir görüşe göre, cezanın belirlenmesinin ilk aşamasında hâkim, adli para cezasının faydalı olup olmaması konusunda bir değerlendirme yapıp cezayı seçmediği için daha sonra seçenek yaptırıma çevirme zorunluluğu olduğunda da hapis cezasının adli para cezasına çevrilememesi gerekmektedir.⁹⁵ Diğer bir görüş ise, bu gibi durumlarda adli

⁹⁵ Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 565; Mahmutoglu, Karadeniz, **a.g.e.**, s. 1154.

para cezasına çevirmenin mümkün olduğunu savunmaktadır.⁹⁶ Kanaatimizce hâkimin seçimlik ceza olarak hapis cezasını seçtiği ve seçenek yaptırıma çevirme zorunluluğunun mevcut olduğu durumlarda hapis cezası adli para cezasına çevrilebilmelidir. Çünkü işlenen suçla hapis cezasından çevrilecek güvenlik tedbiri arasında bir bağlantı bulunması gerekmektedir. Ancak TCK'nın 50. maddesindeki güvenlik tedbirleriyle bu bağlantının kurulması her zaman mümkün olmayabilir. Bu sebeple de adli para cezasının seçenek yaptırım olarak çoğu zaman için uygulanabilirlik özelliği nedeniyle bu gibi durumlarda adli para cezasına çevrilebilmesi mümkün olmalıdır. Ancak bahsettiğimiz bu hususta kanaatimizce güvenlik tedbirlerine hükmedilemediğinde son çare olarak adli para cezasına hükmedilmesi gerekir.

Seçimlik cezalarda adli para cezasıyla ilgili diğer bir sorun ise tekerrür durumundadır.⁹⁷ Tekerrürün sonuçlarından biri hapis cezasıyla adli para cezasının seçimlik olması durumunda, hâkimin takdir hakkı olmadan hapis cezasını seçme zorunluluğudur. Tekerrürde zorunlu olarak hapis cezasının seçilerek belirlenen

⁹⁶ Akbulut, **a.g.e.**, s. 1880; Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 777; ayrıca TCK'nın 50. maddesinin gerekçesinde de adli para cezasına çevrilebileceği yer almaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu yakın zamanda vermiş olduğu kararda bu görüşü kabul etmiştir. bkz. Yarg. CGK. T:11.02.2014, E: 12- 1528, K: 62, "...Üçüncü fıkra ise seçenek yaptırımlara çevirmenin zorunlu olduğu haller düzenlenmiş olup, buna göre daha önce hapis cezasına mahkum edilmemiş olmak kaydıyla, mahkum olunan otuz gün ve daha az süreli hapis cezası ile suç tarihinde onsekiz yaşını doldurmamış veya altmışbeş yaşını bitirmiş bulunanların mahkum olduğu kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesi zorunludur. Burada hakime takdir hakkı tanınmamış olup, şartların oluşması halinde fıkra belirtilen sürelerdeki hapis cezalarını maddenin birinci fıkrasında sayılan seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesi zorunlu kılınmıştır. Kanun koyucu seçenek yaptırımlara çevirme noktasında bir sınırlama getirmemiş, hapis cezasının birinci fıkra belirtilen seçenek yaptırımlardan herhangi birine çevrileceğini belirtmiş, nitekim madde gerekçesinde; "bu hâllerde, mahkeme kısa süreli hapis cezasını adli para cezasına veya diğer seçenek tedbirlerden birine çevirecektir" denilmek suretiyle kısa süreli hapis cezasının para cezası dahil seçenek yaptırımlardan birine çevrilebileceği açıkça hükme bağlanmıştır.

Maddenin üçüncü fıkrasındaki şartları taşıyan sanık hakkında seçimlik yaptırım öngörülen bir suçtan mahkumiyet hükmü kurulurken temel cezanın tercihen hapis cezası olarak seçilmesinden sonra bu cezanın üçüncü fıkra gereğince adli para cezasına çevrilip çevrilemeyeceğinin uyuşmazlığın çözümü açısından belirlenmesi gerekmektedir.

Maddenin ikinci fıkrasında yasaklayıcı bir düzenleme yapan kanun koyucunun, üçüncü fıkra hiçbir sınırlama yapmaksızın zorunlu çevirme hallerini düzenlemiş olması ve fıkra gerekçesinde de fıkra belirtilen sürelerdeki hapis cezalarının açıkça adli para cezasına da çevrilebileceğini belirtilmiş bulunması karşısında, sanık hakkında hükmedilen hapis cezasının adli para cezasına da çevrilebileceğinin kabulü gerekmektedir..." (Çevrimiçi) <https://www.kazanci.com> (Erişim Tarihi: 20.10.2017)

⁹⁷ Tekerrür durumunda ortaya çıkan soruna Tekerrür ve Adli Para Cezası bölümünde daha ayrıntılı biçimde değinilecektir.

cezanın kısa süreli hapis cezası olması durumunda adli para cezasına çevrilip çevrilemeyeceği doktrinde tartışmalıdır. Bir görüş, bu durumda kısa süreli hapis cezalarının adli para cezasına çevrilebilmesinin mümkün olmadığını savunmaktadır.⁹⁸ Diğer görüş ise bu durumda kısa süreli hapis cezasının adli para cezasına çevrilebileceğini savunmaktadır.⁹⁹ Kanaatimizce bu durumda hâkimin hapis cezasıyla adli para cezasını seçme konusunda takdir yetkisi kullanılmadan hapis cezasının seçilmesi zorunlu olduğu için belirlenen cezanın kısa süreli hapis cezası olması durumunda adli para cezasına çevrilmesinde herhangi bir engel bulunmamaktadır.¹⁰⁰

d. Seçenek Yaptırımlara Hükmedilmesinin Sonucu ve Seçenek Yaptırımların İnfazı

Kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırıma çevrildiğinde esas mahkûmiyet adli para cezası ya da güvenlik tedbiridir (TCK m. 50/5). Dolayısıyla hapis cezası seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrildiği durumda bir ceza mahkûmiyeti mevcuttur. Doğrudan hükmedilen adli para cezasının tüm sonuçları (tekerrür gibi) seçenek yaptırım olarak çevrilen adli para cezası için de mevcuttur.

Seçenek yaptırıma çevrilen adli para cezasının infazı bakımından ise 5739 sayılı Kanunla önemli değişiklikler olmuştur.¹⁰¹ Değişiklikten önce adli para cezası ödenmediğinde hâkim tarafından kısa süreli hapis cezasına dönüştürülerek ceza infaz edilmekteydi. Değişiklikten sonra ise hapis cezasından çevrilen adli para cezasının infazıyla doğrudan hükmedilen adli para cezasının infazı arasında herhangi bir fark

⁹⁸ Hüsnü Aldemir, “Yeni Türk Ceza Kanunu’na Göre Suçta Tekerrür”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S: 1, 2006, s. 53; Ahmet Bozdağ, **Türk Ceza Hukukunda ve Vergi Ceza Hukukunda Tekerrür**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2009, s. 130; Koca Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 567- 568; Mahmutoglu, Karadeniz, **a.g.e.**, s. 1336; İlhan Üzülmüş, “5237 Sayılı Yeni TCK’da Tekerrür ve Özel Tehlikeli Suçlar”, **Hukuk ve Perspektifler Dergisi**, S: 4, 2005, s. 218.

⁹⁹ Soner Hamza Çetin, **Türk Ceza Kanunu’nda Adli Para Cezası**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012, s. 182; Kayıhan İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 4. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2017, s. 672; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 146; Maden, **a.g.e.**, s. 172; Çınar, **a.g.e.**, s. 46; Yaşar, Gökcan, Artuç, **a.g.e.**, s. 1871.

¹⁰⁰ Aynı yönde bkz. Çınar, **a.g.e.**, s. 46; Yaşar, Gökcan, Artuç, **a.g.e.**, s. 1871; İçel, **a.g.e.**, s. 672.

¹⁰¹ Ancak bu değişiklik ile ilgili tartışmalar güncelliğini yitirdiği için atıf vermekte yetiniyoruz. Ayrıntılı bilgi için bkz. Togay Akdemir, “Son Değişiklikler ve Yargıtay İçtihatları Çerçevesinde Adli Para Cezalarının İnfazı”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S: 32, 2009, s. 77, Osman Atalay, “Hapisten Çevrilen Adli Para Cezalarının İnfazı”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S: 21, 2008, s. 102 vd.; Akbulut, **a.g.e.**, s. 1885 vd..

kalmamıştır. Ancak bazı hususlarda hapisten çevrilen adli para cezasıyla doğrudan hükmedilen adli para cezası arasında farklar mevcuttur. Örneğin CMK'nın 272. maddesinde hapis cezasından seçenek yaptırıma çevrilen adli para cezaları hariç olmak üzere üç bin Türk Lirası veya daha az miktardaki adli para cezasının istinafin konusunu oluşturmayacağı düzenlenmiştir.¹⁰²

Güvenlik tedbirlerinde ise herhangi bir ceza mahkûmiyeti söz konusu olmaz. Bu sebeple de tekerrür gibi ceza mahkûmiyetini ilgilendiren kurumların bu mahkûmiyetlerde uygulanması söz konusu değildir.

Güvenlik tedbirlerinin infazına başlanmaması ya da başlanıp da infazına devam edilmemesi durumunda ise hükmü veren mahkemenin kararıyla hapis cezasının tamamının ya da bir kısmının infazına karar verilir (TCK m. 50/6). Yargıtay Ceza Genel Kurulu, yakın tarihte vermiş olduğu bir kararında güvenlik tedbirlerinin infaz edilmemesi halinde kısa süreli hapis cezasının infaz edilmesine dair hükmün yalnızca yetişkinler için uygulanabileceğini kabul etmiştir.¹⁰³ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun vermiş olduğu karara göre, çocuklar için hapis cezasının seçenek yaptırımlardan

¹⁰² Konu ayrıntılı olarak Kanun Yolu ve Adli Para Cezası bölümünde açıklanacaktır.

¹⁰³ Yarg. CGK. T: 11.02.2014, E: 789, K: 56 “...Çocuk sanıklar hakkında, sadece adli para cezasının infazı açısından bir istisna getirilerek hükmedilen adli para cezasının ödenmemesi halinde, bu cezaların hapse çevrilemeyeceği ancak amme alacaklarının tahsili yöntemine başvurularak tahsil edileceğinin düzenlenmiş olması ve diğer seçenek tedbirler yönünden böyle bir istisnaya yer verilmemesi nedeniyle TCK'nun 50. maddesinin 6. fıkrasının çocuk sanıklar hakkında da uygulanmasının mümkün olduğu ileri sürülebilir ise de; 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda ve Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan "mahkemelerce çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde çocuğun yararının temel düşünce olması" ve "özgürlüğü sınırlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması" gibi ilkelere göre, tıpkı adli para cezasının ödenmemesi halinde, bu cezanın hapse çevrilmesi yasağına benzer şekilde, seçenek tedbirin gereğini yerine getirmeyen çocuk sanık hakkında da kısa süreli hapis cezasının tamamen veya kısmen infazına karar verilemeyeceği ve adli para cezasına çevrilme de dahil olmak üzere diğer seçenek yaptırımlara hükmolunması seçeneklerinin değerlendirilmesi gerektiğinin kabulü kanun koyucunun amacına daha uygun olacaktır.

Bu açıklamalar ışığında somut olay değerlendirildiğinde;

5237 sayılı TCK'nun 50. maddesinin 6. fıkrası ile yalnızca yetişkin sanıklarla ilgili bir düzenleme öngörüldüğü ve anılan bu düzenlemenin çocuk sanıklarla ilgili olarak uygulama imkanı bulunmadığından, hakkında hükmolunan kısa süreli hapis cezası 5237 sayılı TCK'nun 50. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde yer alan seçenek tedbire çevrilen, ancak seçenek tedbirin gereklerini yerine getirmeyen çocuk sanık hakkında, aynı maddenin 6. fıkrası uyarınca hapis cezasının tamamen ya da kısmen infazına karar verilmeyerek, adli para cezasına çevrilme de dahil olmak üzere, 50. maddenin birinci fıkrasında yer alan diğer seçenek yaptırımlardan birisine çevrilmesi gerekmektedir....karar için bkz. Abdülkadir İlhan, **Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararları**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2015, s. 291. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun vermiş olduğu karar olması gereken hukuk bakımından bile yerindeliği tartışmalı olsa da TCK madde 50/6'nın bu şekilde yorumlanmasının herhangi bir hukuki dayanağı bulunmamaktadır.

güvenlik tedbirlerinden birine çevrildiği durumlarda yaptırımın herhangi bir sebeple infaz edilememesi durumunda diğer bir güvenlik tedbirine ya da adli para cezasına çevrilebilir.¹⁰⁴ Ancak, seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrilmesi durumunda herhangi bir sebeple ceza infaz edilemediğinde CGTİHK'nın 106. maddesi uygulanacağından diğer seçenek yaptırımlara çevrilmesi mümkün değildir.¹⁰⁵

TCK'nın 50. maddesinin 7. fıkrası çevrilen güvenlik tedbirlerinin hükümlünün elinde olmayan sebeplerle yerine getirilememesi durumunu düzenlemektedir.¹⁰⁶ Maddeye göre hükmedilen güvenlik tedbiri hükümlünün elinde olmayan bir sebepten dolayı infaz edilemediğinde hükmü veren mahkeme, hükmedilen güvenlik tedbiri yerine başka bir güvenlik tedbirine hükmedebilmektedir. Bu hüküm sadece infaz edilemeyen güvenlik tedbirleriyle ilgilidir. Mahkemenin daha sonra çevirebileceği yaptırım da yine güvenlik tedbiridir. Gerek seçenek yaptırım olarak adli para cezası gerek de doğrudan hükmedilen adli para cezası bakımından cezanın hükümlünün kusuru dışında infaz edilememesine dair herhangi bir düzenleme ne yazık ki hukuk sistemimizde yer almamaktadır.

B. Adli Para Cezasının Belirlenmesi

Geniş anlamda cezanın belirlenmesi, cezanın soyut belirlenmesi ve somut belirlenmesi anlamına gelmektedir. Cezanın soyut belirlenmesi cezanın türünün ve miktarının kanun koyucu tarafından düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Cezanın somut olarak belirlenmesi ise, yargılamanın sonunda hâkimin suçun olduğu kanısına varması durumunda kanunda düzenlenmiş soyut cezanın olaya ve faile göre somutlaşması anlamına gelmektedir.¹⁰⁷ Aşağıda cezanın belirlenmesi başlığı altında

¹⁰⁴ Yarg. 6. CD. T: 05.05.2014, E: 35523, K: 9251, Yarg. 10. CD. T: 05.05.2014, E: 3033, K: 3544 kararlar için bkz. Özkavalcı, **a.g.e.**, s. 611- 613.

¹⁰⁵ Bu sebeple de *Özkavalcı*'nın görüşlerinde bazı yanlışlar mevcuttur. Ayrıca eserde ödenmeyen adli para cezalarının seçenek yaptırıma çevrilmesi başlığındaki kararların tümünde seçenek yaptırım olarak adli para cezası değil güvenlik tedbirlerine çevrildiği görülmektedir. Dolayısıyla kararların başlığıyla içerikleri de bağdaşmamaktadır. Özkavalcı, **a.g.e.**, s. 611 ve 613

¹⁰⁶ Kanun'un açık ifadesine rağmen *Soyaslan*'ın adli para cezasına hükmedilmesi durumunda cezanın, hükümlünün elinde olmayan sebeplerle yerine getirilememesi durumunda alternatif tedbirlere çevrilebileceğine yönelik görüşünün hatalı olduğunu söylememiz mümkündür. Soyaslan, **a.g.e.**, s.574.

¹⁰⁷ İlhan Üzülmüş, "Yeni Ceza Kanunu'nun Sisteminde Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi", **AÜEHFD**, C: 10, S: 3-4, 2006, s. 203.

cezanın belirlenmesinde keyfilikğin önüne geçen ilkeler açıklandıktan sonra adli para cezasının belirlenmesi ve bu kapsamda adli para cezasının kanundaki hesaplama biçimi olan gün para cezası sistemine göre cezaların nasıl belirlendiği ve kanunda istisnai olarak yer alan nispi para cezalarının nasıl belirlendiği açıklanacaktır. Daha sonra ise adli para cezasının mahsubu konusu değerlendirilecektir.

1. Cezanın Belirlenmesinde İlkeler

Cezanın belirlenmesindeki keyfilikğin önüne geçilmesi için belirli ilkeler kabul edilmiştir. Hâkimin takdir yetkisini kullanmasının sınırlarını bu ilkeler oluşturmaktadır. Aşağıda bu ilkeler cezanın belirlenmesinde kanunilik ilkesi, cezanın belirlenmesinde kusur ilkesi, çifte değerlendirme yasağı ve gerekçe gösterme zorunluluğu olmak üzere dört başlık altında incelenecektir.¹⁰⁸

a. Cezanın Belirlenmesinde Kanunilik İlkesi

Suçta ve cezada kanunilik ilkesi esasen soyut cezanın belirlenmesini de içine alan geniş bir kavramdır. Ancak burada kanunilik ilkesi başlığı altında incelenecek olan husus somut cezanın belirlenmesi sırasında mevcut olan kanunilik ilkesidir. TCK'daki cezanın belirlenmesindeki ölçütlerde kanunilik ilkesi mevcuttur. Nitekim hâkimin temel cezanın belirlenmesi için değerlendireceği ölçütler TCK'nın 61. maddesinin 1. fıkrasında sayılmıştır. Ayrıca kanunilik ilkesi gereği cezanın belirlenmesi bakımından esas alınacaklar ölçütler de belirli bir sıraya göre değerlendirilir.

TCK'nın 61. maddesi cezanın belirlenmesine ilişkin kanunilik ilkesine ayrıca yer vermiştir. Madde'nin 10. fıkrası “*Kanunda açıkça yazılmış olmadıkça cezalar ne*

¹⁰⁸ Cezanın belirlenmesi bakımından yukarıda bahsettiğimiz dört ilkenin mevcut olduğu doktrinde ağırlıklı olarak kabul edilse de kanunilik, kusur, gerekçe gösterme, çifte değerlendirme yasağı, eşitlik, orantılılık, takdir yetkisi, cezanın amacına uygunluğu olarak kabul edildiği de görülmektedir. Bkz. Erdal Yerdelen, **Cezanın Belirlenmesi (Türk Alman Uygulaması)**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2013, s. 64 vd..

artırılabilir, ne eksiltilebilir, ne de değiştirilebilir.” şeklinde düzenlenmiştir. Madde’den anlaşıldığı üzere cezaların yalnızca alt ve üst sınırıyla ilgili kanunilik ilkesi kabul edilmemiş, ayrıca kanunda yer alan cezanın başka bir cezaya dönüştürülmesi bakımından da kanunilik ilkesi geçerlidir.¹⁰⁹

b. Cezanın Belirlenmesindeki Kusur İlkesi

Kusursuz ceza olmaz ilkesi ceza hukukunun ana ilkelerinden biridir. Kusursuz ceza olmaz ilkesinin yanı sıra kusur, cezanın belirlenmesi bakımından da etkisini göstermektedir. Kusur ilkesi cezanın belirlenmesi bakımından ise cezanın, failin kusurundan az ya da fazla olamayacağı anlamına gelmektedir.¹¹⁰

TCK’da cezanın belirlenmesiyle ilgili kusur ilkesi bakımından açık bir hüküm bulunmamaktadır. Mukayeseli hukuka baktığımızdaysa Alman ve Fransız Ceza Kanunları gibi bazı ceza kanunlarında bu ilkenin mevcut olduğu görülmektedir.¹¹¹

Her ne kadar TCK’da açık olarak bir düzenleme yer almasa da kusur, temel cezanın belirlenmesinde TCK 61/1-f’de “*failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığı*” şeklinde yer almaktadır. Ayrıca TCK’nın 22. maddesinin 4. fıkrasında “*Taksirle işlenen suçtan dolayı verilecek olan ceza failin kusuruna göre belirlenir.*” şeklinde taksirle işlenen suçun cezasının belirlenmesinde ölçüt olarak yer almaktadır.

c. Çifte Değerlendirme Yasağı

Çifte değerlendirme yasağı, temel cezanın belirlenmesinde kullanılan ölçütlerin suçun unsuru ya da nitelikli halini oluşturduğu durumlarda temel cezanın belirlenmesi aşamasında değerlendirilemeyeceği anlamına gelmektedir.¹¹² TCK’nın 61. maddesinde bu yasak “*Birinci fıkrafta belirtilen hususların suçun unsurunu*

¹⁰⁹ Doğan Gedik, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Cezanın Belirlenmesinde Hakim Olan İlkeler”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C: 1, S: 4, 2006, s. 79; Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 663.

¹¹⁰ Yerdelen, **a.g.e.**, s. 61; Gedik, **a.g.e.**, s. 79.

¹¹¹ Yerdelen, **a.g.e.**, s. 62.

¹¹² Gedik, **a.g.e.**, s. 84.

oluşturduğu hallerde, bunlar temel cezanın belirlenmesinde ayrıca göz önünde bulundurulmaz.” şeklinde düzenlenmiştir. Maddede yalnızca suçun unsurundan söz edilse de nitelikli hallerin var olduğu durumlarda da bu yasağın geçerli olduğu kabul edilmektedir.¹¹³

d. Gerekçe Gösterme Zorunluluğu

Cezanın belirlenmesi bakımından bir diğer ilke gerekçe gösterme zorunluluğudur. Adil yargılanma hakkının bir unsuru olan gerekçe gösterme zorunluluğu Anayasa'nın 141. maddesinde ve CMK'nın 34. maddesinde düzenlenmiştir. Hâkimin cezanın belirlenmesi konusunda kanunda belirtilen sınırlarda takdir yetkisi mevcuttur. Hâkimin cezayı belirlerken vermiş olduğu kararı gerekçelendirmesi keyfiliğin önüne geçmekte, ayrıca, verilen hükmün denetimini sağlamaktadır.¹¹⁴ Gerekçede hâkimin yalnızca vermiş olduğu kararlar değil, değerlendirip vermemiş olduğu kararlar da yer almalıdır. Örneğin, hâkim, somut cezanın kısa süreli hapis cezası olması durumunda seçenek yaptırımlara çevirmeme yönünde bir tercihte bulunmuşsa bunun nedenini de gerekçelendirmelidir.

2. Gün Para Cezası ve TCK'da Gün Para Cezası Şeklinde Düzenlenen Cezaların Belirlenmesi

a. Gün Para Cezasıyla İlgili Genel Bilgiler

Gün para cezası sistemi, adli para cezasının failin ekonomik gücü nedeniyle cezanın uygulanmasında meydana gelecek eşitsizliği ortadan kaldırmayı amaçlayan bir sistemdir.¹¹⁵ Bu sistemi kabul eden ülkelerde sistemin uygulanması bakımından farklılık olsa da esas olarak cezanın miktarı iki aşamadan geçerek belirlenmektedir. İlk

¹¹³ Koray Doğan, “Cezaların Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, **Ceza Hukuku Dergisi**, S: 4, 2007, s. 300; Yerdelen, **a.g.e.**, s. 73; Gedik, **a.g.e.**, s. 84.

¹¹⁴ Yerdelen, **a.g.e.**, s. 66; Gedik, **a.g.e.**, s. 84; Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 660.

¹¹⁵ Ivar Strahl, “Kuzey Ülkelerinde Gün Para Cezası”, çev. Süheyl Donay, **İÜHF**, C: 34, S: 1- 4, s. 529; Freda Adler, Gerhard O. W. Mueller, William S. Laufer, **Criminal Justice**, New York, St. Lois, 1994, s. 453.

aşamada ceza için haksızlığın ağırlığına göre bir gün birimi belirlenmektedir. İkinci aşamada ise failin ekonomik durumuna göre bir gün için gün değeri olarak adlandırdığımız bir miktar para belirlenmektedir. Daha sonra belirlenen bu iki değer çarpılarak adli para cezasının miktarı belirlenmektedir.

b. Gün Para Cezası Sisteminin Tarihi Gelişimi

1886 tarihli Portekiz Ceza Kanunu'nda adli para cezası günlük gelirin kat sayısı hesaplanarak belirlendiği için bazı yazarlar gün para cezasını bu tarihten başlatmaktadır.¹¹⁶ Gün para cezası sisteminin kurucusu İsveçli hukukçu Thyren kabul edilmektedir. Thyren'in 1910 yılında yayınlamış olduğu "*Prinzipien einer Strafgesetzreform*" isimli eserinde sistemi formüle ettikten altı yıl sonra yayınladığı kanun tasarısında esasen 1886 tarihli Portekiz Ceza Kanunu'nu esas alarak gün para cezası sistemini günümüzdeki uygulanan şekliyle formüle etmiştir.¹¹⁷ Gün para cezası ilk olarak 1921 yılında enflasyon nedeniyle para değerindeki düşüşlerin önüne geçmek amacıyla Finlandiya'da uygulanmaya başlanmıştır.¹¹⁸ Daha sonrasında ise Güney Amerika ülkeleri (1924 yılında Peru, 1936 yılında Küba), İsveç ve Danimarka gün para cezası sistemine geçmiştir.¹¹⁹ 20. yüzyılın ortalarından sonra Almanya, İsviçre, Avusturya, Polonya, İspanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı eyaletleri klasik sistemden gün para cezası sistemine geçmiştir.

c. Gün Para Cezasının Uygulanış Şekli

Gün para cezasının sistemindeki bazı zorluklar ve ülkelerin ceza sisteminin farklılıkları nedeniyle sistemi kabul eden ülkeler bakımından farklı uygulamalar mevcuttur.

¹¹⁶ Önder, **a.g.e.**, s. 514. Esasen 1886 tarihli Portekiz Ceza Kanunu'ndan önce de gün para cezasının temelini oluşturan Portekiz ve Brezilya'da ceza kanunları mevcuttur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Grebing, **a.g.e.**, s. 58 vd..

¹¹⁷ İsoğlu, **a.g.e.**, s.135.

¹¹⁸ Grebing, **a.g.e.**, s. 65.

¹¹⁹ Grebing, **a.g.e.**, s. 65, İsoğlu, **a.g.e.**, s. 132.

Finlandiya ve İsveç'te tüm belirlenen para cezaları için (kabahatler dâhil), Danimarka'da yalnızca Ceza Kanunu'nda yer alan suçlar için uygulanmaktadır.¹²⁰ Fransa'da ise Ceza Kanunu'nda yer alan (toplam suçların sadece %1'ini oluşturan) bazı suçlar için gün para cezası sistemi uygulanmaktadır.¹²¹

d. Gün Para Cezası Sisteminin Avantajları ve Dezavantajları ve Türk Doktrininde Gün Para Cezasının Kabul Edilmesine Yönelik Görüşler

(1) Gün Para Cezasının Lehine Görüşler

Gün para cezasının avantajlarından ilki failin kişisel özelliklerine ve ekonomik durumuna göre cezanın belirlenebilmesidir. Klasik sistemde belirlenen adli para cezasında failin ekonomik durumu çok az etkili olmayken, gün para cezasında failin ödeme gücüne orantılı, eşitlik ilkesine uygun bir ceza belirlenmektedir.¹²²

Gün para cezası sistemi, enflasyon nedeniyle parada yaşanan değer kaybının adli para cezasını etkisiz hale getirmesinin önüne geçmektedir.¹²³ Cezanın hesaplanmasına ilişkin klasik sistemi kabul eden ülkelerde enflasyonun etkisiyle paradaki değer kaybının adli para cezasını etkisiz hale getirdiğini görmek mümkündür. Bunun en iyi örneklerinden biri de 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda para cezalarının uygulanabilmesi için enflasyona karşı mücadele ve paranın değer düşüşüne dair aranan

¹²⁰ Grebing, **a.g.e.**, s. 70, İşoğlu, **a.g.e.**, s. 148 ve 149.

¹²¹ İşoğlu, **a.g.e.**, s. 149

¹²² Hans-Heinrich Jescheck, Thomas Weigend, **Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil**, 5. Baskı, Berlin, Duncker & Humblot, 1996, s. 770; Joachim Häger, **Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar**, C: 2, 12. Baskı, Berlin, De Gruyter Recht, 2006, s. 844; Walter Stree, Jörg Kinzig, **Strafgesetzbuch Kommentar**, 28. Baskı, München, Beck, 2010, s. 718; Grebing, **a.g.e.**, s. 70; Elena Kantorowicz-Reznichenko, "Day Fines: Reviving the Idea and Reversing the (Costly) Punitive Trend", **American Criminal Law Review**, (Çevrimiçi) https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2947196, (Erişim Tarihi 06.05.2017) s. 16; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 139; Ali Burak Uğur, "Adli Para Cezası", **Terazi Hukuk Dergisi**, S: 62, 2011, s. 43; Sözüer, **a.g.e.**, s. 738; İşoğlu, **a.g.e.**, s. 152; Berrin Akbulut, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 3. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s. 779; Mustafa Özen, **Ceza Hukuku Genel Hükümler Dersler**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s. 693; Donay, **a.g.e.**, s. 136; Hakkı Uma, "Amme Para Cezasına Hükmedecek Olan Hakim Ne gibi Hususları Gözönüne Almalıdır?", **Adliye Dergisi**, 1944/6, No: 33, s.477.

¹²³ Grebing, **a.g.e.**, s. 71; Akbulut, **a.g.e.**, s. 779; Özen, **a.g.e.**, s. 693; Uğur, **a.g.e.**, s. 43; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 139; İşoğlu, **a.g.e.**, s. 151- 152; Donay, **a.g.e.**, s. 136.

arelerdir. Oysa gün para cezası sistemi enflasyona karşı dirençli bir sistemdir. Bu zelliği Finlandiya ve Latin Amerika lkelerinde gün para cezası sisteminin kabul edilmesinin en önemli sebeplerinden biri olmuştur.¹²⁴

Gün para cezası sisteminde verilmişt olan kararın denetimi çok daha mümkündür.¹²⁵ Klasik sistemde hâkim alt ve st sınır arasından bir tercih yapmaktayken hükmedilen cezanın denetimi bakımından şeffaflık mevcut değildir.¹²⁶ Oysaki gün para cezası sisteminde, gün birimi ile gün değeri ayrı ayrı hesaplanmaktadır. Nitekim bu sebeple de TCK 52/3'e göre gün birimi ve gün değerinin hesaplanmasıyla birlikte verilen hükümde de ayrı ayrı ikisinin de yer alması gerektiği kabul edilmiştir.

Gün biriminin ve gün değerinin ayrı gösterilmesinin bir olumlu sonucu daha bulunmaktadır. Adli para cezasına mahkûm edilen kişi neden bu miktar cezaya hükmedildiğini kolayca kavrayabilecek hem de gün birimi nedeniyle işlediği suçun ağırlılığının farkında olabilecektir.¹²⁷

Gün para cezasının diğer sonucu da klasik sisteme göre daha ıslah edici olmasıdır. Bu ıslah ediciliğin bir yönü failin işlemiş olduğu haksızlığı gün biriminin ayrı hesaplanmasıyla farkına varmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca gün üzerinden cezanın hesaplanması belirlenen gün üzerinden denetimli serbestlik tedbiri gibi ıslah edici uygulamaların belirlenmesi bakımından da kolaylık sağlamaktadır.¹²⁸

Cezanın gün üzerinden belirlenmesinin başka bir avantajı da hapis cezanın adli para cezasına çevrildiği durumlarda karşımıza çıkmaktadır. Gün para cezası sisteminde gün birimi, haksızlığın içeriğini oluşturduğu için seçenek yaptırımı çevirme konusunda hâkim, hapis cezası için belirlenen süreyi gün birimi olarak kolayca adli para cezasına çevirebilmektedir.¹²⁹

¹²⁴ Grebing, **a.g.e.**, s. 71; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 136.

¹²⁵ Jescheck, Weigend, **a.g.e.**, s. 770; Grebing, **a.g.e.**, s. 70- 71; Szer, **a.g.e.**, s. 738; Akbulut, **a.g.e.**, s. 779; zen, **a.g.e.**, s. 693; Uğur, **a.g.e.**, s. 43; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 140; Işoğlu, **a.g.e.**, s. 153.

¹²⁶ Jescheck, Weigend, **a.g.e.**, s. 770.

¹²⁷ Reznichenko, **a.g.e.**, s. 17; Işoğlu, **a.g.e.**, s. 154; Akbulut, **a.g.e.**, s. 779; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 140.

¹²⁸ Grebing, **a.g.e.**, s. 71; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 140; Işoğlu, **a.g.e.**, s. 154.

¹²⁹ Reznichenko, **a.g.e.**, s. 17; Grebing, **a.g.e.**, s. 71; Akbulut, **a.g.e.**, s. 779; zen, **a.g.e.**, s. 693; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 140; Işoğlu, **a.g.e.**, s. 153.

Gün para cezasının gün birimiyle tespit edilmesinin diğer bir avantajı da cezanın ödenmemesi durumunda karşımıza çıkmaktadır. Cezanın ödenmemesi durumunda ödenmeyen kısmın kamuya yararlı bir işte çalışma ya da hapis cezası şeklinde infaz edilmesi için de gün para cezası avantajlı bir sistemdir.¹³⁰

Tüm bu avantajların sonucunda ise gün para cezasıyla birlikte adli para cezasının uygulama alanı artmıştır.¹³¹ Bunun sonucunda ise, gün para cezasının uygulanması hem cezanın fazla kullanılması nedeniyle hem de hapis cezalarının daha az uygulanması nedeniyle devlete klasik para cezası sistemine göre daha fazla gelir sağlamaktadır.¹³²

(2) Gün Para Cezasının Aleyhine Görüşler

Gün para cezasının her ne kadar olumlu yönleri olsa da sistemin iyi uygulanamaması durumunda adli para cezasından beklenen fayda sağlanamayacaktır. Cezanın iyi hesaplanamaması yönünden sistemdeki cezanın belirlenmesinin zorluğu karşımıza çıkmaktadır. Cezanın hesaplanmasındaki bu zorluk nedeniyle İngiltere, Japonya gibi ülkeler gün para cezası sistemini denedikten sonra klasik sisteme geri dönmüştür.¹³³ Ayrıca bazı ülkelerde gün para cezası sisteminde cezanın hesaplanmasındaki zorluk nedeniyle klasik sistem ve gün para cezası sistemi birlikte uygulanmakta, sadece belli başlı suçlarda gün para cezası sistemi uygulanmaktadır. (Örneğin Fransa, Danimarka).¹³⁴

Sistemin en büyük sorununu gün değeri olarak adlandırdığımız failin ekonomik durumunu belirleme aşaması oluşturmaktadır.¹³⁵ Öncelikle bu zorluk, gün değerinin tespitinde failin ekonomik gücünün nasıl ispatlanması gerektiği kısmında ortaya çıkmaktadır. Gün değeri tahmini olarak hesaplandığı takdirde failin ekonomik gücünün yanlış hesaplanması durumunda ceza etkisiz kalacakken, cezanın tam olarak hesaplanması durumunda yargılama aşamasının daha uzun sürmesine ve gün değerinin

¹³⁰ Grebing, **a.g.e.**, s. 71; Umma, **a.g.e.**, s. 481; Donay, **a.g.e.**, s. 136; Akbulut, **a.g.e.**, s. 779; Özen, **a.g.e.**, s. 693; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 140; Işoğlu, **a.g.e.**, s. 154.

¹³¹ Işoğlu, **a.g.e.**, s. 154.

¹³² Reznichenko, **a.g.e.**, s. 16- 17.

¹³³ Grebing, **a.g.e.**, s. 75; Işoğlu, **a.g.e.**, s. 152; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 141.

¹³⁴ Grebing, **a.g.e.**, s. 69- 70; Işoğlu, **a.g.e.**, s. 156.

¹³⁵ Häger, **a.g.e.**, s. 844; Donay, **a.g.e.**, s. 136; Uğur, **a.g.e.**, s. 44; Özen, **a.g.e.**, s. 693.

hesaplanması için bilirkişi kullanılması gibi bazı yollara başvurulması cezanın oldukça maliyetli bir hale gelmesine yol açacaktır.¹³⁶

Sistemle ilgili bir diğer eleştiri ise, failin ekonomik durumunun çok fazla önemsenmesi nedeniyle işlenen suçun ağırlığının ve failin kusurunun cezanın belirlenmesinde dikkate alınmadığı yönündedir.¹³⁷ Bu görüşe göre, failin ekonomik durumunun bu kadar dikkate alınması cezanın caydırıcılığını engellemektedir.¹³⁸

Gün para cezası failin ekonomik durumunun tespitinde ekonomik gücü yüksek olan failerin çok hafif bir suç işlemesi durumunda bile gün değerinin yüksek belirlenmesi nedeniyle yüksek miktarda cezaya hükmedilmesi cezanın ölçülülük ilkesini ihlal etmektedir.¹³⁹

Bir diğer eleştiri ise cezanın hesaplanmasında çok fazla işlem olduğu ve bu sebeple de cezanın belirlenmesinin zorlaştığı yönündedir.¹⁴⁰

(3) Kanaatimiz

Gün para cezası sistemi hakkında yapılan tüm lehe olan görüşlere katılmakla birlikte sistem hakkında aleyhe ileri sürülen düşüncelere kanaatimizce şu şekilde yanıt verilebilir: Öncelikle cezanın belirlenmesi bakımından failin ve kusurun ihmal edildiğini söylemek mümkün değildir. Gün para cezası sisteminde gün biriminin belirlenmesi aşamasında failin kusuru cezanın alt sınırdan ya da üst sınırdan belirlenmesi bakımından önemli bir ölçüttür. Etkililik bakımından ise, özellikle klasik sistemin adli para cezasının ekonomik durumunu dikkate almayan yönüne karşılık gün para cezası sistemi adli para cezasını her kesimden faile etkili bir ceza haline getirmiştir. Çünkü klasik sistemde soyut ceza olarak belirlenen alt ve üst sınırlar belirli faile etki edebilecek şekilde düzenlenmiştir. Alt ve üst sınırdaki makasın çok açık olması ise suçta ve cezada kanunilik ilkesinin bir sonucu olan belirlilik ilkesini ihlal

¹³⁶ Özen, **a.g.e.**, s. 693.

¹³⁷ Grebing, **a.g.e.**, s. 72; Işoğlu, **a.g.e.**, s. 155; Özen, **a.g.e.**, s. 693.

¹³⁸ Işoğlu, **a.g.e.**, s. 155.

¹³⁹ Strahl, **a.g.e.**, s. 534; Işoğlu, **a.g.e.**, s. 156; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 144, Özen, **a.g.e.**, s. 693.

¹⁴⁰ Işoğlu, **a.g.e.**, s. 15.

edecektir.¹⁴¹ Buna karşılık gün para cezası sistemiyle failin işlemiş olduğu suç nedeniyle belirlenecek gün birimi ayrı bir kavram, gün değeri ayrı bir kavramdır. Aynı haksızlık içeriğine sahip bir şekilde suç işleyen iki kişinin gün birimi aynı miktarda tayin edilse de faillerin ekonomik gücünün farklılığından bu kişiler için gün değeri farklı tayin edildiğinde, ceza aynı ölçüde etki doğuracaktır.¹⁴²

Gün değeri için yapılan eleştirilerde ise haksızlık içeriği az olan suçlarda ağır cezaların önüne geçmek için gün değerine yönelik üst sınırların düzenlenmesi alınabilecek önlemlerdendir. Ayrıca, cezanın belirlenmesinde ispat bakımından tahmini değerlerle gün değerinin belirlenmesi gerekmektedir. Kanaatimizce teknolojinin gelişmesiyle özellikle tapu, araç, gemi sicili gibi kurumlara kolayca ulaşılmasıyla gün değerinin belirlenmesi gün geçtikçe kolaylaşmaktadır. Gün para cezasında hesaplama yapılacak şeyin fazlalığına yönelik eleştiriye de katılmak mümkün değildir. İki farklı aşamada ceza belirlenecek olsa da her iki aşama için de kurallar açık bir şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca cezanın hesaplanması bakımından indirimlerin ve artırımların gün üzerinden yapılması bu sistemi klasik sistemden çok daha kolay hale getirmektedir.

(4) Türk Hukukunda Gün Para Cezasının Uygulanmasına İlişkin Görüşler

Doktrinde gün para cezasının ekonomik güce göre belirlenmesi, hesaplanmasının kolaylığı ve enflasyona karşı dayanıklılığı nedeniyle yerinde bir düzenleme olduğu bazı yazarlar tarafından kabul edilmektedir.¹⁴³

Türk doktrininde de eleştiriler genellikle gün değerinin belirlenmesi üzerine yapılmaktadır. Bir görüş, gün para cezasının failin ekonomik durumuna göre belirlenmesinin aynı suç için farklı miktarlarda cezaya hükmedilmesi nedeniyle eşitlik

¹⁴¹ Aynı yönde bkz. Donay, **a.g.e.**, s. 98- 99.

¹⁴² Jescheck, Weigend, **a.g.e.**, s. 770; Häger, **a.g.e.**, s. 844; Stree, Kinzig, **a.g.e.**, s.718.

¹⁴³ Mahmutoglu, **a.g.e.**, s. 368- 369; Özgenç, **a.g.e.**, s. 797; Malkoç, **a.g.e.**, s. 872; Yıldız ise sistemin düzenlenmesini olumlu bulmakta ancak, gün değerinin belirlenmesi kısmı bakımından sorunlar yaşanabileceğine dikkat çekmektedir. bkz. Yıldız, **a.g.e.**, s. 141.

ilkesine aykırı olduğunu savunmaktadır.¹⁴⁴ Kanaatimizce bu fikre katılmak mümkün değildir. Eşitlik, benzer şekilde suç işleyen kişiye aynı cezayı vermek anlamına gelmemektedir. Cezanın bireyselleştirilmesi sonucunda aynı suçu işleyen kişilere farklı cezalar vermek eşitlik ilkesine aykırı değildir. Gün para cezası sisteminde, ekonomik gücü birbirinden farklı olan kişilere aynı cezanın hükmedilmesi durumunda cezanın yaratacağı eşitsizliğin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Çünkü paranın etkisi failin ekonomik gücüne göre farklılık arz etmektedir. Bu sebepten de ekonomik gücü farklı olan ve aynı suçu işleyen kişilerin alım güçlerine göre belirlenen cezayla, cezadan aynı ölçüde etkilenmeleri söz konusu olacaktır.¹⁴⁵

Türk doktrininde gün para cezasının kabul edilmesine yönelik bir diğer eleştiri ise kayıt dışı ekonominin yaygın olması nedeniyle bordrolu çalışan kişilerin daha fazla ceza ödeyebileceğine yöneliktir.¹⁴⁶ Bu eleştiriye kısmen katılmak mümkündür. Ancak, sanığın maaşıyla ilgili değerlendirme ekonomik gücüne ilişkin bir ölçüt olarak görülebilse de mahkemenin sanığın yaşayışına ya da mal varlığına ilişkin diğer bilgileri değerlendirmesi sonucunda maaşıyla tahmin edilen gelirin gerçeği yansıtmadığını fark etmesi mümkündür. Ayrıca kayıt dışılığın fazlalığıyla ilgili olarak esasen yapılması gereken gün para cezası sisteminin uygulanmaması değil kayıt dışılığın engellenmesine ilişkin bir sistem kurulmasıdır.

(5) Türk Hukukunda Gün Para Cezası Sistemiyle İlgili Genel Bilgiler

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve özel ceza kanunlarında adli para cezasının hesaplanması bakımından bazı istisnaların dışında gün para cezası sistemi kabul

¹⁴⁴ Bayraktar, **a.g.e.**, s. 35.

¹⁴⁵ Alman doktrininde failler arasındaki bu eşitlik “*Opfergleichheit*” kavramıyla açıklanmaktadır. Esasen burada hükümden dolayı oluşan (Opfer) mağduriyetin var olması nedeniyle bu kavram kullanılmaktadır. Bkz. Jescheck, Weigend, **a.g.e.**, s. 770; Häger, **a.g.e.**, s. 844; Stree, Kinzig, **a.g.e.**, s. 718.

¹⁴⁶ Oktay, Erdoğan, **Para Cezaları ve İnfazı**, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2007, s. 198; Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s. 511- 512; Nur Centel, Hamide Zafer, Özlem Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 9. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2016, s. 568; Nur Centel, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri”, **YÜHFD**, C: 2, S: 2, Y: 2005, s. 364; Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 598; Uğur, **a.g.e.**, s. 44; Demirbaş, **a.g.e.**, s. 629; Çınar, **a.g.e.**, s. 87.

edilmiştir. Aşağıda ayrıntılı olarak değerlendirilecek olan bu sistemde ceza, iki farklı aşamadan geçerek hesaplanmaktadır.

Cezanın belirlenmesinde ilk aşama gün birimi adı verdiğimiz kanunda cezaların alt ve üst sınırına göre cezanın belirlenmesi aşamasıdır.¹⁴⁷ Bu aşamada TCK'nın 61 ve 62. maddesindeki kuralların uygulanmasıyla bulunmaktadır. İkinci aşama *gün değerinin* belirlenmesi aşamasıdır. Bu aşamada ise failin ekonomik gücüne ilişkin bir gün için bir miktar para belirlenmektedir. Daha sonra bulunan bu iki değer çarpılarak adli para cezasının miktarı somut ceza olarak belirlenir.

Gün para cezası sistemine ilişkin ana kural TCK'nın 52. maddesinde yer almaktadır. TCK 52/1'de kanunda gün birimine ilişkin alt ve üst sınır yer almaktadır. Aksine düzenleme bulunmadığı takdirde, alt sınır beş gün üst sınır ise yedi yüz otuz gün olarak belirlenmiştir. TCK'nın 52. maddesinin 2. fıkrası gün değerinin belirlenmesine ilişkin maddedir. TCK 52/2'ye göre kanunda alt sınır yirmi üst sınır yüz Türk Lirası olarak düzenlenmiştir. Maddenin 3. fıkrasında ise, her iki sürecin belirlenmesinin denetlenmesi amacıyla gün birimi ve gün değerinin kararda ayrı ayrı gösterilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Maddenin 4. fıkrası da adli para cezasının başka bir bireyselleştirme aşamasını düzenlemiştir. Hâkim, sanığın ekonomik ve şahsi hallerine göre belirlenmiş olan cezanın vadesini ileri bir tarih olarak belirleyebileceği gibi cezanın taksitler halinde ödenmesine de karar verebilir. Bu Madde'de yer alan taksitlendirme, cezanın bireyselleştirilmesinin bir aşaması olsa da cezanın infaz aşamasında da taksitlendirilmenin mümkün olması nedeniyle taksitlendirme kurumu bütün olarak 3. bölümde *ödeme kolaylıkları* başlığı altında açıklanacaktır.

e. Gün Para Cezası Sisteminde Adli Para Cezasının Belirlenmesi

Gün para cezası sisteminde gün biriminin ve gün değerinin belirlenmesi şeklinde iki farklı aşamadan geçildikten sonra belirlenen iki değer çarpılmasıyla adli para cezası hesaplanmaktadır. Aşağıda bu aşamalar sırasıyla açıklanacaktır.

¹⁴⁷ Doktrinde bu kavram *birim gün*, *gün unsuru*, *gün birim sayısı* olarak da adlandırılmaktadır.

(1) Gün Biriminin Belirlenmesi

Hâkimin öncelikle belirlemesi gereken kısım gün birimidir. Hâkimin gün birimini belirlemesinde ilk aşamada yapması gereken, soyut cezanın alt ve üst sınırını tespit etmektir. Cezanın alt ve üst sınırı tespit edildikten sonra cezanın belirlenmesi aşamasına geçilecektir. Gün biriminin alt sınırının ve üst sınırının tespit edilmesi, adli para cezasının düzenleniş şekline göre ya da hapis cezasından çevrilmesine göre farklılık göstermektedir.

i. Suçun Yaptırımını Yalnızca Adli Para Cezası Olduğunda Gün Birimi

Suçun yaptırımının soyut ceza olarak yalnızca adli para cezası olması durumunda, bazı suçlar için gün biriminin alt ve üst sınırı kanunda düzenlenmiştir. Bu durumda cezanın alt ve üst sınırı, kanunda düzenlenmiş olan miktarlardır. Bazı suçlar içinse kanunda sadece “*adli para cezası ile cezalandırılır*”¹⁴⁸ şeklinde, bazı suçlardaysa “*onbeş günden az olmamak üzere adli para cezasına hükmolunur*”¹⁴⁹ şeklinde düzenlenmiştir. Bu şekilde alt sınır, üst sınır ya da her ikisinin de kanun maddesinde düzenlenmemiş olan suçlarda TCK 52/1’de yer alan alt sınır beş gün, üst sınır yedi yüz otuz gün düzenlenmeyen kısım için alt ve üst sınır olacaktır.

ii. Seçimlik Cezalarda Gün Birimi

Hapis cezasıyla adli para cezasının seçimlik olarak düzenlendiği suçlarda adli para cezasının belirlenmesinden önce başka bir aşama daha mevcuttur. Kanunda hapis cezasının ve adli para cezasının seçimlik olduğu durumlarda hâkim bu cezalardan birini seçmek zorundadır (tekerrür haricinde).

¹⁴⁸ Örneğin TCK 182/1.

¹⁴⁹ Örneğin 6262 sayılı Kanun’un 14. maddesinin 1. fıkrası.

Hâkimin seçimlik cezalarda hangi ölçütlere göre hapis cezasını ya da adli para cezasını seçeceğine dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Bir görüş, cezanın amacına uygunluğuna ve cezadan beklenen faydalara göre seçimin yapılması gerektiğini kabul etmektedir.¹⁵⁰ Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından da kabul edilen diğer bir görüş ise, TCK'nın 61. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen temel cezanın belirlenmesine ilişkin ölçütlere göre seçimlik cezalarda cezanın türünün belirleneceğini savunmaktadır.¹⁵¹ Üçüncü bir görüş, TCK 62/2'de yer alan takdiri indirim nedenlerinden ve failin ekonomik durumundan yararlanılarak failin kişiliğine ilişkin değerlendirme yapılmasıyla hapis cezası ya da adli para cezasından birinin seçilebileceğini kabul etmektedir.¹⁵² Dördüncü görüşse hem suçun işleniş biçimiyle ilgili TCK 61/1'deki temel cezanın belirlenmesinde değerlendirilen ölçütlere göre hem de 62/2'deki takdiri indirim nedenlerinden yararlanılarak cezanın türünün belirleneceğini kabul etmektedir.¹⁵³

Kanaatimizce yukarıda değinilen birinci görüşün kabul ettiği cezanın amacı gibi ifadeler seçimlik cezadaki hâkimin değerlendireceği bir ölçüt olarak belirsiz kavramlardır. İkinci görüşün kabul ettiği suçun işlenişine ilişkin ölçütler de cezanın türünün belirlenmesi bakımından kabul edilmemelidir. Kanun'da bir suçun cezasının seçimlik olarak düzenlendiğinde bu cezanın alt ve üst sınırına bakılmaksızın cezanın türünün belirlenebilmesi gerekmektedir. İkinci görüş kabul edildi takdirde cezanın türü ve temel cezanın belirlenmesi aynı şekilde belirleneceği için genellikle üst sınıra yaklaşan cezalarda hapis cezasına alt sınırdan hükmedilen cezalarda adli para cezasına hükmedilmesi gerekecektir. Halbuki adli para cezası seçimlik olduğu durumlarda cezanın alt ve üst sınırı hapis cezasının alt ve üst sınırına göre belirleneceği için (TCK

¹⁵⁰ Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 20. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s. 716.

¹⁵¹ Haluk Toroslu, **Ceza Müeyyidesi**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2010, s. 160; Zafer, **a.g.e.**, s. 509; Çetin, **a.g.e.**, s. 96. Yargıtay Ceza Genel Kurulu yakın zamanda vermiş olduğu bir kararda bu görüşü benimsemiştir. Bkz. Yarg. CGK. T: 08.10.2013, E: 5- 1393, K: 412 “T.C.K.nda hapis ve adli para cezasının seçimlik ceza olarak öngörüldüğü durumlarda temel cezanın nasıl belirlenmesi gerektiğine dair mükerrir sanıklar dışında ayrıca bir düzenleme yer almadığından, bu ahvalde temel ceza, T.C.K.nun 61. maddesinde gösterilen kısıtlara göre belirlenmelidir.” (Çevrimiçi) <https://www.kazanci.com> (Erişim Tarihi: 20.10.2017)

¹⁵² Mustafa Artuk, **Hüküm Kurma Sanatı**, 10. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s. 117-118; Hüseyin Denizhan, “Adli Para Cezaları”, **Adalet Dergisi**, Y: 97, 2006, s. 101; Haluk Çolak, Hüseyin Altun, “Bir Yaptırım Türü Olarak Para Cezalarının Teori ve Uygulamadaki Analizi, **TBBD**, S: 69, 2007, s. 99; Özgenç, **a.g.e.**, s. 896; Akbulut, **a.g.e.**, s. 780; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 144; Uğur, **a.g.e.**, s. 44; Yaşar, Gökcan, Artuç, **a.g.e.**, s. 1642.

¹⁵³ Yerdelen, **a.g.e.**, s. 157- 158; Koca, Üzülmez, **a.g.e.**, s. 661; Mahmutoglu, Karadeniz, **a.g.e.**, s. 1380.

61/9) adli para cezasının gün birimiyle hapis cezası için hükmedilecek süre aynı olacaktır.¹⁵⁴ Dolayısıyla aradaki tek fark hapis cezasıyla adli para cezası arasından faile göre bir ceza seçimidir. Bu sebepten de seçimlik cezanın belirlenmesindeki ölçütün TCK 62/2'deki takdiri indirimleri olarak sayılan hallerin ve bunlara benzer nedenlerin olması gerektiği kanaatindeyiz.¹⁵⁵ Ayrıca hâkimin seçimlik ceza olarak takdir hakkının kaldırılıp hapis cezasının zorunlu olarak seçilmesi durumu tekerrürün sonucu olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla failin yeniden suç işlemesi failin tehlikeliliği gibi şahsi bir özelliğinden dolayıdır. Bu durumda failin tehlikeliliği nedeniyle fiilin ağırlığına bakılmaksızın zorunlu olarak hapis cezası seçilmektedir. Dolayısıyla seçimlik olarak düzenlenen cezalarda da hapis ve adli para cezası arasında tercih yapılırken failin geçmişi, sosyal ilişkileri, fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki davranışları, cezanın failin geleceği üzerindeki olası etkileri gibi ölçütler dikkate alınacaktır. Ancak failin ekonomik durumu iyi olan ve kötü olanlar arasında eşitsizliğe yol açabilmesi nedeniyle bu bağlamda dikkate alınan bir ölçüt olmamalıdır.¹⁵⁶ Çünkü failin ekonomik durumu gün para cezası sisteminde gün değerinin belirlenmesinde değerlendirilmekte, bu sayede failin ekonomik gücüne göre ve faile ödeyebileceği ölçüde bir ceza hükmedilmektedir.

Kanundaki soyut cezalara baktığımızda bazı suçlarda “*dört aydan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır*”¹⁵⁷ şeklinde hapis cezasının alt ve üst sınırı düzenlenmişken, bazı suçlarda da *bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır*¹⁵⁸ şeklinde hapis cezasının üst sınırı düzenlenmiştir. Bu gibi durumlarda adli para cezasının alt ve üst sınırının belirlenmesi gerekmektedir. TCK'nın yürürlüğe girdiği dönemde seçimlik ceza olan adli para cezaları için kanunda hapis cezasına ilişkin alt ve üst sınırların uygulanması gerektiği yönünde ve TCK madde 52'de yer alan alt ve üst sınırın uygulanması yönünde iki farklı görüş mevcutken, uygulamadaki karışıklığa son vermek için 5560 sayılı Kanunla TCK'nın 61. maddesinin 9. fıkrasına eklenen hükümle bu tartışma sona ermiştir. Kanunda başka bir alt veya üst sınır

¹⁵⁴ Bahsettiğimiz durum gün birimi için kanunda özel bir alt ve üst sınır olmadığı durumlardadır.

¹⁵⁵ Nitekim 5560 sayılı Kanunla TCK madde 61/9'da yapılan değişikliğin gerekçesinde “*Bu tercihin yapımında yalnızca suçlunun kişiliği dikkate alınır.*” ibaresi de bu görüşümüzü destekler niteliktedir.

¹⁵⁶ Aynı yönde bkz. İsoğlu, **a.g.e.**, s. 212- 213.

¹⁵⁷ TCK 151/1.

¹⁵⁸ TCK 98/1.

düzenlenmediği takdirde TCK 61/9'a göre hapis cezasına ilişkin alt ve üst sınır adli para cezasına ilişkin temel gün belirlenirken uygulanacak olan alt ve üst sınırdır.¹⁵⁹ Hapis cezasıyla ilgili alt sınır gösterilmemesi durumunda da TCK 49/1 gereği alt sınır, hapis cezasının alt sınırı olan bir ay kabul edilecektir. Ancak gün para cezası sisteminde bir günün bulunması gerektiği için kanunda yazan bu sürelerin güne çevrilmiş şekli cezanın alt ve üst sınırını oluşturacaktır. Dolayısıyla seçimlik cezalarda hapis cezasının alt sınırının düzenlenmemiş olması durumunda TCK 61/6 gereği adli para cezasının alt sınırı otuz gündür.

iii. Birlikte Hükmedilen Cezalarda Gün Birimi

Adli para cezasının hapis cezasıyla birlikte hükmedildiği hallerde soyut ceza genellikle TCK 52/1'de yer alan üst sınırdan fazla olduğunu bazen de cezanın hem alt hem de üst sınırının¹⁶⁰ TCK 52/1'deki miktarı oldukça aştığını söylememiz mümkündür. Bazı suçlar içinse yalnızca yüksek miktarda üst sınır düzenlenmiştir. Örneğin *suçtan kaynaklanan malvarlığı gelirlerini aklama* suçunda soyut ceza "...üç yıldan yedi yıla kadar hapis ve yirmibin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır." şeklinde düzenlenmiştir. Bu gibi durumlarda da alt sınır, TCK 52/1'de yer alan 5 gündür.

iv. Seçenek Yaptırım Olan Adli Para Cezasında Gün Birimi

Hapis cezasından seçenek yaptırım olarak çevrilen adli para cezasının gün birimi somut ceza olarak belirlenen hapis cezasının süresinin gün olarak karşılığıdır.

¹⁵⁹ TCK 61/6'da açık düzenleme olmasına rağmen *Türkoğlu* yalnızca alt sınır için geçerli olduğunu kabul etmektedir. bkz. Gökhan Türkoğlu, "Adli Para Cezasının Hükümleri ve İnfazı", **Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku II**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, 2010, s. 375- 376.

¹⁶⁰ Örneğin TCK 188/1 "*Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak imal, ithal veya ihraç eden kişi, yirmi yıldan otuz yıla kadar hapis ve ikibin günden yirmibin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.*".

Dolayısıyla gün birimi için herhangi bir belirleme yapılmayacaktır ve daha sonraki aşama olan gün değerinin belirlenmesi aşamasına geçilecektir.

Adi taksirle işlenen suçların uzun süreli de olsa hapis cezasının adli para cezasına çevrilebileceğinden yukarıda bahsetmiştik. Bu cezaların adli para cezasına çevrilmesi durumunda herhangi bir üst sınırın olmaması infaz edilmesi mümkün olmayan cezaların ortaya çıkma tehlikesini doğurmaktadır.¹⁶¹ Çünkü kanunda taksirle işlenen suçlarda bazı durumlarda on beş yıla kadar hapis cezasına hükmedilebilmektedir (Örneğin 85/2).¹⁶²

v. Türk Ceza Kanunu'nda Düzenlenen Gün Birimi Miktarlarının Değerlendirilmesi

Cezanın üst sınırına ilişkin özel bir düzenleme olmadığı hallerde uygulanan yedi yüz otuz günlük üst sınırın yüksek olduğunu söylememiz mümkündür.¹⁶³ Mukayeseli hukuka baktığımızda gün birimi olarak Almanya'da 5 ile 360 gün¹⁶⁴, Finlandiya'da 1 ile 120 gün¹⁶⁵, Danimarka'da 1 ile 60 gün¹⁶⁶ Avusturya'da yalnızca alt sınır olarak 2 gün,¹⁶⁷ İsviçre'de yalnızca üst sınır olarak 360 gün¹⁶⁸, İspanya'da 2 gün ile 2 yıl¹⁶⁹, Polonya'da 10 ile 360¹⁷⁰ gün şeklinde alt ve üst sınırlar düzenlenmiştir.

Mukayeseli hukukta gün birimi bakımından Almanya'daki uygulamayı incelediğimizde yüz seksen günün üstünde gün biriminin belirlenmesinin nadir olarak görüldüğünü söylememiz mümkündür.¹⁷¹

¹⁶¹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 743; Özen, **a.g.e.**, s. 665.

¹⁶² Örnek için bkz. Özgenç, **a.g.e.**, s. 743.

¹⁶³ Çetin, **a.g.e.**, s. 85; Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 599; Hafizoğulları, **a.g.e.**, s. 47; Karagülmez, **a.g.e.**, s. 76.

¹⁶⁴ (Çevrimiçi) https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_40.html (Erişim Tarihi 09.11.2017).

¹⁶⁵ (Çevrimiçi) <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039> (Erişim Tarihi:09.11.2017)

¹⁶⁶ (Çevrimiçi) <https://tr.scribd.com/document/261684665/Danish-Criminal-Code-07052012> (Erişim Tarihi 09.11.2017).

¹⁶⁷ (Çevrimiçi) <https://www.jusline.at/gesetz/stgb/paragraf/19> (Erişim Tarihi 09.11.2017) .

¹⁶⁸ (Çevrimiçi) <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/index.html> (Erişim Tarihi 09.11.2017).

¹⁶⁹ (Çevrimiçi) <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (Erişim Tarihi 09.11.2017).

¹⁷⁰ (Çevrimiçi) <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (Erişim Tarihi 09.11.2017).

¹⁷¹ Bernd-Dieter Meier, **Strafrechtliche Sanctionen**, 4. Baskı, Berlin, Springer, 2015, s. 82.

Cezanın infaz edilebilir olması cezalandırmanın amacına ulaşılabilmesi bakımından en önemli özelliklerindendir. Adli para cezasının infazı bakımından gün biriminin Türk hukukunda çok yüksek olması nedeniyle bazı durumlarda sınıfta kaldığını söylemek mümkündür. Bunlardan ilki taksirle işlenen uzun süreli hapis cezalarının adli para cezasına dönüştüğü durumlardır. Kanaatimizce bu sorun hapis cezasının adli para cezasına çevrilmesi durumunda getirilebilecek bir üst sınır ile çözülebilir. Aksi takdirde gün biriminin yüksekliği nedeniyle hükmedilen adli para cezasının miktarı ödenemeyecek ölçüde yüksek olacaktır. Ayrıca, bu cezanın ödenemediği durumlarda adli para cezasının ödenmeyen gün birimi kadar failin kamuya yararlı bir işte çalışması gündeme gelecektir (TCK 106/3). Bu çalışma için kanunda üst sınır mevcut olmadığından hükümlü belki de on- on beş yıllık bir çalışma süresiyle yükümlü olacaktır. Bu çalışma yükümlülüğünün infazı da zaten mümkün olmadığı için hükümlünün cezası tazyik hapsiyle infaz edilecektir.

Diğer bir sorun ise kazanç saikiyle işlenen suçlardaki beş bin, on bin ve yirmi bin günlük üst sınırlardır. Ceza hukukunun temel prensiplerinden biri olan kanunilik ilkesinin bir sonucu da belirlilik ilkesidir. Belirlilik ilkesi, kanunda suçların ve cezaların açık olarak düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Bu açıklıktan çıkan bir sonuç da kanunda düzenlenmiş suçların alt sınırı ve üst sınırı arasındaki orandır.¹⁷² Bahsettiğimiz suçlarda bu oranın mümkün olduğunu söylemek mümkün değildir.¹⁷³ Örneğin TCK'nın 282. maddesinde yer alan soyut ceza olarak adli para cezası “yirmibin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır” şeklinde düzenlenmiştir. Bu cezanın alt sınırı TCK'nın 52. maddesi gereği beş gün olması nedeniyle cezanın alt ile üst sınırı arasında dört bin kat vardır. Ayrıca bu suçlarda gün biriminin üst sınıra yakın belirlendiği durumlarda cezanın ödenmemesi ihtimalinde hükümlünün on yıllarca kamuya yararlı işte çalışma ihtimali mevcuttur.

¹⁷² Batuhan Baytaz, “Kanunilik İlkesi Bağlamında Ceza ve Ceza Muhakemesinde Yorum” **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış) Doktora Tezi, 2015, s. 86. Nitekim Anayasa Mahkemesi idari para cezasına ilişkin vermiş olduğu bir kararda alt sınır ve üst sınır arasında orantısızlık olmasının belirlilik ilkesi ihlal etmesi nedeniyle kanun maddesini iptal etmiştir. AYMK T:17.04.2008, E:5, K:93“...Alt ve üst sınır arasında idareye bırakılan takdir alanı geniş, sınırsız ve ölçüsüzdür. Cezanın belirlenmesinin alt ve üst sınır arasında elli kat gibi makul ve ölçülü olmayan şekilde genişliği, uygulamada, yorum ve değerlendirme farklılıklarına dayalı olarak eşitsizliğe, haksızlığa ve keyfiliğe yol açabilecek niteliktedir.” (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081105-12.htm> (Erişim Tarihi 13.11.2017).

¹⁷³ Aynı yönde bkz. Baytaz, **a.g.e.**, s. 89.

vi. Gün Biriminin Somut Olarak Belirlenmesi

Gün biriminin alt ve üst sınırının belirlenmesinden sonra alt ve üst sınır arasında somutlaştırılması gerekmektedir. Bu somutlaşma hapis cezasının belirlenmesinde olduğu gibi TCK'nın 61. ve 62. maddeleri uygulanmaktadır. Somut cezanın belirlenmesinde ilk aşama temel günü belirlemektir. Hâkim, TCK 61/1'de yer alan suçun işleniş biçimi, suçun işlenmesinde kullanılan araçlar, suçun işlendiği zaman ve yer, suçun konusunun önemi ve değeri, meydana gelen zarar ve tehlikenin ağırlığı, failin kast veya taksire dayalı kusurun ağırlığı ve failin güttüğü amaç ve saiki göz önünde bulundurarak temel günü belirler. Kanunda yer alan bu belirleme ölçütleri failin haksızlığıyla ilgilidir.¹⁷⁴ Temel cezanın belirlenmesine ilişkin TCK 61/1'de yer alan ölçütler sınırlı sayıdadır.

Daha sonraki aşama sonuç gününün belirlenme aşamasıdır. Bu aşamada fiil olası kastla işlenmişse cezası indirilir bilinçli taksirle işlenmişse ceza artırılır. Sonraki aşamadaysa suçun nitelikli halleri uygulanır. (TCK 61/2-4) Son olarak suçun özel görünüş şekilleri, kusurluluğu azaltan haller ve cezayı azaltan şahsi sebepler uygulanır (TCK 61/5). Yukarıda bahsedilen aşamaların tamamı kanunda düzenlenen sıraya göre uygulanarak sonuç gününün belirlenmesi gerekir. Sonuç gününün belirlenmesindeki son aşama takdiri indirim nedenlerinin değerlendirilmesidir. TCK'nın 62. maddesinde takdiri indirim nedenleri düzenlenmiştir. Hâkim, failinin geçmişi, sosyal ilişkileri, fiilden sonra ve yargılama sürecindeki davranışları, cezanın failin geleceği üzerindeki etkileri gibi özelliklerden dolayı adli para cezasıyla ilgili belirlenen değeri altıda bir oranına kadar indirebilir. Adli para cezasının gün birimi belirlenirken takdiri indirim nedenlerinden biri olarak görülen failin ekonomik durumu gün değeri bakımından değerlendirileceği için bu kısımda değerlendirilecek bir husus olmamalıdır.¹⁷⁵ Yukarıda açıklanan cezanın belirlenmesindeki ölçütlerdeki artırım ve indirimlerin tamamı gün üzerinden yapılmalıdır (TCK 61/8). Gün biriminin belirleme aşamasında

¹⁷⁴Koca, Üzülmüş, a.g.e., s. 663; Özgenç, a.g.e., s. 889.

¹⁷⁵Aynı yönde bkz. Toroslu, a.g.e., s. 187- 188.

artırım ve indirim yapılması sırasında ortaya çıkan küsuratlar dikkate alınmaz.¹⁷⁶ Bu aşamalardan geçtikten sonra sonuç gün belirlenmiş olur.

Hapis cezasından çevrilen adli para cezalarında hapis cezasının süresi gün olarak hesaplandıktan sonra gün biriminin belirlenmesi aşaması sona erecektir.

Adli para cezasına doğrudan hükmedilen tüm hallere ilişkin bir husus da sonuç gününün üst sınırıdır. Kanunda aksine düzenleme bulunmadığı haller için kabul edilen TCK'nın 52. maddesinin 1. fıkrasında yer alan yedi yüz otuz günlük sınır ve istisnai olarak düzenlenen üst sınırlar temel ceza için mi, yoksa hem temel ceza hem de sonuç ceza için mi geçerli olduğu tartışmalıdır. Doktrinde bir görüş yedi yüz otuz günün ve istisnai üst sınırların hem temel ceza hem sonuç ceza için geçerli olduğunu savunmaktadır.¹⁷⁷ Kanaatimizce kanundaki üst sınırlar sadece temel cezanın belirlenmesine ilişkindir.¹⁷⁸ Dolayısıyla cezanın belirlenmesindeki nitelikli hallerin uygulanması gibi aşamalardan sonra sonuç cezanın kanundaki üst sınırdan fazla olmasında herhangi bir engel bulunmamaktadır. Nitekim süreli hapis cezası için otuz yıllık bir üst sınır düzenlenmişken adli para cezası için bilinçli olarak böyle bir üst sınır tercih edilmemiştir.

Hapis cezasının adli para cezasıyla birlikte uygulandığı durumlarda gün biriminin belirlenmesinin ayrı olarak değerlendirilmesini gerektiren bir husus mevcuttur. Hapis cezasıyla adli para cezasının birlikte uygulandığı suçlarda her iki cezanın aynı ölçüde belirlenmesinin gerekip gerekmediği sorunu karşımıza çıkmaktadır. Bir görüş, bu tür cezalarda iki cezanın da aynı sınırdan tayin edilmesi gerektiğini savunmaktadır.¹⁷⁹ Ancak bu görüşü savunanlar orantılılığın nasıl kurulacağına dair sorunu cevaplamamaktadır. Örneğin TCK'nın 282. maddesinde

¹⁷⁶ Artuç, **a.g.e.**, s. 122.

¹⁷⁷ Mahmutoğlu, Karadeniz, **a.g.e.**, s. 1410.

¹⁷⁸ Hakeri, **a.g.e.**, s. 724.

¹⁷⁹ Sözüer, Dursun, **a.g.e.**, s.207, Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 668; Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 863- 864; Mahmutoğlu, Karadeniz, **a.g.e.**, s. 1380; Çetin, **a.g.e.**, s. 87; İçel, **a.g.e.**, s. 719; Toroslu, **a.g.e.**, s. 159. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da vermiş olduğu kararlarda bu hususa değinmektedir. Yarg. CGK., T:31.03.2015, E:391, K:81 “Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı itirazının kabulüne, Özel Daire bozma kararının kaldırılmasına, yerel mahkeme kararının hapis cezası alt sınırdan tayin edildiği halde adli para cezası belirlenirken yeterli ve kanuni gerekçe gösterilmeksizin, aynı gerekçeyle tam gün sayısının asgari haddenden uzaklaştırılması suretiyle belirlenerek sanığa fazla ceza tayini isabetsizliğinden düzeltilerek onanmasına karar verilmelidir.” (Çevrimiçi) <https://www.lexpera.com.tr>. (Erişim Tarihi: 15.11.2017).

soyut ceza “*üç yıldan yedi yıla kadar hapis ve yirmibin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır*” şeklinde düzenlenmiştir. Hapis cezası alt sınırdan tayin edildiğinde, üç yıl hapis cezası için gün birimi olarak beş gün mü belirlenmesi gerekir? Doktrinde diğer bir görüş ise, her iki cezanın farklı oranlarla tayin edilebileceğini savunmaktadır.¹⁸⁰ Bu görüşe göre, gün birimi belirlenirken müsadere hükümlerinin uygulanmasına göre alt sınırdan ya da üst sınırdan tayin edilmesi gerekir.¹⁸¹ Ancak şu sorun karşımıza çıkmaktadır: Kazanç müsaderesinin konusu bir para miktarıdır. Gün biriminin belirlenmesinde failin elde ettiği tahmin edilen, fakat müsadere hükümlerinin uygulanmadığı kazanç miktarına ulaşmak amacıyla mı belirlenecektir? Suçun teşebbüs aşamasında kalması nedeniyle kazancın hiç elde edilememesi durumunda gün biriminin en alt sınırdan belirlenmesi zorunlu mudur?

Görüşleri değerlendirdiğimizde öncelikle adli para cezasını kazanç müsaderesinin alternatifi olarak görmek hatalı bir yorumdur. İki kurumun amacı ve niteliği birbirinden oldukça farklıdır. Adli para cezası zararların tazmini amacını taşıyan bir kurum da değildir. Ayrıca gün para cezası sisteminde cezanın belirlenmesi iki farklı aşamadan geçerek hükmedilmekte ve ceza, faile göre bireyselleştirilerek belirlenmektedir. Oysaki adli para cezasını kazanç müsaderesinin alternatifi görmek cezanın bireyselleştirilebilme özelliğini yok etmektedir. Öte yandan temel cezanın belirlenmesine ilişkin ölçütler TCK 61/1’de yer almaktadır. Burada yazılan hususlarda kanunilik ilkesi geçerlidir ve bu maddede yazılanlar sınırlı sayıdadır. Dolayısıyla cezayı kazanç müsaderesinin yapıp yapılmamasına göre belirlemek kanunilik ilkesiyle bağdaşmamaktadır. TCK’nın Meclis Alt Komisyonu Raporu’nda birlikte hükmedilen cezalarda kazanç müsaderesine göre cezanın belirleneceği yer olsa da bu raporun hukuki bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır.¹⁸² Bu gibi durumlarda esasen

¹⁸⁰ Elif Tüfekçi, “Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, 2008, s. 71- 72; Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 672; Özgenç, **a.g.e.**, s. 799-800; Akbulut, **a.g.e.**, s. 841; Zafer, **a.g.e.**, s. 509; Çınar, **a.g.e.**, s. 82; Yaşar, Gökcan, Artuç, **a.g.e.**, s. 1645; Türkoğlu, **a.g.e.**, s. 381; Yerdelen, **a.g.e.**, s. 159; Tüfekçi, **a.g.e.**, s. 71-72.

¹⁸¹ Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 672; Özgenç, **a.g.e.**, s. 800; Artuç, **a.g.e.**, s.120; Akbulut, **a.g.e.**, s.841; Zafer, **a.g.e.**, s. 509, Çınar, **a.g.e.**, s. 82; Yaşar, Gökcan, Artuç, **a.g.e.**, s.1645; Türkoğlu, **a.g.e.**, s.381; Yerdelen’in bu konuyla yaptığı açıklamalarda kitabının 159. Sayfasında adli para cezasının üst sınırdan tayin edilebileceğini kabul etmekteyken, 338. Sayfada hapis cezasıyla adli para cezasının aynı sınırdan tayin edildiğini kabul etmektedir. bkz. Yerdelen, **a.g.e.**, s.159 ve 338.

¹⁸² TCK’nın Adalet Komisyon Raporu “*Ancak, özellikle ekonomik çıkar amaçlı suçlarda suçun işlenmesiyle bir çıkar elde edildiği kesin olarak öngörülmekle birlikte, bunun miktarının belirlenmediği durumlara özgü olarak hapis cezasının yanı sıra adli para cezası da öngörülmüştür.*

kazanç müsadereesine bakılmaksızın TCK 61’de yer alan ölçütlerden olan suçun konusunun önemi ve değeri veya meydana gelen zarar nedeniyle gün birimi üst sınırdan belirlenebilecektir. Diğer görüşü değerlendirdiğimizdeyse hapis cezasıyla adli para cezası belirlenirken esasen TCK’nın 61. ve 62. maddeleri her iki ceza için aynı şekilde uygulanarak belirlenmektedir. Bu sebepten de çoğu zaman hapis cezasının ve adli para cezasının aynı sınırdan tayin edilmesi gerekmektedir. Ancak kanunda adli para cezasının daha büyük makas aralığıyla belirlendiği durumlarda hapis cezası için en alt sınırdan hükmedilmesi adli para cezasının alt sınırdan hükmedilmesi gerektiği anlamına gelmemelidir. Çünkü bu durumlarda cezanın belirleme aralığı çok daha geniş olacaktır. Hâkim, bu durumda ölçülülük ilkesi (TCK 3) gibi nedenlerle adli para cezasını daha üst sınırdan tayin edebilmelidir. Çünkü TCK 61’deki ölçütlerin temel günün belirlenmesindeki etkisi bu durumlarda değişebilir. Ancak hâkim, vermiş olduğu kararda adli para cezasının alt sınırından uzaklaşmasının nedenini gerekçelendirmek zorundadır.

Hapis cezasıyla adli para cezasının birlikte hükmedildiği durumlarda takdiri indirim nedenleri uygulanacaksa her iki ceza için de takdiri indirim nedenlerinin uygulanması gerekir.¹⁸³ Çünkü takdiri indirim nedenleri failin kişiliğiyle ilgili özellikler dikkate alınarak uygulanmaktadır. Ancak adli para cezası bakımından failin ekonomik durumunun takdiri indirim nedenlerinin uygulanması bakımından kabul etmediğimiz için bu durumlarda yalnızca hapis cezasından indirim yapılmalıdır.

(2) Gün Değerinin Belirlenmesi

Adli para cezasının belirlenmesinde ikinci aşama, gün değeri olarak adlandırdığımız bir gün için ödenmesi gereken miktarın belirlenmesidir.¹⁸⁴ Bu kısımda öncelikle TCK’nın kabul ettiği gün değerine ilişkin alt ve üst sınırlar açıklanıp daha sonra gün değerinin belirlenmesindeki hususlar incelenecektir.

¹⁸³ Hüsnü Aldemir, “Yeni Türk Ceza Kanunu Açısından Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleşmesi”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S:3, 2016, s. 43, Koca, Üzülmmez, **a.g.e.**, s. 687- 688. ,

¹⁸⁴ Doktrinde gün unsuru, gün biriminin parasal miktarı olarak da adlandırılmaktadır.

i. Gün Değerinin Alt ve Üst Sınırı

TCK'nın 52. maddesinin 2. fıkrasına göre, gün değeriyle ilgili sınır yirmi ile yüz Türk Lirası arasındaki para miktarından belirlenecektir. Kanun'da düzenlenmiş olan gün değerine ilişkin hem alt hem de üst sınır gelir dengesizliğinin mevcut olduğu ülkemizde adli para cezasının etkili olarak uygulanabilmesi için yeterli miktarlarda düzenlenmemiştir.¹⁸⁵ Gün para cezası sistemine alışılması için gün değerindeki alt ve üst sınır arasındaki makas aralığının bu şekilde dar tutulduğu kabul edilmektedir.¹⁸⁶

Mukayeseli hukuka baktığımızda gün değerinin cezanın bireyselleştirilmesine olanak sağlayan alt ve üst sınırların düzenlendiği ya da gün değerinin üst sınırının düzenlenmediği görülmektedir. Örneğin gün değerinin sınırları Almanya'da 1- 30.000 Euro¹⁸⁷, Avusturya'da 4-5.000 Euro¹⁸⁸, İsviçre'de üst sınır 30.000 Frank¹⁸⁹, Polonya'da 10-2.000 Zloti¹⁹⁰, İspanya'da 2- 400¹⁹¹Euro istisnai durumlarda da 30-5.000 Euro olarak belirlenmiştir. Finlandiya Ceza Kanunu'nda ise alt ve üst sınırlara yer verilmemiştir.

Almanya uygulamasına baktığımızda gün değeri olarak genellikle 11 ile 25 Euro arasında bir miktar paraya hükmedildiği görülmektedir.¹⁹²180 ile 360 gün birimi arasında hükmedilen gün birimi içinse 50 Euro üstü gün değerinin belirlenmesi daha fazla görülmektedir.¹⁹³ Gün değerinin 5 Euro ve altında hükmedilen kişilerin oranı ise %2 ile %5 arasında değişmektedir.¹⁹⁴ Türk hukukunda ise genellikle 20 liranın belirlendiği görülmektedir.¹⁹⁵

¹⁸⁵Ali Rıza Çınar, "Adli Para Cezasının Bireyselleştirilmesinde Bir Gün Karşılığı Para Miktarından Kaynaklanan Sorunlar", **Terazi Hukuk Dergisi**, S:118, 2016, s. 39; Denizhan, **a.g.e.**, s. 310; İşoğlu, **a.g.e.**, s. 211; Uğur, **a.g.e.**, s. 45; Çınar, **a.g.e.**, s. 89.

¹⁸⁶Özgenç, **a.g.e.**, s. 800.

¹⁸⁷(Çevrimiçi)https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_40.html (Erişim Tarihi 09.11.2017).

¹⁸⁸(Çevrimiçi) <https://www.jusline.at/gesetz/stgb/paragraf/19> (Erişim Tarihi 09.11.2017).

¹⁸⁹(Çevrimiçi)<https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/index.html>(Erişim Tarihi 09.11.2017).

¹⁹⁰(Çevrimiçi)<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (Erişim Tarihi 09.11.2017).

¹⁹¹(Çevrimiçi)<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (Erişim Tarihi 09.11.2017).

¹⁹²Meier, **a.g.e.**, s.84.

¹⁹³**A.e.**, s. 84.

¹⁹⁴**A.e.**, s. 84.

¹⁹⁵Çetin, **a.g.e.**, s. 93.

Kanaatimizce kanunda düzenlenmiş olan gün değeri, cezanın bireyselleştirilmesine uygun bir miktarlarda değildir.¹⁹⁶ Özellikle TCK'nın yürürlüğe girdiği dönemde asgari ücret 350,15 Türk Lirasıyken cezanın ödenebilmesi çok daha zordu. Asgari ücret alan bir kişi yaklaşık olarak otuz gün biriminin belirlenmesi durumunda gün değerinin en alt sınırdan belirlendiğinde (20 TL), otuz günlük cezayı iki aylık maaşının tamamıyla ancak ödeyebilmekteydi. Nitekim günümüz için alt sınır, asgari ücretle geçimini sağlayan kişiler için daha ödenebilir hale gelmiştir. Ancak, gün değerinin alt sınırı hala cezanın bireyselleştirilmesi bakımından uygun bir miktar değildir. Gün değerinin üst sınırı olan yüz Türk Lirası'nın da cezanın etkililiği ve bireyselleştirilmesi bakımından düşük bir miktardır. Bu sebeple TCK'nın 52. maddesinin gerekçesinde ve doktrinde bazı yazarlar tarafından¹⁹⁷ açıklandığı gibi, enflasyon nedeniyle parada yaşanan değer kaybının cezayı etkisizleştirmeyeceğini söylemek de mümkün değildir.

ii. Gün Değerinin Tespiti

Gün değerinin tespiti bakımından mukayeseli hukukta *katı ekonomi ilkesi* ve *net gelir ilkesi* olmak üzere iki farklı hesaplama şekli mevcuttur. Net gelir ilkesi yalnızca Almanya'da uygulanmaktadır. Ancak net gelir ilkesi yumuşatıldığı için uygulamada katı ekonomi ilkesi ile arasında fark kalmadığını söylememiz mümkündür.¹⁹⁸

Gün değerinin belirlenmesi bakımından hangi değerlerin dikkate alınacağına ilişkin düzenleme TCK 52/2'de yer almaktadır. Bu madde, *kişinin ekonomik ve diğer şahsi halleri göz önünde bulundurularak* şeklinde düzenlenmiştir. Ekonomik hâlden anlaşılması gereken kişinin kazandığı ya da kazanması gereken gelirlerdir.¹⁹⁹ Ekonomik değerlerle ilgili doktrinde Türk Medeni Kanunu'nun 219. maddesinde yer

¹⁹⁶ Aynı yönde bkz. Denizhan, **a.g.e.**, s. 101.

¹⁹⁷ Mahmutoglu, **a.g.e.**, s. 368- 369; Özgenç, **a.g.e.**, s. 797.

¹⁹⁸ Işoğlu, **a.g.e.**, s. 176.

¹⁹⁹ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 631; Işoğlu, **a.g.e.**, s. 178; Özgenç, **a.g.e.**, s. 898; Özen, **a.g.e.**, s. 697; Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s. 513; Doktrinde Çetin kanun metninde yalnızca kanun metninde kazandığı ibaresinden dolayı kazanması gereken gelirlerin cezanın belirlenmesinde dikkate alınmaması gerektiğini savunmaktadır. Çetin, **a.g.e.**, s. 92.

alan edinilmiş malların örnek olarak alınabileceği yönünde bir görüş mevcuttur.²⁰⁰ Ancak bu görüşü savunanların kişisel mal gelirlerinin neden hesaba katılmamasının gerektiğine dair herhangi bir açıklamaları mevcut değildir.

Ekonomik durumunu belirleyen ölçütlere failin çalışarak kazandığı ücret, kira gelirleri, düzenli olarak faile yapılan bağışlar gibi alım gücünü etkileyen her türlü gelir girmektedir. Bu gelirin hukuka uygun yollarla ya da ahlaka aykırı şekilde elde edilmesinin önemi yoktur.²⁰¹ Gün değeri hesaplanırken belirli bir dönemden elde edilen kazancın ortalaması değerlendirilir. Bu gelir aylık maaşlı çalışma durumunda Almanya ve Avusturya’da aylık gelirden yola çıkılarak tespit edilmekteyken, İskandinav ülkelerinde daha isabetli bir yöntem olarak primlerin de dikkate alınması amacıyla yıllık gelir üzerinden belirlenmektedir.²⁰²

Bir diğer sorun da bağımsız kazancı olmayan kişilerin gün değerinin nasıl belirleneceği konusundadır. Bu kişilere öğrencileri ve ev hanımlarını örnek vermek mümkündür. Bu gibi durumlarda failin yaşam biçimi ya da öğrencinin ailesinden aldığı harçlık gibi ölçütler gün değerinin belirlenmesinde dikkate alınabilir.²⁰³

Kanun’da yer alan *diğer şahsi hallerden* anlaşılması gereken failin ekonomik durumunu etkileyen şahsi hallerdir. Bu durumlara failin evli olması, çocuk sahibi olması, iyi bir eğitim almış olması örnek verilebilir.²⁰⁴ Kişinin toplumsal çevresi, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlık gibi ekonomik durumunu etkilemeyen haller gün değerinin belirlenmesinde değil gün biriminin belirlenmesi sırasında takdirli indirim nedenlerinde dikkate alınması gerekir.²⁰⁵

Ayrıca failin mal varlığındaki pasif değerler de gün değerinin hesaplanmasında göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin nafaka borcu, vergi yükümlülükleri, kredi

²⁰⁰ Karagülmez, **a.g.e.**, s. 88- 89; Çolak, Altun, **a.g.e.**, s. 331.

²⁰¹ Yenidünya, **a.g.e.**, s. 143.

²⁰² Grebing, **a.g.e.**, s. 98- 99; İsoğlu, **a.g.e.**, s. 182.

²⁰³ Grebing, **a.g.e.**, s. 106; İsoğlu, **a.g.e.**, s. 190; ev hanımları için gün biriminin belirlenmesi için bkz. Häger, **a.g.e.**, s. 881.

²⁰⁴ Özgenç, **a.g.e.**, s. 799; Akbutlut, **a.g.e.**, s. 780, Özen, **a.g.e.**, s. 471.

²⁰⁵ Bu sebeple *Hafizoğulları/Özen*’in düşüncelerine katılmamaktayız bkz. Hafizoğulları, Özen, **a.g.e.**, s. 471. Yine aynı şekilde *Denizhan*’ın bahsettiği duruşmadaki tutum ve mahkemeye karşı gösterdiği tavır gün değeri bakımından dikkate alınacak hususlar değildir. Denizhan, **a.g.e.**, s. 102.

borçları, daha önce hükmedilen adli para cezası gün değerinin belirlenmesinde dikkate alınmalıdır.²⁰⁶

Gün değerinin failin hangi zamandaki mal varlığına göre belirleneceğine yönelik bir düzenleme hukukumuzda mevcut değildir.²⁰⁷ Doktrinde bir görüş faile daha ağır sonuçlar doğurabileceği endişesiyle failin suç tarihindeki ekonomik durumuna göre belirlenmesi gerektiğini kabul etmektedir.²⁰⁸ Diğer bir görüş ise, failin karar tarihindeki ekonomik durumuna göre gün değerinin belirlenmesi gerektiğini kabul etmektedir.²⁰⁹ Kanaatimizce failin ekonomik gücünün belirleneceği tarih hüküm tarihidir. Çünkü failde suçun işlendiği tarihle hüküm tarihi arasında ciddi değişikliklerin olması mümkündür. Bu sebeple hüküm tarihindeki gelirinin hesaplanması cezayı daha etkili hale getirmektedir.

Gün değerinin belirlenmesinde sanığın mal varlığı değerinin tamamının tespit edilmesi gerekmemektedir.²¹⁰ TCK'nın 52/2'de yer alan *takdir edilir* ifadesi de bunu göstermektedir. Gün değerinin belirlenmesinde muhakeme sırasında sanığın beyanı aksi tespit edilmediği takdirde yeterli kabul edilmektedir.^{211,212} Ancak, hâkim sanığın beyanlarına ve kolluk tarafından geçimiyle ilgili yapılan değerlendirmelere bağlı değildir.²¹³ Özellikle sanığın kimliği dışında bilgiler konusunda doğru bilgi verme

²⁰⁶ Yarg. CGK, T:21.10.2014, E:12-374, K:444, "...Yerel mahkemece kolluk görevlileri aracılığıyla yaptırılan araştırma sonucu, sanığın bir turizm şirketinde aylık 400 Lira maaşla şoför olarak çalıştığının, eşi ve iki çocuğuyla birlikte ikamet ettiği evin Devlet Konutu olup aylık 20 Lira bedelle kendisine satıldığının ve taksidinin devam ettiğinin..." (Çevrimiçi) www.kazanci.com (Erişim Tarihi 13.11.2017)

²⁰⁷ Örneğin Finlandiya Ceza Kanunu'nda bu duruma ilişkin ayrıca düzenleme mevcuttur.

²⁰⁸ Demirbaş, **a.g.e.**, s. 631; Karagülmez, **a.g.e.**, s. 631; Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 855; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 198.

²⁰⁹ Çetin, **a.g.e.**, s. 91; Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 608; Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s. 512; İşoğlu, **a.g.e.**, s. 220; Türkoğlu, **a.g.e.**, s. 384; Çınar, **a.g.e.**, s. 35.

²¹⁰ Akbulut, **a.g.e.**, s. 780; Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 855. kg. Doktrinde İçel sistemin iyi bir şekilde işlemesi gerektiği için ciddi bir araştırma ve incelemenin yapılması gerektiğini, CMK 67/6 gereği uzman görüşünün alınması gerektiğini kabul etmektedir. İçel, **a.g.e.**, s. 720

²¹¹ Yenidünya, **a.g.e.**, s. 148; Akbulut, **a.g.e.**, s. 780; İşoğlu, **a.g.e.**, s. 221; Uğur **a.g.e.**, s. 44.

²¹² CMK 147/1-g'de yer alan "İfade verenin veya sorguya çekilenin kişisel ve ekonomik durumu hakkında bilgi alınır." hüküm ifade veya sorgu sırasında, 191/3-a 'da yer alan "Sanığın açık kimliği saptanır, kişisel ve ekonomik durumu hakkında kendisinden bilgi alınır." hüküm kovuşturma sırasındaki şüpheli veya sanığın ekonomik ve diğer şahsi hallerinin hesaplanması bakımından CMK'da yer alan kanuni dayanaklardır.

²¹³ Yarg. CGK. T:24.05.2011, E:2-248, K:104 "...yasa koyucu "verilen cezadan beklenen etkinin oluşturulabilmesi için adli para cezasının belirlenmesinde kişinin ekonomik gücünün önemli olduğunu" vurgulamış ise de; belirtilen "soyut çerçeve" içerisinde, "bir gün karşılığı miktarı takdir etme" yetkisini yine de hakime vermiştir.

yükümlülüğünün bulunmadığını da dikkate aldığımızda gün değerinin hesaplanması için sadece sanığın beyanıyla yetinilmemelidir. Ayrıca asgari bir araştırmayla bu beyanın ne kadar doğru olduğunun tespit edilmesi gün değerinin doğru belirlenmesi açısından önemlidir. Birden fazla adli para cezasına hükmedilmesi durumundan gün değerlerinin eşit olarak belirlenmesi gerekir.²¹⁴

iii. Gün Birimiyle Gün Değerinin Çarpılması

Adli para cezasının somut olarak belirlenmesi için belirlenen gün birimi ile gün değerinin çarpılması gerekir. İki değer çarpılmasıyla bulunan miktar üzerinden ceza üzerinden indirim yapılması söz konusu değildir. Verilen hükümde gün birimiyle gün değeri ayrı ayrı gösterilmesi TCK'nın 52. maddesinin 3. fıkrası gereği zorunluluktur. Hâkimin vermiş olduğu cezanın türü ve cezanın miktarının CMK'nın 232/6 fıkrası gereği vermiş olduğu kararın gerekçesinde yer alması gerekmektedir.²¹⁵

Hakim bu saptamayı yaparken, kolluk güçlerince belirlenen somut verileri göz önünde bulundurmalı, ancak raporun son bölümünde ifade edilen "geçim durumu zayıf" gibi sübjektif değerlendirmeler ile de bağlı olmamalıdır.

Olayımızda da; somut verileri dosyadaki diğer delillerle birlikte değerlendiren hakim, alt sınır olan "20 Liradan" uzaklaşarak "40 Lirayı" takdir etmiş, bu miktarı uygulamak suretiyle bulduğu cezayı da birer ay ara ile 10 eşit taksitte ödenmek üzere taksitlendirmiştir. Hakimin bu konudaki takdir yetkisine müdahale edilerek, takdir yetkisinin alanının bu denli daraltılması müessesenin amaçlarıyla örtüşmeyecektir. Zira, sonuç olarak verilen 3600 Lira adli para cezası sabit maaşı, kendisiyle birlikte oturduğu düşünülen çocuğu adına kayıtlı bakkal dükkânı, kamyoneti, evi ve arsası bulunan bir kişi için ödenemeyecek bir miktar olmadığı gibi, cezanın bu kişi üzerinde etkili olması açısından da uygun bir miktar olarak görünmektedir. Kaldı ki, taksitlendirme nedeniyle sonuç adli para cezası da 10 ayda ödenecektir.

Dolayısıyla, sonuç adli para cezası hesaplanırken, bir gün karşılığı uygulanacak para cezasının "20 Lira" yerine "40 Lira" olarak takdir edilmesi gerektiğine yönelik yerel mahkeme direnme kararı da isabetlidir.” (Çevrimiçi)<https://www.lexpera.com.com.tr> (Erişim Tarihi: 01.12.2017).

²¹⁴ Yarg. 4. CD., T: 02.04.2012, E: 400, K: 7446 aynı yönde ve karar için bkz. Artuç, **a.g.e.**, s.123

²¹⁵ YCGK. T:27.11.2007, E:1-207, K:249 “İncelemeye konu hükümde ayrıca hükmedilen para cezası kararda "APC" kısaltması kullanılarak gösterilmiştir. Bu kısaltmanın "adli para cezası" olarak anlaşılması mümkün olup bununla birlikte "ağır para cezası" olarak anlaşılması da olanak dâhilindedir. CYY'nın 232/6. maddesi uyarınca, karardaki ceza miktarının duraksamaya yer vermeyecek şekilde açık olması gerektiği gibi cezanın türü de açık olmalıdır.” (Çevrimiçi)<https://www.lexpera.com.com.tr> (Erişim Tarihi: 01.12.2017).

3. Nispi Para Cezası Şeklinde Düzenlenen Adli Para Cezalarının Belirlenmesi

Nispi para cezaları esasen klasik sistemde adli para cezasının belirlenmesi için kullanılan bir hesaplama yöntemidir. Bu şekilde düzenlenen para cezalarında cezaların belirlenmesi bakımından hâkimin takdir yetkisi sınırlı olarak bulunmaktadır.

Türk ceza hukuku reformuyla birlikte TCK'da ve özel ceza kanunlarında nispi para cezalarına ilişkin hükümler yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak, TCK yürürlüğe girdikten kısa bir süre sonra hem TCK'da hem de özel ceza kanunlarında nispi para cezalarına ilişkin hükümlere yer verildiği görülmektedir. Bu cezaların sayısı günden güne artmaktadır. ETCK döneminde kazanç müsadereşi düzenlenmediği için nispi para cezaları yaygın olarak uygulanmaktayken, TCK'da kazanç müsadereşi düzenlendiği için esasen bu tür cezaların hiçbir kanun maddesinde yer almasına gerek yoktur.²¹⁶ Ayrıca TCK'nın kabul etmiş olduğu yeni sistemde adli para cezaları failin alım gücüne göre belirlenmekteyken, bu tür cezaların alım gücüne göre belirlenmemesi adaletsiz sonuçlara sebep olabilir. Bu durumun yanı sıra hükmedilecek miktarın önceden belli olmaması nedeniyle bu tür cezalar kanunilik ilkesinin bir sonucu olan belirlilik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir.²¹⁷

Nispi para cezasının ortadan kalkmasından sonra tekrardan düzenlendiği ilk yer TCK'nın 158. maddesinde yer alan dolandırıcılık suçunun bazı nitelikli halleridir. Nispi para cezasının bu nitelikli haller için düzenlenmesinin nedeni önceki kanunda yer alan dolandırıcılık suçunun nispi para cezasıyla belirlenmesi nedeniyle TCK'nın yürürlüğe girdiği zamanda bu suçtan mahkûm olanların lehe kanundan yararlanmasının önüne geçmektir.²¹⁸ Ancak zaten TCK'nın 158. maddesinin nispi para

²¹⁶ Aynı yönde bkz. Mahmutoglu, Karadeniz, **a.g.e.**, s.1202; Özgenç, **a.g.e.**, s. 802; kg. Dursun, ekonomik çıkar amacıyla işlenen suçlar için nispi para cezalarının caydırıcı etkisi olacağı görüşündedir. bkz. Selman Dursun, "Türk Ceza Hukuku Reformunun Ekonomik Ceza Hukukuna Etkileri", ed. Adem Sözüer, C: 2, **Dünyada ve Türkiye'de Ceza Hukuku Reformları Kongresi**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2013, s. 2247-2248.

²¹⁷ Aynı yönde bkz. Zeynel Kangal, "Anayasal Güvence Olarak Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi", **CHD**, S: 17, Aralık 2011, s.78.

²¹⁸ Özgenç, **a.g.e.**, s. 802.

cezasına ilişkin söz konusu hükümleri TCK'nın yürürlüğe girmesinden sonraki bir aşamada eklendiği için bu amaca ulaşamadığını da söylemek mümkündür.

Özel ceza kanunlarında ise ilk önce 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'ndaki nitelikli bankacılık zimmeti suçunda nispi para cezasına yer verilmiştir.^{219,220} Daha sonra 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 106 ve 107. maddelerinde de benzer bir düzenleme yer almıştır. Son olarak Çek Kanunu'nun 5. maddesinde 2016 yılında yapılan değişiklikle tekrardan nispi para cezasına yer verilmiştir.

TCK'nın yürürlüğe girmesinden sonra düzenlenen nispi para cezalarının nasıl belirleneceği konusunda herhangi bir düzenleme Kanun'da yer almamaktadır. Bu nedenle de bu tür cezaların belirlenmesinde uygulama istikrarı henüz sağlanamamıştır.

TCK'nın yürürlüğe girdiği tarihten sonra düzenlenen nispi para cezalarında ETCK'da yer alanlardan farklı bir şekilde ceza belirlenmektedir. Örneğin, TCK 158/1 son cümlesinde *“adli para cezasının miktarı elde edilen menfaatin iki katından az olamaz”* şeklinde düzenlenmiştir. Dolayısıyla yukarıda örnek verdiğimiz kanun maddesi için öncelikle gün para cezası sistemiyle adli para cezası belirlenip daha sonra elde edilen menfaat dikkate alınarak nispi para cezası şeklinde belirlenip belirlenmeyeceğine karar verilmesi gerekmektedir. Kanaatimizce TCK ve özel ceza kanunlarındaki nispi para cezalarının belirlenmesi üç aşamadan oluşmaktadır.

İlk aşamada gün para cezası sistemine göre cezanın belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için öncelikle kanunda adli para cezasının alt ve üst sınırına ilişkin bir sınır olup olmadığı tespit edilmesi gerekir. Eğer ilgili suçta adli para cezasının alt ve üst sınırına ilişkin bir düzenleme yoksa TCK 52/1'deki 5- 730 gün cezanın alt ve üst sınır olarak kabul edilecektir. İlk aşamanın tamamlanması için daha sonra gün birimi ve gün değerinin belirlenmesi gerekir. Ancak gün para cezası şeklinde belirlenirken bulunması gereken adli para cezasının temel gün üzerinden mi sonuç gün üzerinden mi hesaplanacağına dair herhangi bir düzenleme mevcut değildir.

²¹⁹ Bankacılık Kanunu m. 160/2 *“Bu fiilleri işleyenler hakkında on yıldan yirmi yıla kadar hapis ve yirmibin güne kadar adli para cezasına hükmolunur; ancak, adli para cezasının miktarı bankanın uğradığı zararın üç katından az olamaz.”*

²²⁰ Bu dönem yürürlüğe giren Bankacılık Kanunu'yla ilgili TCK'nın 5. madde karşısında uygulama alanı olup olmadığına yönelik tartışma güncelliğini yitirdiği için bu tartışmaya değinmemekteyiz.

Kanaatimizce özel bir düzenleme yer almaması nedeniyle bu durumlarda takdiri indirim nedenleri de dahil olmak üzere sonuç günün belirlenmesindeki tüm unsurların dikkate alınmasıyla cezanın belirlenmesi gerekir.²²¹ Çünkü söz konusu suçlar bakımından adli para cezasının uğranılan zarar veya elde edilen menfaat gibi karşılaştırılacak olan misli değerin belirlenen cezadan az olup olmaması sonraki bir aşamadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu vermiş olduğu bir kararda bizim de savunduğumuz görüş doğrultusunda sonuç gün üzerinden cezanın belirlenmesi gerektiğini kabul etmiştir.²²² Yargıtay 15. Ceza Dairesi ise, genel kurulun kararından sonraki bir tarihte temel gün üzerinden adli para cezasının belirlenmesi gerektiği yönünde karar vermiştir.²²³ Gün değeri de yukarıdaki anlattığımız şekilde belirlendikten sonra gün birimi ve gün değeri çarpılarak adli para cezası belirlenmiş olacaktır.

Gün para cezası sistemiyle ceza belirlendikten sonra ikinci aşama karşılaştırma aşamasıdır. Bu aşamada üçüncü aşamaya geçilip geçilmemesi konusunda bir karşılaştırma yapılması gerektiği için bu faaliyeti bu isimle adlandırmaktayız. Ayrıca aşağıda yapılacak açıklamalarımızı kolaylaştırmak için iki hususun daha adlandırılması gerekmektedir. Nispi para cezası şeklinde düzenlenen suçlarda zarar veya elde edilen menfaat gibi değerlerin iki veya üç katı bir miktarın belirlenmesi gerekmektedir. Bu yüzden ilk tespit edilen tutarı *adi değer*, mislinin belirlendikten sonraki tutarı *misli değer* olarak adlandırmayı tercih etmekteyiz.

Karşılaştırma aşamasında, birinci aşamada gün para cezasıyla belirlenen tutarın misli değerden az olup olmadığının tespit edilmesi gerekir. Çek Kanunu'nda

²²¹ Aynı yönde bkz. Artuç, **a.g.e.**, s. 130-131.

²²² Yarg. CGK. T: 12.02.2013, E: 15-1364, K: 5 “*Alt sınırdan ceza tayin eden mahkemece, hapis cezasının yanında temel para cezası olarak belirlenen beş günün, TCK’nun 62. maddesindeki takdiri indirim hükmü uygulanmak suretiyle dört güne indirilmesi, aynı kanunun, 52/1. maddesi uyarınca günlüğü 20 Liradan uygulama yapılarak 80 Lira adli para cezasına hükmolunması, ancak 158. maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi uyarınca bu miktar suçtan elde edilen 850 Liralık haksız menfaatin iki katından az olamayacağından para cezasının 1.700 Liraya yükseltilmesi isabetli bir uygulamadır.*” karar için bkz. Oktay Erdoğan, **İnfaz Hukuku**, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s. 682 vd., 573. dn.

²²³ Yarg. 15. CD. T:01.10.2014, E: 1080, K:16003 “*Eğer suçtan elde edilen haksız menfaat miktarı belli ise;o takdirde tespit ounacak temel gün, suçtan elde olunan haksız menfaatin iki katından az olmayacak şekilde asgari bu miktara yükseltilerek belirlenecek gün sayısı üzerinden arttırma ve eksiltmeler yapıldıktan sonra ortaya çıkacak sonuç gün sayısı ile bir gün karşılığı aynı kanunun 52. Maddesi uyarınca, 20- 100 TL arasında takdir olunacak miktarın çarpılması neticesinde sonuç adli para cezası belirlenecektir.*” karar için bkz. Artuç, **a.g.e.**, s.132, 148.dn.

kabul edilen adi değeri tespit etmek için çek bedelinin karşılıksız kalan miktarının tespit edilmesi gerekir. Nitelikli dolandırıcılık veya Sermaye Piyasası Kanunu'ndaki adi değer olan *elde edilen menfaatin* bu aşamada tespit edilmesi gerekir. Elde edilen menfaatin tespiti suç karşılığında müsadere edilen kazanca ve kaim değere göre yapılmalıdır. Hesaplanması gereken adi değer (örneğin uğranılan zararın) döviz olması durumunda Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın suç tarihinde uygulamış olduğu satış kuru üzerinden bu miktarın Türk Lirası olarak belirlenmesi gerekir.²²⁴ İkinci aşama bakımından son olarak değinilmesi gereken husus ise etkin pişmanlıktır. Etkin pişmanlık hükümlerinin uygulandığı durumlarda fail, elde ettiği kazancın veya vermiş olduğu zararın tamamını ödemişse adi değer olmadığı için herhangi bir karşılaştırma yapılmayacaktır. Bu durumda gün para cezasıyla belirlenen miktar esas alınarak cezaya hükmedilecektir. Etkin pişmanlık kapsamında elde edilen kâr, verilen zarar gibi misli artırım yapılacak olan adi değer bir kısmının ödenmesi durumunda kalan kısım adi değeri oluşturacaktır.²²⁵

Misli değer belirlenen adi değer kanunda öngörülen misliyle çarpılmasıyla (Örneğin elde edilen menfaatin üç katı ile çarpılarak) belirlenecektir. Ancak Çek Kanunu'nda yer alan nispi para cezasında herhangi bir misli artırım yapılmayacağı için adi değer ve misli değer birbirine eşit olacaktır. Misli değer bulunduktan sonra gün para cezası olarak bulunan miktarla karşılaştırma yapılacaktır. Eğer gün para cezası olarak belirlenen ceza, kanunda belirlenen misli miktardan fazlaysa üçüncü aşamaya geçilmeyecek ve adli para cezası belirlenmiş olacaktır. Karşılaştırma sonucunda gün para cezası şeklinde belirlenen ceza, kanunda düzenlenen misli değerden azsa cezanın belirlenmesinde üçüncü aşamaya geçilecektir.

Üçüncü aşamada iki temel sorun karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki kanunda soyut ceza olarak yer alan misli değer niteliği konusundadır.²²⁶ Misli değer tem

²²⁴ Yarg. 7.CD., T: 07.05.2013, E: 1781, K: 10248, Yarg. 7. CD., T: 07.05.2014, E: 10585, K: 8624 kararlar için bkz. Artuç, **a.g.e.**, s. 133, 150.dn.; Zimmet suçu bakımından aynı yönde bkz. Akkaya, **a.g.e.**, s. 64 .

²²⁵ Aynı yönde bkz. Akkaya, **a.g.e.**, s. 64; Artuç, **a.g.e.**, s. 133, bkz. Yarg. 7. CD., T: 13.02.2014, E: 6381, K:2240 bkz. Akkaya, **a.g.e.**, s. 64, 53.dn.

²²⁶ Örneğin TCK'nın 158. maddesinde yer alan "...adli para cezasının miktarı suçtan elde edilen menfaatin iki katından az olamaz" ifadesinde tespit edilen (misli değer olarak adlandırdığımız) menfaatin iki katının hukuki niteliği nedir?

ceza veya sonuç ceza olduğuna yönelik herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. TCK'nın 61 ve 62. maddelerinde yer alan cezanın belirlenmesine ilişkin kriterlerden hangileri misli değere uygulanacaktır? İkinci bir sorun da TCK 61/8 gereği artırımlar ve indirimlerin gün üzerinden yapılması gerektiği için misli değerın gün birimine nasıl çevrileceğı konusundadır. Kanaatimizce ETCK'da yer alan nispi para cezaları gibi bu cezalardaki misli değerleri temel ceza olarak kabul etmek gerekir. Dolayısıyla misli değer belirlendikten sonra bu miktar için belirlenen gün üzerinden temel cezanın belirlenmesinden sonraki tüm aşamalardan geçilerek sonuç gününün belirlenmesi gerekir. Ancak Yargıtay, vermiş olduğu bazı kararlarda zincirleme suç hükümlerinin nispi para cezası için uygulanmasını kabul etmemektedir.²²⁷ Bu durumlarda sonuç gününün belirlenmesi sırasında cezanın miktarı ödenemeyecek ölçüde fazla olsa da TCK'nın 61/10' da yer alan *“Kanunda açıkça yazılmış olmadıkça cezalar ne artırılabilir, ne eksiltilebilir, ne de değıştirilebilir.”* hükmü gereğı yalnızca indirim yapılması gereken hususların sonuç gününün belirlenmesi için uygulanması mümkün değildir. Kanaatimizce nispi para cezaları için cezanın belirlenmesinde zincirleme suç gibi hükümlerin uygulanmaması yönünde kanuni düzenleme yapılması gerekir.

İkinci sorun bakımından ilk değerdendirmemiz gereken husus TCK'nın 61/8. fıkrasının nispi para cezaları bakımından uygulanıp uygulanamayacağıdır. TCK'da adli para cezasının hesaplanma sistemi olarak gün para cezası sistemini kabul edilmesi nedeniyle artırım ve indirimlerin gün üzerinden yapılması gerekir. Bu şekilde düşünüldüğünde yürürlüğe giren nispi para cezalarının sonradan düzenlenmesi nedeniyle TCK 61/8'de yer alan artırım ve indirimlerin gün üzerinden yapılacağına dair hükmün nispi para cezaları için uygulanmayacağı sonucuna bir an için varılabilir. Ancak TCK 61/8 ve TCK 158/1'in son cümlesi 5377 sayılı Kanunla yürürlüğe girdiğı için esasen genel norm özel norm ilişkisinin burada uygulanması söz konusu olmamaktadır. Kanaatimizce hem TCK'nın 158. maddesinde yer alan nispi para cezası için hem de daha sonradan özel ceza kanunlarında yürürlüğe giren nispi para cezaları için gün biriminin belirlenmesi gerekir. Çünkü cezanın ödenmemesi durumunda hapse çevrilmesi de dahil olmak üzere birçok husus gün üzerinden belirlenmektedir. Temel

²²⁷ “Nitelikli zimmet suçundan verilen ve banka zararının üç katı artırılan adli para cezasının, ayrıca 5237 sayılı TCK.nun 43. maddesi uyarınca artırılmayacağıının gözetilmemesi...” Yarg. 7.CD., T: 26.02.2014, E: 16875, K: 2639 karar için bkz. Artuç, **a.g.e.**, s.135, 155. dn.

günün belirlenmesi için misli değerin gün değerine bölünmesi gerekir.²²⁸ Belirlenen miktardan artırım ve indirimler yapıp sonuç gün belirlendikten sonra tekrardan gün değeriyle çarpılarak somut ceza belirlenecektir.²²⁹

Yukarıda bahsettiğimiz hesaplama yönteminde temel günü belirlemek için misli değerin gün değerine bölünmesi bazı adaletsiz sonuçlara neden olmaktadır. Gün değerinin failin ekonomik durumuna göre belirlenmesi nedeniyle ekonomik durumu iyi olan failin gün birimi ekonomik durumu kötü olana göre daha düşük belirlenmesine sebep olacaktır. Bu ise, her ikisinin de cezayı ödeyememesi durumunda ekonomik durumu iyi olan failin ekonomik durumu kötü olan failden daha az gün üzerinden çalışmasına veya çalışma yükümlülüğü yerine getirilemiyorsa daha az gün üzerinden tazyik hapsiyle cezasının infaz edilmesine neden olacaktır.

Kanaatimizce nispi para cezalarına gün para cezası sisteminin uygulandığı bir kanunda yer verilmemelidir. Yer verilmesi durumundaysa gün para cezası sisteminden bağımsız bir şekilde cezanın belirlenmesine ve infaz edilmesine ilişkin hükümler düzenlenmelidir.²³⁰

²²⁸ Bu açıklamalarımızdan dolayı Yargıtay 7. Ceza Dairesi'nin vermiş olduğu karara katılmaktayız. "Sanığa 5411 sayılı Yasanın 160/2. maddesinde öngörüldüğü şekilde hürriyeti bağlayıcı ceza ile gün para cezası tayin edilerek, takdir edilecek gün para cezasının, artırım ve indirime tabi tutulduktan sonra 5237 sayılı TCK'nun 52.maddesindeki esaslara göre tayin edilecek sonuç adli para cezasının nitelikli zimmet suçu nedeni ile oluşan banka zararının 3 katına çıkartılması gerekirken, gün para cezasının artırım ve indirime tabi tutulmadan adli para cezasına çevrilmesi ve doğrudan banka zararının 3 katı tutarında adli parasına hükmolunması,Yarg. 7.CD., T: 16.05.2013, E: 27131, K: 10655 Artuç, **a.g.e.**, s. 135, 157. dn

²²⁹ Yarg. 15.CD. T:01.12.2016, E:68755, K:9151, "TCK'nın 158. maddesinin 1. fıkrasının (e), (f) (j) ve (k) bentlerinde sayılan hallerde adli para cezasının tayininde eğer suçtan elde edilen haksız menfaat miktarı belli ise; o takdirde tespit olunacak temel gün, suçtan elde olunan haksız menfaatin iki katından az olmayacak şekilde asgari adli para cezasına yükseltiyle belirlenecek gün sayısı üzerinden arttırma ve eksiltmeler yapıldıktan sonra ortaya çıkacak sonuç gün sayısı ile bir gün karşılığı aynı kanunun 52. maddesi uyarınca, 20-100 TL arasında takdir olunacak miktarın çarpılması neticesinde sonuç adli cezasının belirlenmesi gerekir. Sanığın, teşebbüs aşamasında kalan suç sebebiyle elde edeceği 3.900,00 TL dikkate alınarak 390 gün üzerinden tayin edilen para cezası üzerinden indirim ve artırım oranlarının uygulanması gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması suretiyle eksik ceza tayin edilmesi,"(Çevrimiçi) <https://www.kazanci.com> (Erişim Tarihi: 06.05.2018).

²³⁰ Aynı yönde Dursun, **a.g.e.**, s. 2248.

4. Cezanın Mahsubu

Mahsup, şüpheli veya sanığın, hürriyetinin kesinleşmiş mahkûmiyet kararı olmadan kısıtlanması durumunda, hürriyetinin kısıtlandığı bu sürenin cezasından düşürülmesi anlamına gelen cezaların infazına ilişkin bir kurumdur.²³¹ Cezanın mahsubunda tutuklama, gözaltı gibi hürriyeti kısıtlayıcı tedbirler, yargılamanın sonucu ceza mahkûmiyeti olması durumunda cezadan düşürülecektir.

Mahsubun nasıl yapılacağı TCK'nın 63. maddesinde düzenlenmiştir. Kanun'a göre, hapis cezasına mahkûmiyet halinde belirlenen cezadan hürriyetin kısıtlandığı süre kadar mahsup edilmektedir. Mahkûmiyetin adli para cezası olması halinde ise, hürriyetin kısıtlanması nedeniyle geçirilen her bir gün yüz Türk Lirası olarak cezadan mahsup edilecektir.

Mahsup bakımından 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'na benzer bir düzenlemenin TCK'da kabul edilmesi adaletsiz ve eşitlik ilkesiyle bağdaşmayan bir uygulamaya sebep olmaktadır. Eski kanun döneminden farklı olarak adli para cezaları gün para cezası sistemi ile hesaplanmaktadır. Bu sistemde haksızlık içeriği aynı olan suçları işleyen kişiler bakımından ekonomik durumlarına göre farklı cezalar ortaya çıkabilmektedir. Oysa TCK'nın kabul ettiği mahsup sistemindeyse gün üzerinden değil, somut ceza üzerinden ceza mahsup edilmektedir. Bu ise gün değerinin alt sınırdan belirlenen kişiler bakımından lehe, gün değeri üst sınırdan belirlenen kişiler bakımından aleyhe sonuç doğurmaktadır. Örneğin müsterek fail olarak bir suç işleyen iki kişinin cezası belirlenirken her ikisi için de yüz yirmi gün birimi belirlenip bir kişi için yirmi TL diğer kişi için yüz TL gün değeri belirlenmiş olsun. Bu durumda yirmi TL üzerinden cezası belirlenen kişinin yirmi dört gün hürriyetinin kısıtlanması cezasının infazına yetecekken, gün değeri yüz TL olarak belirlenen kişi bakımından yüz yirmi gün hürriyetinin kısıtlanmasıyla ceza infaz edilmiş olacaktır. Görüldüğü gibi yirmi TL üzerinden cezası belirlenen kişinin hüküm verilmeden önce hürriyetinin kısıtlanması, cezası yüz TL üzerinden belirlenen kişiye göre cezasını beş kat değerli hale getirmektedir. Oysa her ikisine de hürriyeti kısıtlayıcı bir tedbir uygulanmasaydı ve adli para cezası ödenmeseydi çalışacakları ya da cezaevinde geçirecekleri süre eşit

²³¹ Özbek v.d., a.g.e., s. 678.

olacaktı. Bu sebeplerden dolayı adli para cezası bakımından benimsenen mahsup sisteminin anayasada yer alan eşitlik ilkesine aykırı olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü burada cezanın ya da cezanın infazının bireyselleşmesiyle ilgili bir durum mevcut değildir. Yukarıda bahsettiğimiz örnekte aynı durumda olan iki farklı kişi vardır ve birinin cezası sadece ekonomik durumunun kötü olması nedeniyle bu kişinin durumu Kanun'un hatalı düzenlenmesinden kaynaklanan bir avantaja dönüşmektedir. Ayrıca TCK'da mahsup sisteminin bu şekilde kabul edilmesi için makul bir neden bulunmamaktadır.

Kanaatimizce TCK'nın mahsup sisteminin, kişinin hürriyetinin kısıtlanmasıyla geçen her günün adli para cezasında belirlenen gün biriminden bir veya iki gün olarak mahsup edilmesini öngören bir şekilde eşitlik ilkesine uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir.²³² Nitekim mukayeseli hukuka baktığımızda da gün para cezasını benimseyen sistemlerde düşüncemizle paralel bir mahsup sistemi benimsendiği görülmektedir. Örneğin Alman Ceza Kanunu'nun 51/4 fıkrasına²³³ ve İsviçre Ceza Kanunu'nun 51. maddesine²³⁴ göre bir günlük hürriyeti kısıtlama bir gün birimine tekabül etmektedir.

Kanun'da bazı hükümlerde yer alan nispi para cezaları da düşündüğümüz sistemde sorun yaratmamaktadır. Çünkü nispi para cezaları yeni sistemde belirli bir gün bulunarak hesaplanmaktadır.

Hapis cezasıyla adli para cezasının birlikte hükmedildiği durumlarda hangi cezadan öncelikle mahsup edileceği hakkında bir düzenleme mevcut değildir. Bu durumlarda öncelikle hapis cezasından mahsup edilmesi gerektiği kabul edilmektedir.²³⁵

²³² Aynı sorun istinafin konusu olmayan kararlar bakımından adli para cezasına mahkûmiyette de mevcuttur CMK 272/1-a. Bu konu tezin 3. Bölümünde kanun yolu ve adli para cezası başlıklı bölümde incelenmiştir.

²³³ (Çevrimiçi) https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_51.html (Erişim Tarihi: 27.05.2018).

²³⁴ (Çevrimiçi) <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/index.html#a51> (Erişim Tarihi:27.05.2018).

²³⁵ Çetin Arslan, Murat Kayıhan Çiçek, **Cezadan Mahsup**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011, s.64.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ADLİ PARA CEZASININ İNFAZI, GÜVENLİK TEDBİRLERİ BAKIMINDAN ADLİ PARA CEZASI, CEZAYI SONLANDIRAN NEDENLER BAKIMINDAN ADLİ PARA CEZASI VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA ADLİ PARA CEZASI

I. ADLİ PARA CEZASININ İNFAZI

A. Cezaların İnfazı

Cezalardan beklenen amaca ulaşılabilmesi için hükmedilen cezaların infaz edilmesi gerekmektedir. Hükmedilen cezaların infaz edilebilir olması modern ceza hukukunun en önemli özelliklerinden biridir. Cezanın infazındaki şekli başarı, cezaların zamanaşımına uğramadan hapis cezasında hükümlünün cezaevine girmesiyle, adli para cezasında ise paranın tahsil edilmesiyle sağlanmaktadır.¹

Adli para cezalarının infazının şekli başarısı adli para cezasının aleyhinde fikir ileri sürenler bakımından en çok eleştirilen konulardan biridir.² Bunun nedeni cezanın konusunu oluşturan şeyin para olmasından kaynaklanmaktadır. Adli para cezasıyla hapis cezası kıyaslandığında, hapis cezasının infazında yaptırıma tabi tutulacak hükümlüler arasında herkes için özgürlükten yoksun bırakılmak hemen hemen aynı şeyi ifade etmektedir ve herkesin özgürlüğü aynı şekilde yoksun bırakılarak hapis cezası infaz edilebilir. Oysaki adli para cezasında cezanın konusunu para oluşturduğu için, para, herkes için aynı değeri olan bir ölçüt değildir.³ Aynı meblağ bazı insanlar için ödenmesi güç bir miktar olmaktadır, bazı insanlar için kolay ödenebilecek bir miktar olabilmektedir. Bu nedenle kişinin ekonomik durumu dikkate alınmadan

¹ Oktay Erdoğan, **İnfaz Hukuku**, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s. 12.

² Bu eleştiriler için “Adli Para Cezasının Aleyhindeki Görüşler” başlığında detaylı olarak incelenmiştir.

³ Paranın insanın öznel bir değer halindeyken dış dünyada nesnelleşmesinin değerlendirilmesi için bkz. Georg Simmel, **Paranın Felsefesi**, çev. Yavuz Alogan, Öykü Didem Aydın, İstanbul, İthaki Yayınevi, 2014, s. 23 vd.; Hakkı Uma, “Amme Para Cezasına Hükmedecek Olan Hakim Ne gibi Hususları Gözönüne Almalıdır?”, **Adliye Dergisi**, 1944/6, No: 33, s. 469; Süheyl Donay, “Para Cezaları”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış) Doktora Tezi, İstanbul, 1972, s. 236.

hükmedilen adli para cezaları, cezaların infazındaki şekli başarıya ulaşmaktan uzaktır. Ekonomik değerin kişisel olarak değişmesinin yanında ayrıca paranın değerinin değişikliği de adli para cezalarının infazını engelleyen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüksek enflasyon ve ekonomik krizlerin var olduğu dönemlerde çoğu zaman adli para cezasının infaz edilmesi mümkün olmamakta veya cezanın hükümlü üzerinde bırakacağı etki yok olmaktadır.⁴ Son olarak bir diğer sorun da mal varlığı olmayan insanlar için adli para cezasının infazının olanaksız olmasıdır.⁵ Türk hukukuna baktığımızda da yukarıdaki nedenlerden dolayı özellikle 765 sayılı Türk Ceza Kanunu döneminde para cezalarının infazının şekli başarıya ulaşamadığını söylemek mümkündür. Bir istatistiğe göre ETCK zamanında hükmedilen para cezalarının yalnızca %60 civarı infaz edilebilmekteydi.⁶ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu döneminde ise gün para cezası sistemine geçilmesiyle yukarıdaki sorunlarının bazılarının çözüldüğünü ve adli para cezalarının daha infaz edilebilir hale geldiğini söylememiz mümkündür.⁷

⁴ Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C: 2, 11. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 1997, s. 680; Ayşe Nuhoğlu, “Para Cezaları”, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1988, s. 47.

⁵ Aynı yönde eleştiri için bkz. Gerhardt Grebling, **The Fine In Comparative Law: A Survey of 21 Countries**, Cambridge, Institute of Criminology Occasional Papers, 1982, s. 19- 20; Örneğin, 1961 tarihli Macar Kanunu malvarlığı olanlar için para cezalarının uygulanabileceğini kabul etmiştir. Faruk Erem, Ahmet Danışman, Mehmet Emin Artuk, **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1997, s. 744.

⁶ Süheyl Donay, “Türk Hukukunda Para Cezaları”, **Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında Türk Ceza Kanununun 50 Yılı ve Geleceği Sempozyumu**, İstanbul, Sermet Matbaası, 1977, s. 287

⁷ Bu konuyla ilgili güzel İsveç’in gün para cezasını kabul etmesi güzel bir örnek olarak verilebilir. İsveç’te gün para cezası sisteminin yürürlüğe girmesiyle adli para cezasının ödenmemesinde ciddi azalmalar meydana geldiği görülmektedir. İsveç’te 1932 yılında gün para cezası sistemi yürürlüğe girmeden önce adli para cezalarının ödenmemesi nedeniyle 13,358 kişi hapse girmişken, gün para cezasının yürürlüğe girmesiyle 1938’de 4728 kişi, 1939’da 815, 1946’da sadece 286 kişi adli para cezasının ödenmemesi nedeniyle hapse girmiştir. Derek A. Westen, “Fines, Imprisonment, and the Poor: Thirty Dollars or Thirty Days”, **California Law Review**, C: 5 7, S: 3, 1969, s. 814

B. Adli Para Cezasının İnfazının Düzenlenmesine Genel Bakış

1. 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanundan Önceki Durum

Adli para cezasının infazında önceki infaz kanunumuz ve CGTİHK arasında cezanın ödenerek infaz edilmesi bakımından herhangi bir farklılık yoktur. Hükümlü ya da üçüncü bir kişi hükmedilen cezayı savcılık, banka ya da posta vasıtasıyla ödeyebilir.

Cezanın ödenmemesi durumunda ise cezanın cebren infaz edilmesinde zaman içerisinde değişiklikler olmuştur. 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun'un ilk halinde kamu para cezalarının ödenmemesi durumunda bu cezalar, tazyik hapsine çevrilerek infaz edilmekteydi. Sonrasında sistem ciddi bir değişikliğe uğramıştır. Sonraki dönemde ödenmeyen kamu para cezasının hapis cezasına çevrilmesi yerine hükümlünün kamuya yararlı bir işte çalıştırılmasıyla ceza infaz edilmekteydi. Ayrıca, hükümlünün malvarlığından bir miktar güvence alınmaktaydı. Kamu para cezasının kasten ödenmemesi ise Kanun'da suç sayılmaktaydı. Sonraki yıllardaki değişiklikle ödemeyen kamu para cezalarının tazyik hapsine çevrilerek infaz edileceği tekrardan düzenlenmiş, kamuya yararlı işte çalışma da bazı hükümlüler için savcılık tarafından karar verilmesiyle uygulanabilir duruma gelmişti. 2003 yılında ise ödenmeyen para cezaları için temerrüt faizi alınmasına ilişkin bir düzenleme yapılmıştır.

2. 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun Dönemi

Türk ceza hukuku reformu kapsamında yeni ceza kanununun tamamlayıcı bir parçası olarak yeni bir infaz kanunu da yürürlüğe girmiştir. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun bu kapsamda cezaların infazıyla ilgili temel kanundur. Kanun'un 106. maddesi adli para cezasının infazını düzenlemesi nedeniyle bu bölümde konumuzla ilgili en önemli madde olarak karşımıza

çıkılmaktadır. CGTİHK'nın dışında ayrıca, 26131 sayılı Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'ün 56. maddesi ve bazı HSYK ve Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü genelgeleri adli para cezasının infazıyla ilgili kurallar içermektedir.⁸

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesinden günümüze kadar geçen sürede önemli değişiklikler yapılmıştır. Kanun'un sisteminin ilk halinde adli para cezası ödenmediğinde ceza, hapse çevrilmekteydi. Ancak kısa süreli hapis cezasından seçenек yaptırıma çevrilen adli para cezaları ile doğrudan hükmedilen adli para cezaları arasında infaz farkı mevcuttu. Seçenек yaptırım olarak hükmedilen adli para cezaları ödenmediği takdirde hükmü veren mahkeme tarafından hükmedilen kısa süreli hapis cezasının tamamının veya bir kısmının infazına karar verilmekteydi. Doğrudan hükmedilen adli para cezalarının ödenmemesi durumunda ise tazyik hapsi uygulanarak ceza infaz edilmekteydi. 26.02.2008 tarihli ve 5739 sayılı Kanununla kısa süreli hapis cezasından çevrilen adli para cezasıyla doğrudan hükmedilen adli para cezası arasındaki bu ayrım kaldırılmıştır. Bu tarihten itibaren hükmedilen tüm adli para cezaları aynı şekilde infaz edilmektedir.⁹

2014 yılında adli para cezalarının infazında önemli bir değişiklik daha meydana gelmiştir. 18.06.2014 tarihli 6545 sayılı Kanun'un 81. maddesiyle CGTİHK'nın 106. maddesinde yapılan değişiklikle ödenmeyen adli para cezasının doğrudan tazyik hapsiyle infaz edilmesinden vazgeçilmiştir. Yeni sistemde ödenmeyen adli para cezası nedeniyle hükümlünün cezası hapse çevrilip öncelikle kamuya yararlı işte çalıştırılarak infaz edilecektir. Hükümlünün, hakkında hazırlanan programa uymaması ya da denetimli serbestlik görevlilerinin tavsiyelerine uymaması durumunda ise ödenmeyen adli para cezası tazyik hapsiyle infaz edilecektir.

⁸ Örneğin Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü T: 03.01.2010 S: B.03.0.CİG.0.00.00.05-647.03-736-2009/6/107.

⁹ Değişiklik ve değişiklik hakkında yapılan eleştiriler için bkz. Berrin Akbulut, "5739 Sayılı Kanun Değişikliğinin TCK'nın 50. Maddesiyle İlgili Getirdikleri", **Dünyada ve Türkiye'de Ceza Hukuku Reformları Kongresi**, ed. Adem Sözüer, C: 2, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013, s. 1885 vd.

C. Adli Para Cezasının İnfazı

1. Adli Para Cezasına İlişkin İlamın İcraya Konulması

a. Hükümün Kesinleşmesi

Cezanın infazına başlanması için öncelikle hükümün kesinleşmesi gerekir (CGTİHK m. 4). Doktrinde bir görüş, adli para cezasının infazı için hükümün kesinleşmesinin beklenmesine gerek olmadığını, çünkü adli para cezasının kesinleşmesinden önce tahsil edilebilir olduğunu ve bu sebeple de hükümün kesinleşmesinden önce cezanın infaz edilmesinin telafisi imkânsız bir mağduriyet yaratmayacağını savunmaktadır.¹⁰ Kanaatimizce bu fikre katılmak mümkün değildir. Öncelikle hüküm kesinleşmeden adli para cezasının tahsil edilmesi başta masumiyet karinesi olmak üzere evrensel hukuk ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. Ayrıca yargılanma sırasında sanıktan yüksek miktar para tahsil edilmesi daha sonrasında geri verilecek olsa bile sanığı mağdur etmek için yeterlidir.

b. Ödeme Emri Hazırlanması

Hükümü veren mahkeme kesinleşen ve infazını onayladığı hükümü cumhuriyet başsavcılığına gönderir (CGTİHK m. 5). Kanun'da hükümün başsavcılığa gönderilmesiyle ilgili düzenleyici bir süre öngörülmemiştir.¹¹ Mümkün olduğunca en kısa sürede mahkeme, kesinleşen hükümü Cumhuriyet Başsavcılığına göndermelidir.

Kesinleşen hükümün infaz edilmesi için gönderilecek savcılık bakımından işlenen suçun türüne ve suçu işleyen kişinin özelliğine göre bir istisna vardır. Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu'nun 255. maddesi gereği, sırf askeri suçlarla ilgili asker kişiler için hükmedilen adli para cezaları askeri savcılık tarafından infaz edilecektir.

¹⁰ Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 110.

¹¹ Ali Karagülmez, **Gün Para Cezası Sistemi**, Ankara, Kartal Yayınevi, 2005, s. 160.

Hüküm savcılığa geldikten sonra makul bir sürede ödeme emri hazırlanması gerekir. Hükümlünün birden fazla adli para cezasından mahkûmiyeti olması durumunda, bu cezaların toplanıp toplam tutara ilişkin ödeme emri gönderilip gönderilemeyeceği doktrinde tartışmalıdır. Cezaların içtimai ile ilgili TCK'da herhangi bir kural düzenlenmemiştir. Dolayısıyla TCK'da kabul edilen sistemde her ceza birbirinden bağımsız infaz edilmektedir. Cezaların içtimainın yaratacağı sakıncalar koşullu salıverilmede birden fazla cezanın varlığı değerlendirilerek çözülmeye çalışılmıştır.¹² Koşullu salıverilme ise hapis cezasının infazının bireyselleştirilmesini sağlayan bir kurum olduğu için adli para cezalarının toplanmasıyla ilgili bir kurum değildir.

Adli para cezasının toplanması bakımından 2008 yılından önce hapis cezasından çevrilen adli para cezaları ile doğrudan hükmedilen adli para cezaları arasında infaz bakımından farklılık olduğu için bu iki türden adli para cezalarının toplanmayacağı kabul edilmekteydi. Ancak birden fazla doğrudan hükmedilen adli para cezası olması durumunda adli para cezasının toplanabileceği doktrinde bazı yazarlar tarafından kabul edilmekteydi.¹³ Bu görüşü savunanlar, 2008 yılında 5739 sayılı Kanun ile adli para cezalarının infazının farkının kalmaması nedeniyle birden fazla hükmedilmiş olan tüm adli para cezalarının toplanabileceğini kabul etmektedir. Kanaatimizce adli para cezasıyla ilgili her ilam için ayrı bir ödeme emri hazırlanmalı ve her bir ceza ayrı ayrı infaz edilmelidir.¹⁴ Öncelikle adli para cezasının toplanmasına ilişkin kanuni bir temel bulunmamaktadır. CGTİHK'nın 99. maddesinde cezaların toplanması düzenlenmesine rağmen bu hüküm sadece koşullu salıverilme için uygulanabilmektedir. Adli para cezasının ödenmemesi nedeniyle uygulanan tazyik hapsinde ise koşullu salıverilme mümkün olmadığı için bu hükmün kapsamına girmemektedir. Doktrinde bir görüş, birden fazla adli para cezasına hükmedilmesi

¹² Mahmut Koca, İlhan Üzülmüş, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 10. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 593.

¹³ Soner Hamza Çetin, **Türk Ceza Kanunu'nda Adli Para Cezası**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012, s. 170- 171; Kemal Mecit, **İnfaz Hukuku**, 3. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2013, s. 266; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 695; Çetin Akkaya, **Cezaların İnfazı ve İnfaz Hukuku**, 5. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2015, s. 736.

¹⁴ Aynı yönde Nur Centel, Hamide Zafer, Özlem Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 9. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2016, s. 683; İzzet Özgenç, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 13. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 802; Veli Özer Özbek, **İnfaz Hukuku**, 8. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2016, s. 112.

durumunda tazyik hapsine çevrilen adli para cezası için açık cezaevinde geçirilecek süre olarak beş yıllık bir üst sınır düzenlendiğinden cezaevinde geçirilecek sürenin hesaplanması için cezaların toplanabileceğini kabul etmektedir.¹⁵ Ancak aşağıda da açıklandığı gibi bu şekilde toplanarak tazyik hapsinin hesaplanması bazı durumlarda adil bir sonuç vermeyeceği için cezaların toplanarak infaz edilmemesi gerekir. Son olarak ilamların ayrı ayrı infaz edilmesi hem denetim kolaylığı hem de infaz kolaylığı sağladığı için de cezaların toplanmaması gerekmektedir.¹⁶

Savcılığın hazırlayacağı ödeme emrinde otuz gün içerisinde adli para cezasının ödenmesi gerektiği (CGTİHK m. 106/2 ve İnfaz Tüzüğü m. 56/2), ödenecek miktar, varsa taksitlerin muacceliyet tarihi, taksitlerden birinin ödenmemesi halinde sonraki taksitlerin muaccel olacağı gibi hususlar yazılmalıdır. Adli para cezasının ödenmemesi halinde hükümlünün kamuya yararlı işte çalıştırılacağı, bu tedbiri gereği gibi yerine getirmemesi durumunda açık cezaevinde cezanın kalan kısmının infaz edileceği ödeme emrinde yazılmalıdır. Ancak CGTİHK 106/5 maddesi gereği ilamda cezanın hapse çevrileceği yazmasa bile ödenmeyen adli para cezasının hapse dönüştürülmesi mümkündür. Hükümlüye tebliğ edilen ilamda adli para cezasının ödenmemesi durumunda kamuya yararlı bir işte çalıştırılacağı yazmasa da bu yükümlülüğün yerine getirilmesi gerekir. Çünkü kamuya yararlı işte çalışma da adli para cezasının hapse çevrilmesiyle (CGTİHK 106/3) uygulanan bir yükümlülük olduğu için CGTİHK'nın 106. maddesinin 5. fıkrası kamuya yararlı işte çalışmayı da kapsamaktadır.

Değerlendirilmesi gereken diğer husus da kararda veya ödeme emrinde taksitlerden birinin zamanında ödenmemesi durumunda diğer taksitlerin muaccel olacağının belirtilmemesi durumudur. TCK'nın 52. maddesinin 4. fıkrası "*Kararda, taksitlerden birinin zamanında ödenmemesi halinde geri kalan kısmın tamamının tahsil edileceği ve ödenmeyen adli para cezasının hapse çevrileceği belirtilir.*" şeklinde düzenlenmiştir. CGTİHK'nın 106/5 maddesinde ise yalnızca adli para cezasının ödenmemesi durumunda hapse çevrileceği ilamda yazmasa da adli para cezası hapse çevrileceği düzenlenmektedir. Kanaatimizce kararda veya ödeme emrinde taksitlerden birinin ödenmemesi halinde tüm taksitlerin muaccel olacağının

¹⁵ Akkaya, **a.g.e.**, s. 736.

¹⁶ Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s. 683.

yazılmaması durumunda hükümlü, adli para cezasının bir taksitini ödemediği takdirde sonraki taksitler muaccel olmayacaktır.¹⁷ Kanaatimizce hükümlünün böyle bir durumdan sorumlu tutulabilmesi için bu yükümlülüğün kendisine bildirilmiş olması gerekir. Dolayısıyla TCK ve CGTİHK yürürlüğe girmeden Yargıtay'ın konuyla ilgi vermiş olduğu kararlar geçerliliğini korumaktadır.¹⁸

c. Ödeme Emrinin Tebliği

Savcılık tarafından hazırlanan ödeme emrinin kural olarak hükümlüye, istisna bazı hallerde ise yasal temsilcisine tebliğ edilmesi gerekmektedir. Tebligatla ilgili CGTİHK'da düzenleme olması halinde öncelikle bu kanundaki hükümler uygulanacaktır. CGTİHK'da hüküm olmayan hallerde Tebligat Kanunu'nun hükümlerine göre ödeme emri tebliğ edilecektir.

Ödeme emri tebliğ edilirken öncelikle hükümlünün tam ehliyetli olup olmamasına bakılacaktır. Eğer hükümlü çocuksa ya da kısıtlıysa ödeme emri yasal temsilcisine yapılacaktır (İnfaz Tüzüğü m. 56/2). Tebligat yapılacak hükümlünün bir yıldan fazla hürriyeti bağlayıcı cezası mevcutsa tebligat yasal temsilcisine yapılmalıdır. Yasal temsilcisinin bulunmaması durumunda önce yasal temsilcinin atanması daha sonra yasal temsilciye tebligat yapılması gerekir.¹⁹ Hükümlünün bir yıldan uzun süreli hapis cezasına mahkûm olması durumunda hükümlü koşullu salıverildiğinde de tebligat yine yasal temsilcisine yapılmalıdır.²⁰ Bir yıldan az hapis

¹⁷ Aynı yönde bkz. İsmail Malkoç, **Açıklamalı Türk Ceza Kanunu**, Ankara, (Yazarın Kendi Yayını), 2013, s. 753.

¹⁸ “Mahkemece hükmolunan para cezasının taksitle ödenmesine karar verildiği takdirde, tayin edilen süre (taksit süresi), taksit miktarı ve taksitlerden birinin süresinde ödenmemesinin yaptırımı gösterilmiştir. Sanığın kendisine yükletilen yükümlülükler ve sonuçlarından sorumlu tutulabilmesi için hükümde bu hususların açıkça belirtilmesi, suç ve cezaların kanuniliği ilkesinin zorunlu sonucudur.” Yarg. CGK, T:09.12.2003, E: 8–258, K: 281 karar için bkz. Haluk Çolak, Uğur Altun, “Bir Yaptırım Türü Olarak Para Cezalarının Teori ve Uygulamadaki Analizi”, **TBBD**, S: 69, 2007, s. 318, 177.dn. Yargıtay Ceza Genel Kurulu vermiş olduğu kararda suçta ve cezada kanunilik ilkesine bağlasa da esasen kanunilik ilkesinin bu konuyla alakası bulunmamaktadır.

¹⁹ Yarg. 10. CD. T:12.12.2011, E: 13940, K:58537 karar için bkz. Akkaya, **a.g.e.**, s. 42; Abdulkadir Akın, **İnfaz Hukuku**, 3. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2016, s. 48.

²⁰ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 653.

cezasına mahkûm edilmiş ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülere ceza infaz kurumu aracılığıyla tebligat yapılır.

Ödeme emri hükümlüye tebliğ edilecekse hükümde gösterilen adrese tebliğ edilir. Hükümlünün adresinde bir değişiklik meydana geldiyse, hükümlü, bu değişikliği bildirmekle yükümlüdür. Aksi takdirde hükümde belirtilen adrese yapılan tebligat geçerli kabul edilecektir (CGTİHK m. 20/3). Hükümlünün adresindeki binanın olmaması ise adres değişikliğinden farklı bir durumdur. Bu durumda uygulanması gereken Tebligat Kanunu'nun 10. maddesidir.²¹

Mahkeme tarafından adli para cezasının ödenmesi için TCK'nın 52/4 maddesi uyarınca mehil verilmesi durumunda, mehil tarihinin dikkate alınarak ödeme emrinin gönderilmesi gerekir.²²

2. Adli Para Cezasının İnfaz Aşaması

Adli para cezasının infaz aşamasının iki başlık altında ele alınıp incelenmesi gerekmektedir. Bu cezadaki asıl amaç belirli bir miktar paranın devlet hazinesine ödenmesi olduğu için cezanın infazının en doğal yolu ceza olarak hükmedilen paranın ödenmesidir. Bir diğer yol ise ödenmeyen adli para cezaları için cebren infazdır. Bu iki infaz biçimi aşağıda ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Cezanın ödenerek infaz edilmesi asıl amaç olduğu için hükümlüye ödeme kolaylıklarının sağlandığı görülmektedir. Ayrıca adli para cezası cebren infaz edildiğinde de hükümlü her aşamada cezasını ödeyerek ceza ilişkisini sonlandırabilir.

a. Adli Para Cezasının Ödenerek İnfaz Edilmesi

Ödeme emrinin tebliğ edilmesiyle birlikte adli para cezası muaccel olur. Mahkeme tarafından cezaya ilişkin mehil verilmediği ya da cezanın taksitlendirilmediği durumlarda, hükümlünün otuz gün içerisinde cezayı ödemesi gerekmektedir (CGTİHK m. 106/2, İnfaz Tüzüğü m. 56/2). Kanunda ve tüzükte ödeme

²¹ Mecit, **a.g.e.**, s. 82.

²² Ahmet Caner Yenidünya, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Adli Para Cezası ve İnfazı", **AÜEHFD**, C: 10, S: 1-2, 2006, s. 149; Ali Burak Uğur, "Adli Para Cezası", **Terazi Hukuk Dergisi**, Y: 6, S: 62, 2012, s. 46.

aracı olarak sadece para kabul edildiği için para dışındaki başka bir ödeme aracıyla cezanın infaz edilmesi mümkün değildir.²³

Adli para cezasının mal müdürlüğüne elden yatırılarak, banka veya posta havalesi kullanılarak ödenebilmesi mümkündür. Postayla yapılacak ödemelerde ödemenin yapıldığı zamanın paranın gönderilme anı mı ulaşma anı mı olduğu konusunda herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Kanaatimizce bu gibi durumlarda postanın gecikmesi gibi nedenlerden dolayı hükümlünün mağduriyetine sebep olmamak için gönderme anını ödeme anı olarak kabul etmek gerekir.²⁴ Hükümlü, cezasının tamamını ya da bir kısmını ödeyebilir. Kısmi yapılan ödemede ödenmeyen kısım için adli para cezasının cebri olarak infazı devam eder. Ancak bunun tek bir istisnası vardır o da aşağıda incelenecek olan adli para cezasının kısmi ödeme sonrasında infaz aşamasında taksitlendirilmesidir.

Cezanın üçüncü kişiler tarafından ödenmesine herhangi bir engel yoktur. CGTİHK 106/6 maddesinde “*adli para cezasının üçte birini ödeyen hükümlünün isteği üzerine*” yazması aslında esas olarak hükümlünün ödemesi gerektiği konusunda aşikâr bir düzenleme olmasına rağmen, cezanın başka bir kişi tarafından ödenmesini yasaklayacak bir anlama gelmemektedir. Ancak suç işlenmeden önce faile verilen adli para cezasını ödeme vaadi, vaatte bulunan kişinin azmettiren veya yardım eden olarak cezai sorumluluğun doğmasına neden olabilir.²⁵ Daha önce de açıklandığı gibi adli para cezasının en çok eleştirilen yanlarından biri üçüncü kişiler tarafından paranın temin edilmesinin ve cezanın ödenmesinin mümkün olmasıdır.²⁶ Öncelikle hükümlünün parayı başkasından bulmasını engelleyecek herhangi bir yol kanaatimizce yoktur. Ancak üçüncü kişinin cezayı ödemesinin engellenmesi mümkündür. Kanaatimizce adli para cezasının tayiniyle hükümlüyle devlet arasında ceza ilişkisi kurulduğu için ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi gereği üçüncü kişiler

²³ Örneğin adli para cezasının çekle ödenmesi mümkün değildir. Örnek için bkz. Donay, **Para Cezaları**, s. 284.

²⁴ Aynı yönde Mecit, **a.g.e.**, s. 118.

²⁵ Ayhan Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C: 2- 3, İstanbul, Beta Yayınevi, 1992, s. 560; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 692; Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 746.

²⁶ Naci Şensoy, “Amme Para Cezaları”, **İÜHFİM**, C: 8, S: 3-4, 1942, s.480; Erem, Danışman, Artuk, **a.g.e.**, s. 746; Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 113; Donay, **a.g.e.**, s. 224 vd..

tarafından para cezasının ödenmemesi gerekir.²⁷ Ayrıca normal bir kamu borcundan farklı olarak banka ya da posta yoluyla ödenmesinden ziyade bizzat hükümlü tarafından belirli yerlere gidilerek ödeme yapılması kanaatimizce daha yerinde bir yöntemdir.²⁸ Bu sayede hem üçüncü kişilerin banka ya da posta yoluyla ödeme yapmasının önüne geçilecektir, hem de hükümlü bir suç işlediğinin ve alelade bir borcunun değil de işlediği bir suç nedeniyle bir miktar para ödediğinin bilincinde olarak cezasını ödeyecektir.²⁹

Adli para cezasının tamamının ya da taksitlendirilip taksitin bir kısmının ödenmesinden sonra hükme konu olan suç teşkil eden fiil suç olmaktan çıkarılabilir. Bu durumda ödenen miktarın hükümlüye geri verilmesi mümkün değildir. Ancak adli para cezasının idari para cezasına dönüşmesi durumunda ödenen miktar idari para cezasına dönüştüğü miktardan mahsup edebilir.³⁰ Konuyla ilgili Yargıtay'ın 2. Ceza Dairesi'nin³¹ vermiş olduğu bir kararda, Çek Kanunu'nda yer alan bir suçun, suç olmaktan çıkarılmasıyla ödenen adli para cezasının hükümlüye iade edilebileceğini kabul etmektedir. Kanaatimizce bu karara katılmak mümkün değildir. Çünkü suç olmaktan çıkarılması kanun koyucunun bir fiille ilgili yürürlükten kaldırıldığı tarihten itibaren ileriye dönük cezalandırma iradesi olmadığı anlamına gelir. Ayrıca ödenen adli para cezalarının iadesi uygulama bakımından da sorun teşkil edecek bir husustur. Çünkü bu durumda hangi tarihe kadar infaz edilmiş adli para cezalarının hükümlülere geri verileceği büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

²⁷ Kadri Keskin, **Para Cezaları Ön Ödeme Ceza Tabloları Erteleme Paraya Çevirme Harçları**, Ankara, Desen Ofset, 1997, s. 72; Donay, **a.g.e.**, s. 226.

²⁸ Aynı yönde bkz. Donay, **a.g.e.**, s. 226.

²⁹ **A.e.**

³⁰ Mecit, **a.g.e.**, s. 119.

³¹“...Sulh Ceza Mahkemesinin hükmünden sonra yürürlüğe giren 5728 sayılı Yasanın geçici 1.maddesindeki düzenleme gereğince 01.04.2008 gün ve 104-95 sayılı kararı ile hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ve buna bağlı olarak 5275 sayılı Yasa'nın 98/3.maddesi uyarınca önceki ilamda hükmolunan cezanın infazının durdurulmasına karar verilmesi karşısında ortada henüz infaz edilecek bir mahkumiyet kararının bulunmaması nedeniyle sanık tarafından yatırılan 800 YTL'nin iadesine karar verilmesinde ve bu karara yönelik itiraz üzerine (BAYBURT) Asliye Ceza mahkemesinin 08.04.2008 gün ve 62-63 D.iş sayılı kararı ile itirazın reddine karar verilmesinde isabetsizlik görülmüştür.” Yarg. 2.CD. T: 24.07.2008, E: 18683 K: 13621 Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Çevrimiçi) <http://www.kazanci.com> (Erişim Tarihi: 02.08.2017).

b. Adli Para Cezasının Ödenmesi İçin Sağlanan Ödeme Kolaylıkları

Adli para cezasının ödenebilmesi için mevzuatımızda cezanın taksitlendirilmesi ve cezanın ödeme tarihinin ileri bir tarihte muaccel olması imkânları düzenlenmiştir. Mukayeseli hukuka baktığımızda bazı ülkelerde ödeme kolaylıkları hüküm kurma aşamasında değerlendirilen bir hususken, bazı ülkelerde cezanın infazı aşamasında değerlendirilmektedir.³² İçerisinde Türkiye'nin de bulunduğu bazı ülkelerdeyse her iki aşamada da ödeme kolaylıklarından faydalanılması mümkündür.

(1) Mahkeme Tarafından Sağlanan Ödeme Kolaylıkları

TCK'nın 52. maddesinde cezanın bireyselleştirilmesi aşamasının bir parçası olarak hâkime iki farklı ödeme kolaylığından birini seçme konusunda imkân tanınmıştır. Bunlardan ilki, hükmün kesinleşme tarihinden daha ileri bir tarihte cezanın muaccel olması; ikincisi ise, cezanın taksitlerle ödenmesidir. Ödeme kolaylıkları kısa süreli hapis cezasından seçenек yaptırım olarak çevrilen adli para cezaları ve nispi para cezaları da dâhil tüm adli para cezaları bakımından uygulanabilir.

TCK'nın 52. maddesindeki ödeme kolaylıklarına karar verme yetkisi hükmü veren mahkemeye hüküm kurma aşamasında tanınmıştır. Bu imkânların hâkime tanınması kanaatimizce doğru bir tercihtir. Çünkü gün para cezası sisteminde gün değerinin belirlenmesi için ekonomik araştırmaların yapılması nedeniyle hâkim, hakkında hüküm kuracağı kişinin ekonomik durumunu ve ekonomiyle bağlantılı şahsi hallerini yaklaşık olarak bilmektedir. Hâkim, ödeme kolaylığı sağlayıp sağlamama konusunda karar verdikten sonra mehil ya da taksitlendirmeyi seçme konusunda takdir hakkını kullanacaktır. Bu ödeme kolaylıklarından yalnızca biri seçilebilir. Sanığın birden fazla adli para cezasına hükmedilmesi durumunda, ödeme kolaylığı

³² Ayrıntılı bilgi için bkz. Tarık Polat İşoğlu, **Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Adli Para Cezası**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2008, s. 229.

sağlanacaksa özel bir durum söz konusu değilse hükmedilen tüm adli para cezaları için ödeme kolaylığının sağlanması gerekmektedir.³³

Hâkim, hüküm verirken sanığın ekonomik ve şahsi hallerini dikkate alarak ödeme kolaylıklarının uygulanıp uygulanmamasına karar verecektir (TCK m. 52/4). Ekonomik ve şahsi haller sanığın hüküm kesinleştiği anda bir defada cezayı ödeyemeyeceği durumlardır.³⁴ Özellikle kazancı belirli bir dönemde olan meslekler için ödeme kolaylıkları kullanılmaya müsait bir cezanın bireyselleştirilmesi aracıdır.³⁵ Kanaatimizce TCK 52/4'deki “*şahsi haller*” ifadesinin TCK'nın 62/2'deki takdiri indirim sebeplerindeki şahsi haller gibi geniş anlaşılmaması gerekmektedir. TCK 52/4'deki anlaşılmaması gereken şahsi haller, dolaylı olarak sanığın ekonomisine etki edecek hallerdir. Örneğin, sanığın dört çocuk sahibi olması ekonomik bir durum olmasa da ekonomik durumu etkileyen bir şahsi hal olduğu için taksitlendirmeyi gerektirecek bir neden olarak düşünülebilir. Öte yandan sanığın yargılama sürecindeki pişmanlığı gibi hususların bu açıdan değerlendirilmemesi gerekir. Ödeme kolaylığı konusunda karar verilirken ceza, etkisi kaybolacak derecede taksitlendirilmemeli ya da çok ileri bir tarihe mehil verilmemelidir.³⁶

Hâkim, herhangi bir talep olmaksızın taksitlendirme ya da mehil verme konusunda bir karar verebilir. Sanığın cezanın taksitlendirmesini isteği ya da lehe olan hükümlerin uygulanmasını talep ettiği durumlarda muhakkak ödeme kolaylıklarının uygulanıp uygulanamayacağı değerlendirilmelidir.³⁷ Hâkimin ödeme kolaylıklarının

³³Osman Yaşar, Hasan Tahsin Gökcan, Mustafa Artuç, **Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu**, C: 2, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014, s. 1653.

³⁴A.e., s. 1654.

³⁵ Mevsimlik işçilik ve çiftçilik bu duruma örnek verilebilir. Sedat Bakıcı, **5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Genel Hükümleri**, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2008, s. 1190-1191; İşoğlu, a.g.e., s. 243; Donay, a.g.e., s. 239.

³⁶ İşoğlu, a.g.e., s. 231.

³⁷ “...Sanık müdafinin ‘lehe olan hükümlerin uygulanması’ talebinin taksitlendirmeyi kapsayıp kapsamadığına ilişkin yapılan değerlendirme:Sanık müdafii kararın verildiği 18.10.2005 tarihli oturumda, ‘sanığın lehine olan hükümlerin uygulanmasını’ talep etmiştir. Taksitlendirme hiç kuşkusuz adli para cezasının bir defada ödenmesi seçeneğine göre sanık lehine bir kurumdur. O halde ‘lehe olan hükümlerin uygulanması’ talebinin taksitlendirmeyi de kapsadığının kabulü gerekir.Bu nedenle, kısa süreli hapis cezası yerine hükmedilen adli para cezasının taksitlendirilmesinin önünde yasal bir engel bulunmadığından sanık müdafinin bu talebi üzerine olumlu veya olumsuz bir karar verilmelidir...” Yarg. CGK. T: 05.02.2008 E: 8:274 K: 1, Yarg. 12. CD. T: 11.04.2013 E: 12091 K:12091 Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Çevrimiçi)<http://www.kazanci.com> (Erişim Tarihi: 03.08.2017) aynı yönde bkz. Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 19. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s.671; Çetin, a.g.e., s.155.

uygulanmayacağına yönelik bir karar vermesi durumunda verilen karar da gerekçelendirmelidir. Ayrıca ödeme kolaylıklarından birinin seçilmesi durumunda neden taksitlendirme ya da mehilin seçildiği de gerekçede yer almalıdır.

Mehilin seçildiği durumlarda cezanın ödenmesi en fazla bir yıla kadar ileri bir tarihe kadar geri bırakılır. Mehil verildiği durumlarda hükmün kesinleşmesiyle mehil verilen süre arasında adli para cezasının hükümlü tarafından ödenerek infaz edilmesi mümkündür.

Adli para cezasının mahkeme tarafından taksitlendirildiği durumlarda taksitler ödenecek tutarın tümünü kapsamalıdır.³⁸ Cezanın taksitlendirilmesine karar verildiği durumlarda ceza, en az dört taksite bölünmesi gerekir ve cezanın taksit süresi iki yılı geçemez. Hâkim, taksitlendirilecek süre aralığını ve taksitler için ödenecek miktarı belirler. Adli para cezası taksitlendirilirken sadece taksit miktarının belirlenmesi yeterli değildir. Ceza taksitlendirilirken taksit aralıklarının da belirlenmesi gerekmektedir. Uygulamada Yargıtay'ın bazı kararlarında taksit süresi ve miktarından taksit aralıkları anlaşılıyorsa taksit aralığının belirlenmesine gerek olmadığı kabul edilmekteyken;³⁹ bazı kararlarında taksit aralıklarının da kararda belirtilmesi gerektiği kabul edilmektedir.⁴⁰ Hâkimin taksitin ödeneceği zaman aralığını belirleme konusunda takdir yetkisi bulursa da taksitin belirli bir gün içinde ödenmesine karar verme yetkisi bulunmamaktadır.⁴¹

Adli para cezasının taksitlendirilerek hüküm verildiği durumlarda bir taksitin ödenmemesi durumunda geriye kalan tüm miktarın muaccel olacağı hükümde yazılır.

³⁸ Önder, **a.g.e.**, s. 569.

³⁹ "...Mahkemenin "2 yılda 24 eşit taksitle para cezasının tahsiline" biçimindeki uygulaması taksitlerin birer ay arayla olduğu anlaşılabildiğinden doğrudur..." Yarg. CGK. T: 26.06.2001 E: 6/141 K: 139 Yaşar, Gökcan, Artuç, **a.g.e.**, s. 1661.

⁴⁰ "adli para cezası ile cezalandırılmasına "ibaresinin yazılması, yine aynı bendin altıncı fıkrasındaki "24 eşit" kelimesinden önce gelmek üzere "aylık" ibaresinin eklenmesi suretiyle, sair yönleri usul ve Kanuna uygun bulunan hükmün, DÜZELTİLEREK ONANMASINA" Yarg. 12. CD. T: 11.04.2017, E: 16920, K: 3062, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Çevrimiçi) <http://www.kazanci.com> (Erişim Tarihi: 15.08.2017).

⁴¹ Refik Edis, "Cezaların İnfazı Hakkındaki 647 Sayılı Kanunun Paraya Çevirme – Taksitlendirme İle İlgili Maddelerinin, Yargıtay'ın En Son Görüşleri Işığında Uygulanması", **Adalet Dergisi**, S: 1-2, 1978, s. 88; Önder, **a.g.e.**, s.569; "Sanık hakkında doğrudan hükmolunan adli para cezasının taksitlendirilmesine karar verilirken taksit sayısının gösterilmemesi ve infazı kısıtlar nitelikte "ödemelerin birbirini takip eden her ayın 1'inde yapılmasına" denilmek sureti ile 5275 Sayılı Yasa'nın 106-2. maddesine muhalefet edilmesi..."Yarg.7.CD. T:16.06.2016, E:29877, K:8488 Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Çevrimiçi)<http://www.kazanci.com> (Erişim Tarihi: 15.08.2017).

Taksitlerden birinin ödenmemesi durumunda geriye kalan bütün taksitlerin muaccel olacağı hükümde veya ödeme emrinde belirtilmediği durumlarda bir taksit ödenmediğinde diğer taksitler muaccel olamayacaktır.^{42,43}

Adli para cezasının taksitlendirilmesinden sonra hükmün kesinleşmesine kadar olan sürede ya da taksitlerin ödenmesi sırasında hükümlünün ekonomik durumunda ciddi değişiklikler olabilir. Bu gibi durumları düzenleyen bir hüküm mevzuatımızda mevcut değildir. Kanaatimizce hükümlünün ekonomik gücünün hükümlü ciddi olarak değiştiği durumlarda ceza, hiç taksitlendirilmemişse taksitlendirme yapılmasını sağlayacak, taksitlendirilmişse de taksit aralıklarını veya cezanın miktarını düzenleyecek bir kurumun varlığı gerekmektedir. Nitekim mukayeseli hukukta bahsettiğimiz hususla ilgili örnekler görmek mümkündür.⁴⁴

(2) Cezanın İnfazı Aşamasında Taksitlendirme

Adli para cezasının ödenerek infazı için sağlanan bir diğer kolaylık da cezanın infaz aşamasında taksitlendirilmesidir. CGTİHK 106/6 ve İnfaz Tüzüğü 56/5'te bu taksitlendirme şekli düzenlenmiştir.

İnfaz aşamasındaki taksitlendirmenin ilk şartı mahkeme tarafından taksitlendirme yapılmamış olmasıdır (CGTİHK 106/6). Kanun'un madde metninde sadece taksitlendirilmemiş olması yazması nedeniyle mehil verilen durumlarda da bu taksitlendirme uygulanabilmelidir.⁴⁵ Hükümlü, infaz aşamasında cezanın taksitlendirilmesini istiyorsa bu konuda bir talepte bulunmalıdır. Cezanın takside bağlanmasını isteyen hükümlünün ödeme emrinin tebliğinden itibaren otuz gün içerisinde cezasının en az üçte birini ödemelidir. Açıklanan şartlar gerçekleştiğinde

⁴² Aynı yönde Malkoç, **a.g.e.**, 753.

⁴³ Bu konu hakkındaki açıklamalar yukarıda yapılmıştır.

⁴⁴ İngiltere, Danimarka gibi bazı Avrupa ülkelerinde bu tür düzenlemeler mevcuttur. bkz. Grebing, **a.g.e.**, s. 124- 125.

⁴⁵ Doktrinde kanunun açık hükmüne rağmen mehil verilmesi durumunda da infaz aşamasında taksitlendirmenin mümkün olmadığı savunulmaktadır. bkz. Veli Özer Özbek v.d., **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 601; Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s. 684.

savcılık takdir yetkisi olmadan cezayı taksitlendirecektir. Savcının denetleyebileceği tek şey bu şartların varlığıdır.⁴⁶

Cezanın üçte birinin ödenmesi halinde geri kalan kısım birer ay arayla iki eşit taksite bölünerek ödenecektir. Kanaatimizce kanun maddesindeki hüküm mutlak emredici bir nitelikte değildir. CGTİHK'nın 106. maddesinin 6. fıkrasında sadece üçte biri yazması cezanın daha fazla ödenmesiyle geri kalan kısmın taksitlendirilemeyeceği anlamına gelmemektedir. Hükümlü, para cezanın üçte ikisini ödeyip geri kalan kısmı bir bölü altı oranında iki eşit taksitle ödeyebilir. Hatta kanaatimizce hükümlünün cezanın üçte ikisini peşin olarak ödemesi halinde cezanın kalan üçte birlik kısmını iki ay sonra tek seferde ödemesinde bir engel yoktur. Çünkü adli para cezası taksitlendirilse bile taksitlerin ödeme zamanı gelmeden de ödeme yapılabilir. Hükümlünün taksitlendirme talebinden bir ay sonra ödemesini kabul ediyorken bir ay önce iki taksitin birlikte ödenmesini kabul etmemenin hukuki bir yararı yoktur. Yine aynı şekilde cezanın üçte ikisini ödeyen hükümlünün kalan tutarın iki taksite bölünmesi yerine bir ay sonra tek taksitle ödemeyi talep etmesi durumunda ödenecek cezanın iki eşit taksite bölünmemesi gerekir.

İnfaz aşamasında taksitlendirilen adli para cezasının ikinci taksitinin muacceliyet tarihinin üçte birlik kısmın ödendikten sonraki bir ay mı yoksa ödeme emrindeki son ödeme süresinden sonraki bir ay mı olduğu bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Hükümlünün erken ödeme yaptığı tarihten bir ay geçmesine rağmen cezayı ödememesi durumunda, hükümlünün sadece cezayı erken ödediği için bir mağduriyet yaşaması söz konusu olabilir. Böyle bir mağduriyet yaratmamak için cezanın ikinci taksitinin muacceliyet tarihini ödeme emrinin tebliğ edilmesiyle başlayan otuz günlük ödeme süresinin son gününden bir ay sonrası olarak kabul etmek gerekir.⁴⁷ Nitekim konuyla ilgili uygulamada meydana gelen tereddütleri gidermek için Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, 03.01.2010 tarihli genelgesiyle de

⁴⁶ Çolak, Altun, **a.g.e.**, s. 324.

⁴⁷ Aynı yönde bkz. Mecit, **a.g.e.**, s. 111; Akın, **a.g.e.**, s. 50; Erdoğan, **a.g.e.**, s. 659.

ödeme emrinin süresinin bitiminden sonraki ay cezanın ikinci taksitinin muaccel olması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir.⁴⁸

3. Adli Para Cezasının Cebri Olarak İnfaz Edilmesi

a. Adli Para Cezasının Ödenmemesi

Adli para cezasının ödenmemesi durumunda cebren infaz edilmesi bakımından doğrudan hükmedilen adli para cezaları ile seçenek yaptırım olarak hükmedilen adli para cezası bakımından günümüzde herhangi bir fark bulunmamaktadır. Dolayısıyla aşağıda değinilecek hususlar adli para cezalarının tamamı bakımından geçerlidir.

Adli para cezasının ödenmemesi hükümlünün iradesiyle olabileceği gibi iradesi dışında bir nedenden dolayı da olabilir. Ödenmeyen miktarın adli para cezasının tamamı ya da bir kısmı olmasının daha sonraki uygulanacak süreç bakımından herhangi bir farkı yoktur. Cezanın ödenmemesi durumunda ödenecek miktar taksitlendirildiyse, ödenmesi gereken miktarın tamamı muaccel hale gelir.⁴⁹ Mevzuatımızda adli para cezasının ödenmemesi durumunda temerrüt faizi uygulanacağına dair düzenleme bulunmadığı için suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereği ödenmeyen adli para cezaları için temerrüt faizinin uygulanması mümkün değildir.⁵⁰

Adli para cezasının ödenmemesinin önüne geçmek için eski ceza kanunlarında müteselsil sorumlulukla ilgili hükümler düzenlenmiştir. Nitekim yürürlükten kalkan 5680 sayılı Basın Kanunu'nun 16. maddesinde de müteselsil sorumluluk hükümleri yer almaktaydı.⁵¹ Adli para cezasıyla ilgili müteselsil sorumluluk hükümleri ceza

⁴⁸ Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü T: 03.01.2010 S: B.03.0.CİG.0.00.00.05-647.03-736-2009/6/107.

⁴⁹ Ancak taksitlerin tamamının muaccel olabilmesi için bu hususun hükümde veya ödeme emrinde yer alması gerekir.

⁵⁰ Yarg. 4.CD., T:17.11.2007, E:4833 K: 9037 karar için bkz. Ali Parlar, Muzaffer Hatipoğlu, **5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Yorumu**, C: 1, 3. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2010, s. 881.

⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Sulhi Dönmezer, Köksal Bayraktar, **Basın Hukuku**, 5. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2013, s. 435 vd..

sorumluluğunun şahsiliğine aykırı olduğu için günümüzde mevzuatımızda bu şekilde düzenlemelerin yer almaması isabetli bir tercihtir.

Adli para cezasının ödenmemesi hakkında özel ceza kanunlarında o kanuna özgü sonuçlar düzenlenmiş olabilir. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda yer alan zimmet suçu buna örnek verilebilir. Kanun'un infaz başlıklı 167. maddesine göre zimmet suçundan dolayı mahkûm olanlar Fona veya Hazineye olan borçlarını ve tazminatlarını ödemedikleri sürece koşullu salıverilmeden yararlanamayacaklardır.⁵² Bu Madde'ye göre hükümlü, adli para cezasını ödemediği müddetçe koşullu salıverilmeden yararlanamaz.⁵³ Bu hüküm adli para cezasının taksitlendirilmesi bakımından da problem yaratabilecek bir niteliğe sahiptir.⁵⁴

Adli para cezasının iradi olarak ödenmemesi nedeniyle cebri infaz aşamasına geçilir. Hükümlü ödemesi gereken adli para cezasının infazı için kamu yararına bir işte çalıştırılır. Yükümlülüğün yerine getirilmemesi durumunda ise ceza, tazyik hapsiyle infaz edilir. Tazyik hapsinin üst sınırı nedeniyle tahsil edilemeyen geri kalan miktar Amme Alacakları Tahsili Usulü Hakkında Kanun'a göre tahsil edilir.

Mevzuatımızda hükümlünün iradesi dışında adli para cezasının ödenmemesi durumuna ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Kanaatimizce bu durum adil bir sonuç doğurmamaktadır. Çünkü mücbir sebep, hastalık, hükümlünün işsiz kalması gibi bazı hallerde hükümlünün cezasını düzgün bir şekilde ödemesini beklemek her zaman mümkün değildir. Ancak bu sebeplerle bile cezanın ödenememesine rağmen, hükümlünün cezası taksitlendirildiği durumlarda tüm taksitlerin muaccel olmasını engelleyecek herhangi bir düzenleme mevzuatımızda yer almamaktadır. Ayrıca kanunumuzdaki bir diğer eksiklik de kamuya yararlı işte çalışmanın hükümlünün iradesi dışında yerine getirilememesi durumudur. CGTİHK' nın 106. maddesi "...Hükümlünün, hakkında hazırlanan programa ve denetimli serbestlik görevlilerinin bu kapsamdaki uyarı ve önerilerine uymaması hâlinde..." şeklinde düzenlenmiştir.

⁵² Selman Dursun, "Yeni Bankacılık Kanununda Yer Alan Ceza Muhakemesi ve İnfaz Hükümleri", ed. Veli Özer Özbek, **CHD**, Y: 2, S: 4, 2007, s.274; Akkaya, **a.g.e.**, s. 67.

⁵³ Aynı yönde bkz. Yaşar Alıcı, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, C: 2, 2. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayınevi, 2017, s. 2101; Selim Servet Taşdelen, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, C:2, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2015, s.1500; Akkaya, **a.g.e.**, s. 67.

⁵⁴ Aynı yönde bkz. Taşdelen, **a.g.e.**, s.1500

Kanun'un lafzından yalnızca iradi olacak uymamaya sonuç bağladığı gözükse de hükümlünün elinde olmayan sebeplerle yükümlülüğün yerine getirilmemesinin sonuçları yer almamaktadır.

Kısa süreli hapis cezasından seçenек yaptırım olarak çevrilen adli para cezasında da benzer sorun mevcuttur. TCK'nın 50. maddesinin 7. fıkrasında, hükmedilen güvenlik tedbirinin hükümlünün elinde olmayan sebeplerle yerine getirilememesi nedeniyle başka bir güvenlik tedbirine çevrilebileceği düzenlenmiştir. Ancak, hâkime adli para cezası dışındaki tüm yaptırımlar için başka bir yaptırımla değiştirme imkânı tanınmıştır. Değiştirilecek olan yaptırımın da TCK'nın 50. maddesinde yer alan güvenlik tedbirlerinden biri olması gerekmektedir.

Adli para cezasının ödenmemesi nedeniyle hapse çevrildiği durumlarda ise CGTİHK'nın "*Hapis cezasının infazının hastalık nedeni ile ertelenmesi*" başlıklı 16. maddesinin uygulanıp uygulanamayacağı uygulanırsa da hangi hususlar için uygulanacağı doktrinde tartışmalıdır. Doktrinde bir görüş, adli para cezasının infazı için bu maddenin uygulanamayacağını ancak adli para cezası ödenmediği durumlarda hapse çevrildiğinde CGTİHK'nın 16. maddesindeki hususların (akıl hastalığı, ağır hastalık, gebelik) tamamı bakımından uygulanması gerektiğini kabul etmektedir.⁵⁵ İkinci bir görüş, "*Adli para cezasından çevrilen hapsin infazı ertelenemez*" hükmü nedeniyle adli para cezası hapse çevrilse de CGTİHK'nın 16. maddesinin uygulanamayacağını kabul etmektedir.⁵⁶ Diğer bir görüş de CGTİHK'nın 16. maddesinde yer alan akıl hastalığı ve ağır hastalık bakımından cezanın ceza infaz kurumunda infaz edilmesi söz konusunda uygulanabileceğini, gebelik bakımından ise CGTİHK'nın 16/4 maddesi "*Hapis cezasının infazı*" şeklinde başlaması nedeniyle hiçbir şekilde uygulanamayacağını kabul etmektedir.⁵⁷ Kanaatimizce CGTİHK'nın 16. maddesi hapis cezaların infazı için bir düzenleme olduğu için adli para cezasının hapse çevrilmesi bakımından uygulanabilecek bir düzenleme değildir. CGTİHK'nın 16. maddesinin üst başlığından da anlaşılacağı üzere bu Madde'de yer alan tüm hususlar hapis cezası için geçerli bir erteleme nedenidir. Doğrudan adli para cezası

⁵⁵ Oktay Erdoğan, **Para Cezaları ve İnfazı**, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2007, s. 368.

⁵⁶ Mecit, **a.g.e.**, Mecit bu değerlendirmeyi gebelik başlığı altında yapsa da yapmış gerekçelerinden dolayı bu görüşünün akıl hastalığını ve ağır hastalıkları da kapsadığı anlaşılmaktadır.

⁵⁷ Akın, **a.g.e.**, s.219 ve 225.

bakımından olmasa da adli para cezasının hapse çevrildiği durumlarda hem kamuya yararlı işte çalışma şeklinde infazında hem de tazyik hapsinin infazında kanaatimizce bu düzenleme ancak kıyasen uygulanabilir ve uygulanması da gereklidir.⁵⁸ Aksi takdirde hapis cezalarına bile bu imkân sağlandığı halde daha hafif bir cezanın ödenmemesi halinde bu imkânı sağlanmaması hem ölçsüz olacaktır hem de çok ağır ve hümanizmle bağdaşmayan sonuçlara sebep olabilecektir. Bu nedenle de adli para cezası hapis cezasına çevrildiğinde CGTİHK'nın 16. maddesinde yer alan tüm hususlar için kıyasen uygulanmalıdır. Bu büyük sorunlarla ilgili yapılması gereken adli para cezasının infazını kapsamlı bir kanun maddesiyle yeniden ve ayrıntılı bir biçimde düzenlemektir.

b. Adli Para Cezasının Hapse Çevrilmesi

(1) Cezanın Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırılarak İnfaz Edilmesi

CGTİHK yürürlüğe girmesinden sonraki ilk halinde ödenmeyen doğrudan hükmedilen adli para cezaları hapse çevrilerek açık cezaevinde infaz edilmekteydi. Bu düzenlemenin ağır sonuçlara sebebiyet vermesi nedeniyle eleştirilmekteydi ve eski Ceza İnfaz Kanununun 5. maddesinde olduğu gibi cezanın kamuya yararlı bir işte çalışmayla infaz edilmesi gerektiği savunulmaktaydı.⁵⁹ CGTİHK'nın 106. maddesinde 6545 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sonucu kamuya yararlı bir işte çalışma adli para cezasının ödenmemesi nedeniyle uygulanan bir yükümlülük olarak düzenlenmiştir.⁶⁰ Daha sonra Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 40. maddesinin 7.

⁵⁸ Bu görüşü savunmakla ceza hukukunda ve kabahatler hukukunda lehe kıyas yapılamayacağına ilişkin görüşümüzle çelişmemekteyiz bkz. Oğuz Bandır, “Kabahatler Hukukunda Yorum ve Kıyas”, ed. Zeynel Kangal, **Kabahatler Hukuku Yazıları-II**, İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık, 2018, s. 39. Çünkü TCK'nın 61/10 maddesinde yer alan “*Kanunda açıkça yazılmış olmadıkça cezalar ne artırılabilir, ne eksiltilebilir, ne de değiştirilebilir.*” Hükmü ceza hukukunda lehe kıyas yapılmasını yasaklamaktadır. Ancak TCK'nın 61/10 maddesi infaz hukuku alanında leh'e kıyas yapılmasını engelleyecek bir madde değildir. Ayrıca cezanın genel önleme amacına da hizmet etmekteyken infaz kuralları böyle bir amaca hizmet etmemektedir.

⁵⁹ Yenidünya, **a.g.e.**, s. 152; İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 7. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2012, s. 706.

⁶⁰ Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler** (2017 tarihli Baskı), s. 804.

fıkrasına hüküm eklenerek bu yükümlülüğün nasıl uygulanacağı konusunda düzenleme yapılmıştır.

CGTİHK'nın 106. maddesindeki kamuya yararlı bir işte çalışmanın düzenlenme şekli ve hukuki niteliği üzerinde durmak gerekmektedir. Bu Madde'nin üçüncü fıkrası “...Cumhuriyet savcısının kararı ile ödenmeyen kısma karşılık gelen gün miktarı hapis cezasına çevrilerek, hükümlünün iki saat çalışması karşılığı bir gün olmak üzere kamuya yararlı bir işte çalıştırılmasına karar verilir.” şeklinde düzenlenmiştir. Bu hükme göre kamu yararına çalışma, hapse çevrilen adli para cezasının denetimli serbestlik tedbiriyle infaz edilmesi şekli olarak öngörülmüştür.

Kanunun koyucu bazı durumlar için kamu yararına çalışma yükümlülüğünün uygulanmasını doğrudan yasaklamaktadır. Bunlardan ilki çocuklardır. Çocuklar bakımından hükmedilen adli para cezalarının ödenmemesi halinde ceza, hapse çevrilmeden CGTİHK 106/4 gereği Amme Alacakları Tahsili Usulü Hakkında Kanun uyarınca tahsil olunacaktır.^{61,62} Diğer bir istisnaysa Basın Kanunu'nun 28. maddesinde yer almaktadır.⁶³ Kamuya yararlı işte çalıştırılma yasağı olan diğer bir düzenleme ise Çek Kanununda yer almaktadır. Çek Kanununun 5. maddesindeki suçların işlenmesi durumunda maddenin son fıkrası gereği ödenmeyen adli para cezaları doğrudan tazyik hapsiyle infaz edilecektir.

Hükümlünün kamuya yararlı bir işte çalıştırılmasına cumhuriyet savcılığı tarafından karar verilir. Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 40. maddesinin 7. fıkrası uyarınca ödenmeyen adli para cezasından dolayı hükümlünün kamuya yararlı işte çalıştırılması öncelikle çağrı kâğıdı gönderilmesiyle başlamaktadır. Çağrı kâğıdında on gün içerisinde en yakın infaz cumhuriyet savcılığına müracaat etmeleri aksi takdirde, kamuya yararlı bir işte çalışma yükümlülüğünün yerine getirilmemiş sayılacağı için adli para cezasının infazının açık cezaevinde devam edileceği yazılmalıdır. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi bu bir düzenleyici hükümdür. Hükümlünün savcılığa başvurması durumunda evrak savcılık

⁶¹ Berrin Akbulut, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 3. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s. 782; Özgenç, **a.g.e.**, s. 819.

⁶² Çocuklarla ilgili hususlar tazyik hapsi kısmında değerlendirilecektir.

⁶³ Bu istisnaya tazyik hapsi kısmında değinilecektir.

tarafından hükümlünün bağlı olduğu denetimli serbestlik müdürlüğüne, bu müdürlükten de hükümlünün ikamet ettiği denetimli serbestlik müdürlüğüne gönderilir. Hapis cezasının infaz edilmesi sırasında adli para cezasını ödemeyen hükümlünün infazı ise ceza infaz kurumundan ayrılmasından sonra gönderilecek tebliğle başlayacaktır.

Hükümlü, denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından belirlenen programa uygun bir işte çalışacaktır. Hükümlünün çalışması nedeniyle kendisine herhangi bir ücret verilmemektedir. CİHK döneminde uygulanan kamuya yararlı işte çalışma yükümlülüğünde ise, hükümlüye bir miktar para verilip paranın geri kalan kısmı hükümlünün cezasından mahsup edilmekteydi. Hükümlü için bir güne en az iki en fazla sekiz saat çalışma süresi belirlenmektedir (CGTİHK m. 106/3). Çalışılan iki saat adli para cezasında hesaplanan gün biriminden bir güne tekabül etmektedir. Örneğin, gün biriminin yüz yirmi gün olarak belirlendiğini farz edelim. Hükümlünün kısmi ödeme yapmaması durumunda yüz yirmi gün için her gün iki saatlik çalışması gerektiğinden iki yüz kırk saat çalışması gerekir. Denetimli serbestlik müdürlüğünün belirlediği programa göre hükümlünün sekiz saat çalışması durumunda otuz günde, günlük dört saatlik çalışma süresi belirlendiğinde altmış günde adli para cezası infaz edilecektir.

Kamuya yararlı işte çalışmanın üst sınırının olup olmaması doktrinde tartışmalı bir konudur. Bir görüş, CGTİHK'nın tazyik hapsi sırasında geçirilen sürenin üst sınırını düzenleyen 106. maddesinin 7. fıkrasının kamuya yararlı işte çalışma için de geçerli olduğunu kabul etmektedir.⁶⁴ Kanaatimizce bu yoruma katılmak mümkün değildir. Madde metninde cezaevinde geçirilecek süre ile ilgili bir üst sınır düzenlendiği anlaşılmaktadır. CGTİHK'da kamuya yararlı bir işte çalışmanın üst sınırına ilişkin sakıncalı bir boşluk mevcuttur.⁶⁵ Özellikle TCK'da yer alan bazı suçların on bin, yirmi bin günlük üst sınırlarının mevcut olması bu suçlarla ilgili kamuya yararlı çalışmanın tazyik hapsine dönüşmeden uygulanmasını imkânsız hale getirmektedir.

⁶⁴ Akkaya, **a.g.e.**, s. 69.

⁶⁵ Aynı yönde bkz. Koca, Üzülmez, **a.g.e.**, s. 610; Özgenç, **a.g.e.**, s. 818.

Hükümlü, kamuya yararlı işte çalışması gereken saatin tamamını çalışarak ya da çalışırken cezanın geriye kalan miktarını ödeyerek adli para cezasını infaz edebilir. Hükümlünün çağrıya rağmen on gün içerisinde savcılığa gelmediğinde, kamuya yararlı bir işte çalışmaya başlayıp daha sonra devam etmediğinde veya denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından hazırlanan programa ya da görevlilerin tavsiyelerine uymadığında ceza, kamuya yararlı işte çalışma yerine tazyik hapsiyle infaz edilecektir.

(2) Cezanın Tazyik Hapsiyle İnfaz Edilmesi

Adli para cezasının ödenmemesi nedeniyle hapse çevrilmesi eleştirilse de hapsin korkutuculuğu nedeniyle hükümlünün adli para cezasını cezaevine girmesiyle ödediği yaygın olarak görülmektedir.⁶⁶ Yukarıda açıklandığı gibi (Çek Kanunu'nun 5. maddesi hariç) kamuya yararlı bir işte çalışma yükümlülüğünü gerektiği gibi yerine getiremeyen hükümlünün cezası tazyik hapsiyle infaz edilecektir. Doktrinde de bu hapsin türünün tazyik hapsi olduğu kabul edilmektedir.⁶⁷ Bu hapsin asıl amacı hükümlüyü adli para cezasını ödemesi için zorlamaktır. Adli para cezası ödenene kadar hükümlü cezaevinde tutulacaktır. Adli para cezasının tamamının ödendiği anda hükümlü serbest kalır.

Adli para cezasının ödenmemesi durumunda hapis cezasına dönüştürülmesi bazı hallerde yasaklanmıştır. Bunlardan ilki çocuklardır. Çocuklar hakkında hükmedilen adli para cezalarının hapse çevrilmesi yasaktır. Bu durumda ceza, Amme Alacakları Tahsili Usulü Hakkında Kanun'a göre infaz edilecektir. Doktrinde, suçu işlediği sırada on sekiz yaşından küçük olanlar hakkında hükmedilen adli para cezaları bakımından bu hükmün uygulanması gerektiği kabul edilmektedir (CGTİHK 106/4).⁶⁸

⁶⁶ İsoğlu, **a.g.e.**, s. 246.

⁶⁷ Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s. 663; Hakeri, **a.g.e.**, s. 674; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 150; Özgenç, **a.g.e.**, s. 803; Akın, **a.g.e.**, s. 62. Ayrıca Adli Sicil Kanunu 4/1(c 3-4) Hapis cezasının niteliğini tazyik hapsi olarak kabul ettiği açıkça anlaşılmaktadır.

⁶⁸ Akbulut, **a.g.e.**, s. 782; Çolak, Altun, **a.g.e.**, s. 326. Yargıtay'ın 10. Ceza Dairesi de vermiş olduğu bir kararda çocuk kavramının suçun işlendiği tarihe göre belirleneceğini kabul etmektedir. Yarg. 10.CD., T: 04.03.2014, E:1430, K: 1430 karar için bkz. Nimet Özkavalcı, **İnfaz Hâkimliği**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2015, s. 602.

Kanaatimizce çocuk kavramının TCK'nın 31. maddesindeki gibi suçun işlendiği anın esas alınarak belirlenmemesi gerekir. Madde'de yer alan çocuk kavramının cezanın ödenmeme anının esas alınarak belirlenmesi gerekir. Cezanın ödenmemesinin sonucu kamuya yararlı işte çalışmayla veya tazyik hapsiyle infaz edilmesi bir yaptırım değildir. Ayrıca söz konusu çocuk kavramının kusurlulukla ilgisi de bulunmamaktadır. Bu durumlarda suçun işlendiği anın esas alınarak, yetişkin bir kişinin cezasının hapse çevrilerek infaz edilmesinin yasaklanmasında herhangi bir yarar da mevcut değildir. Bu bakımdan adli para cezasının hapse çevrilerek infaz edilmesi koruma tedbirlerinin uygulanmasıyla benzerlik taşımaktadır.

Doktrinde bir görüş, altmış beş yaşın üstündeki kişiler için hükmedilen adli para cezasının hapis cezasına dönüştürülmemesi gerektiğini savunmaktadır.⁶⁹ Kanaatimizce çocuklar için olduğu gibi altmış beş yaş üstündeki tüm hükümlüler için uygulanmasına gerek olmasa bile, altmış beş yaşın üstünde kişilerin sosyal ve ekonomik durumları dikkate alınarak bir merci tarafından hapse çevrilmesine ya da çevrilmemesine karar verildiği takdirde sistem daha adil bir hale gelebilir.

Ödenmeyen adli para cezasının hapse dönüşmemesindeki bir istisnaysa 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 28. maddesinde düzenlenmiştir. Bu fıkra göre Basın Kanunu'nun 18. ve 22. maddelerinde yer alanların dışındaki suçlar için adli para cezasına hükmedilmesi durumunda adli para cezası hapse çevrilememektedir.

Cezanın tazyik hapsiyle infaz edilebilmesi için öncelikle hükümlüye çağrı kâğıdı gönderilmesi gerekmektedir. Çağrı kâğıdı gönderilmesine rağmen açık cezaevine on gün içerisinde teslim olmayan hükümlü hakkında yakalama kararı çıkarılır. Hükümlü, tazyik hapsinin tamamını açık ceza infaz kurumunda çeker. Hükümlünün açık cezaevinde bulunması nedeniyle CGTİHK'nın 14. maddesinin 4. fıkrasının tazyik hapsi bakımından da uygulanabileceği tartışmalıdır. Tazyik hapsi nedeniyle açık cezaevi disiplin kurallarına uymayan ya da açık cezaevinden kaçmaya çalışan hükümlünün kapalı cezaevine gönderilmesi gerektiği doktrinde savunulmaktadır.⁷⁰ Kanaatimizce açık cezaevi disiplin kurallarına uymayan

⁶⁹ Çetin, a.g.e., s. 220.

⁷⁰ Akın, a.g.e., s. 60.

hükümlünün kapalı cezaevine gönderilmesi gerekmektedir. Ancak CGTİHK'nın 106/3 ve 14/4 fıkraları bu yoruma müsait değildir.⁷¹ Kanunilik ilkesi gereği hükümlü açık cezaevinden kapalı cezaevine gönderilemez.

CGTİHK'nın ilk yürürlüğe girmesinden 2008 yılında 5739 sayılı Kanun'un yürürlüğe girene kadarki dönemde kısa süreli hapis cezasından çevrilen adli para cezasıyla doğrudan hükmedilen adli para cezasının infazı farklı hükümlere tabiydi. O dönemde adli para cezasına çevrilip cezanın ödenmemesi durumunda mahkeme tarafından tekrardan kısa süreli hapis cezasına dönüştürülüp cezanın bir kısmı ya da tamamı infaz edilmekteydi. Bu durumda daha sonradan adli para cezasının ödenmesi mümkün değildi.⁷² Daha sonra infaz edilen hapis cezasında koşullu salıverme hükümlerinin uygulanması mümkündü. Değişiklikten sonra tüm adli para cezaları aynı infaz kurallarına tabi tutulmuştur ve uygulama tekliği sağlanmıştır.⁷³ Yeni düzenlemeyle birlikte adli para cezasının ve diğer seçenek yaptırımların arasında yaptırımların infaz edilememesi durumunda uygulanan hükümlerde bir farklılık oluşmuştur. Adli para cezasının ödenmemesi halinde kısa süreli hapis cezası infaz edilmezken, güvenlik tedbirlerinin infaz edilmemesi durumunda hükmedilen yaptırım hapis cezasına dönüştürülmekte ve önceki hükmedilen hapis cezasının tamamı ya da bir kısmı infaz edilmektedir.⁷⁴

⁷¹“Şeklindeki düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde; gerek 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 14/4. maddesinde gerekse Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliğinin 12/1-b maddesinde özellikle vurgulanan “İade Edilir” sözcüğünün “kapalı ceza infaz kurumundan, açık ceza infaz kurumuna ayrılanları kapsamına alan bir sözcük olarak kabulünün mümkün olduğu, söz konusu maddelerin ödenmeyen adli cezasından çevrilmiş hapis cezasına hükümlü olan ve yasa gereği infazına doğrudan doğruya açık ceza infaz kurumunda başlayanları da kapsadığına dair herhangi bir açıklamanın bulunmadığı, Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliğinin 8. maddesinin kapalı kurumlarda cezasını infaz etmekte olan hükümlülerle ilgili bir düzenleme olduğu, ceza hukukunda; sanık aleyhine kıyasın yasak olmasının kanunilik ilkesinin doğal sonucu olduğu gibi 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 2. maddesinin 3. fıkrasında “Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz.” şeklinde ki düzenlemenin, bir anlamda hükümlünün durumunu ağırlaştırdığı konusunda kuşku bulunmadığından ceza hükmü olarak da kabul edilebilecek olan disiplin cezaları için de geçerli olacağına kabulü gerektiği anlaşılmakla; ...” karar ve aynı yönde görüş için bkz. Özbek, **a.g.e.**, s. 113.

⁷² Togay Akdemir, “Son Değişiklikler ve Yargıtay İçtihatları Çerçevesinde Adli Para Cezalarının İnfazı”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S: 32, Y: 2009, s.77, Kanun değişikliğine ilişkin eleştiriler için bkz. Akbulut, **5739 Sayılı Kanun Değişikliğinin TCK'nın 50. Maddesiyle İlgili Getirdikleri**, s.1885vd.,

⁷³ Lehe kanun uygulamasıyla ilgili tartışmalar artık güncelliğini yitirdiği için atıf vermenin yeterli olduğunu düşünüyoruz. Mecit, **a.g.e.**, s. 106; Akın, **a.g.e.**, s. 56.

⁷⁴ CGTİHK'nın 106/9 maddesi kısa süreli hapis cezası adli para cezasına çevrilmediği zaman koşullu salıverme hükümlerinin uygulanabilmesine rağmen adli para cezasının ödenmemesi durumunda koşullu salıverilmenin mümkün olmamasını cezaların eşitlik ilkesine aykırılığı iddiasıyla Anayasa

Mevcut sistemde adli para cezasının tazyik hapsi olarak infaz edildiği durumlarda hapis cezası ertelenmesi ve koşullu salıverilme hükümlerinin uygulanması mümkün değildir.⁷⁵ Hapis cezasının ödenmemesi nedeniyle uygulanan tazyik hapsi bir cezanın infazından ziyade adli para cezasının ödenmesi için zorlama amacı taşımaktadır. Hapis cezasının ertelenmesinin veya koşullu salıvermenin uygulanmaması bu nedenle isabetlidir. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi CGTİHK'nın 16. maddesindeki sebeplerden dolayı tazyik hapsinin infazı geri bırakılabilir.

Hapis cezasının özel infaz usullerinin tazyik hapsi bakımından uygulanıp uygulanmayacağı tartışmalıdır. Bir görüşe göre, kanunda açıkça yasaklanmadığı için kısa süreli hapis cezasının özel infaz usullerinin tazyik hapsi bakımından uygulanmasına bir engel yoktur.⁷⁶ Kanaatimizce hapis cezasının özel infaz usullerinin tazyik hapsi için uygulanması mümkün değildir.⁷⁷ Bu kurumların amacı birbirinden tamamen ayrıktır. Özel infaz usulleri kısa süreli hapis cezalarının hükümlü üzerinde doğuracağı sakıncalı etkilere yol açmadan cezanın kolayca infaz edilmesini amaçlarken, tazyik hapsindeki amaç adli para cezasının bir an önce ödenip cezanın infaz edilmesidir. Uygulamada ise, Yargıtay'ın konuyla ilgili farklı kararları mevcuttur.⁷⁸

Mahkemesi'nde iptal davası açılmıştır. Karar için bkz. AYMK. T: 13.05.2010, E: 15, K: 64 (Çevrimiçi) <http://www.anayasa.gov.tr> (Erişim Tarihi: 15.08.2017). Anayasa mahkemesi haklı olarak açılan iptal davasını reddetmiştir. Çünkü olarak hapis cezası ve tazyik hapsi amaç bakımından birbirinden farklıdır. Tazyik hapsi nedeniyle koşullu salıverme uygulanmaması da bu ölçüde doğaldır. Kanun koyucunun seçenek yaptırım olarak adli para cezasının infazı için farklı bir kural tercih etmesi takdir yetkisinin bir sonucudur. Bu sebeplerden dolayı 2008 yılında yapılan değişiklikte anayasaya aykırılık kanaatimizce mevcut değildir.

⁷⁵ Ancak daha önce de ifade ettiğimiz gibi kıyasen CGTİHK 16. maddesi uygulanabilme imkanı mevcuttur.

⁷⁶ Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 653.

⁷⁷ Aynı yönde bkz. Erdoğan, **İnfaz Hukuku**, s. 667; Akın'a göre kamuya yararlı işte çalışmanın yürürlüğe girmesiyle birlikte özel infaz usullerinin uygulanmasının mümkün olmadığını savunmaktadır. bkz. Akın, **a.g.e.**, s. 214.

⁷⁸ "... 5275 sayılı Yasa'nın 106. maddesinin 3. fıkrası uyarınca adli para cezasından çevrilen hapis cezasının, aynı maddenin 9. fıkrası uyarınca infazının ertelenmemesi, infazında koşullu salıverilme hükümlerinin uygulanamaması ve hak yoksunlukları bakımından adli para cezasının esas alınacak olması, hükümlünün adli para cezasını ödemesi halinde her zaman infazın sonlandırılabilmesi karşısında, infaz hukukuna ilişkin, para cezasının ödenmesini sağlama amacına yönelik olması nedeniyle, bu tür hapis cezaları yönünden anılan Yasa'nın 110. maddesinde öngörülen özel infaz usullerinin uygulanması olanağı bulunmadığından..." Yarg 2.CD. T:10.03.2010 E:53799 K:7351

Tazyik hapsiyle açık cezaevinde geçirilen her gün adli para cezasında belirlenen gün biriminden bir güne denk gelmektedir. Gün para cezası sistemi uygulayan ülkelerin bazılarında cezaevindeki bir günün adli para cezasının gün biriminde iki güne denk geldiği düzenlemeler de mevcuttur.⁷⁹

Tazyik hapsinde geçirilecek süre için CGTİHK'nın 106. maddesinin 7. fıkrasında üst sınır düzenlenmiştir. Adli para cezasının hapse çevrilmesi durumunda bir ceza için hükümlü en fazla üç yıl açık cezaevinde geçirebilir. Birden fazla adli para cezasının mevcut olduğu durumda tazyik hapsi en fazla beş yıl uygulanabilir. Madde'deki birden fazla hüküm kavramı tek hükümde verilen birden fazla adli para cezasını da kapsamaktadır.⁸⁰ CİHK'dan farklı olarak CGTİHK'da birden fazla hükmün tekerrür şartı aranmaksızın var olması yeterli kabul edilmiştir. Birden fazla tazyik hapsine çevrilen adli para cezasının mevcut olması bazı sorunlar yaratabilmektedir. Örneğin hükümlünün bir cezadan dolayı dört yıl tazyik hapsinde geçirmesiyle cezanın infaz edilmesi durumunda üst sınır üç yılken dört yıllık cezanın yanında beş-on günlük bir cezanın bile varlığında hükümlünün dört yıl on gün cezaevinde geçirmesi gibi adaletsiz sonuçlar yaratabilir.⁸¹ Bu gibi durumlarda kanaatimizce her bir cezanın ayrı ayrı üç yılı aşıp aşmadığı değerlendirilmelidir. Üç yılı aşan cezalarda her birinin üst sınırının üç yıl olarak kabul edilmesi diğer cezanın daha sonra eklenmesi gerekir.⁸² Örneğin bir suçtan dolayı failin dört yıl ve on günlük iki ayrı ceza alması durumunda dört yıllık cezanın maksimum sınırı üç yıl kabul edilerek on günün bu cezanın üstüne ekleme yapılması gerekir. Örnekteki gibi hesaplandığında hükümlünün açık cezaevinde kalacağı süre üç yıl on gün olacaktır.

“...Olayda, 765 sayılı TCK.nun 513/2, 81/2 ve 647 sayılı Kanunun 4. maddesi gereğince 949 YTL adli para cezasına mahkum olan hükümlünün, Çankırı C.Başsavcılığı tarafından çıkarılan para cezası ödeme emrini kanuni süresi içinde ödememesi sebebiyle, adli para cezasının 9 gün hapse çevrildiği, böylece infaz edilecek cezanın hapis cezası niteliğini aldığı ve hükümlü Mustafa Ç.'ın da 65 yaşını bitirdiği ayrıca 5275 sayılı Kanunun 110/3. madde ve fıkrasında yer alan "hükümlünün sağlık durumuna ilişkin rapor aldırılması" hususunun da 22.04.2006 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5485 sayılı Kanunun 1. maddesiyle yürürlükten kaldırılmış olması karşısında, itirazın kabulü yerine yazılı şekilde reddine karar verilmesi...” Yarg. 8.CD. T:23.10.2007, E:8592, K:7095 Kararlar için bkz. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Çevrimiçi) <http://www.kazanci.com> (Erişim Tarihi: 03.08.2017) veya Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 603, 81 ve 82. dn..

⁷⁹ Örneğin Avusturya Ceza Kanunu 19/3 (Çevrimiçi) <http://www.jusline.at/gesetz/stgb/paragraf/19> (Erişim Tarihi: 10.10.2017).

⁸⁰ Centel, Zafer, Çakmut, **a.g.e.**, s. 664; Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 602.

⁸¹ Mecit, **a.g.e.**, s. 268.

⁸² Aynı yönde bkz. **A.e.**

c. Amme Alacakları Tahsili Usulü Hakkında Kanun’a Göre Cezanın İnfaz Edilmesi

Adli para cezasının kamuya yararlı bir işte çalışarak ve tazyik hapsiyle tahsil edilememesi durumunda, çocuklar ve Basın Kanunu’nun 28. maddesine giren suçlar içinse doğrudan, Amme Alacakları Tahsili Usulü Hakkında Kanun’a göre adli para cezası infaz edilir. Bu durumda ilam cumhuriyet başsavcılığından mahallin en büyük mal memurluğuna verilir (CGTİHK 106/11). Bu aşamaya geçildiğinde adli para cezasının bir kamu alacağına dönüştüğü doktrinde kabul edilmektedir.⁸³ Ancak, cezanın bir kamu alacağına dönüşmesiyle birlikte ceza hukuku ilkeleri ile bağdaşmayan (birden fazla alacağın bulunması durumunda hacze iştirak, iflas alacağı olarak masaya yazdırma gibi) bazı kurumların uygulanma olasılığı nedeniyle düzenleme eleştirilmektedir.⁸⁴

D. Nispi Para Cezalarının İnfazı

Nispi para cezalarının infazı bakımında yukarıdaki infaz usulü uygulanacaktır. Ancak nispi para cezasında kamuya yararlı bir işte çalışmanın ve tazyik hapsinin uygulanması gereken sürenin belirlenmesi gerekmektedir. Mevzuatımızda bu konuyla ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu sebeple de doktrinde iki farklı çözüm ileri sürülmüştür.

Bir görüş, Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun’un 5. maddesinde yer alan “*Ağır para cezasından dönüştürülen adlî para cezasının ödenmemesi halinde, 13.12.2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 106 ncı maddesi hükümlerine göre hapis süresinin belirlenmesinde bir gün karşılığı olarak yüzmilyon Türk Lirası esas alınır.*” hükmünün kanundaki nispi para cezalarına uygulanarak, bir günün yüz lira olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır.⁸⁵ Öncelikle belirtmek gerekir ki bu

⁸³ Donay, **a.g.e.**, s. 231; Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 118.

⁸⁴ Donay, **a.g.e.**, s. 231; Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 118.

⁸⁵ Özgenç, **a.g.e.**, s. 804.

maddenin yeni kanun dönemindeki nispi para cezaları için doğrudan uygulanma imkânı yoktur. Çünkü bu Madde, eski kanun döneminde var olup yeni kanun döneminde geçici olarak uygulanan nispi para cezaları için düzenlenmiştir. Ayrıca bu çözüm yöntemini kabul etmek infaz sırasında büyük adaletsizliklere neden olmaya müsaittir. Öncelikle 2005'ten sonra yürürlüğe giren nispi para cezaları eski kanundan farklı hesaplama yöntemiyle belirlenmektedir.⁸⁶ Yukarıda da açıklandığı üzere TCK'nın yürürlüğe girmesinden sonra düzenlenen nispi para cezaları öncelikle gün para cezası sistemine göre belirlenmekte, daha sonra ceza belirlenen misli değer in altında kalması durumunda bu miktara yükseltilmektedir. Bu sistemde gün para cezası ile bulunan miktar ile nispi olarak hesaplanan miktar arasında küçük farklılıkların olması bir günün yüz TL olarak kabul edilmesi halinde büyük adaletsiz sonuçlara sebep olacaktır. Örneğin, dolandırıcılık suçunun 158/1-k maddesindeki suçun işlenmiş olduğunu ve zararın altı bin TL olduğunu farz edelim. Hâkim, öncelikle gün para cezası sisteminde cezayı hesaplayacak eğer bulunan miktar elde edilen menfaatin iki katından azsa zararın iki katı olarak cezayı belirleyecektir. Cezanın belirlenmesinde hâkim, beş yüz gün birimi belirlemiş ve gün değerini yirmi TL olarak belirlesin. Bu kapsamda somut ceza on bin TL ancak zararın iki katı on iki bin TL olduğu için on iki bin liralık adli para cezasına hükümsin. Bu durumda zarar sadece birkaç bin TL az diye cezanın infazı bakımından ciddi bir farklılık ortaya çıkmaktadır. Hesaplanan adli para cezası ödenmediği takdirde gün para cezası sistemi ile hesaplansaydı beş yüz günlük süreye tekabül edecek çalışma ya da tazyik hapsiyle infaz edilebilecekti. Ancak nispi para cezasıyla hesaplandığı için yüz yirmi günlük çalışma ya da hapis cezasıyla ceza infaz edilmiş olacaktır. Dolayısıyla ceza ağırlaşmışken infazı daha hafif hale gelmesi nedeniyle de bu görüşle hükümlünün çalıştırılacağı ya da hapiste geçireceği günün tespit edilmemesi gerekir.

İkinci görüş ise, gün para cezası sistemi hesaplandıktan sonra bulunan misli değerin gün değerine bölünerek ortaya çıkan miktardan sonra belirlenen sonuç gün üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini kabul etmektedir.⁸⁷ Kanaatimizce de nispi

⁸⁶ Çalışmamızın ikinci bölümünde bu konudan ayrıntılı olarak bahsedilmiştir.

⁸⁷ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 682-684; Mecit **a.g.e.**, s.110.

cezalarının belirlendiği sisteme uygun bir şekilde gün birimi üzerinden kamuya yararlı işte çalışma veya tazyik hapsi infaz edilmelidir.

E. Adli Para Cezasının Ertelenmesi

1. Adli Para Cezasının Ertelenmesi Hakkındaki Görüşler

Adli para cezasının ertelenmesinin gerekli olup olmadığı doktrinde tartışmalı bir konudur.⁸⁸

Bir görüş, hapis cezası ertelenebilmesi mümkünken, daha hafif olan adli para cezasının ertelenmemesinin bir çelişki oluşturacağını savunmakta ve erteleme süresi boyunca deneme süresinin hükümlü bakımından iyileştirici etkisinin mevcut olması nedeniyle adli para cezasının ertelenmesi gerektiğini kabul etmektedir.⁸⁹

İkinci görüş, erteleme sürecinin tarihsel sürecine dayanarak hapis cezalarının olumsuz etkisini önlemek için bu kurumun var olduğunu, adli para cezasında ise böyle bir sorunun olmadığını ve adli para cezasının ertelenmesi durumunda caydırıcılığını yitireceğini bu nedenlerle de adli para cezasının ertelenmemesi gerektiğini savunmaktadır.⁹⁰

Üçüncü bir görüş ise, adli para cezasının ödenmemesi nedeniyle hapse çevrilmesi durumunda hapis cezasının ertelenmesinin gerektiğini savunmaktadır.⁹¹

⁸⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ayhan Önder, **Ceza Hukukunda Tecil ve Benzeri Müesseseler**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1963, s. 161- 162

⁸⁹ Önder, **a.g.e.**, s. 161-162; Abdullah Köşşekoğlu, “Türk Ceza Kanunu’nda Erteleme”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, s. 41; Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım**, C: 3, 11. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 1994, s. 22- 23; İşoğlu, **a.g.e.**, s. 233; Nur Centel, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri”, **YÜHFD**, C: 2, S: 2, Y: 2005, s. 363.

⁹⁰ Önder, **a.g.e.**, s. 162- 163; Dönmezer, Erman, **a.g.e.**, s. 23; Köşşekoğlu, **a.g.e.**, s. 41.

⁹¹ Önder, **a.g.e.**, s. 164; Donay, **a.g.e.**, s. 164; Köşşekoğlu, **a.g.e.**, s. 41.

2. 5237 Sayılı Ceza Kanununda Adli Para Cezasının Ertelenmesi

Adli para cezasının ertelenmesi konusunda eski kanun döneminde CİHK'nin 6. maddesinde ağır ve hafif para cezalarının miktarına bakılmaksızın ertelenmesi mümkündü. Ancak yeni kanun zamanında TCK'nın 51. maddesinde düzenlenen ertelemenin niteliği hapis cezasının infaz biçimi olarak kabul edilmiştir.⁹² TCK'nın 51. maddesi *“İşlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir”* şeklinde düzenlenmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanun'da adli para cezalarının ertelenmesi söz konusu değildir.⁹³ Her ne kadar hapis cezasının ertelenmesi kabul edilmemişse de kurumun olmayışının yaratabileceği sakıncalar hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunun CMK'da kabul edilmesiyle giderilmiştir.

3. Askerlik Nedeniyle Adli Para Cezasının İnfazının Durması

Adli para cezasının ertelenmesi kabul edilmese de askerlik durumu için adli para cezasının infazının bazı koşullar altında askerlik süresince durup askerlik sonrasında devam edilebileceği kabul edilmiştir. 1111 sayılı Askerlik Kanunu'nun 39. maddesinde bu husus düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, askere alınan er ve erbaşlar ile yedek subayların askere alınmadan önce ya da askerlik sırasında askeri mahkemenin görev alanına girmeyen bir suç işlemesi gerekmektedir. Kanun

⁹² TCK'nın 51. maddesinin gerekçesi.

⁹³ Doktrinde bir görüş yeni düzenlemenin anayasanın eşitlik ilkesine aykırı olduğunu savunmaktadır. bkz, Centel, **a.g.e.**, s. 363. Ayrıca söz konusu düzenleme ile ilgili anayasaya aykırılık iddiası nedeniyle anayasa mahkemesine başvuru yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi hapis cezasının ertelenip adli para cezasının ertelenmemesi durumunu izlenilen suç politikası gereği olduğunu kabul etmiş ve haklı olarak düzenlemeyi anayasaya aykırı bulmamıştır. *“... İtiraz konusu düzenlemeyle, maddede belirtilen sınırlar içinde kalmak koşuluyla sadece hapis cezalarının ertelenebileceği hükme bağlanmakta ve erteleme, suçu işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık nedeniyle mahkûm olan kişinin tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede kanaat oluşması koşuluna bağlı olarak, hakimın takdirine bırakılmaktadır. Maddenin gerekçesindeki “...erteleme, bir koşullu af olmaktan çıkarılıp, ceza infaz kurumu haline getirilmiş ve erteleme sadece hapis cezası bakımından öngörülmüştür.” ibaresinden, yasakoyucunun izlediği suç siyaseti gereği adli para cezalarını erteleme dışında bıraktığı anlaşılmaktadır. Ertelenen hükümlü için yasal bir hak olmayıp, toplum bakımından yararlı bir uygulama olduğu kabul edilmektedir. ...”* AYMK, T: 19.02.2009 E:69, K:26.

maddesinde aranan diğer koşulsız işlenen suçun yaptırımıyla ilgilidir. İşlenen suçun yaptırımının TCK'nın 50. maddesinin c, e, ve f bentlerinde yer alan güvenlik tedbirlerinden biri ya da adli para cezası olması gerekmektedir. Bu koşulların sağlanması halinde adli para cezasının infazı askerlik sonrasındaki tarihe ertelenir. Bu gibi durumlarda tebligat işlemlerinin de askerlik sonrasında yapılması gerekmektedir.⁹⁴

II. Güvenlik Tedbirleri Bakımından Adli Para Cezası

A. Hak Yoksunluğu

Adli para cezasında kural olarak hak yoksunluğu söz konusu değildir. Ancak özel ceza kanunlarında adli para cezası mahkûmiyetine ilişkin bazı suçlar için hak yoksunluklarının düzenlendiğini görmek mümkündür (Örneğin 5941 sayılı Çek Kanunu'nda çek hesabı açma yasağı). TCK'da ise adli para cezasına mahkûmiyetin hak yoksunluğuna sebep olan tek istisnası, TCK'nın 53. maddesinin 5. fıkrasında yer almaktadır. Bu maddeye göre, TCK'nın 53. maddesinin birinci fıkrasında beş bent olarak sayılan hak ve yetkinin kötüye kullanılması suretiyle bir suç işlenmesi halinde kötüye kullanılan hak ve yetkiyi kullanmaktan yoksun bırakılır. Adli para cezası bakımından hükmedilebilecek bu hak yoksunluğunun mutlaka hâkim tarafından hükümde belirtilmesi gerekmektedir.

Adli para cezasının kesinleşmesiyle hak yoksunluğu uygulanmaya başlanır. Adli para cezasının infazından sonra ise gün biriminin yarısı ile iki katı arasında belirlenecek bir süre için hak yoksunluğu devam eder (TCK 53/5).

B. Sınır Dışı Edilme

Güvenlik tedbirlerinden biri de TCK'nın 59. maddesinde düzenlenen sınır dışı edilmedir. Ancak TCK'nın 59. maddesine göre sınır dışı edilme yalnızca hapis cezaları

⁹⁴ Mecit, **a.g.e.**, s. 130.

işin uygulanacak bir güvenlik tedbiridir. Dolayısıyla adli para cezasına mahkûmiyetin mevcut olması durumunda sınır dışı edilme güvenlik tedbirinin uygulanması söz konusu değildir.

C. Tekerrür ve Adli Para Cezası

1. Genel Olarak Tekerrür

Tekerrür, en basit haliyle daha önce kesinleşmiş bir mahkûmiyeti bulunan bir kişinin tekrardan suç işlemesidir. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu döneminde eski dönem ceza kanunlarında olduğu gibi tekerrür, cezayı arttıran bir neden olarak düzenlenmişken, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda bu anlayış terk edilmiştir. TCK'da hem sistematik olarak tekerrürün düzenlendiği bölüm hem de tekerrüre bağlanan sonuçlar nedeniyle güvenlik tedbiri şeklinde düzenlendiğini söylemek kolayca mümkündür.⁹⁵ Nitekim TCK'nın 58. maddesinin gerekçesinde bu husus hakkında, suç işleyip cezaya mahkûm olmuş bir kişinin tekrar suç işlemesine yönelik göstermiş olduğu suç işleme kararlılığının toplumda yaratmış olduğu tehlikelilik nedeniyle güvenlik tedbiri olarak kabul edildiği belirtilmiştir.

2. Tekerrürün Koşulları

Tekerrürün, suçun işlenmesinden önce kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyetinin bulunması, yeni bir suç işlenmesi, suçun tekerrür süresi içinde işlenmesi ve tekerrür yasağının bulunmaması, olmak üzere dört koşulu vardır.

⁹⁵ Tekerrürün hukuki niteliğiyle ilgili farklı sistemler ve görüşler için bkz. İlhan Üzülmez, **Türk Hukukunda Tekerrür**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2003, s.42 vd..

a. Suçun İşlenmesinden Önce Kesinleşmiş Bir Ceza Mahkûmiyetinin Bulunması

Tekerrürün varlığı için ilk koşul bir ceza mahkûmiyetinin bulunmasıdır. Dolayısıyla kişi hakkında önceki işlenen suç nedeniyle hapis cezasına ya da adli para cezasına hükmedilmiş olması gerekir. Kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrilmesi durumunda da mahkûmiyet bir ceza mahkûmiyeti olduğu için tekerrürün konusunu oluşturur. Kısa süreli hapis cezasının güvenlik tedbirlerine çevrildiği durumlarda ceza mahkûmiyeti bulunmadığı için, adli para cezası dışındaki kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar tekerrürün konusunu oluşturmazlar. Aynı şekilde, güvenlik tedbirleri, önödeme, uzlaşma ve kabahatler de ceza mahkûmiyetinin konusunu oluşturmadıkları için tekerrüre esas teşkil etmezler.

Tekerrür için, önceki suça ilişkin yalnızca hüküm kurulan bir cezanın var olması yeterli değildir. Ayrıca hükmedilen bu cezanın kesinleşmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, üzerinde durulması gereken bir diğer husus da adli para cezasının kanun yoluna başvurulmadan kesinleşmesi durumudur. Ceza Muhakemesi Kanunu yürürlüğe girmesine rağmen kanun yolu için istinaf mahkemeleri kuruluncaya kadarki süre için 1412 sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu'nun kanun yoluyla ilgili hükümleri uygulanmaktaydı (Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun Madde 8). Bu dönemde CMUK'un 305. maddesinin ilk bendine göre iki bin TL'ye kadarki adli para cezası mahkûmiyetleri için temyiz yolu kapalıydı. Kanun yoluna kapalı bu hükümler için aynı maddenin son fıkrası gereği tekerrür hükümleri uygulanmamaktaydı. Dolayısıyla iki bin TL'ye kadar olan adli para cezaları tekerrür engeli oluşturmaktaydı. CMUK'un 305. maddesinin 1. bendi Anayasa Mahkemesi'nin 23.07.2009 tarihli kararıyla iptal edilmiş, daha sonrasında iptal edilen hüküm yeniden düzenlenmiştir.⁹⁶ Yeni düzenlemede doğrudan hükmedilen adli para cezasına karşı kanun yoluna başvurulabilmesi için cezanın miktarının üç bin TL'den fazla olması gerekir. Ayrıca bu düzenlemeyle birlikte, miktarı ne olursa olsun kısa süreli hapis cezası seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrildiği takdirde bu karara karşı temyize başvuru hakkı tanınmıştır. Sonuç olarak 31.03.2011 tarihinden

⁹⁶ Aşağıda "Kanun Yolu ve Adli Para Cezası" bölümünde iptal kararına ve yeni düzenlemeye ayrıntılı olarak değinilmiştir.

sonra sadece somut ceza olarak adli para cezası verilen ve sınırı üç bin TL'yi geçmeyen cezalar bakımından kanun yoluna başvuru imkânı mevcut değildi ve bu hükümler tekerrüre esas teşkil etmemekteydi. CMK'nın istinaf sistemi 20.07.2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir. CMK'da da eski kanunda olduğu gibi kanun yoluna başvurulmadan kesinleşen cezalara yer verilmiştir. CMK 272/3-a'ya göre kısa süreli hapis cezasından seçenek yaptırıma çevrilmesi hariç olmak üzere somut ceza olarak üç bin TL ve daha az miktardaki adli para cezalarına karşı istinaf kanun yoluna başvurulamaz. Ancak, CMK sisteminde kanun yoluna başvurulamayacak durumların tekerrüre esas teşkil etmeyeceğine dair bir hüküm bulunmadığı için, istinafa başvurulmayıp hükmün verilmesiyle kesinleşen kararlar da tekerrüre esas teşkil eder.⁹⁷ Tekerrür gibi önemli sonuçları olan bir kurum için CMK'nın kanun yoluna başvurulmadan kesinleşen hükümlerde önceki kanundaki gibi tekerrüre istisna tutulmamasının isabetsiz bir tercih olduğunu söylemek mümkündür.

765 sayılı Ceza Kanun döneminde bir görüş, tekerrür için önceki mahkûmiyetin kesinleşmesinin yanı sıra mahkûmiyetin infaz edilmiş olması gerektiğini savunmaktaydı.⁹⁸ 5237 Sayılı Ceza Kanunu “...*Bunun için cezanın infaz edilmiş olması gerekmez*” ifadesiyle önceki kanun dönemindeki tartışmalara son verilmiştir.

b. Yeni Bir Suç İşlenmesi

Tekerrürün ikinci koşulu da önceki mahkûmiyetin kesinleşmesinden sonraki bir zamanda yeni bir suç işlenmesidir. İşlenen suçun teşebbüs aşamasında kalması ya da şeriklik sıfatlarından biriyle iştirak halinde işlenmesinin bu kapsamda önemi yoktur.⁹⁹ ETCK'dan farklı olarak TCK'da önceki işlenen suç ile yeni suçun aynı tür suç olması aranmamaktadır. Ancak bazı suçların özellikleri bakımından tekerrür yasakları mevcuttur. Bu kapsamda taksirle işlenen suçlar ile kasten işlenen suçlar

⁹⁷ Aynı yönde Çetin Arslan, Murat Kayıhan Çiçek, **Suçta Tekerrür**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2009, s. 94.

⁹⁸ Tartışmalar için bkz. Üzülmüş, **a.g.e.**, s.82 vd..

⁹⁹ Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 646.

arasında, sırf askeri suçlarla diğer suçlar arasında ve istisnalar dışında yabancı ülkede verilen hükümlerde tekerrür hükümleri uygulanmaz (TCK 58/3).

c. Yeni İşlenen Suçun Tekerrür Süresinde İşlenmesi

Daha önce verilmiş bir hükümden dolayı mahkûmiyetin tekerrüre etkisi sadece belirli süreler için geçerlidir. Sonraki suçun kanunda belirlenen süreler içerisinde işlenmesi gerekmektedir. Ancak işlenen suçun tekerrür süreleri içerisinde kesinleşmesine gerek yoktur. TCK'nın 58/2-a ve b maddelerine göre, tekerrür için beş yıldan fazla süreyle hapis cezasına mahkûmiyetin var olması durumunda beş yıl, beş yıldan az hapis cezasına veya adli para cezasına mahkûmiyet halinde ise üç yıl içerisinde suçun işlenmesi gerekmektedir. Hapis cezasının seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrildiği durumlarda da hapis cezasının süresi beş yıldan fazla olsa bile (Örneğin: taksirle öldürme suçu) esas mahkûmiyetin adli para cezası olması nedeniyle tekerrür süresi üç yıl olacaktır. Tekerrürle ilgili süreler cezanın veya cezaların infaz edildiği tarihte başlar. Adli para cezasının hapis cezasıyla birlikte hükmedilmesi durumunda, her iki cezanın da infaz edilmesiyle tekerrür süresi başlar. Adli para cezasının taksitlendirildiği durumlarda tekerrür süresinin başlangıç tarihi son taksitin ödendiği zamandır.¹⁰⁰

d. Tekerrür Yasağının Bulunmaması

Tekerrürün uygulanacağı kişiler bakımında TCK çocukları istisna tutmuştur. TCK 58. maddenin 5. fıkrasına göre suçu işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış kişiler bakımından tekerrür hükümleri uygulanmamaktadır.

¹⁰⁰ Koca, Üzülmöz, a.g.e., s. 647.

3. Tekerrürün Sonuçları

Tekerrürün sonuçları, seçimlik cezalarda hapis cezasını seçme zorunluluğu, özel infaz rejimine tabi olma ve denetimli serbestlik rejimi olmak üzere üç adettir.

a. Seçimlik Cezalarda Hapis Cezasını Seçme Zorunluluğu

Tezin ikinci bölümünde detaylı bir biçimde bahsedildiği gibi TCK'da bazı suçlarda yaptırım olarak hapis cezası ve adli para cezası seçimlik olarak düzenlenmiştir.¹⁰¹ Bu suçlar için hâkim, TCK'nın 62. maddesinde sayılan özellikleri ve benzer özellikleri dikkate alarak hapis cezası ya da adli para cezasından birini seçecektir ve daha sonra somut cezayı belirleyecektir. Tekerrür koşullarının mevcut olduğu takdirde ise, seçimlik cezalarda hâkimin cezalardan birini seçme konusundaki takdir yetkisi kanun tarafından kaldırılmıştır. TCK 58/3'e göre, sonraki işlenen suçtan dolayı verilecek ceza, seçimlik olarak düzenlendiği takdirde hâkim, hapis cezasını seçmek zorundadır.

Konuyla ilgili değerlendirilmesi gereken önemli bir husus da tekerrür sonucu hapis cezasının zorunlu olarak seçilmesinden sonra somut cezanın kısa süreli olması durumunda başta adli para cezası olmak üzere seçenek yaptırımlara çevrilebilirliği sorunudur. Adli para cezası dışında kalan seçenek yaptırımlar bakımından değerlendirildiğinde, TCK'nın 58/3 hükmü sadece seçimlik ceza olarak adli para cezası ve hapis cezasının bulunması durumunda hapis cezasının seçilmesinin zorunluluğunu düzenlemektir. Seçilen hapis cezası belirlendiğinde bu hapis cezasının kısa süreli olması durumunda güvenlik tedbirlerine çevrilmesinde bir engel yoktur. Ayrıca TCK'nın 50. maddesinde seçenek yaptırımlara çevrilmesi bakımından daha önceki bir suçtan dolayı mahkûmiyetle ilgili koşul yalnızca seçenek yaptırımların zorunlu olarak çevrilmesi bakımından düzenlenmiştir.¹⁰²

¹⁰¹ Örneğin TCK 125 “Bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden (1) veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.”.

¹⁰² Benzer görüşler için bkz. Fatih Selami Mahmutoğlu, Serra Karadeniz, **Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi**, İstanbul, Beta Yayınevi, 2017, s. 1338; Çetin, **a.g.e.**, s. 181; Akbulut, **a.g.e.**, s. 1880

Tekerrür nedeniyle işlenen suçtan dolayı belirlenen hapis cezasının kısa süreli olması durumunda seçenек yaptırımı çevrilebilmesi bakımından işlenen suçun yaptırımının yalnızca hapis cezası ya da hapis cezasıyla birlikte adli para cezası olması durumunda, TCK'nın 50 ve 58. maddeleri bakımından seçenек yaptırımlara çevrilmesinde (adli para cezası da dâhil) bir engel yoktur.

Hapis cezasının ve adli para cezasının seçimlik ceza olarak düzenlendiği suçlarda ise, uygulama ve doktrinde baskın görüş, hapis cezasını seçmenin zorunlu olduğu hallerde, hapis cezasının seçenек yaptırım olarak adli para cezasına çevrilmesinin mümkün olmadığını kabul etmektedir.¹⁰³ Bu görüşü savunanlar, TCK 58/3'deki hapis cezasını seçme zorunluluğunun, hapis cezasının seçenек yaptırımı çevrilmemesini de kapsamına aldığını savunmaktadır. Ayrıca TCK 50/2'de yer alan hapis cezası ve adli para cezasının seçimlik olarak öngörüldüğü durumlarda, hapis cezasının seçilmesi halinde bu cezanın seçenек yaptırım olarak adli para cezasına çevrilmesindeki yasak nedeniyle adli para cezasına çevrilemeyeceğini kabul etmektedir. Kanaatimizce, seçimlik olarak düzenlenen cezalarda hapis cezasının zorunlu olarak seçildiğinde kısa süreli hapis cezasının seçenек yaptırım olarak adli para cezasına çevrilmesinde bir engel yoktur.¹⁰⁴ Öncelikle TCK 58/3'ün hapis cezası ile adli para cezası arasındaki tercih hakkını ortadan kaldırması somut cezayı belirlemeden önceki aşamada söz konusudur.¹⁰⁵ Hapis cezasının cezanın türü olarak

kg. Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 17. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s.553; Özgenç, **a.g.e.**, s. 740- 741. Bu düşüncüyü savunanlar, TCK 50/3 hükmünün daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemiş olma koşulunun tüm seçenек yaptırımlar için geçerli olduğunu ve bu düzenlemenin tesadüfi suçlar için var olduğunu savunmaktadır. Ancak TCK 50/3.maddesinden varılan sonuçla ilgili bu yorumun zorlama bir yorum olduğunu söylemek mümkündür. Kısa süreli hapis cezalarının sadece tesadüfi suçlular için değil, daha önce hüküm giyen suçlular için de sakıncaları mevcuttur. Kanun koyucu da bu sakıncaları dikkate alarak önceki mahkûmiyetle ilgili koşulu hapis cezalarının zorunlu olarak seçenек yaptırımlara çevrilmesi hali dışında bir şart olarak düzenlememiştir. Ancak bu gibi durumlarda hâkim, cezanın seçenек yaptırımı çevrilme bakımından takdir yetkisini kullanırken, önceki mahkûmiyeti de dikkate alarak takdir yetkisini çevirmemekten kullanmasında herhangi bir engel yoktur.

¹⁰³Hüsnü Aldemir, “Yeni Türk Ceza Kanunu’na Göre Suçta Tekerrür”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S: 1, 2006, s. 53; Ahmet Bozdağ, **Türk Ceza Hukukunda ve Vergi Ceza Hukukunda Tekerrür**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2009, s. 130; Koca Üzülmöz, **a.g.e.**, s. 649; Arslan, Çiçek, **a.g.e.**, s. 155; Mahmutoglu, Karadeniz, **a.g.e.**, s. 1336; İlhan Üzülmöz, “5237 Sayılı Yeni TCK’da Tekerrür ve Özel Tehlikeli Suçlar”, **Hukuk ve Perspektifler Dergisi**, S: 4, 2005, s. 218.

¹⁰⁴ Aynı yönde bkz. Mehmet Maden, **Hapis Cezasına Seçenек Yaptırımlar**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012, s. 172; Ali Rıza Çınar, **Türk Ceza Hukukunda Cezalar**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2005, s. 46; Kayıhan İçel, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 4. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2017, s. 672; Yenidünya, **a.g.e.**, s. 145; Çetin, **a.g.e.**, s. 182; Yaşar, Gökcan, Artuç, **a.g.e.**, s. 1871.

¹⁰⁵ Aynı yönde Çetin, **a.g.e.**, s. 182.

zorunlu seçilmesi belirlenen somut cezanın türünün zorunlu olarak hapis cezası olması anlamına gelmemektedir. TCK 50/2'yi konu kapsamında değerlendirdiğimizde ise hapis cezasının seçildiği durumlarda seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrilemeyeceği kuralının *ratio legis*inin tespit edilmesi gerekmektedir. TCK 50/2'de hâkim, seçimlik cezanın söz konusu olduğu bir durumda hapis cezası ve adli para cezası arasında tercih yaparken fail hakkında hangi cezanın daha uygun olduğu konusunda bir değerlendirme yapmaktadır. Değerlendirme sonucu adli para cezası yerine hapis cezasını seçtiğinde zaten sanık için hapis cezasının daha faydalı olduğu kanaatine ulaşmıştır. Daha sonra hapis cezasının adli para cezasına çevrilememesinin nedeni de daha önce değerlendirilmiş sebepler nedeniyle hapis cezasını seçmesinden sonra aynı sebeplerden seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrilmemesi sayesinde hâkimin kendi içerisinde çelişmesini engellemektir. Oysa TCK 58/3 maddesi nedeniyle seçimlik ceza belirlenirken hâkim, seçme şansı olmadan hapis cezasının belirlenmesine başlamaktadır.¹⁰⁶ Bulunan somut cezanın bir yıldan az olması durumunda ise adli para cezasının ya da güvenlik tedbirlerinin hangisinin sanık için yararlı olduğunu bu aşamada değerlendirecektir. Burada, TCK 50/2'deki önlenmesi amaçlanan çelişkili durum söz konusu değildir. Ayrıca seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrilememesinin kabul edilmesi durumunda yaptırım sistemi içerisinde hem seçenek yaptırımlar arasında hem de soyut ceza olan hapis cezaları arasında bir dengesizlik ortaya çıkarmaktadır. Seçenek yaptırımlar arasında dengesizlik olmasının nedeni adli para cezasının güvenlik tedbirlerine göre daha ağır nitelikli bir yaptırım olmasına rağmen tekerrür durumunda seçimlik ceza olarak hükmedilen hapis cezası, ceza niteliği olmayan güvenlik tedbirlerine çevrilebilirken, daha ağır sonuçları olan adli para cezasına çevrilememektedir. Diğer bir dengesizlik haliyse seçimlik ceza ile doğrudan hükmedilen hapis cezası ve hapis cezası ile birlikte hükmedilen adli para cezası arasında çıkmaktadır. Şöyle ki, kanun koyucu bazı suçlar için daha az bir haksızlık içeriği görüp suçun yaptırımını olarak hâkime hapis cezası ya da adli para cezasından birini seçme konusunda bir imkân tanımıştır. Oysaki, diğer suçlar bakımından hapis cezasına doğrudan hükmedilmektedir. Yukarıda da değinildiği gibi doğrudan hükmedilen hapis cezası ile hapis cezasının adli para cezasıyla birlikte

¹⁰⁶ Çınar, **a.g.e.**, s. 46; Yaşar, Gökcan, Artuç, **a.g.e.**, s. 1871; İçel, **a.g.e.**, s. 672.

hükmedildiği suçlar bakımından tekerrür durumunda kısa süreli hapis cezası seçenек yaptırma çevrilebiliyorken genelde daha az haksızlık içeriğine sahip olan seçimlik cezalarda bu mümkün görülmemektedir.¹⁰⁷ Kanaatimizce, benimsediğimiz yorum yöntemi hem cezalar arasındaki dengesizliklerin önüne geçmektedir hem de TCK'nın yaptırım sistemiyle bağdaşmaktadır. Uygulamada ise konuyla ilgili Yargıtay'ın farklı kararları mevcuttur.¹⁰⁸ Ancak 2013 yılından sonra vermiş olduğu kararlarda Yargıtay,

¹⁰⁷ Anayasa Mahkemesi 50/2 ve 58/3'ün Anayasaya aykırılığını bir kararında değerlendirmiştir. Kanaatimizce anayasaya aykırı bir norm konuyla ilgili yoktur. Anayasa'ya aykırı bir husus olmamakla birlikte normun Anayasa Mahkemesi'nin kararda kabul ettiği ve doktrinde ağırlıkla savunulan görüşün TCK 50/2 ve 58/3'e ilişkin hatalı yorumdan dolayı ölçülülük ilkesine aykırı bir sonuç çıkmaktadır. “...5237 sayılı Yasa'da yer alan itiraz konusu kurallar da tekerrür konusundaki farklılıklardan bir diğerini oluşturmaktadır. Buna göre, tekerrür bazı durumlarda kısa süreli hapis cezasının adli para cezasına çevrilmesine engel teşkil etmektedir. Buradaki belirleyici etken, belli bir zaman öncesine ait sicil kayıdır. Dolayısıyla, sanığın mükerrir olması bir yana bırakılarak "daha ağır olup seçenekli yaptırım öngörülme-yen" - "daha hafif fakat seçenekli yaptırım öngörülen" yasal düzenleme karşılaştırılması yerinde değildir. Yasa koyucu, mahkum olduğu halde belli süre içerisinde yeniden suç işleyenler hakkında bu durumda olmayanlara göre daha ağır sonuç doğuran hükümler öngörebilir. Diğer yandan, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların adli para cezasına veya diğer tedbirlere çevrilmesi sanık yönünden bir hak olmayıp, kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre mahkemenin takdir yetkisindedir. Seçimlik ceza öngören bir suç mahkumiyet halinde, ceza siyasetinin gereği olarak mükerrirler hakkında ilk defa suç işleyenlerden farklı hükümler öngören kuralların hukuk devleti ilkesine aykırı bir yönü görülmemiştir. İtirazın reddi gerekir.” (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/06/20090602-7.htm> (Erişim Tarihi: 16.07.2018)

¹⁰⁸ Yargıtay 2. Ceza Dairesi bizim de kabul ettiğimiz gerekçelerle seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrilmesine engel olmadığını kabul eden karar için bkz. Yarg. 2. CD. T: 17.01.2011, E: 30343, K: 1262 bkz. Yaşar, Gökcan, Artuç, **a.g.e.**, s. 1872, 598.dn.. Ancak, Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 2013 yılında vermiş olduğu karar ve sonraki uygulamada seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrilmesinin mümkün olmadığı yönünde görüş değiştirmiştir. “Suç tanımında hapis cezası ile adli para cezasının seçenek yaptırım olarak düzenlendiği ahvalde, temel ceza belirlenirken TCK'nun 61/1. maddesi gereğince hapis cezası seçildikten sonra, TCK'nun 50/2. maddesindeki düzenlemeye göre hürriyeti bağlayıcı cezanın adli para cezasına çevrilmesinin mümkün olmaması karşısında, sanığın mükerrir olması nedeniyle TCK'nun 58/3. maddesindeki emredici hüküm uyarınca seçenek olarak düzenlenen cezalardan hapis cezasının tercih edilmesi kanuni zorunluluktan kaynaklanmış olsa bile TCK'nun 50/2. maddesi gözetilerek hapis cezasının adli para cezasına çevrilmesinin mümkün olmadığı kabul edilmelidir.

Başka bir anlatımla, hapis ve adli para cezasının seçenek yaptırım olarak düzenlendiği suçlarda, hakim in takdir hakkı olmasına rağmen, sanığın mükerrir olması durumunda kanun koyucu hakime takdir hakkı bırakmamış, temel cezanın türünü bizzat kendisi belirlemiştir. Takdir hakkı kullanılarak hapis cezası tercih edildiğinde hapis cezasının bir daha adli para cezasına çevrilmesi mümkün değilken, takdir hakkının bulunmadığı ve temel cezanın zorunlu olarak hapis olarak belirlendiği bir durumda bu cezanın paraya çevrilebilmesi kanun koyucunun amacına da uygun olmayacaktır.

Ayrıca kanun koyucu TCK'nun 58/3. maddesindeki düzenleme ile suç işlemekte ısrar eden sanık ile ilk defa suç işleyen sanığı birbirinden ayırmak için mükerrir olan sanık hakkında temel ceza olarak hapis cezasının tercih edilmesini ve bu cezanın adli para cezasına çevrilmemesini amaçlamaktadır. ...

Yerel mahkemece, sanığın, mükerrir olması nedeniyle TCK'nun 58/3. maddesi gereğince, 86/2 ve 125/1. maddelerinde düzenlenen seçenek yaptırımlardan hapis cezasının tercih edilmesi ve 50/2. maddesi gereğince seçilen hapis cezalarının adli para cezasına çevrilmemesinde bir isabetsizlik bulunmamaktadır. Bu itibarla, Özel Daire kararının (2) nolu bozma nedeni de isabetsizdir...” Yarg. CGK. T:19.03.2013, E:2-1500, K: 95, (Çevrimiçi) <https://www.emsalyargi.com> (Erişim Tarihi: 09.09.2017) Yukarıda açıkladığımız gerekçelerden dolayı bu karara katılmamaktayız.

seçimlik olarak düzenlenen cezalarda, hapis cezasının kısa süreli olması durumunda adli para cezasına evrilemeyeceğini kabul etmektedir.

Tekerrürün kısa süreli hapis cezalarının seçenek yaptırımıa çevirmede engel oluşturmadığını kabul etsek de hâkim, seçenek yaptırımıa çevirmede takdir yetkisini kullanırken şüphesiz ki tekerrür halinde suçun işlendiğini değerlendirmelidir. Özellikle benzer suçlar nedeniyle tekerrür söz konusu olduğu durumlarda ceza, seçenek yaptırımlara çevrilmemelidir.

b. Mükerrirlere zg İnfaz Rejimi

Tekerrüre bağlanan ikinci sonuç mükerrirlere özgü infaz rejimidir. Ancak işlenen suçun cezasının adli para cezası olması durumunda tekerrürün bir sonucu olmamaktadır. Mükerrirlere özgü infaz rejimi koşullu salıverme süresi bakımından cezanın infazını uzatan bir düzenlemedir. Adli para cezasının ödenmemesi nedeniyle hapse çevrildiği durumlarda CGTİHK 106/9 gereği koşullu salıverilme hükümleri uygulanamaz.

Adli para cezasını ilgilendiren problem mükerrirlere özgü infaz rejiminde önceki mahkûmiyetin adli para cezası olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Mükerrirlere özgü infaz rejiminde koşullu salıverilme süresi, işlenen suçun cezasının ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası olması durumunda otuz dokuz yıl, müebbet hapis cezası olması durumunda otuz üç yıl, süreli hapis cezası olması durumunda ise cezanın dörtte dr.

CGTİHK'nın 108. maddesinin 2. fıkrasında koşullu salıverme süresinin uzatılması açısından bir st sınır düzenlenmiştir.¹⁰⁹ Bu maddeye göre, tekerrür sonucu koşullu salıverme süresine eklenecek süre, önceki mahkûmiyetin en ağırından daha fazla olamayacaktır. Ancak, CGTİHK 108/2'de yalnızca hapis cezaları için önceki mahkûmiyetin süresinin nasıl hesaplanacağına yönelik bir düzenleme mevcuttur. nceki mahkûmiyetin adli para cezası olması durumunda sürenin nasıl

¹⁰⁹ Mahmutoğlu, Karadeniz, **a.g.e.**, s.1343.

hesaplanacağına dair bir düzenleme mevcut değildir.¹¹⁰ Doktrinde çoğunluk görüş, TCK'nın cezaların mahsubunu düzenleyen 63. maddesinin uygulanarak, adli para cezasının bir günün yüz TL'ye tekabül edeceğini kabul etmektedir.¹¹¹ Kanaatimizce bu çözüm yolunun gün para cezası sistemiyle bağdaştığını söylemek mümkün değildir.¹¹² Öncelikle gün para cezası sisteminde suçun haksızlığını belirleyen kısım olarak gün birimi belirlenmektedir. Gün birimi belirlendikten sonra gün değeri farklı belirlenen kişiler açısından koşullu salıverme farklılık gösterecektir ki, bu adil bir sonuç olarak düşünülemez. Ayrıca kısa süreli hapis cezalarının seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrilmesi ya da çevrilmemesi arasında gereksiz bir farklılık yaratmaktadır. Yukarıdaki problemler bir örnekle açıklanacak olursa, (A), (B) ve (C)'nin müşterek fail olarak bir suç işlemleri sonucunda her biri için beş ay hapis cezasına hükmedildiğini farz edelim. Hâkim, (A)'nın hapis cezasını seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevirmiş ve gün değerini yirmi Türk Lirası olarak tespit etmiştir. Dolayısıyla (A)'nın cezası $150 \times 20 = 3000$ TL'dir. (B)'nin cezası da gün değeri seksen Türk Lirası olarak belirlenip, somut ceza $150 \times 80 = 12000$ TL olarak belirlenmiştir. Hâkim, (C)'nin hapis cezasını seçenek yaptırıma çevirmemiştir. Baskın görüşün savunduğu gibi hesaplandığında eklenecek süreler şöyle olmaktadır: (A)'nın adli para cezasından mahkumiyeti olduğu için bir günü yüz Türk lirası olarak düşünüldüğünde eklenecek süre otuz gün, (B)'nin mahkûmiyeti nedeniyle eklenecek süre yüz yirmi gün, (C)'nin ise hapis cezası olduğu için yüz elli gündür. Görüldüğü gibi bu düşüncenin savunulması aynı haksızlık içeriğine sahip suçtan dolayı hüküm verilen müşterek failler arasında ciddi farklılıklar yaratmaktadır. Kanaatimizce, eklenecek süre bakımından gün para cezası sistemine uygun biçimde gün birimi dikkate alınarak bu sürenin belirlenmesi en adil yöntemdir.¹¹³ Birden fazla ceza olması durumunda bu cezaların en ağırı dikkate alınarak bu süre belirlenecektir. (CGTİHK 108/2)

¹¹⁰ Mehmet Emin Artuk v.d., **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s. 931.

¹¹¹ Özgenç, **a.g.e.**, s. 868; Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 650; Hakeri, **a.g.e.**, s. 699; Bozdağ, **a.g.e.**, s. 133; Arslan, Çiçek, **a.g.e.**, s. 162; Artuk v.d., **a.g.e.**, s. 931.

¹¹² Yukarıda değerlendirdiğimiz üzere esasen TCK'nın benimsemiş olduğu mahsup sistemi gün para cezası sistemiyle bağdaşmamaktadır.

¹¹³ Aynı yönde bkz. Mahmutoğlu, Karadeniz, **a.g.e.**, s. 1344.

c. Denetimli Serbestlik

Denetimli serbestlik tedbiri yalnızca hapis cezaları için uygulama alanı bulan bir tedbirdir, adli para cezası bakımından uygulama alanı bulunmaktadır. Çünkü CGTİHK'nın 108. maddesi sadece tekerrür durumunda işlenen suçun yaptırımının hapis cezası olmasına sonuç bağlamaktadır.¹¹⁴ Oysa, tekerrür durumunda işlenen suç sonucunda adli para cezasına hükmedilmesi de tehlikelilik arz eden bir durumdur. Bu durum için de denetimli serbestlik tedbirlerinin uygulanması, tekerrür nedeniyle tehlikelilik arz eden hükümlünün rehabilitasyonu için faydalı olurdu.

III. Ceza İlişisini Sonlandıran Nedenler ve Adli Para Cezasıyla İlişkisi

Ceza ilişkisi normal koşullarda cezanın infazının gerçekleşmesiyle sona ermektedir. Ancak bazı durumlarda devlet suç politikası gereği bazı fiilleri cezalandırmaktan vazgeçebilir. Cezalandırmaktan vazgeçilebilecek hususların bazıları suçun işlendiği sırada failde bulunmaktayken (Örneğin şahsi cezasızlık sebepleri), bazıları muhakeme aşamasında bazıları ise, cezanın infazı aşamasında ortaya çıkmaktadır.¹¹⁵ Yukarıda anlatılan hususlardan muhakeme ve cezaya ilişkin olanlar TCK'nın 4. Bölümünde “*Dava ve Cezanın Düşmesi*” başlığı altında düzenlenmiştir. Bu gibi hallerden konumuzla ilgili olarak cezanın infazı aşamasında ceza ilişkisini sonlandıran nedenlere değinilecektir.

¹¹⁴Yarg. 2.CD. T: 23.12.2014, E:33688, K:30915 “...5237 Sayılı TCK'nın 58, 5275 Sayılı Kanun'un 106 ve 108. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde, sanık hakkında adli para cezasına hükmedildiği için, hükümlülük kararında, mükerrirlere özgü infaz rejiminin ve cezanın infazından sonra denetimlik serbestlik tedbirinin uygulanacağını belirtilemeyeceği, sonucu ortaya çıkmaktadır...” (Çevrimiçi)<http://www.kazanci.com> (Erişim Tarihi: 12.08.2017).

¹¹⁵ Koca, Üzülmöz, a.g.e., s. 690.

A. Ölüm ve Adli Para Cezası

Anayasada ve TCK’da yer alan ceza sorumluluğuna ilişkin en önemli ilkelerden biri ceza sorumluluğunun şahsiliğidir. Bu ilke uyarınca ceza, kendisine ceza verilen hükümlü dışında bir başka kişi tarafından infaz edilememektedir. Bu sebeple hükümlünün ölmesi durumunda da ceza ilişkisinin sona ermesi gerekmektedir.

Adli para cezasının ödenmesinin güvence altına alınması bakımından devletler müteselsil sorumluluğa ve hükümlünün ölümü dolayısıyla mirasçılarının cezayı ödemesine ilişkin düzenlemelere yer vermiştir.¹¹⁶ Ancak bu hükümler ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesiyle bağdaşmamaktadır.

TCK’nın 64. maddesinin 2. fıkrasına baktığımızda hükümlünün ölümü halinde ölüm anından ileriye yönelik ceza ilişkisinin sona erdiği görülmektedir. Cezanın sona ermesine rağmen infaz edilecek hükümler de maddenin son cümlesinde düzenlenmiştir. Bu hükme göre, ölümden önce kesinleşmiş olmak koşuluyla müsadere ve yargılama giderlerine ilişkin hükümler hükümlünün ölümünden sonra da infaz edilmektedir.¹¹⁷

B. Af ve Adli Para Cezası

Ceza ilişkisini sonlandıran bir diğer kurum da “af” tır. Affın genel af ve özel af olmak üzere iki çeşidi mevcuttur.¹¹⁸ Genel af halinde ceza, tüm neticeleriyle birlikte ortadan kalkar (TCK 65/1). Özel aftaysa, hapis cezasının infaz kurumunda çektirilmesine son verilebilir, süresi kısaltılabilir veya hapis cezası adli para cezasına çevrilebilir.¹¹⁹ Adli para cezasına çevirme konusunda TCK’nın 50. maddesindeki gibi

¹¹⁶ İşoğlu, a.g.e., s.248.

¹¹⁷ Hükümlünün veya sanığı ölümü halinde müsadere işleminin yapılmasına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Niyazi Güney, Zekeriya Yılmaz, **Ceza Hukukumuzda Dava ve Cezanın Düşürülmesi**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2008, s. 9 vd.

¹¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Adem Sözüer, “Türk Ceza Hukukunda Af, 4454 ve 4616 Sayılı Kanunlarda Öngörülen Şartla Salıverilme ve Ertelemeye İlişkin Hükümlerin Hukuksal Niteliği ile Bu Hükümlerin Anayasaya Uygunluğu Sorunu”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, S: 18, 2001, s. 239 vd..

¹¹⁹ Doktrinde TCK’nın 65.maddesinin bir Anayasa maddesi olmaması nedeniyle kanun koyucuyu sınırlandıran bir hüküm olmadığından haklı olarak eleştirilmektedir. Zeki Hafızoğulları, “Türk Ceza Hukukunda Cezalandırma Hukuki İlişkisi ve İlişkinin Sona Ermesi Nedenleri”, **Uğur Alacakaptan’a Armağan**, C:1, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 399.

mahkûmiyetin kısa süreli olması mecburiyeti de yoktur.¹²⁰ Hapis cezasından adli para cezasına çevrilmesinin hangi koşullarda olacağı ve çevrilecek adli para cezasının nasıl hesaplanacağı hakkında kanunda herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Kanaatimizce TCK sistemine göre en doğru yöntem, özel af kararını veren merciin hapis cezasının süresi için yirmi ile yüz Türk Lirası arasından gün değeri belirleyerek kalan hapis cezasının süresinin gün olarak belirlenmiş halini de gün birimi alarak iki değerin çarpılmasıyla adli para cezasını belirlemesi olacaktır.

Hapis cezası doğrudan bir para miktarıyla adli para cezasına çevrilse bile, infaz edilme şekli diğer adli para cezalarından farklı olmaması gerekmektedir. Bu durumda ise belirlenen miktar, normalde hapis cezası için infaz edilmesi gereken miktarın gün olarak hesaplanmış şekline bölünerek çıkan sonuç cezanın ödenmemesi durumunda her gün birimi için infaz edilmesi gereken miktar olmalıdır.

Özel af durumunda ceza ortadan kalksa da mahkûmiyetin doğurduğu cezaya bağlı olan ya da hükümde yer alan hak yoksunlukları varlığını korur (TCK 65/3).

TCK'nın 74. maddesine göre suçun genel af veya özel affa uğraması durumunda, aftan önce ödenmiş adli para cezalarının geri verilmesi mümkün değildir.

C. Zamanaşımı ve Adli Para Cezası

Zamanaşımına ilişkin kurallar TCK'nın 66. maddesi ve devamında düzenlenmiştir. Zamanaşımı, dava zamanaşımı ve ceza zamanaşımı olmak üzere iki farklı şekilde düzenlenmiştir. Aşağıda bu kurumlar kısaca tanımlanarak sadece adli para cezasına ilişkin göstermiş olduğu özelliklere değinilecektir.

1. Dava Zamanaşımı

Suçun işlenmesinden sonra belli bir süre geçmesiyle soruşturma veya kovuşturma işleminin sona ermesine dava zamanaşımı adı verilmektedir. Dava

¹²⁰ Çetin, a.g.e., s. 203.

zamanaşımı TCK'nın 66. maddesinde yer almaktadır. Madde'nin 1. fıkrasında bentler halinde cezanın miktarına göre zamanaşımı süreleri düzenlenmiştir. İşlendiği iddia edilen suçun soyut ceza olarak yaptırımı adli para cezası olması durumunda dava zamanaşımı sekiz yıl olarak düzenlenmiştir.

Seçimlik cezalardaysa TCK madde 66/4 gereği hapis cezası dikkate alınarak zamanaşımı süresi belirlenir. Aynı madde gereği işlenen suç için zamanaşımı süreleri suçun kanundaki üst sınırı göz önünde tutularak belirlenir.

Çocuklar için zamanaşımı süresi hakkında özel bir düzenleme mevcuttur. On iki on beş yaş arası çocuklar için kanunda belirlenen sürelerin yarısının, on beş on sekiz yaş arasındaki çocuklar bakımından kanunda belirtilen sürenin üçte ikisinin geçmesiyle dava zamanaşımı süresi dolmuş olur (TCK 66/2).

2. Ceza Zamanaşımı

Kesinleşmiş hükmün belirli bir süre içerisinde infaz edilmemesi durumunda cezanın infaz yetkisini sonlandıran kurum “ceza zamanaşımı” olarak adlandırılır. TCK'nın 68. maddesinde ceza zamanaşımı için geçmesi gereken süreler düzenlenmiştir. Bu süreler hükümdeki yer alan cezaya göre değil zamanaşımı süresi başladığında infaz edilecek miktara göre belirlenir. (TCK 66/5)

Adli para cezası bakımından ceza zamanaşımı süresi cezanın miktarına bakılmaksızın on yıl olarak belirlenmiştir. Çocuklar için ceza zamanaşımı süresi, dava zamanaşımında olduğu gibi on iki on beş yaş arası çocuklar için kanunda belirtilen sürenin yarısı; on beş on sekiz yaş arası çocuklar için kanunda belirtilen sürelerin üçte ikisi kadardır.

IV. Ceza Muhakemesi Bakımından Adli Para Cezası

Bu bölümde adli para cezası ceza muhakemesinin ölçülülük ve usul ekonomisi ilkeleri ile birlikte, gösterdiği özellikler bakımından değerlendirilecektir. Bu kapsamda

konu adli para cezasının soyut ceza ve somut ceza olarak gösterdiği özellikler bakımından iki ayrı başlık altında incelenecektir. Ancak bu bölümlerde konuların hacimleri gereği sadece adli para cezasının özellik arz ettiği kısımlara değinilecektir. Aşağıda değinilecek kurumların bazılarının sadece ceza muhakemesi hukuku bakımından değil, maddi ceza hukuku bakımından da etkileri olsa da konu bakımından ve amaçsal bakımdan gösterdikleri özellikler nedeniyle bu kurumların aşağıda incelenmesini daha uygun bulmaktayız.

A. Soyut Cezanın Adli Para Cezası Olması

Soyut cezanın adli para cezası olması kanunda suçun yaptırımı olarak yalnızca adli para cezasına hükmedileceği anlamına gelmektedir. Tezin ikinci bölümünde değinildiği gibi soyut ceza olarak adli para cezasına hükmedileceği az sayıda suç TCK ve özel ceza kanunlarında mevcuttur.

Soyut cezanın adli para cezası açısından özellik göstermesinin temel nedeni ceza muhakemesi bakımından usul ekonomisi ilkesine veya ölçülülük ilkesine dayanmaktadır. Çünkü yalnızca adli para cezası yaptırım olarak düzenlenmiş suçlar haksızlık derecesi en düşük olan suçlardır. Bu suçlardan dolayı muhakemeye devam etmek devlet bakımından külfet olduğu için bu tip suçların muhakeme işlemlerinden kaçınmak için çeşitli düzenlemeler kabul edilmiştir. Diğer yandan ise şüpheli ya da sanık için haksızlık içeriği daha az olan bu suçlar için muhakeme işlemlerini yapmak ağır sonuçlara sebep olabilir.

1. Koruma Tedbirlerinde Adli Para Cezası

Ölçülülük ilkesi bakımından koruma tedbirinin ağırlığına göre bu tedbirlerin bazıları bakımından sadece kanunda belirlenen suçlarda uygulanması kabul edilmişken¹²¹ bazı koruma tedbirleri için ise soyut cezanın miktarı koruma tedbirinin uygulanması bakımından bir ölçüt alınmıştır. Bu bakımdan özellikle soyut cezası adli

¹²¹ Teknik araçlarla izleme ve gizli soruşturmacı görevlendirilmesi gibi

para cezası olan suçlar bazı koruma tedbirlerinden muaf tutulmuştur. Örneğin CMK 100/4'e göre yalnızca adli para cezasını gerektiren suçlar ölçülülük ilkesi gereği tutukluluk yasağı kapsamındadır.¹²² Çünkü kişinin yargılanması sonucunda bir hüküm kurulsa bile özgürlüğü kısıtlanmayacaktır. Bu sebeple tedbir olarak kişinin özgürlüğünün kısıtlanması ölçüsüz kabul edilmiştir. Aynı sebepler nedeniyle doktrinde bir görüş, soyut cezası adli para cezası olan suçlar için gözaltı koruma tedbirinin de uygulanamayacağını kabul etmektedir.¹²³ Ayrıca CMK'da soyut ceza olarak adli para cezasını gerektiren suçlar için iç beden muayenesi (CMK 75/4), devlet sırrı niteliğindeki belgeye el koyma (CMK 125/3)¹²⁴ tedbirlerinin uygulanması mümkün değildir. Bahsedilen bu düzenlemeler kanunda ölçülülük ilkesinin yansıması olarak yer almaktadır. Ancak diğer koruma tedbirleri bakımından da herhangi bir düzenleme yer almasa bile Anayasanın 13. maddesi gereği ölçülülük ilkesine uygun uygulanması gerekmektedir.

2. Önödeme

Önödeme, hafif suçlar için, şüpheli veya sanığın belirli bir miktar parayı devlet hazinesine ödemesiyle kamu davasının açılmamasını, kamu davası açıldığı takdirde düşmesini sağlayan hem maddi ceza hukuku hem de muhakeme hukuku bakımından özellik gösteren karma nitelikli bir kurumdur.¹²⁵ Bu bölümdeki genel açıklamalarda da belirttiğimiz üzere devlet, bazı önemsiz gördüğü suçlar için usul ekonomisi gereği muhakeme işlemlerini yürütmekten bazı kurumların uygulanmasının varlığı koşuluyla vazgeçmiştir. Önödeme de bu kurumlardan biridir.¹²⁶ Önödeme kapsamına giren

¹²² Ali Kemal Yıldız, Selman Dursun, Serdar Talas, "Koruma Tedbirleri Türkiye Raporu: Tutuklama ve Adli Kontrol", ed. Adem Sözüer, **11. Ceza Hukuku Günleri**, İstanbul, y.y., 2016, s. 299; Cumhuriyet Şahin, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, 7. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2016, s. 266; Bahri Öztürk v.d., **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, ed. Bahri Öztürk, 11. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 443; Nur Centel, Hamide, Hamide Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2016, s. 340.

¹²³ Ali Kemal Yıldız, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Gözaltına Alma", **SÜHFD**, C: 14, S: 1, Y: 2006, s. 162- 163

¹²⁴ Devlet sırrı niteliğindeki belgedeki ölçülülük ise yukarıdaki yukarıda bahsedilen ölçülülükten farklılık arz etmektedir. Burada ölçülülük bakımından sınır getirilmesinin amacı şüpheli veya sanığı korumak değil devletin sırlarının her suç için tartışılmasının önüne geçmektir.

¹²⁵ Önödemeye ait görüşler için bkz. Özgenç, **a.g.e.**, s. 719.

¹²⁶ Özellikle 2016 yılında yapılan değişikliklerle önödemenin uygulama alanı oldukça genişlemiştir.

suçlar miktarına bakılmaksızın yalnızca adli para cezasını gerektiren suçlar ve soyut cezasının üst sınırı altı ayı geçmeyen hapis cezalarıdır (TCK 75/1).¹²⁷ ETCK'nın 119. maddesi nispi para cezalarında önödemenin uygulanmasını yasaklayan hüküm içermektedir. TCK'da böyle bir hüküm bulunmadığı için soyut ceza olarak yalnızca nispi para cezası belirlenen suçlarda da önödeme hükümleri uygulanabilmektedir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki yürürlükteki mevzuatımızda soyut ceza olarak nispi para cezasının yer aldığı tek suç Çek Kanunu'nun 5. maddesinde yer almaktadır. Bu Madde'de yer alan karşılıksız çek suçu bakımından ise, Çek Kanunu 5/10 maddesi gereği önödemenin uygulanması mümkün değildir. Ancak gelecek yıllarda düzenlenmesi muhtemel nispi para cezaları için aksine düzenleme olmadığı sürece önödeme hükümlerinin uygulanabileceği kanaatindeyiz. Hapis cezasıyla birlikte uygulanan nispi para cezaları bakımından da hapis cezalarının üst sınırı altı aydan yüksek olduğu için önödemelik suçlar kapsamına girmemektedir.

Önödeme miktarı, soyut cezanın adli para cezası olması durumunda şu şekilde belirlenmektedir: Soyut ceza olarak adli para cezası maktu olarak düzenlenmişse, kanunda düzenlenen miktar önödemenin tutarını oluşturmaktadır. Maktu olarak miktar düzenlenmediği takdirde adli para cezasının alt sınırı önödemenin miktarı olacaktır (TCK 75/1-a). Kanunda önödeme miktarının belirlendiği durumlarda kişinin ekonomik durumuna yönelik gün değeri olarak yirmi ile yüz TL arasında bir miktar belirlenip belirlenmeyeceği düzenlenmemiştir. Kanaatimizce Madde'de yer alan “*aşağı sınır*” sözcüğü hem gün birimi bakımından hem de gün değeri bakımından alt sınırı ifade etmektedir.¹²⁸ Bu sebeple gün değerini tüm adli para cezaları için yirmi TL olarak kabul etmek gerekir. Aşağı sınır olan günle yirmi TL'nin çarpılmasıyla çıkan sonuç ise önödemenin miktarı olacaktır. Nispi para cezaları esasen gün para cezasıyla karma bir biçimde hesaplanması nedeniyle önödemenin belirlenmesi bir problem oluşturmamaktadır. Bu tür cezalarda da gün para cezası şeklinde belirlenen

¹²⁷ Doktrinde bir görüş gün para cezası sisteminin benimsenmesi nedeniyle önödemenin adli para cezaları bakımından kabul edilmemesi gerektiğini savunmaktadır. Bkz. Özgenç, **a.g.e.**, s. 724.

¹²⁸ Doktrinde Özgenç'e göre, kanun maddesindeki aşağı sınırdan iki farklı anlama gelebilmektedir; bunlardan ilki aşağı sınırdan sadece adli para cezasının gün bakımından alt sınırını ifade ettiğini kişinin ekonomik durumuna göre yirmi ile yüz lira arasında ekonominin belirlenmesi gerektiğidir, ikinciyse alt sınırdan anlaşılması gerekenin hem gün birimi olarak alt sınırı ifade ettiği hem de gün değeri olan miktarı (yirmi TL'yi) ifade etmektedir. Özgenç, **a.g.e.**, s. 723- 724.

aşamadaki gün biriminin alt sınırı ile gün değeri olan yirmi TL'nin çarpımıyla öndeme miktarı belirlenmelidir.

Hakkında hapis cezası ve adli para cezası birlikte düzenlenen suçlar bakımından öndemenin miktarı her ikisinin ayrı ayrı hesaplanıp toplanmasıyla bulunur (TCK 75/2-c). Seçimlik cezaların düzenlendiği suçlarda soyut cezanın altı aya kadar hapis cezası olması durumunda, öndeme adli para cezasına göre hesaplanır (TCK 75/4)

3. Uzlaşma

Uzlaşmayla ilgili adli para cezasını ilgilendiren husus 6763 sayılı Kanunun 24.11.2016 tarihinde yürürlüğe giren 34. maddesiyle ortaya çıkmıştır. Suça sürüklenen çocuklar için düzenlenen bu maddede CMK' nın 253. maddesinin a ve b bentlerindeki koşullar olmasa bile soyut cezası belirli bir miktarın altında olan suçların uzlaşmaya tabi olacağı düzenlenmiştir. Bu kapsamda CMK 253/1-c gereği, suçun mağduru ya da suçtan zarar görenin gerçek ya da tüzel kişi olması durumunda, suça sürüklenen çocuklar bakımından soyut cezanın üst sınırının üç yıl hapis cezası ya da adli para cezası olması durumunda uzlaşma girişimde bulunulması gereklidir.

4. Sanığın Yokluğunda Duruşma Yapılması

Kural olarak kovuşturma aşamasında sanığın duruşmada hazır bulunması gerekir. İstisnai bazı durumlarda ise sanığın yokluğunda da duruşma yapılacağı kabul edilmiştir. Bu istisnalardan biri de hafif suçlar için düzenlenmiştir. CMK'nın 195. maddesine göre, soyut cezası yalnızca adli para cezası olarak düzenlenen suçlar, müsadereye tabi suçlar veya her ikisinin birlikte yargılama konusunu oluşturduğu suçlarda, sanığa çağrı yapıldığı ve sanığın gelmediği durumlarda sanığın yokluğunda

duruşma yapılır. Bu gibi durumlarda sanık hakkında zorla getirme kararı da verilemez.¹²⁹

B. Somut Cezanın Adli Para Cezası Olmasının Sonuçları

Somut cezanın adli para cezası olması durumunda devlet, haksızlık içeriğinin azlığı nedeniyle özellikle tesadüfi suçlular için cezanın infaz edilmesinden kaçınmaktadır.¹³⁰ Diğer yandan somut cezanın azlığı nedeniyle usul ekonomisi ilkesi gereği bazı cezaların kanun yoluna başvurulmadan kesinleşmesi kabul edilmiştir. Bu kapsamda aşağıda ilk olarak adli para cezası, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve kanun yolu bakımından incelenecektir.

1. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması ve Adli Para Cezası

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, yargılama sonucu verilen hükmün sanık için hukuki sonuç doğurmaması anlamına gelir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunun esas olarak ortaya çıkış amacı, kısa süreli hapis cezalarının sakıncalarının önüne geçmek olsa da, bu kurum CMK'nın 231. maddesi gereği adli para cezaları bakımından da uygulama alanı bulmaktadır. Çünkü özellikle tesadüfi suçlular hakkında hüküm verilip cezanın infaz edilmesinden ziyade, cezanın ertelenmesi ve bu kişiler hakkında bazı tedbirlerin uygulanmasının cezanın özel önleme fonksiyonu bakımından daha faydalı olduğu kabul edilmektedir.¹³¹

Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasında yargılama sonucu bir somut ceza belirlenmektedir. Somut ceza belirlendikten sonra hâkim koşullar mevcut olduğu takdirde belirlediği cezaya ilişkin hükmü açıklamamaktadır. Hükmün açıklanmasının

¹²⁹ Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoglu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 5. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 748.

¹³⁰ Yusuf Solmaz Balo, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2016, s. 26.

¹³¹ Önder, **a.g.e.**, s.161- 162.

geri bırakılmasından sonra beş yıllık bir sürede sanık denetime tabi tutulur. Hâkim, üst sınırı bir yılı geçmemek üzere, CMK'nın 231. maddesinin 8. fıkrasında yazan denetimli serbestlik tedbirlerine hükmedebilir. Denetim süresi içerisinde kasten suç işlenmemesi ve denetimli serbestlik tedbirlerine uyulması durumunda sanık hakkında açıklanması ertelenen hüküm tamamen ortadan kaldırılır ve dava hakkında düşme kararı verilir. Sanığın kasten suç işlemesi ya da denetimli serbestlik tedbirine uymaması durumunda kurulan hüküm açıklanır.

Hükmün açıklanmasının konuyla ilgili koşulu somut cezayla ilgilidir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının objektif koşulu somut cezanın iki yıl veya daha az süreli hapis cezası ya da adli para cezası olmasıdır.¹³² Kanundaki düzenlemeye göre adli para cezası bakımından gün ya da miktar olarak herhangi bir sınırlama olmadan hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilmektedir. Hapis cezasıyla adli para cezasına birlikte hükmedilen suçlar bakımından ise herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Bu sebeple doktrinde bir görüş, sadece hapis cezasına veya sadece adli para cezasına hükmedilen suçlar bakımından hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının mümkün olduğunu kabul ederek ikisinin birlikte hükmedilmesi durumunda hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemeyeceğini kabul etmektedir.¹³³ Ancak kanaatimizce birlikte hükmedilen cezalar bakımından da hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının uygulanması mümkündür.¹³⁴ CMK'nın 231. maddesinde yer alan *“iki yıl veya daha az süreli hapis veya adli para cezası”* ifadesinde ertelenmesi uygun cezalar ayrı ayrı belirtilmemiştir, yalnızca ertelemeye uygun cezalar sayılmıştır.¹³⁵ Bu cezaların birlikte tek bir suçta yer alması ertelemeye engel bir durum değildir. Bu durumda hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının koşulları için hapis cezasının somut cezasına ilişkin sınır dikkate alınarak ertelemenin koşulları değerlendirilir. Hapis cezasıyla adli para cezasının birlikte hükmedildiği

¹³² Diğer koşullarla ilgili açıklamalar konunun kapsamının dışına çıktığı için açıklama yapılmayacaktır.

¹³³ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 782.

¹³⁴ Cumhuriyet Şahin, Neslihan Göktürk, **Ceza Muhakemesi Hukuku II**, 6. Baskı Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 194; İhsan Baştürk, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014, s. 290; Rezan Epözdemir, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s. 141; Mustafa Artuç, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, 3.Baskı, Ankara Adalet Yayınevi, 2010, s. 99; Enver Kumbasar, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2012, s. 126; Balo, **a.g.e.**, s. 53.

¹³⁵ Aynı yönde bkz. Kumbasar, **a.g.e.**, s. 123.

suçlarda hapis cezasının süresinin kanunda belirlenen iki yıllık süreyi aşması durumunda adli para cezasıyla ilgili erteleme de söz konusu olmamaktadır.

Somut ceza ile ilgili karşılaşılan diğer bir husus ise, somut cezası iki yılı aşan adi taksirle işlenen suçlardadır. Adi taksirle işlenen suçlarda hükmedilen hapis cezasının süresine bakılmaksızın adli para cezasına çevrilmesi mümkündür. Doktrindeki ve uygulamadaki tartışmalı konu iki yılı aşan adi taksirle işlenen suçların seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrilmesi durumunda hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilmesinin mümkün olup olmaması ile ilgilidir. Doktrinde bir görüş ve Yargıtay'ın eski uygulamalarında, taksirle işlenen suçlardan dolayı hükmedilen somut ceza, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasındaki üst sınırı aşıya bile, bu cezanın adli para cezasına çevrilmesi durumunda hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebileceği kabul edilmektedir.¹³⁶ Bu görüşe göre, TCK 50/5 maddesi gereği uygulamada asıl mahkûmiyet adli para cezası olduğu için hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi mümkündür.¹³⁷ Kanaatimizce CMK'nın 231. maddesi gereği bu durumlarda hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının uygulanması mümkün değildir.¹³⁸ Çünkü CMK'nın 231. maddesinin 7. ve 11. fıkralarını konuyla ilgili olarak göz önünde bulundurduğumuzda hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının, hapis cezasının seçenek yaptırıma çevrilmesinden daha önce değerlendirileceği görülmektedir.¹³⁹ Dolayısıyla seçenek yaptırıma çevrildiğinde zaten öncesinde hâkim, sanıkta hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına yönelik şartlar oluşmadığı değerlendirmesini yapmıştır; sonraki aşama olarak erteleme ya da seçenek yaptırıma çevrilmesine yönelik koşulları değerlendirecektir.¹⁴⁰ Bu sebeplerden dolayı sadece taksirle işlenen suçlardan dolayı hapis cezasının seçenek yaptırıma çevrildiği

¹³⁶ Mustafa Albayrak, "Uzun Süreli Hapis Cezalarından Çevrili Adli Para Cezasının Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kapsamında Değerlendirilmesi", **Terazi Hukuk Dergisi**, S: 71, 2012, s. 56.

¹³⁷ **A.e.** s. 56- 57.

¹³⁸ Aynı yönde bkz. Artuç, **a.g.e.**, s.99; Kumbasar, **a.g.e.**, s.124- 125; Baştürk, **a.g.e.**, s. 300; Mehmet Balık, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2015, s. 52; Epözdemir, **a.g.e.**, s. 142; Mustafa Özen, **Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s. 685.

¹³⁹ Balo, **a.g.e.**, s. 56; Baştürk, **a.g.e.**, s. 300.

¹⁴⁰ Bu yönde Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararları için bkz. YCGK. T: 08.05.2012, E:1-347, K:185, YCGK. T: 10.02.2009, E:9-265, K:22 kararlar için bkz. Kazancı İçtihat Bankası (Çevrimiçi) <https://www.kazanci.com> (Erişim Tarihi:06.09.2017).

durumlarda değil, tüm hapis cezasının seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrildiği durumlarda hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilmesi mümkün değildir.¹⁴¹

2. Kanun Yolu ve Adli Para Cezası

Adil yargılanma hakkının unsurlarından biri verilen kararların denetime açık olmasıdır.¹⁴² Adil yargılanma hakkının temel bir unsurunun olmasının nedeni, mahkemelerin vermiş olduğu kararların hukuka ve maddi gerçeğe uygunluğunun denetlenerek olası bir hatanın önüne geçilmesiyle şüpheli veya sanığa güvence sağlanmasıdır.¹⁴³ Nitekim iki dereceli yargılanma hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Ek-7 numaralı protokolünün 2. maddesinde güvence altına alınmıştır.¹⁴⁴ Ancak bu hak, sözleşmede her durumda kabul edilmemiştir. Madde'nin 2. fıkrasında sözleşmeye taraf devletlere bazı konularda iki dereceli yargılama hakkında istisnai düzenlemeler yapabilmeleri konusunda takdir yetkisi tanınmıştır. Devletlerin kanun yoluna başvuruda böyle bir kısıtlamaya gitmesinin nedenleri; üst mahkemeye başvurulmasıyla oluşacak iş yoğunluklarını azaltmak¹⁴⁵ ve muhakeme aşamasını kısa sürede bitirerek hafif suçlarda sanığın uzun süren yargılama sürecinden dolayı mağduriyet yaşamasının önüne geçmektir. Konumuzla ilgili kanun yolu bakımından değerlendirilmesi gereken husus önem derecesi düşük suçlardır. Sözleşme'de önem derecesi düşük suçların ne olduğu tanımlanmamıştır. Bu tip suçlar için önem kavramı değerlendirilirken sadece savunma makamı için değil, devlet, mağdur veya suçtan zarar gören fert bakımından da önem kavramının değerlendirilmesi gerekmektedir.¹⁴⁶ Aşağıda bu kapsamda Türk hukukunda kanun

¹⁴¹ Baştürk, **a.g.e.**, s. 297.

¹⁴² Serdar Talas, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Başsavcılığın İtirazı", **İÜHFM**, C: 70, S: 1, 2012, s. 153, Bahri Öztürk v.d., **a.g.e.**, s. 130, Yener Ünver, Hakan Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, C: 1, 11. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s. 530.

¹⁴³ Talas, **a.g.e.**, s. 153.

¹⁴⁴ Adı geçen protokol 25.04.2016 tarihinde resmî gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹⁴⁵ Mustafa Ruhan Erdem, **Yeni Bir Denetim Muhakemesi Yolu Olarak İstinaf**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2010, s. 55, Rezzan İtişgen, "Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf", **TAAD**, Y: 5, S: 16, s. 381, Devrim Güngör, **Ceza Muhakemesinde İstinaf**, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2016, s. 47.

¹⁴⁶ Nurullah Kunter, Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoglu, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2010, s. 1697.

yoluna başvurulamayan hükümler, adli para cezası kapsamında gösterdiği özellik bağlamında değerlendirilecek ve bu durumun AHİS'in Ek-7 numaralı protokolüne uygunluğu tartışılacaktır.

3. İstinafin Konusu Dışında Kalan Hükümler Sorunu

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle kanun yolu bakımından üç dereceli sisteme geçilmiştir. Ancak, istinaf mahkemelerinin kurulamaması nedeniyle Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu'nun kanun yolu hükümleri istinaf mahkemelerinin faaliyete başladığı tarih olan 20.07.2016 tarihine kadar uygulanmaya devam etmiştir.

İstinafin konusunu oluşturan ve oluşturmayan durumlar CMK'nın 272. maddesinde düzenlenmiştir. Madde'ye göre, ilk derece mahkemesinde verilen hükümler için kural olarak istinaf yoluna başvurulabilir. Madde'nin 2. fıkrasına göre, hükümden önce verilip hükme esas teşkil eden ve özel olarak kanun yolu düzenlenmemiş kararlara karşı istinaf yoluna başvurulabilir. Madde'nin 3. fıkrasında ise istinafa başvurulamayan hükümler düzenlenmiştir.

Önemsiz olarak kabul edilen kararlardan ilki mahkûmiyet bakımından adli para cezasının miktarıyla ilgilidir. CMK 272/3-a'ya göre hapis cezalarından seçenek yaptım olarak çevrilen adli para cezaları hariç somut cezası üç bin Türk Lirası ve altındaki adli para cezalarına karşı istinafa başvurulamaz. CMK yürürlüğe girdiğinde Kanun'un 272. maddesinin 3. fıkrasının ilk halinde hapis cezasından seçenek yaptırım olarak çevrilen adli para cezaları da dâhil somut ceza olarak iki bin lira ve altındaki adli para cezalarına karşı istinaf yoluna başvurulamamaktaydı. Ancak Anayasa Mahkemesi CMUK hükümlerinin uygulanmaya devam edildiği dönemde temyiz yoluna başvuru yapılamayacak kararlar arasında yer alan “*ikimilyar liraya kadar (ikimilyar dahil) para cezalarına dair olan hükümler*” hükmünü hapis cezalarından çevrilen adli para cezaları bakımından anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir.¹⁴⁷ İptal

¹⁴⁷ AYM T: 23.07.2009, E: 65, K: 114, “... Buna karşılık, hapis cezasını gerektiren suçları ve dolayısıyla da bu suçlardan ötürü verilen adli para cezalarını “önemsiz” olarak kabul etmek mümkün değildir. Nitekim, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Ek 7 numaralı protokolünün 2. maddesinde iki

kararından sonra CMK'nın 272. maddesi de aynı hükmü içerdği için Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararına uygun bir biçimde tekrar düzenlenmiştir. Ayrıca iki bin Türk Lirası olan kanun yoluna başvuru sınırı üç bin Türk Lirasına çıkarılmıştır.

CMK'nın son halinde, seçenek yaptırım olarak çevrilen adli para cezaları dışında somut cezası üç bin lira ve altındaki adli para cezasına ilişkin mahkûmiyetler istinaf kanun yoluna başvurulmadan kesinleşmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi önemsiz suçlar bakımından AHİS Ek-7. Protokolünde iki dereceli yargılanma hakkından feragat edilebileceği düzenlemiştir. Adli para cezası bakımından cezanın belirli bir miktarın altındakileri önemsiz ceza olarak kabul edilebilir. Fakat CMK'nın önemsiz kabul edilebilecek cezalarda üç bin Türk Lirası'nın üst sınır kabul edilmesi gün para cezası sistemiyle bağdaşmamaktadır. İkinci bölümde detaylı anlatıldığı gibi gün para cezası sisteminde öncelikle haksızlık içeriği olarak gün birimi belirlenmekte, daha sonrasında da failin ekonomik gücü dikkate alınarak gün değeri belirlenmektedir. Ekonomik durumu farklı olan kişiler bakımından da bu belirleme sonucunda aynı haksızlık derecesiyle aynı suçu işleyen kişiler için farklı miktarda cezalar karşımıza çıkabilmektedir. Ancak somut ceza olarak üç bin liranın kanun yoluna başvurulması açısından sınır kabul edilmesi eşitlik ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Çünkü gün değerinin farklı miktarlarda belirlenmesinde bazı durumlarda bir kişi sadece ekonomik durumu iyi olduğu için kanunda belirtilen üç bin TL sınırını aşmaktayken, ekonomik durumu kötü olan kişi için aynı derecede haksızlık, istinafa başvurmak için engel

dereceli yargılanma hakkının istisnası olarak gösterilen “az önemli suçlar” ya da “hafif suçlar” tabirinin, aynı Sözleşme'nin maddeye ilişkin açıklamasında suçun cezasının hapis cezasını gerektirip gerektirmeyeceğine bakılarak saptanması gerektiğinin ifade edilmesi karşısında, itiraz konusu kuralla getirilen düzenlemenin hapis cezasından çevrili adli para cezaları bakımından adil yargılanma hakkıyla bağdaşmadığı açıktır.

Diğer taraftan, hapisten çevrilen adli para cezalarına ilişkin mahkûmiyet kararlarının mevzuatımızda hükümlü bakımından dolaylı olarak hak yoksunluğu sonucunu doğurabilecek suçlara ilişkin olması durumunda, sanıkların bu kararları temyiz edememesi hakkaniyete aykırı bir takım sonuçlara da yol açabilecektir. Örneğin hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik veya güveni kötüye kullanma suçlarında, malın değerinin azlığı, etkin pişmanlık veya diğer cezai indirim nedenlerinin uygulanması sonucunda, sonuç olarak hükmedilecek hapisten çevrili adli para cezalarının temyiz edilebilirlik sınırının altında kalma olasılığı mevcuttur. Bu durumda, temyiz sınırının altında kalan hapisten çevrili bir adli para cezasına mahkûm olan kişi devlet memuru olamayacak, milletvekili seçilemeyecek veya bir siyasi partiye üye olamayacaktır. Kişi hakkında böylesi ağır sonuçlar doğurabilecek bir suçtan dolayı verilecek mahkûmiyetkararı önemsiz veya hafif saymaya olanak bulunmadığı gibi, korunan hukuki yarar ve yasakoyucuya tanınan takdir yetkisi birlikte değerlendirildiğinde, söz konusu düzenlemenin adalet ve hakkaniyet ilkeleriyle de bağdaşmadığı açıktır.

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kuralla yalnızca sonuç olarak hükmedilen adli para cezası esas alınarak, hapisten çevrili adli para cezalarının nitelikleri ve kişi bakımından sonuçları göz ardı edilerek, bunları da kapsayacak biçimde temyiz yoluna getirilen parasal sınır, Anayasa'nın 2. ve 36. maddelerine aykırıdır. Kuralın iptali gerekir. ...”

oluşturmaktadır. Yukarıda anlatılanı bir örnekle açıklayacak olursak; müşterek fail olarak bir suç işleyen iki fail hakkında mahkeme haksızlık içeriği aynı olduğu için, her iki faile de yüz birim gün ceza belirlemiş olsun. Bu durumda ekonomik durumu iyi olan fail için seksen Türk Lirası, ekonomik durumu kötü olan fail içinse yirmi Türk Lirası olarak gün değerinin belirlendiğini farz edelim. Verdiğimiz örnekteki durumda ekonomik durumu iyi olan sanık istinaf yoluna başvurabiliyorken ekonomik durumu kötü olan sanık istinaf kanun yoluna başvuramayacaktır. Failler arasındaki sadece ekonomik durum farklılığından istinaf kanun yoluna başvurulabilmesi eşitlik ilkesine aykırı bir durumdur.¹⁴⁸ Kanaatimizce CMK'nın 272/3-a'da belirtilen kanun yolunun konusu olan adli para cezası bakımından gün birimi üzerinden bir ölçüt belirlenerek bu hüküm yeniden düzenlenmelidir. Nitekim gün para cezası sistemini kabul eden ülkelere baktığımızda adli para cezasına ilişkin ölçütlerin gün üzerinden değerlendirildiği görülmektedir. Örneğin Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 313. maddesinde gün birimi olarak on beş günün altında belirenmiş adli para cezası için istinafa başvurulduğunda dosya üzerinden inceleme yapılacağı düzenlenmiştir. Yine Alman Ceza Kanunu'nun 59. maddesinde hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunun uygulanma koşulu olarak adli para cezasının gün biriminin yüz seksen günden fazla olmaması gerekmektedir. Ayrıca daha önce de değindiğimiz mahsubu düzenleyen Alman Ceza Kanunu'nun 51/4 hükmü de gün birimi üzerinden yapılan bir başka değerlendirmeye örnek oluşturmaktadır.

CMK sistemindeki üç bin Türk Lirası sınırını miktar olarak değerlendirdiğimizde de kanaatimizce önemsiz suçlar bakımından sınırın yüksek tutulduğunu söylemek mümkündür. Yukarıda da bahsedildiği gibi önemsiz suç kavramının sadece suçlu açısından değil, devlet, mağdur veya suçtan zarar gören bakımından da önemsiz olması durumunda AİHS'teki kıstaslara uygun olduğu söylenebilir.¹⁴⁹ Oysaki üç bin Lira'nın adli para cezası bakımından oldukça fazla olduğunu şu şekilde açıklayabiliriz. Ülkemizde adli para cezasının gün değeri olarak genellikle yirmi Türk Lirası belirlendiği göz önünde tutulduğunda, yüz elli günlük bir haksızlığa denk gelen yani beş aya tekabül eden bir haksızlığın kanun yoluna gitmeden

¹⁴⁸ Aynı sorun TCK'nın mahsup sisteminde de karşımıza çıkmaktadır. Konu tezin ikinci bölümünün son kısmında detaylı olarak incelenmiştir.

¹⁴⁹ Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 1697

kesinleşmesi söz konusudur. Beş aya yakın bir haksızlık içeren suçun istinafa gitmeden kesinleşmesi bazı durumlarda suçun mağduru, bazı durumlarda ise suçun faili bakımından ancak her durumda da devlet için mazur görülebilecek önemsiz bir ceza değildir. Adli para cezasının ödenmemesi durumunda tazyik hapsine çevrilerek infaz edildiğini düşünürsek beş aylık hapis cezasıyla hükümlünün cezası infaz edilebilecektir. Mukayeseli hukuka baktığımızda bazı ülkelerde kısa süreli hapis cezasının bile üst sınırının altı ay kabul edildiği görülmektedirken, hukukumuzda kanun yoluna başvurulmadan kesinleşen bir hüküm dolayısıyla kişinin beş ay gibi uzun bir süreyi cezaevinde geçirmesi mümkündür. Kaldı ki, birden fazla üç bin TL'nin altında hüküm olması durumunda, her birinin ayrı ayrı istinafin konusunu oluşturup oluşturmadığı değerlendirileceği için yukarıda belirttiğimiz sürelerden çok daha fazlasının da cezaevinde geçirilerek cezanın infaz edilmesi mümkündür.

Kanun yolu bakımından önemsiz kabul edilebilecek ceza bakımından doktrinde kabul edilen ölçüt cezanın hürriyeti bağlayıcı bir sonuç içermemesidir. Bir görüş, adli para cezasının ödenmemesi durumunda cezanın hapse çevrilmesi nedeniyle bu düzenlemenin AİHS Ek- 7 numaralı protokolüne aykırı olduğunu kabul etmektedir.¹⁵⁰ Kanaatimizce, adli para cezasının ödenmemesi durumunda hükümlünün kamuya yararlı bir işte çalıştırılarak cezasının infaz edilmesiyle AİHS'e uygun bir düzenleme haline gelmiştir.

İstinafin konusunu oluşturmayan adli para cezalarına ilişkin bir diğer husus da adli para cezasının soyut ceza olarak düzenlenmesine ve beraat kararına ilişkindir. Üst sınırı beş yüz günü geçmeyen adli para cezalarıyla ilgili verilen beraat hükümleri CMK 272/3-b gereği kanun yolunun konusunu oluşturmazlar. Burada bir başka hüküm çeşidi olan beraat kararıyla ilgili bir istisna getirilmiştir.

Son olarak verilen hüküm esasen istinafin konusunu oluşturmaya bile bazı hallerde istinaf kanun yoluna başvurulabileceği kabul edilmektedir. Suçun hukuki nitelendirilmesinin hatalı yapılması nedeniyle kanun yolu sınırının altında kalan

¹⁵⁰Erdem, **a.g.e.**, s. 56 ; Ahmet Tanju Sarıgül, **Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf**, Ankara, Bilge Yayınevi, 2009, s. 19, Seydi Kaymaz, "Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf Kanun Yoluna İlişkin Bazı Değerlendirmeler" **İÜHF**, C: 74, S: 1, 2016, s. 112,

durumlarda ve adli para cezasına hükmedilip ayrıca güvenlik tedbirine hükmedildiği durumlarda kanun yoluna başvurulabileceği kabul edilmektedir.¹⁵¹

¹⁵¹ Mustafa Artuç, Mehmet Tefik Elmas, **Duruşma Yönetimi ve İstinaf**, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s. 373 Erdem, **a.g.e.**, s. 56, Kaymaz, **a.g.e.**, s. 111, Nitekim Yargıtay'ın kararları da bu yöndedir. Yarg.CGK. T:17.11.2015, E:250, K:409, “*Sanık hakkında adli para cezasının yanında ayrıca hükmolunan tekerrür konusu, TCK’nun birinci kitabının üçüncü kısmında "güvenlik tedbirleri" başlığını taşıyan ikinci bölümünde düzenlenmiş olup, kanunun 58. maddesinde mükerrirler hakkında, cezanın mükerrirlere özgü infaz rejimine göre çektirileceği öngörülmüştür. Tekerrürün maddi ceza hukuku yönü bulunsa da, güvenlik tedbiri olarak düzenlendiğinde de şüphe bulunmamaktadır. Bu nedenle, sanık hakkında kesin nitelikteki adli para cezasının yanında ayrıca güvenlik tedbiri niteliğinde bulunan mükerrirlere özgü infaz rejiminin uygulanmasına karar verilmesi karşısında, hükmün temyizinin mümkün olduğu kabul edilmelidir.*” (Çevrimiçi)<https://www.lexpera.com.tr>. (Erişim Tarihi: 13.11.2017). Benzer kararlar için bkz. Yarg. CGK. T: 17.11.2015, E:240, K:409, Yarg. CGK. T: 27:04:2010, E: 7-86, K: 91.

SONUÇ

Adli para cezası, suç karşılığı yaptırım olarak bir miktar paranın devlet hazinesine ödenmesidir. Adli para cezası bir ceza olduğu için cezanın yapısal özelliklerini ve modern ceza hukukuyla birlikte ortaya çıkan özellikleri bünyesinde barındırmaktadır.

Adli para cezasının tarihteki izlerini klan toplumlarında şahsi öç aşamasından kısas ve uyuşma aşamasına geçildiği dönemde görmek mümkündür. Uyuşma usulünde fail ve işlenen suçun mağduru veya mağdurun yakınları suç nedeniyle uğranılan zararın giderilmesi amacıyla uyuşma ücretini belirlemektedir. Tarafların anlaşarak belirlediği paranın ödenmesiyle ceza infaz edilmektedir. Anlaşmanın sağlanamaması durumunda ise kısas uygulanmaktaydı. Devletlerin ortaya çıkmasıyla uyuşma miktarları devletler tarafından belirlenmeye başlanmıştır. Daha sonra ise devlet uyuşma bedeli olarak failden belirli bir miktar para almaya başlamıştır. Uyuşma olarak alınan bu bedel cezanın kamusallaşmasıyla birlikte adli para cezasına dönüşmüştür.

Adli para cezasının uygulanması İlkçağ toplumlarında yaygınken Orta Çağ Avrupası'nda yerini bedensel cezalara bırakmıştır. Ancak 19. yüzyılda hapis cezalarının bozucu etkilerinin fark edilmesiyle birlikte hapis cezalarının sakıncalarının önüne geçmek amacıyla yeniden gündeme gelmiştir. Nitekim adli para cezası günümüzde birçok devlet bakımından en çok uygulanan ceza haline gelmiştir.

Adli para cezasının lehinde ve aleyhinde birçok fikir ileri sürülmüştür. Cezanın lehinde ileri sürülen fikirler hapis cezasına etkili bir alternatif olması, etkili olması, insani olması, bireyselleştirmeye müsait olması, ıslah edici olması, devlete mali açıdan az yük getirmesi, düzeltilebilir olması yönündedir. Aleyhe ileri sürülen fikirler ise cezanın şahsiliği ilkesine aykırı olması, eşit olmaması, cezanın etkisinin az olması, infazının zor olması ve bağımsız bir ceza karakter taşıyamaması, ekonomik koşullardan etkilenmesi, mağdurun haklarıyla yarışması ve devletler tarafından kötüye kullanılabilmesi yönündedir. Kanaatimizce adli para cezasının yapısı gereği bazı sorunları mevcut olsa da iyi düzenlenmiş bir sistemde bu sorunlar mazur görülebilecek seviyededir.

Türk hukuk tarihine baktığımızda da İslamiyet'ten önceki ilk Türk Devletleri'nde diğer İlk Çağ uygarlıklarında olduğu gibi uyuşma usulünün mevcut olduğu görülmektedir. İslam hukukunda ise uyuşmanın görünüş şekli diyetdir. Diyet hem tazminat hem ceza niteliği taşıyan karma nitelikteki bir yaptırımdır. Kulun haklarına karşı suçlarda diyetin mümkün olduğu kabul edilmektedir. Taziren cezalandırılan suçlar bakımındansa tartışmalı olsa da para cezalarının yaptırım olarak uygulanabileceği kabul edilmektedir.

Osmanlı hukukunda İslam hukuku şer'i hukuku oluşturmaktayken, örfi hukuku Osmanlı padişahlarının düzenlediği kanunnameler oluşturmaktadır. Bu kanunnamelerde taziren cezalandırılan suçlar yer almaktadır. Kanunnamelerdeki suçlarda en çok uygulanan yaptırım para cezalarıdır. Bu dönemdeki para cezaları kanunda yer alan gelir grupları dikkate alınarak failin ekonomik gücüne göre belirlenmektedir. Tanzimat döneminde de özellikle 1858 tarihli Ceza Kanunu'nda para cezalarının yaygın olarak uygulandığı görülmektedir.

Cumhuriyet dönemindeyse 765 sayılı Türk Ceza Kanunu döneminde para cezalarının tazminat kabilindeki para cezaları ve kamu para cezaları gibi türleri mevcuttu. Tazminat kabilindeki para cezaları bir suç karşılığı devletin ya da kamu kurumunun uğramış olduğu zararların giderilmesi amacını taşımaktaydı. Bu cezalar bazı yönleriyle tazminat bazı yönleriyle de ceza niteliği taşımaları nedeniyle karma niteliğe sahiptir. Para cezalarının diğer türüyse günümüzde adli para cezası olarak adlandırılan kamu para cezalarıydı. Kanun'da kamu para cezaları, bir suçun tek yaptırımı olarak, hapis cezasıyla seçimlik olarak, hapis cezasıyla birlikte suçun yaptırımı olarak ve hapis cezasından çevrilen yaptırım olarak karşımıza çıkmaktadır. Para cezaları soyut ceza olarak maktu, alt ve üst sınırlı veya nispi olarak çeşitli şekillerde düzenlenmiştir. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'ndaki para cezalarının hesaplanma biçimi olarak klasik sistem kabul edilmiştir.

765 sayılı Türk Ceza Kanunu döneminde para cezalarıyla ilgili en büyük sorun enflasyonun etkisiyle paranın değerinde meydana gelen düşüşlerin para cezalarını etkisiz hale getirmesidir. Bu sebeple de birçok kez para cezalarında kanunlarla artırımlar yapılmıştır. Daha sonra ise memur maaşı katsayısı ve yeniden değerlendirme

oranı gibi çeşitli yöntemler geliştirilse de bu yöntemler de bazı sakıncalar içermekteydi.

Nitekim 5237 sayılı Ceza Kanunu'nda yukarıdaki sorunların çözümü amacıyla gün para cezası sistemine geçilmiştir. Kanun'da adli para cezaları soyut ceza, seçimlik ceza, birlikte ceza ve hapis cezasına seçenek yaptırım olarak düzenlenmiştir. Kanun'da adli para cezaları genellikle seçimlik ceza olarak kabul edilmiştir. Ancak, adli para cezasının seçimlik ceza olarak düzenlendiği suçlarda cezanın üst sınırı gün para cezası sistemini kabul eden ülkelere göre daha düşük tutulmuştur. Gün para cezasını kabul eden ülkelerdeki örnekler baktığımızda Polonya Ceza Kanunu'nun 58/3 maddesi gereği genel hüküm olarak üst sınırı beş yıl olan hapis cezaları için adli para cezası seçimlik uygulanabilmekte, İsviçre Ceza Kanunu'nun 140. maddesinde üst sınırı on yıl hapis cezası olan bir suç için hapis cezası ile adli para cezası seçimlik olarak düzenlenmiştir. TCK'da ise seçimlik cezalardaki en yüksek üst sınırın yalnızca üç suç için üç yıl hapis cezası olduğu görülmektedir. Bu tür cezalarda cezanın türünün belirlenmesinde hangi ölçütlerin dikkate alınacağı doktrinde tartışmalı bir husus olsa da kanaatimizce TCK'nın 62. maddesinde yer alan takdiri indirim nedenleri gibi failin kişiliği ile ilgili hususlar dikkate alınarak cezanın türü belirlenmelidir.

Hapis cezasıyla birlikte hükmedilen adli para cezaları kazanç saikiyle işlenen suçlar için düzenlenmiştir. Bu tür adli para cezaları gün para cezası sistemiyle hesaplanırsa da istisnai olarak bazı suçlarda nispi para cezası şeklinde hesaplanmaktadır.

Adli para cezasının diğer düzenlenme şekli de kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımdır. Kısa süreli hapis cezaları koşulları mevcut olduğu takdirde TCK'nın 50. maddesindeki seçenek yaptırım olan adli para cezasına veya güvenlik tedbirlerine çevrilebilmektedir. Adli para cezasının bir diğer önemi de bu kısımda karşımıza çıkmaktadır. İşlenen suçla hapis cezasından çevrilecek yaptırım bakımından bir bağlantı bulunması gerekir. Oysaki işlenen suçla uygulanacak güvenlik tedbiri arasında bağlantı her zaman bulunmamaktadır. Bu bakımdan adli para cezasının seçenek yaptırım olarak uygulama alanı güvenlik tedbirlerine göre çok daha fazladır.

Hapis cezasının seçenek yaptırıma çevrilmesi bakımından objektif koşul olarak bir yıl veya daha az süreli hapis cezası bulunması gerekir. Uzun süreli hapis cezaları

ise adi taksirle işlenmesi durumunda yalnızca adli para cezasına çevrilebilir. Sübjektif koşul olarak hâkimin takdir yetkisi gerekir. Adli para cezasına çevirme bakımından hâkimin takdir yetkisi seçimlik cezalarda kaldırılmıştır. Seçimlik cezalarda hakim, hapis cezasını seçtiyse belirlenen hapis cezası adli para cezasına çevrilmez. Kanaatimizce bu kural seçenek yaptırıma çevirme zorunluluğunun bulunduğu durumlarda uygulanmamalıdır.

Gün para cezası sisteminde ceza, gün birimi ve gün değeri olarak adlandırdığımız iki aşamadan geçerek belirlenmektedir. Daha sonra ise bulunan iki değer çarpılarak somut ceza belirlenmektedir. Gün birimi aşaması kanunlarda aksi bir düzenleme yoksa TCK'nın 52. maddesinde yer alan alt sınır beş gün ve üst sınır yedi yüz otuz gün arasından belirlenmektedir. Ancak bazı durumlarda gün birimi TCK'nın 52. maddesinde yer alan genel düzenlemenin oldukça üstündedir. Bunlardan biri kazanç saikiyle işlenen suçlarda yirmi bin güne kadar düzenlenen soyut cezalar (Örneğin TCK 188/1) diğeri ise taksirli suçlarda cezanın seçenek yaptırım olarak adli para cezasına dönüştürülmesi durumudur. Gün para cezası sistemini kabul eden diğer ülkelerle karşılaştığımızda ülkemizdeki üst sınırın oldukça yüksek olduğunu söylememiz mümkündür. Gün birimi, TCK'nın 61 ve 62. Maddesindeki ölçütlere göre belirlenmektedir. Hapis cezasıyla adli para cezaları birlikte hükmedildiğinde de özel bir düzenleme bulunmadığı için TCK'nın 61 ve 62. Maddeleri dikkate alınarak istisnai durumlar dışında aynı oranda belirlenmesi gerekir. Ceza için uygulanacak artırımlar ve indirimler gün üzerinden yapılır. Daha sonraki aşama ise gün değerinin belirlenmesidir. Kanun'da gün değeri için yirmi ile yüz Türk Lirası arasında bir miktar belirlenecektir. Bu miktar failin ekonomik durumuna ve ekonomik durumuna etki eden şahsi hallerine göre tespit edilecektir. Kanun'daki alt sınır ve üst sınırın cezanın bireyselleştirilmesi için yetersiz olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim gün para cezası sistemini uygulayan ülkelere baktığımızda gün değeri için üst sınırın belirlenmediğini ya da belirlenmesi durumunda da bu miktarın çok yüksek olduğunu görmek mümkündür.

5237 sayılı Ceza Kanunu gün para cezası sistemini kabul etse de daha sonra yürürlüğe giren kanunlarda nispi para cezalarına yer verildiği görülmektedir. Nispi para cezası şeklinde cezaların belirlenmesi esasen cezanın bireyselleştirilmesine

uygun değildir ve bu sebeple günümüzde son derece az uygulanmaktadır. Kanun'da bu tip cezaların hesaplanması bakımından gün para cezası sistemiyle nispi para cezası birleştirilmeye çalışılmıştır. Gün para cezası sistemiyle bulunan miktar misli değerden azsa nispi para cezasıyla hesaplama yapılacaktır. Bu kapsamda öncelikle ceza gün para cezası sistemiyle belirlenecektir. Belirlenen somut ceza misli değer altındaysa belirlenen bu değer temel ceza kabul edilerek ceza belirlenecektir. Bu durumda TCK'nın benimsediği sistemde artırımların ve indirimlerin gün üzerinden olması nedeniyle temel ceza olan bu misli değer gününe dönüştürülmesi gerekmektedir. Ancak, güne dönüştürme bakımından daha sonra bu cezalara yer verileceği düşünülmendiğinden Kanun'da herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Bu durumda misli değer gün para cezası için belirlenen gün değerine bölünmesiyle temel gün bulunacaktır. Daha sonra gün belirlenecektir. Bulunan bu değerle gün değeri yeniden çarpılarak ceza belirlenmiş olacaktır. Bu hesaplama yöntemi gün değerinin ekonomik duruma göre belirlenmesi nedeniyle bazı adaletsiz sonuçlara sebep olmaktadır. Kanaatimizce nispi para cezalarına gün para cezasının uygulandığı bir sistemde yer verilmemesi gerekmektedir. Ancak yer verilecekse de gün para cezasıyla birlikte hesaplanmadan bağımsız bir hesaplama ve infaz biçimiyle düzenlenmelidir.

Cezanın infazının bir parçası olan mahsup TCK'nın 63. maddesinde düzenlenmiştir. Adli para cezasına hükmedilmesi durumunda şahsi hürriyeti kısıtlayan hallerde her bir gün için yüz Türk Lirası cezadan mahsup edilecektir. Ancak TCK'nın kabul etmiş olduğu bu sistem gün para cezasını kabul eden TCK bakımından hatalıdır ve eşitlik ilkesine aykırı sonuçlara sebep olmaktadır. Çünkü gün para cezası sisteminde aynı haksız içeriğiyle suç işleyen failler bakımından faillerin ekonomik güçlerine göre farklı miktarda somut cezalara hükmedilebilmektedir. Bu ise gün değerinin alt sınırdan belirlenen kişiler için lehe bir duruma sebep olmaktayken gün değerinin üst sınırdan belirlenen kişiler bakımından aleyhe bir duruma sebep olmaktadır. Kanaatimizce adli para cezasında mahsup hükümlerinin uygulanması bakımından mukayeseli hukukta olduğu gibi gün üzerinden cezanın mahsup edilmesi gerekir. Bu kapsamda şahsi hürriyetin kısıtlandığı her bir günün gün biriminden bir veya iki güne tekabül edilebilecek bir mahsup sisteminin düzenlenmesi gerekmektedir.

Adli para cezası hükmün kesinleşmesiyle infaz edilebilir hale gelir. Adli para cezasının hükümlünün ödemesiyle ve cebri infaz olmak üzere iki infaz şekli mevcuttur. Kanunumuzda hükümlünün keyfi olarak cezayı ödememesiyle kendisinin elinde olmayan bir sebeple ödeyememesi bakımından herhangi bir fark bulunmamaktadır. Kanaatimizce CGTİHK’da bu yönde bir eksiklik mevcuttur. Hükümlünün adli para cezasını ödeyebilmesi için bazı ödeme kolaylıkları sağlanmıştır. Bunlardan ilki cezanın bireyselleştirme aşamasının bir parçası olarak hâkimin cezayı taksitlendirmesi ya da cezanın ödeme tarihini ileri bir tarihe ertelemesidir. İnfaz aşamasında ise ceza, hüküm aşamasında taksitlendirilmemişse cezanın üçte birinin ödenmesi ve hükümlünün talebi üzerine iki eşit taksite bölünür.

Ödenemeyen adli para cezaları 2014 yılındaki değişiklikten sonra hapse çevrilerek kamuya yararlı işte çalışma yükümlülüğüyle infaz edilebilecektir. Bu ise ödenmeyen adli para cezasının doğrudan hapse çevrilmesi yerine isabetli bir düzenlemedir. Ancak yeni düzenlemede kamuya yararları bir işte çalışma için üst sınırın süre düzenlenmemiş olması özellikle gün biriminin bazı durumlardaki yüksekliği nedeniyle adaletsiz sonuçlara sebep olabilir.

Kamuya yararlı işte çalışma yükümlülüğünü yerine getirilemediği durumlarda ceza, tazyik hapsiyle infaz edilir. Cezanın tazyik hapsiyle infaz edilmesi bakımından CGTİHK’da bazı eksiklikler bulunmaktadır. Bunlardan ilki açık cezaevinde bulunan hükümlünün disiplini bozan hareketleri nedeniyle kapalı cezaevine alınamaması nedeniyledir. İkinci boşluk ise tazyik hapsiyle cezası infaz edilen hükümlünün hastalık, akıl hastalığı veya başka bir sebeple cezasının infazının ertelenememesi nedeniyledir. İkinci durumun yaratacağı sakıncaların CGTİHK’nın 16. maddesinin kıyasen uygulanarak çözülmesi mümkündür.

Ceza muhakemesi bakımından adli para cezası ölçülülük, usul ekonomisi gibi ilkeler bakımından özellik arz etmektedir. Soyut cezanın adli para cezası olması durumunda koruma tedbirlerinin bazılarının uygulanmasının yasaklanması sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca soyut cezanın adli para cezası olması durumunda önödeme, uzlaşma gibi kurumların uygulanması koşulları mevcut olduğunda söz konusudur. Somut cezanın adli para cezası olması ise hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve

kanun yolu bakımından önemlidir. Kanun yolu bakımında CMK'nın sisteminde kısa süreli hapis cezasından çevrilenler hariç somut ceza olarak üç bin Türk Lirası'nın altında olan cezalar bakımından kanun yoluna başvuru yasağı düzenlenmiştir. Ancak Kanun'un bu düzenlemesi mahsup sisteminde olduğu gibi gün para cezası sistemiyle bağdaşmamaktadır ve eşitlik ilkesine aykırı sonuçlar doğurmaktadır.

KAYNAKÇA

Adler, Freda;

Gerhard O.W. Mueller,

William S. Laufer

: **Criminal Justice**, New York, St. Lois, 1994.

Akbulut, Berrin

: “5739 Sayılı Kanun Değişikliğinin TCK’nın 50. Maddesiyle İlgili Getirdikleri”, **Dünyada ve Türkiye’de Ceza Hukuku Reformları Kongresi**, ed. Adem Sözüer, C: 2, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013, 1879- 1890.

Akbulut, Berrin

: **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 3. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016.

Akdemir, Togay

: “Son Değişiklikler ve Yargıtay İçtihatları Çerçevesinde Adli Para Cezalarının İnfazı”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S: 32, 2009, 73-78.

Akgündüz, Ahmed

: “1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men’-i İrtikab Kanunnamesi”, **İslam Hukuku ve Osmanlı Tatbikatı Araştırmaları**, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2009, 24-46.

Akın, Abdulkadir : **İnfaz Hukuku**, 3. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2016.

Akkaya, Çetin : **Açıklamalı ve İctihatlı Cezaların İnfazı ve İnfaz Hukuku**, 6. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018.

Akkaya, Çetin : **Cezaların İnfazı ve İnfaz Hukuku**, 5. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2015.

Albayrak, Mustafa : “Uzun Süreli Hapis Cezalarından Çevrili Adli Para Cezasının Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kapsamında Değerlendirilmesi”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S: 71, 2012, 55-57.

Aldemir, Hüsnü : “Yeni Türk Ceza Kanunu Açısından Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleşmesi”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S: 3, 2016, 31-44.

Aldemir, Hüsnü : “Yeni Türk Ceza Kanunu’na Göre Suçta Tekerrür”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S:1, 2006, 49-56.

Alıcı, Yaşar : **Bankacılık Kanunu Şerhi**, C: 2, 2. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayınevi, 2017

Ansay, Sabri Şakir : **Hukuk Tarihinde İslam Hukuku**, 4. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2002.

Aral, Vecdi : **Toplum ve Adaletli Yaşam**, 2. Baskı, İstanbul, Legal Kitapevi, 2012.

Arslan Çetin;

Murat Kayıhan Çiçek : **Suçta Tekerrür**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2009.

Arslan, Çetin;

Murat Kayıhan Çiçek : **Cezadan Mahsup**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011

Artuç, Mustafa : **Hüküm Kurma Sanatı**, 10. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018

Artuç, Mustafa : **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, 3. Baskı, Ankara Adalet Yayınevi, 2010.

Artuç, Mustafa;

Mehmet Tevfik Elmas : **Duruşma Yönetimi ve İstinaf**, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017.

Artuk, Mehmet Emin

: “Ceza Kanununun Suç Siyaseti Bakımından Değerlendirilmesi”, **Ceza Hukuku Dergisi**, C: 1, S:2, 2006, 9-18.

Artuk, Mehmet Emin;

Ahmet Gökçen; :**Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017.

Mehmet Emin Alşahin; Kerim Çakır

Artuk, Mehmet Emin;

Ali Rıza Çınar : “Yeni Bir Ceza Kanunu Arayışları ve Adalet Alt Komisyonu Tasarısı Üzerine Düşünceler”, C: 2, **Türk Ceza Kanunu Reformu**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2004, 37-84.

Atalay, Osman : “Hapisten Çevrilen Adli Para Cezalarının İnfazı”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S: 21, 2008, 101-105.

Avcı, Mustafa : “Para Cezalarının Dünü-Bugünü”, **SÜHFD**, C:6, S:1-2 (Prof. Dr. Süleyman Arslan’a Armağan), 1998, 377- 418.

Avcı, Mustafa : **Osmanlı Ceza Hukuku**, 2. Baskı, Konya, Mimoza, 2014.

Aybay, Aydın; Rona Aybay;

Ali Pehlivan : **Hukuka Giriş**, 12. Baskı, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.

Aydın, Mehmet Akif : **Türk Hukuk Tarihi**, 14. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2017.

Balık, Mehmet : **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2015.

Balo, Yusuf Solmaz : **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2016.

Bandır, Oğuz : “Kabahatler Hukukunda Yorum ve Kıyas”, ed. Zeynel T. Kangal, **Kabahatler Yazıları II**, İstanbul, On İki Levha Yayınevi, 2018, 1-48

Baştürk, İhsan : **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014.

Bayraktar, Köksal : “Türk Ceza Kanunu Tasarısı’na İlişkin Genel Bir Değerlendirme ve Genel Hükümler Üzerine Birkaç Eleştiri”, C: 2, **Türk Ceza Kanunu Reformu**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2004, 21- 35.

Bayraktar, Köksal : “Ceza Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma Akımı”, **İÜHF**, C: 50, S: 1-4, 1984, 197- 212.

Baytaç, Batuhan : “Kanunilik İlkesi Bağlamında Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Kıyas ve Yorum”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış) Doktora Tezi, 2015.

Bilge, Necip : **Hukuk Başlangıcı**, 30. Baskı, Ankara, Turhan Kitapevi, 2012.

Bozdağ, Ahmet : **Türk Ceza Hukukunda ve Vergi Ceza Hukukunda Tekerrür**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2009.

Centel, Nur : “Cezanın Amacı ve Belirlenmesi”, **Turhan Turfan Yüce’ye Armağan**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001, 337- 372.

Centel, Nur : “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri”, **YÜHFD**, C: 2, S: 2, Y: 2005, 359-368.

Centel, Nur; Hamide Zafer : **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2016.

Centel, Nur; Hamide Zafer;

Özlem Çakmut : **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, 9. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2016.

- Cin, Halil; Gül Akyılmaz : **Türk Hukuk Tarihi**, 5. Baskı, Konya, Sayram Yayınları, 2013.
- Çetin, Soner Hamza : **Türk Ceza Hukukunda Seçenek Yaptırımlar (TCK m.50)**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011.
- Çetin, Soner Hamza : **Türk Ceza Kanunu'nda Adli Para Cezası**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012.
- Çınar, Ali Rıza : **Türk Ceza Hukukunda Cezalar**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2005.
- Çınar, Ali Rıza : “Adli Para Cezasının Bireyselleştirilmesinde Bir Gün Karşılığı Para Miktarından Kaynaklanan Sorunlar”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S: 118, 2016, 28- 40.
- Çolak, Haluk; Uğur Altun : “Bir Yaptırım Türü Olarak Para Cezalarının Teori ve Uygulamadaki Analizi”, **TBBD**, S: 69, 2007, 241- 337.
- Demirbaş, Timur : **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 12. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017.
- Denizhan, Hüseyin : “Adli Para Cezaları”, **Adalet Dergisi**, Y: 97, 2006, 89- 106.

Doğan, Fatma Karakaş : **Cezanın Amacı ve Hapis Cezası**, İstanbul, Legal Yayınevi, 2010.

Doğan, Koray : “Cezaların Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, **Ceza Hukuku Dergisi**, S: 4, 2007, 277- 304.

Donay, Süheyl : “Para Cezaları”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, İstanbul, 1972.

Donay, Süheyl : “Türk Hukukunda Para Cezaları”, **Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında Türk Ceza Kanununun 50 Yılı ve Geleceği Sempozyumu**, İstanbul, Sermet Matbaası, 1977, 267- 287.

Döllig, Dieter; Horst Entrof;

Dieter Hermann; Thomas Rupp : “Is Deterrence Effective? Results of a Meta-Analysis of Punishment”, **European Journal on Criminal Policy and Research**, Springer, C: 15, S:1-2, 2009, 201-224.

Dönmezer, Sulhi : “Suç Siyaseti”, **İÜHF**, C: 52, S: 1-4, 1-33.

Dönmezer, Sulhi : **Cezai Mesuliyetin Esası**, İstanbul, Sermet Matbaası, 1949.

Dönmezer, Sulhi, Sahir Erman : **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım**, C: 3, 11. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 1994.

Dönmezer, Sulhi; Köksal Bayraktar : **Basın Hukuku**, 5. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2013.

Dönmezer, Sulhi; Sahir Erman : **Nazari ve Tadbiki Ceza Hukuku**, C: 1, 14. Baskı, İstanbul, Der Yayınevi, 2016.

Dönmezer, Sulhi; Sahir Erman : **Nazari ve Tadbiki Ceza Hukuku**, C: 2, 11. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 1997.

Dursun, Selman : “Yeni Bankacılık Kanununda Yer Alan Ceza Muhakemesi ve İnfaz Hükümleri”, ed. Veli Özer Özbek, **CHD**, Y: 2, S: 4, 2007, 263- 275.

Dursun, Selman : “Türk Ceza Hukuku Reformunun Ekonomik Ceza Hukukuna Etkileri”, ed. Adem Sözüer, C: 2, **Dünyada ve Türkiye’de Ceza Hukuku Reformları Kongresi**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013, 2239- 2250

Edis, Refik : “Cezaların İnfazı Hakkındaki 647 Sayılı Kanunun Paraya Çevirme – Taksitlendirme İle İlgili Maddelerinin, Yargıtay’ın En Son Görüşleri Işığında Uygulanması”, **Adalet Dergisi**, S: 1-2, 1978, 63- 94.

Ekinci, Ekrem Buğra : **Hukukun Serüveni**, 2. Baskı, İstanbul, Arı Sanat Yayınları, 2015.

Erdiñ, Burcu : “İdari Yaptırımların Kavramsal Çerçevesi ve Cezai Yaptırımlarla Karşılaştırılması”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2012/2, 241- 276.

Erdoğan, Oktay : **İnfaz Hukuku**, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016.

Erdoğan, Oktay : **Para Cezaları ve İnfazı**, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2007.

Erem, Faruk; Ahmet Danışman;

Mehmet Emin Artuk : **Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Bası, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1997.

Epözdemir, Rezan : **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016

Eser, Albin : “The Politics of Criminal Law Reform Germany”, **The American Journal of Comparative Law**, C:21, 1973, 245- 262.

- Eşitli, Ezgi Aygün : “ Kısa Süreli Hapis Cezası ve Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar”, **AÜHFD**, C: 65, S: 1, 2016, 63-100.
- Fahl, Christian : “ Kriminolojinin Ceza Hukukunun İnsan Anlayışı Üzerine Etkisi ”, çev. Ali Kemal Yıldız, **Suç Politikası**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2006, 221-228.
- Flechtheim, Ossip K. : **Hegels Strafrechtstheorie**, 2. Baskı, Darmstadt, Duncker& Humblot, Berlin, 1975.
- Fuchs, Helmut : **Strafrecht Allgemeiner Teil**, C: 1, 9. Baskı, Wien, Verlag Österreich, 2016.
- Gallas, Wilhelm : “Cezalandırılabilirliğin Temelleri ve Sınırları”, çev. İzzet Özgenç, **SÜHFD**, C:4, S:1-2, 305-327.
- Gedik, Doğan : “ Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Cezanın Belirlenmesinde Hakim Olan İlkeler ”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C: 1, S: 4, 2006, 76-85.
- Gökcen, Ahmet : “ Cezanın Amacı ve Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın İnfaz Sistemi ”, **Ceza Hukuku Makaleleri**, İstanbul, Güven Kitabevi, 2002.

Gökcen, Ahmet : **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri**, İstanbul, y.y., 1989.

Grebing, Gerhardt : **The Fine in Comparative Law: A Survey of 21 Countries**, Cambridge, Institute of Criminology Occasional Papers, 1982.

Güney, Niyazi;
Zekeriya Yılmaz : **Ceza Hukukumuzda Dava ve Cezanın Düşürülmesi**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2008.

Güngör, Devrim : **Ceza Muhakemesinde İstinaf**, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2016.

Güriz, Adnan : **Hukuk Başlangıcı**, 14. Baskı, Ankara, Siyasal Kitapevi, 2012.

Hafizoğulları, Zeki : “ 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri”, **Ankara Barosu Dergisi**, Y: 65, S:1, 2007, 78-109.

Hafizoğulları, Zeki : “ Türk Ceza Hukukunda Cezalandırma Hukuki İlişkisi ve İlişkinin Sona Ermesi Nedenleri”, **Uğur Alacakaptan’a Armağan**, C: 1, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, 387- 416.

Hafızoğulları, Zeki : **Ceza Normu**, 2. Baskı, Ankara, US-A Yayıncılık, 1996.

Hafızoğulları, Zeki;

Muharrem Özen : **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Baskı, Ankara, US-A Yayıncılık, 2015.

Häger, Joachim : **Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar**, C: 2, 12. Baskı, Berlin, De Gruyter Recht, 2006.

Hakeri, Hakan : **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 19. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016.

Hakeri, Hakan : **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 20. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017.

Haluk Çolak, Hüseyin Altun : “ Bir Yaptırım Türü Olarak Para Cezalarının Teori ve Uygulamadaki Analizi”, **TBBD**, S: 69, 2007, 241-338.

Hamide Zafer : **Ceza Hukuku Genel Hükümler Ders Kitabı**, 5.Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2015.

Honig, Richard : “ Ceza Gayeleri Nazariyesinin Tarihine Dair ”, **İÜHFM**, C: 2, 1936, 413-426.

Işıқтаç, Yasemin : **Hukuk Başlangıcı**, 3. Baskı, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2015.

İçel,Kayıhan;Fusun Sokullu Akıncı;

İzzet Özgenç; Adem Sözüer; : **Yaptırım Teorisi**, 3. Kitap, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2002.

Fatih Selami Mahmutoglu;

Yener Ünver

İçel, Kayıhan : **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 4. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2017.

İlhan, Abdülkadir : **Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararları**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2015.

İşoğlu, Tarık Polat : **Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Adli Para Cezası**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2008,

İtişgen, Rezzan : “ Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf ”, **TAAD**, Yıl:5, S: 16, 373- 404.

Jakobs, Günther : “Yurttaş Ceza Hukuku ve Düşman Ceza Hukuku”, çev. Cemil Ozansü, ed.Yener Ünver, **Terör ve Düşman Ceza Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2008, 489-506.

Jescheck, Hans Heinrich : “Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların Alman ve Türk Hukukunda Yeri”, çev. Ayhan Önder, **İÜHFM**, C:48, S:1-2, 479-493.

Jescheck, Hans Heinrich;
Thomas Weigend : **Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil**, 5.Baskı, Berlin, Duncker & Humblot, 1996.

Kaiser, Günther : **Kriminologie Ein Lehrbuch**, 3. Baskı, Heilderberg, Müller.

Kangal, Zeynel : **Kabahatler Hukuku**, İstanbul, 12 Levha Yayınevi, 2011.

Kangal, Zeynel : “Anayasal Güvence Olarak Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi”, **CHD**, S: 17, Aralık 2011, 61-106

Kantorowicz-Reznichenko, Elena : “Day Fines: Reviving the Idea and Reversing the (Costly) Punitive Trend”, **American Criminal Law Review**, 2017, 1-48. (Çevrimiçi)

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2947196## (Erişim Tarihi: 6.5.2018)

Karagölmez, Ali : **Gün Para Cezası Sistemi**, Ankara, Kartal Yayınevi, 2005.

Karakehya, Hakan : “Modern Cezalandırma Sistemlerinin Büyük Anlatıları”, **İÜHF**, C: 56, S: 1, 87- 108.

Kaşıkcı, Osman : “İslam-Osmanlı Hukukunda Adli Para Cezası”, **Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S: 2, 2013, 229- 234.

Kaymaz, Seydi : “Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf Kanun Yoluna İlişkin Bazı Değerlendirmeler” **İÜHF**, C: 74, S: 1, 2016, 107-121.

Keskin Kadri : **Para Cezaları, Ön Ödeme, Ceza Tabloları, Erteleme, Paraya Çevirme, Harçlar**, Ankara, Desen Ofset, 1996.

Kızılyar, Sema Ayatar : “Ceza Yaptırımı ile İdari Yaptırım Ayrımı”, **Yaşar Üniversitesi Dergisi**, C: 8, 2013, 1637-1667.

Kinder, Hermann;

Werner Hilgemann : **dtv- Atlas zur Weltgeschichte Karten und chronogischer Abriß**, C: 1, 17. Baskı, München, DTV, 1981.

Knaus, Jürg : **Das Problem des kurzfristigen Freiheitstrafe**, Zürich, Schulthess Polygraphischer Verlag, 1973.

Koca, Mahmut; İlhan Üzülmez : **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 10. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017.

Kozak, İbrahim Erol : **Genel Hukuk Tarihi**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011.

Köhler, Michael : **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Berlin, Springer, 1997.

Köşşekoğlu, Abdullah : “Türk Ceza Kanunu’nda Erteleme”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Kumbasar, Enver : **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2012.

Kunter, Nurullah;

Feridun Yenisey; Ayşe Nuhoğlu : **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2010.

Maden, Mehmet : **Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012.

Mahmutoğlu, Fatih Selami : “TBMM Adalet Komisyonu’nda Kabul Edilen Türk Ceza Kanunu Tasarısı Hakkında Görüş”, C: 2, **Türk Ceza Kanunu Reformu**, Ankara Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2004, 357- 378.

Mahmutoğlu, Fatih Selami : **Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi ve Düzene Aykırılıklar Hukukunda (İdari Ceza Hukukunda) Yaptırım Rejimi**, İstanbul, Kazancı Yayınevi, 1995.

Mahmutoğlu, Fatih Selami;

Serra Karadeniz : **Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi**, İstanbul, Beta Yayınevi, 2017.

Malkoç, İsmail : **Açıklamalı Türk Ceza Kanunu**, Ankara, (Yazarın Kendi Yayını), 2013.

Małolepszy, Maciej : “Kann die Geldstrafe in der polnischen Strafzumessungsparix zur dominanten Sanktion Werden ?”, ed. Yener Ünver, **Probleme des**

Allgemeinen Teils des Strafrechts aus rechtsvergleichender Perspektive, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2015, 159-166.

Maurach, Reinhart v.d. : **Strafrecht Allgemeiner Teil**, C: 2, 8. Baskı, München, 2014.

Mcneill, William H. : **Dünya Tarihi**, çev. Alaeddin Şenel, 16. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2015.

Mecit, Kemal : **İnfaz Hukuku**, 3. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2013.

Meier, Bernd-Dieter : **Strafrechtliche Sanctionen**, 4. Baskı, Berlin, Springer, 2015.

Mengüç, A. Rıza : **Ceza İnfaz Hukuku ve İnfaz Müesseseleri**, İstanbul, Cezaevi Matbaası, 1975.

Nuhoğlu, Ayşe : “Para Cezaları”, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1988.

Ozansü, Cemil : **Erken Modernlikte Ceza Sorumluluğunun Kamusallaşması ve Rasyonelleşmesi**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2014.

Önder, Ayhan : **Ceza Hukukunda Tecil ve Benzeri Müesseseler**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1963.

Önder, Ayhan : **Ceza Hukuku Dersler**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1991.

Önder, Ayhan : **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C: 2-3, İstanbul, Beta Yayınevi, 1992.

Özbek, Veli Özer; Koray Doğan

Pınar Bacaksız; İlker Tepe : **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017.

Özbek, Veli Özer : **İnfaz Hukuku**, 8. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2016.

Özen, Mustafa : **Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017.

Özgenç, İzzet : “ Suç ve Yaptırım Teorisine İlişkin Yeni Gelişmeler Işığında Ceza Kanunu Tasarısı”, **Türk Ceza Kanunu Reformu-I -Toplumsal Değişim Sürecinde Türk Ceza Kanunu Reformu Paneli**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayını, 2004, 55-68.

Özgenç, İzzet : **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 7. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2012.

Özgenç, İzzet : **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 13. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017.

Özkavalcı, Nimet : **İnfaz Hâkimliği**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2015.

Öztürk, Bahri v.d. : **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, ed. Bahri Öztürk, 11.baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017.

Öztürk, Bahri;

Mustafa Ruhan Erdem : **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 17. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017.

Özüarı, Ruhi : “Para Cezalarının İnfaz Edilemeyişi Sebepleri ve Çareleri”, **Adalet Dergisi**, 1968/5, 277- 278.

Parlar, Ali; Muzaffer Hatipoğlu : **5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Yorumu**, C: 1, 3.Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2010.

Rahimov, İlhan : **Suç ve Ceza Felsefesi**, İstanbul, EkoAvrasya Yayınları, 2014.

Rossenau, Hennig : “Jakobs’un Düşman Ceza Hukuku Kavramı ve Hukukun Düşmanı”, çev. Erhan Temel, **AÜHFD**, C:57, S:4, 2008, 391-402.

Roxin, Claus : “Ceza Hukukunun Bir Geleceği Var Mıdır?” çev. Yener Ünver, **Suç Politikası**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2016, 55-70.

Roxin, Claus : **Strafrecht Allgemeniner Teil**, C: 1, 4. Baskı, Beck, 2006.

Roxin, Claus : **Strafrechtliche Grundlagen Probleme**, Berlin, Walter de Gruyter, 1972.

Roxin, Claus : “Yeni Türk Ceza Kanunu’nun Genel Hükümleri”, çev. Osman İfsen, **Suç Politikası**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2006, 277-293.

Ruhan Erdem, Mustafa : **Yeni Bir Denetim Muhakemesi Yolu Olarak İstinaf**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2010.

Sarıgül, Ahmet Tanju : **Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf**, Ankara, Bilge Yayınevi, 2009.

Savaş Vural;

Sadık Mollamahmutoğlu : **Türk Ceza Kanunu’nun Yorumu**, C: 1, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1995.

Sedat Bakıcı : **5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Genel Hükümleri**, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2008.

Simmel, Georg : **Paranın Felsefesi**, çev. Yavuz Alogan, Öykü Didem Aydın, İstanbul, İthaki Yayınevi, 2014.

Soyaslan, Doğan : **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 7. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2016.

Sözer, Alper; Mehmet Kul : “Caydırıcılık ve Kısıtlama Yönüyle Suç Önlemede Ağırlaştırılmış Cezaların Kullanımı”, ed. Alper Sözer, David Lee, **Suç Önleme- Teori, Pratik ve Değerlendirme**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011, 87- 114.

Sözüer, Adem, : “Önsöz Yerine Türk Ceza Hukuku Reformu”, **İÜHFM**, C: 71, S: 1, 2013, s.y

Sözüer, Adem, Selman Dursun,

Serdar Talas, : **Türk Ceza Hukuku Mevzuatı**, 4. Baskı, İstanbul, Alfa Yayınevi, 2017

Sözüer, Adem : “Die Reform des türkischen Strafrechts”, **Zeitschrift für die Gesamte Strafrechtswissenschaft**, S: 119, C:3, 2007, 717-750

Sözüer, Adem : “Türk Ceza Hukukunda Af, 4454 ve 4616 Sayılı Kanunlarda Öngörülen Şartla Salıverilme ve Ertelemeye İlişkin Hükümlerin Hukuksal Niteliği ile Bu Hükümlerin Anayasaya Uygunluğu Sorunu”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, S: 18, 2001, 219- 252

Sözüer, Adem : **Ceza Hukuku Uygulama Rehberine Giriş ve Pratik Çalışma Notu**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2015.

Sözüer, Adem; Selman Dursun, :“TCK, CMK ve Kabahatler Kanunu’ndaki Son Değişiklikler Ne Getiriyor ?”, **Hukuki Perspektifler Dergisi**, 2006, 203- 218

Stree, Walter; Jörg Kinzig : **Strafgesetzbuch Kommentar**, 28. Baskı, München, Beck, 2010.

Struthers, Steve : “From Feunds to Fines”, **Resource News**, C: 7, 1983, 9-10

Szwarc, Andrzej J. : “Neue Tendenzen im polnischen System der Strafsanktionen”, ed. Yener Ünver, **Probleme des Allgemeinen Teils des Strafrechts aus rechtsvergleichender Perspektive**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2015, 145-157.

Şahin, Cumhur : **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, 7. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2016.

Şahin, Cumhur; Neslihan Göktürk : **Ceza Muhakemesi Hukuku II**, 6. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017.

Şarbak, Hilal Nur : “Uluslararası Hukukta ve Türk Hukuku’nda Non Bis İn İdem İlkesi”, **Suç ve Ceza**, Beta Yayınevi, S: 2, 2013, 3-56.

Şenel, Alaeddin : **İlkel Topluluktan Uygur Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982

Şensoy, Naci : “Amme Para Cezaları”, **İÜHF**, C: 8, S: 3-4, 1942, 473-498.

Talas, Serdar : “Ceza Muhakemesi Hukukunda Başsavcılığın İtirazı”, **İÜHFM**, C: 70, S: 1, 2012, 153-176.

Talas, Serdar : “Ceza Hukukunda Kusur İlkesi Bağlamında Nedeninde Serbest Hareketler (actio libera in causa) Kavramı ve Geçici Nedenlerin Ceza Sorumluluğuna Etkisi”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış) Doktora Tezi, 2011

Taner, Tahir : “Para Cezalarında 5435 Sayılı Kanun ile Yapılan Esaslı Değişiklikler”, **İÜHFM**, C: 15, S: 2-3, 1949, 427-441.

Taner, Tahir : **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, 3. Baskı, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1953.

Taşdelen, Aziz : “Vergi Kabahatlerinin Anayasal Temelleri Üzerine Düşünceler”, **AÜHFD**, C: 59, S: 4, 2010, 767- 795.

Taşdelen, Selim Servet : **Bankacılık Kanunu Şerhi**, C:2, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2015

Taşkın, Ozan Ercan : “Son Çare İlkesi (Ultima Ratio) Olarak Ceza Hukuku”, **Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S: 1, 2016, 59-91.

Toroslu, Haluk : **Ceza Müeyyidesi**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2010.

Toroslu, Nevzat; Haluk Toroslu : **Ceza Hukuku Genel Kısım**, 24. Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, 2018.

Tosun, Öztekin : “Ceza Hukukunun Gerçek Kaynakları”, **İÜHFİM**, C: 28, S: 3-4, 1962, 620- 632.

Tuncay, Çağlar : **Uygarlığın Seyir Defteri**, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 1996.

Tüfekçi, Elif : “Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Türkoğlu, Gökhan : “Adli Para Cezasının Hükümleri ve İnfazı”, **Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku II**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, 2010, 371- 391.

Türkoğlu, Halide Gökçe : **Roma Hukukunda Suç ve Ceza**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017.

Uğur, Ali Burak : “Adli Para Cezası”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Y: 6
S: 62, 2011, 40-48.

Uğur, Mehmet : **Türk Hukukunda Cezaların ve Güvenlik Önlemlerinin İnfazı ve Hakimin İnfaza Katılması**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2003

Uma, Hakkı : “Amme Para Cezasına Hükmedecek Olan Hakim Ne Gibi Hususları Gözönüne Almalıdır?”, **Adliye Dergisi**, 1944/6, No:33

Uygun, Oktay : **Devlet Teorisi**, 2. Baskı, İstanbul, 12 Levha Yayıncılık, 2015.

Üçok, Coşkun;
Ahmet Mumcu; Gülnihal Bozkurt : **Türk Hukuk Tarihi**, 15. Baskı, Ankara, Turhan Kitapevi, 2011.

Ünver, Yener; Hakan Hakeri : **Ceza Muhakemesi Hukuku**, C: 1, 11. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

Üzülmez, İlhan : “5237 Sayılı Yeni TCK’da Tekerrür ve Özel Tehlikeli Suçlar”, **Hukuk ve Perspektifler Dergisi**, S: 4, 2005.

Üzülmez, İlhan : “Ceza Sorumluluğunun Esası ve Cezalandırmanın Amacına Dair Düşünce Hareketleri”, **AÜEHFD**, C: 5, S: 1-4, 2001, 259-294.

Üzülmez, İlhan : “Yeni Ceza Kanunu’nun Sisteminde Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi”, **AÜEHFD**, C:10, S:3-4, 2006, 203- 235.

Üzülmez, İlhan : **Türk Hukukunda Tekerrür**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2003.

Vecchio, Giorgio Del : “Ceza Adaleti ve Zararın Tazminine Dair Deneme”, çev. Rekin Teksoy, **İÜHFM**, C: 21, S: 1-4, 1957, 394-423.

Westen, Derek A. : “Fines, Imprisonment, and the Poor: Thirty Dollars or Thirty Days”, **California Law Review**, C: 57, S: 3, 1969. 778- 821.

Yaşar, Osman;

Hasan Tahsin Gökcan;

Mustafa Artuç : **Yorumlu- Uygulamalı Türk Ceza Kanunu**, C: 2, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014.

Yenidünya, Ahmet Caner : “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Adli Para Cezası ve İnfazı”, **AÜEHFD**, C: 10, S: 1-2, 2006, 121-154.

Yenidünya, Ahmet Caner : “Yargıtay Kararları Işığında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi Olarak Önödeme Kurumu”, **Legal Hukuk Dergisi**, C:11, S:127, 2013.

Yenisey, Feridun; Ayşe Nuhoğlu : **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 5. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017.

Yerdelen, Erdal : **Cezanın Belirlenmesi (Türk Alman Uygulaması)**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2013.

Yıldız, Ali Kemal : “Yürütme Organının Düzenleyici İşlemlerle Suç ve Ceza Yaratması”, **Çetin Özek Armağanı**, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2004, 1033-1053.

Yıldız, Ali Kemal : “Tehdit, Şantaj ve Cebir Suçları”, **Alman-Türk Karşılaştırmalı Ceza Hukuku**, C: 2, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2010, 475- 526.

Yıldız, Ali Kemal : “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Gözaltına Alma”, **SÜHFD**, C: 14, S: 1, Y: 2006, 131- 214.

Yıldız, Ali Kemal : **5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Seminer Notları**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, 2007.

Yıldız, Ali Kemal;

Selman Dursun; Serdar Talas : “Koruma Tedbirleri Türkiye Raporu: Tutuklama ve Adli Kontrol”, ed. Adem Sözüer, **11. Ceza Hukuku Günleri**, İstanbul, y.y., 2016, 297-309

Yılmaz, Sibel : “Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayınlanmamış Yüksek) Lisans Tezi, 2011.

Yüce, Turhan Tufan : “Para Cezalarında Yeni Düşünce ve Sistemler ve Türk Para Cezaları Sistemi”, **Adalet Dergisi**, S:7, Y:1957.

Çevrimiçi Kaynakça

http://www.menschenrechte.ac.at/orig/12_1/Vinter.pdf (Erişim Tarihi:27.05.2018)

<https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/index.html#a51>
(Erişim Tarihi:27.05.2018)

https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_47.html (Erişim Tarihi: 18.10.2017)

<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

(Erişim Tarihi:27.05.2018)

<http://www.anayasa.gov.tr> (Erişim Tarihi:27.05.2018)

<http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr> (Erişim Tarihi:27.05.2018)

<https://www.kazanci.com> (Erişim Tarihi:27.07.2018)

<https://tr.scribd.com/document/261684665/Danish-Criminal-Code-07052012>

(Erişim Tarihi:27.05.2018)

<https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/index.html> (Erişim Tarihi:27.05.2018)

<https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf> (Erişim Tarihi:27.05.2018)

<https://www.jusline.at/gesetz/stgb/paragraf/19> (Erişim Tarihi:27.05.2018)

<https://www.lexpera.com.tr> (Erişim Tarihi:27.05.2018)

<https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/index.html> (Erişim Tarihi:27.05.2018)